

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№9 (244)**

Київ 2021

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 9 (244). – К., 2021. – 128 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ
Протокол №4 від 30.08.2021 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЄЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИПА В.І., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук
КОРНЄЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
КИЧКО І.І., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕСЦКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торгово–економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д–р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитовані Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»
внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:
ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rînkovih vidnosin v Ukraïni
Abbreviated key title: Form. rînkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2021. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ПР від 20.02.2017 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2021

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

**Сборник научных трудов
№9 (244)**

Киев 2021

**Формирование рыночных отношений в Украине: Сборник научных трудов
Вып. 9 (244). К., 2021. – 128 с.**

Рекомендовано Ученым Советом ГНИИМЭ
Протокол №4 от 30.08.2021 г.

Сборник статей посвящен научным достижениям молодых ученых – аспирантов и соискателей ученых степеней кандидата и доктора экономических наук. Он охватывает широкий спектр проблем по таким направлениям:

- макроэкономические аспекты современной экономики;
- инновационно–инвестиционная политика;
- экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности;
- развитие региональной экономики;
- социально–трудовые проблемы.

Рассчитано на ученых и специалистов, занимающихся вопросами управления экономикой и изучают теорию и практику формирования рыночных отношений в Украине.

В соответствии с Приказом Министерства образования и науки Украины от 28 декабря 2019 № 1643 данный сборник включен в Перечень научных профессиональных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных работ на соискание ученых степеней доктора и кандидата наук, категория «Б».

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

СТУДИНСКАЯ Г.Я., доктор экономических наук (Главный научный редактор)
ХОДЖАЯН А.А., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ПАСИЧНИК Ю.В., доктор экономических наук, профессор (заместитель научного редактора)
ЗАХАРИН С.В., доктор экономических наук, профессор, с.н.с. (заместитель научного редактора)
АЛЕКСЕЕВ И. В., доктор экономических наук, профессор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат экономических наук, директор
ВАРНАЛИЙ Э.С., доктор экономических наук, профессор
ГУЖВА И.Ю., доктор экономических наук
ПИЛЛА В.И., доктор экономических наук, профессор
КИЗИМ Н.А., доктор экономических наук, профессор, член–корр НАНУ
КУЛЬПИНСКИЙ С.В., доктор экономических наук
КОРНЕЕВ В.В., доктор экономических наук, профессор
КРАСКЕВИЧ В.Е., доктор технических наук, профессор
ЛОПУШНЯК С., доктор экономических наук, профессор
КИЧКО И.И., доктор экономических наук, профессор
ШОСТАК Л.Б., доктор экономических наук, профессор
ГАРБАР Ж.В., доктор экономических наук, доцент, профессор
ЧЕРКАШИНА Е.Ф., кандидат экономических наук, доцент
ИВАНОВ Е.И., кандидат экономических наук (ответственный секретарь)

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

АГНЕШКА ДЗЮБИНСКА, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АДАМ САМБОРСКИЙ, доктор философии Экономический университет г. Катовице, Польша, профессор кафедры менеджмента предприятия
АНАТОЛИЙ ЗИНОВЬЕВИЧ КОРОБКИН, доцент, к.э.н., заведующий кафедрой экономических и правовых дисциплин ЗО «Белорусский торгово–экономический университет потребительской кооперации», Беларусь, Гомель
ВИРГИНИЯ ЮРЕНИЕНЕ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой философии и культурологии, Каунасский факультет, Вильнюсский университет, Литва
ГОРБОВ АРТУР ЮЛИАНОВИЧ, профессор, доктор технических наук, Словацкая Академия аграрных наук, член отделения экономики и менеджмента, (Словакия)
ДИАНА СПУЛБЕР, доктор философии, Университет Генуи, ассистент профессора кафедры философии обществ, г. Генуя (Италия)
ИВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, профессор, доктор экономических наук, Университет «проф. д–р Асен Златаров», заведующий кафедрой экономики и управления, г. Бургас (Болгария)
МИТАР ЛУТОВАЦ, профессор, доктор технических наук, Университет Унион им. Николая Тесла, факультет индустриального управления, заведующий кафедрой технологий, г. Белград (Сербия)
ЮРАЙ СИПКО, профессор, доктор экономических наук, Словацкая Академия наук, директор института экономических исследований, г. Братислава Словакия)
СОФИЯ ВИШКОВСКАЯ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой организации и управления (факультет управления) Технически–естественной университет им. Яна и Енджея Снядецкий в Быдгоще, Быдгощ, Польша
СТЕФАН ДЫРКА, доктор экономических наук, профессор, Высшая экономическая школа в Катовице Польша, профессор кафедры менеджмента и маркетинга. Международный аккредитор Министерства науки и образования Республики Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, профессор, доктор наук, заведующий кафедрой микроэкономики, факультет экономики и менеджмента, Щецинский университет, Польша

Печатное периодическое издание «Формирование рыночных отношений в Украине»

Внесено в международную базу данных периодических изданий:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Индексирование и реферирование: «Украиника Наукова», «Джерело»

Международные информационные и наукометрические базы данных: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского.

Формирование рыночных отношений в Украине, 2021. Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 года

© Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики, 2021

State Scientific Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

**Collection of scientific works
№9 (244)**

Kyiv 2021

**Market Relations Development in Ukraine: Collection of scientific works
Volume 9 (244). K., 2021. – 128 p.**

Recommended by the Academic Council SSRIEM

Protocol No. 4 dated August 30, 2021

The collection of articles is devoted to scientific achievements of young scientists – graduate students and candidates for scientific degrees of Ph.D and doctor of economic sciences. It covers a wide range of issues in these areas:

- Macro–economic aspects of modern economy;
- Innovation and investment policy;
- Economic issues of industries and types of economic activity development;
- Development of a regional economy;
- Social–labor problems.

Collection of works is focused on scientists and specialists dealing with economic management and those, who learn the theory and practice of market economy in Ukraine.

According to the Decree of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1643 of December 28, 2019, this collection is included in the List of scientific professional editions of Ukraine in which the results of the dissertation works for obtaining the scientific degrees of doctor and candidate of sciences, category «B» can be published.

EDITORIAL BOARD

G. STUDINSKA, Doctor of Economics, (Chief Scientific Editor)
A. KHODZHAIAN, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
Y. PASICHNYK, Doctor of Economics, Professor (Deputy Editor in Chief)
S. ZAKHARIN, Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher (Deputy Editor in Chief)
I. ALEKSEEV, Doctor of Economics, Professor
P. NEBOTOV, Candidate of Science, Director
Z. VARNALIY, Doctor of Economics, Professor
I. GUZHVA, Doctor of Economics
V. PYLA, Doctor of Economics, Professor
M. KYZYM, Doctor of Economics, Professor, member of the NASU
S. KULPINSKY, Doctor of Economics
V. KORNEEV, Doctor of Economics, Professor
V. KRASKEVICH, Doctor of Technical Sciences, Professor
H. LOPUSHNIAK, Doctor of Economics, Professor
I. KYCHKO, Doctor of Economics, Professor
L. SHOSTAK, Doctor of Economics, Professor
Z. HARBAR, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
K. CHERKASHYNA, Ph.D, Economic Sciences, Assistant Professor
Ye. IVANOV, Candidate of Science (Economics) (executive secretary)

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

AGNESHKA DZYUBINSKAYA, Doctor of Philosophy, Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Management of the Enterprise
ADAM SAMBORSKI, Ph.D., Economic University of Katowice, Poland, Professor of the Department of Enterprise Management
ANATOLIY ZINOVYOVICH KOROBKIN, Associate Professor, Ph.D, Head of the Department of Economic and Legal Disciplines of the Belarusian Trade and Economic University of Consumer Cooperatives, Belarus, Gomel
VIRGINIA YURENIENE, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Philosophy and Culturology, Kaunas Faculty, Vilnius University, Lithuania
GORBOVY ARTHUR YULIANOVICH, Professor, Doctor of Technical Sciences, Slovak Academy of Agrarian Sciences, member of the Department of Economics and Management, (Slovakia)
DIANA SPULBER, Ph.D., University of Genoa, Assistant Professor, Department of Philosophy of Societies, Genoa (Italy)
IVAN TYNEV DMITROV, Professor, Doctor of Economics, University «Prof. Dr. Asen Zlatarov, Head of the Department of Economics and Management, Burgas (Bulgaria)
MITAR LUTOVATS, Professor, Doctor of Technical sciences, UNION UNIV. Mykola Tesla, Faculty of Industrial Management, Head of Technology Department, Belgrade (Serbia)
YURAY SIPKO, Professor, Doctor of Economics, Slovak Academy of Sciences, Director of the Institute for Economic Research, Bratislava, Slovakia)
SOFIA VISHKOVSKA, Professor, Doctor of Sciences, Head of Department of Organization and Management, UTP University of Science and Technology, Bydgoszcz, Poland
STEFAN DIRKA, Doctor of Economics, Professor, Higher Economics School in Katowice Poland, Professor of Management and Marketing Department. International accredited by the Ministry of Science and Education of the Republic of Kazakhstan
TOMASH BERNAT, Professor, Doctor of Science, Head of the Department of Microeconomics, Faculty of Economics and Management, Szczecin University, Poland

Printed periodical «Market Relations Development in Ukraine»

Included in the international database of periodicals:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Indexing and reviewing: Ukrainika Naukova, Dzherelo

International information and scientometric data base: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), National Library of Ukraine after V.I. Vernadskiy

Market Relations Development in Ukraine, 2021. Certificate of state registration of printed mass media Series KB 22545–12445 PR from 02.20.2017

© State Research Institute of Informatization and Economic Modeling, 2021

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704493>
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А.

Суспільна ефективність тіньової «автономної» влади: британський досвід утворення суб'єкта стратегічної дії

Предметом дослідження є теоретичні аспекти одного із важливих елементів теорії детінізації влади – владних відносин щодо обмеження тіньового кланового впливу на ефективність елітної влади, консолідації її на основі запровадження суб'єкта стратегічної дії (керуючись досвідом британської влади).

Метою дослідження є визначення змісту методів обмеження тіньового кланового впливу на ефективність елітної влади в системі тіньової «автономної» держави, запровадженням в Україні модерної моделі влади з суб'єктом стратегічної дії.

Методи дослідження. У роботі використана сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурно–функціональний, історичний, логічний, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження щодо вихідних умов формування тіньової влади.

Результати роботи. У статті обґрунтовано необхідність протидії впливу елітної, кланової, тіньової влади у формі тіньової «автономної» влади на внутрішні процеси тінізації двоєвладдя, обмеження їх руйнівного впливу засобами переходу до моделі влади із консолідованим суб'єктом стратегічної дії.

Галузь застосування результатів. Система наук із сімейства галузі державного управління, широке коло методологічних аспектів соціально–економічних, правових наук з проблем дисфункційного розвитку об'єкта дослідження.

Висновки. Основні підсумки дослідження, їх теоретичні результати слід звести до наступних основних висновків щодо досвіду Великої Британії у побудові ефективної системи влади: 1) елітна влада Великої Британії, яка функціонує у формі тіньової «автономної» влади, спирається на аристократичне коріння кланів; у вітчизняних умовах нова елітна тіньова влада позбавлена аристократичного коріння кланів, базується, здебільшого, на кримінальному досвіді розвитку кланів, криміногенних формах діяльності; 2) Британії вдалося забезпечити консолідацію інтересів правлячих членів за допомогою формування суб'єкта стратегічної дії, що сприяло надзвичайному підвищенню ефективності влади імперії; 3) консолідація забезпечила ефективність влади у довгостроковому вимірі; 4) формування консолідованого суб'єкта влади дозволило подолати окремі особливі інтереси складових суб'єкта щодо їх домінування у структурі влади.

Ключові слова: владна еліта, консолідований суб'єкт стратегічної дії, довгострокова основа консолідації елементів суб'єкта стратегічної дії.

Общественная эффективность теневой «автономной» власти: британский опыт формирования субъекта стратегического действия

Предметом исследования являются теоретические аспекты одного из важных элементов теории детенизации власти – властных отношений относительно консолидации ее на основе введения субъекта стратегического действия (основываясь на опыте британской власти).

Целью исследования является определение содержания методов ограничения теневого кланового влияния на эффективность элитной власти в системе теневого «автономного» государства, внедрением в Украине современной модели власти с субъектом стратегического действия.

Методы исследования. В работе применяется совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурно–функциональный, исторический, логический, что позволило обеспечить концептуальное единство исследования относительно исходных условий формирования теневой власти.

Результаты работы. В статье обосновывается необходимость противодействия воздействию элитной, клановой, теневой власти в форме теневой «автономной» власти на внутренние процессы тенизации двоевластия, ограничения их разрушительного воздействия средствами перехода к модели власти с консолидированным субъектом стратегического действия.

Отрасль применения результатов. Система наук из семейства отрасли государственного управления, широкий круг методологических аспектов социально–экономических, правовых наук относительно проблем дисфункционального развития объекта исследования.

Выводы. Основные результаты исследования, их методологические результаты можно свести к следующим основным выводам относительно опыта Великой Британии в построении эффективной системы власти: 1) элитная власть Великой Британии, которая функционирует в форме теневой «автономной» власти, опирается на аристократические корни кланов; в отечественных условиях новая элитная теневая власть лишена аристократических корней кланов; базируется в большинстве на криминальном опыте развития кланов, криминогенных формах деятельности; 2) Британии удалось обеспечить консолидацию интересов правящих кланов с помощью формирования субъекта стратегического действия, что способствовало чрезвычайному повышению эффективности власти империи; 3) консолидация обеспечила эффективность власти в долгосрочном измерении; 4) формирование консолидированного субъекта власти позволило преодолеть отдельные особые интересы составных субъекта относительно их доминирования в структуре власти.

Ключевые слова: властная элита, консолидированный субъект стратегического действия, долгосрочная основа консолидации элементов субъекта стратегического действия.

PREDBORSKIJ V.A.

Social efficiency of shadow «autonomous» power: british experience of strategic action formation

The subject of the study is the theoretical aspects of one of the important elements of the theory of de-shadowing of power – power relations to limit the shadow clan influence on the effectiveness of elite power, its consolidation through the introduction of strategic action (based on British experience).

The purpose of the study is to determine the content of methods to limit the shadow clan influence on the effectiveness of elite power in the system of shadow «autonomous» state, the introduction in Ukraine of a modern model of power with the subject of strategic action.

Methods of research. The work uses a set of scientific methods and approaches, including system, structural, functional, historical, logical, which allowed to provide a conceptual unity of research regarding the initial conditions of the formation of shadow power.

Results of the work. The article substantiates the need to counteract the influence of elite, clan,

shadow power in the form of shadow «autonomous» power on the internal processes of shadowing dual power, limiting their destructive influence by means of transition to a model of power with a consolidated subject of strategic action.

Application of results. *The system of sciences from the family of the field of public administration, a wide range of methodological aspects of social and economic, legal sciences on the problems of dysfunctional development of the research object, the investment aspect of the security policy.*

Conclusions. *The main results of the study, their theoretical results should be reduced to the following main conclusions about the Great Britain experience in building an effective system of government: 1) elite Great Britain power, which operates in the form of shadow «autonomous» power, based on aristocratic clan roots; in domestic conditions the new elite shadow power is deprived of aristocratic roots of clans, is based, for the most part, on criminal experience of development of clans, criminogenic forms of activity; 2) Britain managed to ensure the consolidation of the interests of the ruling members through the formation of the subject of strategic action, which contributed to the extraordinary increase in the effectiveness of the power of the empire; 3) consolidation has ensured the effectiveness of government in the long run; 4) the formation of a consolidated subject of power allowed to overcome certain special interests of the constituent entities in terms of their dominance in the power structure.*

Keywords: *the ruling elite, the consolidated subject of strategic action, the long-term basis for the consolidation of the elements of the subject of strategic action.*

Постановка проблеми. Системні процеси дисфункцій влади, деформації соціально-економічних процесів, розвиток чинників кризової регресії влади, системна корупція обумовлюють високу ступінь гальмування процесів реформування суспільних відносин, необхідність вивчення сутності сучасних домінуючих тінювих владних тисків, зокрема причин і факторів тінювих впливів на владу клановими елітними утвореннями, імперативів щодо засобів їх обмеження та перетворення на свою протилежність – ефективні прискорювачі соціально-економічного зростання.

Необхідність застосування ефективних засобів протидії тінювій владі знайшла відображення уряді важливих законодавчих, нормативно-правових актів держави, таких як: проекти сучасного законодавства щодо протидії корупції, Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (2014), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, № 84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, № 1615/2005), поста-

нови Кабінету Міністрів України з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тінювої влади відносяться праці В.Д. Базилевича, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, Г.С. Буряка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, Я.Я. Дьяченка, О.М. Кизима, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, О.В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції, тінювої влади зробили вітчизняні вчені-юристи.

У той же час, у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тінювого, кланового, елітного двоєвладдя, його генези, метаморфози окремих форм та стадій, закономірності ефективного обмеження тінювих кланових процесів, зокрема засобами запровадження суб'єкта стратегічної дії, потребують подальшого спеціального дослідження.

Метою статті є подальший розвиток теоретичного вивчення сутності тінювої, елітної, кланової влади в системі тінювої «автономної» держави, обмеження її двоєвладдя, зокрема розширення запровадженням в Україні модернової моделі влади з суб'єктом стратегічної дії.

Виклад основного матеріалу. Одним із найсуттєвіших факторів підвищення ефективності влади є наявність соціально-адекватного управління, перехід до моделі високоефективного дер-

жавно-адміністративного управління, створення соціально відповідальної, мобільної, відкритої до інтересів широких сегментів правлячого класу політичної та економічної еліти, яка б враховувала головні стратегічні інтереси суспільного розвитку. У зв'язку з цим закономірності розвитку елітного прошарку влади¹ країн, що домоглися

¹ Звертаючись до визначення, що надав провідний клас сучасного елітського дослідження Дж. Хіглі, еліти слід розуміти як суб'єктів (осіб або невеликих груп людей, об'єднаних у провідні організації, що завдяки перевагам свого стратегічного положення в системі суспільного поділу праці, перш за все у вищих державно-владних інституціях, можуть визнаватися та/або бути такими насправді як провідні суб'єкти розвитку країни, що здатні здійснювати постійний і значний вплив на його результати у певних макросуспільних стратегічних сферах (політики, економіки, культури, соціального капіталу тощо) [1, с. 35].

Елітний становий прошарок соціально-економічної структури суспільства визначається за двома головними критеріями: формальним – за офіційним становищем у соціальній структурі суспільства, важливості суспільної функції, що належить їй; ціннісним – за реальним суспільним авторитетом, що його мають певні особи, незалежно від їх формального (офіційного) статусу [2, с. 3–4]. В ідеалі ці обидва критерії повинні збігатися. Власне, ефективність влади великою мірою і виявляється саме в наближенні суспільства до цього ідеалу. Правляча політична, економічна еліта завжди має перевагу перед рядовими громадянами у наявності владного права, у тому числі легітимного, повинно забезпечувати національні інтереси суспільства, а тому несе переважну відповідальність за їх стан.

Відповідно до вищезазначеного класичного визначення поняття «еліта», це не будь-яка група носіїв унікального ресурсу (влади, власності, культури, знань, освіти тощо), що може виконувати функції еліти, здатна до реалізації головних умов її діяльності. Так, найважливішою соціологічною вимогою до еліти є її відкритість, функціонування переважно у транспарентному режимі, тобто забезпечення публічного характеру оцінки і сертифікації кандидатів, кваліфікації їх діяльності, доходів, переваг, морально-етичних характеристик – чесність, відсутність корупційних інтересів, зв'язків, поміркованість щодо піраміди споживання, сповідування п'яти заповідей успішного менеджменту Коносука-Мацусити. Коносуке Мацусита розробив п'ять відомих заповідей успішного менеджменту, або п'ять «пунктів ідеології» будь-якої успішної команди: 1) слугування суспільству; 2) чесність і достоїнство; 3) спільна робота на загальне благо; 4) постійне удосконалення; 5) ввічливість та любов до людей. Це визначає наявність систематичного зв'язку еліт з усіма іншими соціальними інститутами, що функціонують автономно від влади та її механізмів: незалежні від держави ЗМІ, суспільної експертизи та інших утворень, які створюють середовище «публічності» як неодмінну умову обговорення, рефлексії над діями представників еліти і влади. Еліти не можуть виникати та функціонувати без відтворення конкурентних систем освіти і практики заняття ключових позицій і посад в системі громадської діяльності і державної служби, яка проходить під верифікаційним контролем суспільства, його засобів, ЗМІ, суспільних мереж, самоврядних організацій, громадянського суспільства, що спираються на суд, політичні партії. В механізми формування та функціонування еліти повинні бути закладені чисельні форми контролю суспільства над владою, свого роду «страхування» від монополізації та узурпації її центральних функцій і тим самим від наступної деградації та втрати стимулів суспільного зростання. Суб'єктом верифікації щодо входження кандидата до еліти повинна виступати професійна група чи культурне середовище з високим підтвердженням кваліфікаційно-професійним рівнем підготовки і високими морально-етичними характеристиками, що повинні засвідчити цінність і оригінальність досягнень даного кандидата, що претендує на входження до складу еліти. І лише після цього публічна діяльність останнього щодо суспільно значущих проблем перетворюють його в одного із представників еліт [3].

успіхів у суспільних перетвореннях, їх позитивний досвід трансформацій у системі еліти, перетворення її на певного інтегратора рушійних сил суспільства, стимулятора їх посилення потребують спеціального розгляду. Однією із таких країн, що домоглася разючих успіхів у трансформації підпорядкування своєї еліти інтересам держави за історично короткий час, є Велика Британія.

Зазначені принципи функціонування елітного прошарку вступають у певні протиріччя щодо існуючих на Заході та в Україні проявів форм його діяльності. Так, еліти, як іноземні, так і вітчизняні, зокрема, дуже часто функціонують у різного роду тінювих формах, зокрема кланів. Ця організаційна форма за певних умов може мати ряд переваг, однак кланова тінюва організація еліти часто прямо протирічить зазначеним вище вимогам до неї: відкритості, професіоналізму, конкурентності освіти, високим морально-етичним якостям тощо, є носієм і підсилювачем кримінальної форми суспільної організації елітних прошарків злочинної влади.²

Перевага еліти Великої Британії виявилася у тому, що вона змогла небезпеки тінювої організації еліти використати на користь швидкого розвитку держави на основі консолідації правлячого класу довкола її стратегічних інтересів.

Клановоподібна будова організаційних структур влади пострадянських країн охоплює не лише елітний прошарок, а й утворює кланоподібні владні мережі та відповідні механізми їх паразитарного утримання за рахунок вилучення тінювої ренти з економік цих країн. Це дозволяє стверджувати про існування прихованих політичних режимів у пострадянських державах, де механізми прийняття рішень відбуваються через процеси, які або взагалі не інтегровані в ці механізми, або ж тільки частково рефлексуються в офіційній дії та заяви офіційних суб'єктів держави, лево-

² Кланово-мафіозна організація отримала свою назву у зв'язку з історичною логікою виникнення, поширення та збереження у вигляді історичного повернення [4] організаційних форм традиційного первинного типу – сім'ї, збереження протообщинної форми великої сім'ї – мафії, зокрема у кримінальному світі. Кланова організація вирізняється надвисоким рівнем закритості, замкненості від світу, утаємниченості діяльності, тісною згуртованістю між членами клану, взаємною підтримкою і високою відповідальністю між ними. Члени клану мають достатньо жорстко закріплені ролі та функції, відносини між ними регулюються неформальним інституціональним кодексом поведінки і взаємовідносин. Її лідери або глави організації фактично постають перед рядовими членами як наставники, з функціями батька – з батьківською турботою та опікою. Запорукою стабільності, стійкості і певної ефективності даної організації є вірність кодексу честі члена клану, зводу писаних і неписаних законів поведінки (омерті), турбота про збереження кланових традицій.

ва ж їх частина залишається на рівні кланових структур, що функціонують у формі механізмів тіньової «автономної» влади [5].

Сучасний феномен розвинутої «автономної тіньової влади» як діалектичний результат попереднього її історичного розвитку, трансформації, визрівання – це закрита для суспільства, світу тіньова зона влади, її «квазімасонська ложа», бізнесу, плутократії, олігархії, базовий (у межах тінізаційного простору) системоутворюючий сектор владного управління, сектор інституційної асиметричності, викривленості, клановості, що визначає головні інтереси та протиріччя між владою та суспільством, тінізуючі фактори суспільного розвитку. Це синергетична форма утворення та розширення міжсекторного розламу в структурі ресурсів влади, що покладена на підсилення потоку гібридизації (синкретизму влади, бізнесу, плутократії, криміналітету). Вона є кінцевим реальним бенефіціаром державних офіційних рішень. Останні є лише ресурсом чи прикриттям реалізації інтересів правлячих кланів – суб'єктів тіньової «автономної» влади, причиною недієздатності офіційної влади. Особливості конкретної соціально-економічної форми автономного сектора залежить від відповідних модифікацій цього сектора і конкретно-історичних умов формування.³

Ці кланові (правлячі та неправлячі) мережі і піраміди функціонують як неофіційні механізми обміну інформацією, грошима, замовленнями, товарами, послугами, ліцензіями, грантами та преференціями. За своєю сутністю ці корупційні схеми складають основу, сенс і мету проведення більшої частини пострадянської «патрональної політики». Ці приховані механізми функціонують не лише в умовах явних авторитарних режимів, але й в офіційно демократичних системах [6].

³ Для західних елітних кланів фундаментальне, формальне, визначальне значення має наявність аристократичного коріння родинно-сімейних кланів, діяльність яких має, в значній мірі, визначальний характер, в свою чергу, для суспільного життя світу, розуміння архітекtonіки, особливостей сучасних тіньових владних процесів, тіньових міжелітних зв'язків, особливостей механізмів тіньової «автономної» держави, на відміну від пострадянських країн, де глибина аристократичного коріння не перевищує, як правило, довжини пострадянського періоду.

Як правило, найбільш потужні з цих корупційних, правлячих та конкуруючих з ними неправлячих кланів експлуатують, перетравлюють для своїх потреб широку гаму соціальних інституцій, починаючи з вищих органів державної влади, міністерств, служб і партій, закінчуючи компаніями, медійними і громадськими організаціями. Згуртованість, дієвість і стійкість цих пірамідальних утворень базується не стільки на формальній інституційній ієрархії між їх членами, скільки на їх кланових зв'язках, особистій унії, що мають довгостроковий характер.

Феноменальне піднесення Великої Британії за короткий історичний час, побудова нею ефективно організації елітної влади для збереження нею глобальної, виключної ролі у сучасному світі становить досвід великого всесвітньо-історичного значення.

Ще на початку XVIII ст. Велика Британія являла собою досить маргінальне державне утворення, яке не мало ні економічної розвинутості Нідерландів, ні військової потуги рівня Франції, ні колоніальної імперії на кшталт Іспанії, підірваною півстолітніми революціями і війнами економікою, суспільно нестабільною, кризовою владою із-за політичних і релігійних конфліктів, була виснажена існуючими численними протиріччями і глибокою дезорганізацією елітно-владних процесів. За рахунок яких же факторів вона менш ніж за століття здобула всеперемагаючу державну потужність, відбулась як «володарка морів» і «майстерня світу» стала своєрідним фронтменом промислової революції?

Таємниця успіху Великої Британії у побудові могутньої імперії виявляється в особливо ефективній побудові стрижня системи управління держави – тіньової складової імперської елітної влади, орієнтації її на вимоги ефективного суб'єкту стратегічної дії для загального піднесення імперії.

Це зв'язано з тим, що сучасні владні структури побудовані у формі двоєвладдя [7], коли обмежена публічна транспарентна частина цієї структури ґрунтується на обсяжній тіньовій, закритій частині владних відносин, яка створює поле справжніх владних рішень, у великій мірі прихованих від суспільства і спрямованих проти його інтересів.

Наявність протиріч між владою та суспільством має об'єктивну природу. Так, тактичні стратегічні інтереси суспільства та держави, як правило, не співпадають. Як відмічав Дмитро Донцов, «...каста правляча, вироблюючи» поняття населення, «виходить не з точки погляду партикулярних стремлень і інтересів частин, лише з точки погляду завдань та інтересів цілого національного організму» [8, с. 453]. Однак неефективна влада заховує у тіньовій частині не тільки нетранспарентні для більшості державні рішення, коли населення не в змозі їх усвідомити, але й робить їх свідомо імпліцитними, такими, що протистоять стратегічним інтересам суспільства, населення. Такою є система «автономної» тіньової влади в Україні, яка є фундаментальним гальмом всіх ефективних суспільних трансформацій.

Великій Британії вдалося у великій мірі локалізувати негативний вплив паразитарних інтересів «автономної» тіньової влад, що забезпечило вибухоподібний прогрес суспільства, здатність влади ставити існуючі (чи створювати нові) суспільні структури – чи то банкірські доми, морських піратів, масонські організації, купецькі компанії на службу інтересам держави, формуючи ефективний суб'єкт стратегічної дії. Він являє собою внутрішньоелітну, в значній мірі тіньову, групу, що об'єднує провідні, системовизначальні суспільні структури, інтегровані довгостроковими взаємними інтересами, інструментами системного відтворення і впливу на всю суспільну структуру, що забезпечує реалізацію стратегічних інтересів суспільства, механізми довгострокових дій держави в цих інтересах [9, с. 8–9]. Як наслідок, на генетичному рівні стрижня влади були зруйновані або обмежені масштабні тіньові схеми руйнації державного управління, такі як: розвиток системної корупції, беззахисність суспільства від нападів олігархії, адаптації їх до антинародних інтересів суб'єктів «автономної» кріптовлади.⁴

Ключовим результатом британської Славної революції (1688 р.), коли склалися фундаментальні фактори британської конкурентоспроможності, стали патріотична єдність управлінської і комерційної еліти, що забезпечує формування єдиного стратегічного інтересу, заснованого на спільному використанні держави як свого інструменту у зовнішній конкуренції.

Традиція об'єднання різнорідних і частково ворожих один до одного інтересів заради загального блага сформувала найважливішу специфіку механізму подолання протиріч еліт – ретельна проробка процедур, тобто правил поведінки у всіх кризових ситуаціях, що дозволило послідовно діяти спільно, долаючи неминучі суттєві розбіжності. Таким чином, Британія забезпечила свій вплив зовні на інші країни створенням системи процедур найбільш ефективної поведінки, в тому числі й при створенні імперії.

Висока ефективність механізмів забезпечення міжелітного консенсусу у Великій Британії (відповідно до її державних інтересів) як результат

⁴ *Історичне вміння британської держави офіційно використовувати в своїх інтересах навіть зовні несумісні з її сутністю види діяльності, наприклад піратство, характеризує налаштованість влади на обслуговування саме стратегічних інтересів держави в її конкурентному посиленні. Так, утворення ефективного суб'єкта стратегічної дії призвело до видатної ролі морських піратів, яку вони відіграли у підйомі Британії.*

Славної революції, виявилась у знищенні Франції як конкурента під час Великої французької революції. Перед Великою французькою революцією Британія поступилася Франції у всіх аспектах розвитку держави – від економічної і військової потуги до практики повсякденного правозастосування, однак втручання Британії задля штучного поглиблення конфлікту еліт у Франції, аж до революції, сприяли перетворенню конкурента Англії щодо домінування на континенті на руїну. Для цього був задіяний потрібний суб'єкт впливу, який, опанувавши закони історичного розвитку, запустив катастрофічний революційний процес у Франції та всіляко його підсилював і контролював для знищення конкурента.

До складових суб'єкта стратегічної дії для виконання цього завдання британської влади, які діяли переважно у режимі тіньової елітної влади, входили банкіри, масонські ложі та спецслужби.

Ключова конкурентна перевага британської системи державного управління у зв'язку з наявністю суб'єкта стратегічної дії виявляється у здатності іманентно ставити його консолідовано на службу державі на довгостроковій основі, а часто і назавжди. Це забезпечувало стійкість влади, реалізації її стратегічних цілей розвитку, заперечувало потенційну можливість перевлаштування складових суб'єкта стратегічної дії на обслуговування власних інтересів, що звичайно призводить до катастрофічних наслідків. Класичний приклад подібного негативного суспільного розвитку подій дає історія радянських спецслужб.

Розповсюджені уяви про спецслужби постсталінського СРСР як такі, що знаходилися повністю під партійним, державним чи громадським контролем і, як наслідок, втратили свою функціональну ефективність, виявляються результатом успішної спроби фальсифікації дійсного стану речей: контроль за ними вищого політичного керівництва був втрачений вже під час політичної боротьби після смерті Сталіна.

Так, за висновками ряду експертів, однією із суттєвих причин афганської війни було суперництво керівних представників ГРУ і КДБ СРСР за виключно вагомий з точки зору суб'єктів тодішньої радянської «тіньової економіки» канал постачання контрабанди (особливо наркотрафіку) із Пакистану в Афганістан і далі у Середню Азію.

Іншим прикладом виходу спецслужб СРСР із під контролю держави являє собою сам розпад

держави, що був спровокований намаганням захопити, передати владу від ЦК КПРС до КДБ.

Методом переходу влади була обрана штучна тіньова організація глибокої комплексної, всеохоплюючої кризи радянського суспільства за допомогою всебічного заохочення жорсткого ринкового дефіциту та перерозподілу влади на користь суб'єктів тіньової економіки [9, с. 30–37].

Таким чином, феномен дієздатності британської влади виявляється у вмінні правлячого класу ставити існуючі елітні тіньові структури, що здатні генерувати сучасні передові бізнесово-технологічні інтереси на службу довгостроковим інтересам держави, формуючи ефективний суб'єкт стратегічної дії, що має високопродуктивні інструменти відтворення та підтримки свого впливу. Цей досвід має виключне вихідне значення для визначення її первинної основи щодо підвищення ефективності влади через звернення до моделі української держави – особливої форми автономізації тіньової влади, яка інтегрує та синергізує зазначені девіаційні процеси у владі. Можливість їх обмеження обумовлена наявністю стратегії модернізації існуючої моделі держави та засобів її реалізації щодо поступового обмеження її негативних чинників, зокрема надлишкової автономізації окремих суб'єктів потенційно позитивного розвитку, дезінтеграції їх особливих інтересів з формуванням інтегрованого суб'єкта стратегічної дії.

Висновки

Одним із найсуттєвіших факторів підвищення ефективності влади є наявність соціально-адекватного управління, перехід до моделі високоефективного державно-адміністративного управління, створення соціально відповідальної, мобільної, відкритої до інтересів широких сегментів правлячого класу політичної та економічної еліти, яка б враховувала головні стратегічні інтереси суспільного розвитку.

Феноменальне піднесення Великої Британії за короткий історичний час, побудова нею ефективно організації елітної влади для збереження нею глобальної, виключної ролі у сучасному світі становить досвід великого всесвітньо-історичного значення.

Таємниця успіху Великої Британії у побудові могутньої імперії виявляється в особливо ефективній побудові стрижня системи управління держави – тіньової складової імперської елітної влади,

орієнтації її на вимоги ефективного суб'єкту стратегічної дії для загального піднесення імперії.

Великій Британії вдалося у великій мірі локалізувати негативний вплив паразитарних інтересів «автономної» тіньової влад, що забезпечило вибухоподібний прогрес суспільства, здатність влади ставити існуючі (чи створювати нові) суспільні структури – чи то банкірські доми, морських піратів, масонські організації, купецькі компанії на службу інтересам держави, формуючи ефективний суб'єкт стратегічної дії. Він являє собою внутрішньоелітну, в значній мірі тіньову, групу, що об'єднує провідні, системовизначальні суспільні структури, інтегровані довгостроковими взаємними інтересами, інструментами системного відтворення і впливу на всю суспільну структуру, що забезпечує реалізацію стратегічних інтересів суспільства, механізми довгострокових дій держави в цих інтересах.

Ключова конкурентна перевага британської системи державного управління у зв'язку з наявністю суб'єкта стратегічної дії виявляється у здатності іманентно ставити його консолідовано на службу державі на довгостроковій основі, а часто і назавжди. Це забезпечувало стійкість влади, реалізації її стратегічних цілей розвитку, заперечувало потенційну можливість перелаштування складових суб'єкта стратегічної дії на обслуговування власних інтересів, що звичайно призводить до катастрофічних наслідків.

Феномен дієздатності британської влади виявляється у вмінні правлячого класу ставити існуючі елітні тіньові структури, що здатні генерувати сучасні передові бізнесово-технологічні інтереси на службу довгостроковим інтересам держави, формуючи ефективний суб'єкт стратегічної дії, що має високопродуктивні інструменти відтворення та підтримки свого впливу. Цей досвід має виключне вихідне значення для визначення її первинної основи щодо підвищення ефективності влади через звернення до моделі української держави – особливої форми автономізації тіньової влади, яка інтегрує та синергізує зазначені девіаційні процеси у владі. Можливість їх обмеження обумовлена наявністю стратегії модернізації існуючої моделі держави та засобів її реалізації щодо поступового обмеження її негативних чинників, зокрема надлишкової автономізації окремих суб'єктів потенційно позитивного розвитку, дезінтеграції їх особливих інтересів з формуванням інтегрованого суб'єкта стратегічної дії.

Список використаних джерел

1. Хигли Дж. Элиты, вне-элитные группы и пределы политики: теоретический ракурс. Элиты и общества в сравнительном измерении : сб. ст. / Под ред. О. В. Гаман-Голутвиной. М. : Российская политическая энциклопедия. 2011. С. 35.

2. Жданов І., Якименко Ю. Україна у ХХІ столітті: виклики для політичної еліти. Національна безпека і оборона. 2003. № 9. С. 3–4.

3. Глухов А. В., Черникова Г. В. Проблемы элит в современной российской и украинской политической науке. URL: <https://cyberleninka.ru>.

4. Предборський В. А. «Історичне повернення» як дискурсивний засіб побудови моделей суспільної організації в кризових умовах : Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідного економічного ін-ту Мін-ва економічного розвитку і торгівлі України. К., 2014. Вип. 7. С. 3–8.

5. Предборський В. А. «Автономна» тіньова влада як засіб тіньового псевдореформування. Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідного економічного ін-ту інформатизації та моделювання економіки. 2020. № 6. С. 7–16.

6. Умланд Андреас. Коррупционная, патрональная система contrataкует: как Украине не вернуться в темные времена. URL: <https://voxukraine.org/ru/korruptsionnaya-patronalnaya-sistema-kontratakuet-kak-ukraine-ne-vernutsya-v-temnye-vremena/>.

7. Предборський В. А. «Автономне» тіньове двоєвладдя: генеза та фактори розвитку : Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. Науково-дослідного економічного ін-ту інформатизації та моделювання економіки. 2019. № 7. С. 7–16.

8. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій: Дух нашої давнини. К. : ДП «Вид-чий дім «Персонал», 2014. 568 с.

9. Делягин М. Г. Британские элиты: факторы глобального превосходства. М. : Книжный мир, 2019. 264 с.

References

1. Higly Dzh. Elity, vne-elitnyie gruppy i predelyi politiki: teoreticheskiy rakurs. Elity i obschestva v sravnitel'nom izmerenii : sb. st. / Pod red. O.V.Gaman-Golutvinoy. M. : Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya. 2011. S. 35.

2. Zhdanov I., Yakymenko Yu. Ukraina u XXI stolitti: vyklyky dlia politychnoi elity. Natsionalna bezpeka i oborona. 2003. № 9. S. 3–4.

3. Gluhov A. V., Chernikova G. V. Problemy elit v sovremennoy rossiyskoy i ukrainskoy politicheskoy nauke. URL: <https://cyberleninka.ru>.

4. Predborskiy V. A. «Istorychne povernennia» yak dyskursyvnyi zasib pobudovy modelei suspilnoi orhanizatsiivkryzovykh umovakh: Formuvanni rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Naukovo-doslidnoho ekonomichnoho in-tu Min-va ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. K., 2014. Vyp. 7. S. 3–8.

5. Predborskiy V. A. «Avtonomna» tinova vlada yak zasib tinovoho psevdoreformuvannia. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Naukovo-doslidnoho ekonomichnoho in-tu informatyzatsii ta modeliuvannia ekonomiky. 2020. № 6. S. 7–16.

6. Umland Andreas. Korruptsionnaya, patronalnaya sistema kontratakuet: kak Ukraine ne vernutsya v temnye vremena. URL: <https://voxukraine.org/ru/korruptsionnaya-patronalnaya-sistema-kontratakuet-kak-ukraine-ne-vernutsya-v-temnye-vremena/>.

7. Predborskiy V. A. «Avtonomne» tinove dvoievladdia: heneza ta faktory rozvytku : Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini : zb. nauk. pr. Naukovo-doslidnoho ekonomichnoho in-tu informatyzatsii ta modeliuvannia ekonomiky. 2019. № 7. S. 7–16.

8. Dontsov D. De shukaty nashykh istorychnykh tradytsii: Dukh nashoi davnyiny. K. : DP «Vyd-chiy dim «Personal», 2014. 568 s.

9. Delyagin M. G. Britanskie elity: faktory global'nogo prevoskhodstva. M. : Knizhnyj mir, 2019. 264 s.

Дані про автора

Предборський Валентин Антонович, професор кафедри економічної теорії, Національний авіаційний університет, д.е.н., професор
e-mail: prvika2015@gmail.com

Данные об авторе

Предборский Валентин Антонович, профессор кафедры экономической теории, Национальный авиационный университет, д.э.н., профессор
e-mail: prvika2015@gmail.com

Data about the author

Valentin Predborskiy, professor of the department economic theory NAU, doctor of economics, professor,
e-mail: prvika2015@gmail.com

Актуальні аспекти механізму середньострокового бюджетного планування України на 2022 рік

Предметом дослідження є теоретико–прикладні актуальні аспекти визначення сучасного механізму середньострокового бюджетного планування України на 2022 рік.

Метою дослідження є: визначення основних завдань та принципів бюджетного планування, дослідження бюджетної декларації, та визначення основних елементів проекту бюджету на 2022 рік.

Методи дослідження. При написанні статті було використано загально–наукові, спеціальні методи дослідження економічних явищ та процесів щодо визначення актуальних аспектів сучасного механізму середньострокового бюджетного планування України на 2022 рік.

Результати роботи. В результаті написання статті було встановлено, що бюджетне планування це науково обґрунтований процес визначення джерел формування і напрямків використання бюджетних фінансових ресурсів для забезпечення пропорційного й динамічного соціально–економічного розвитку країни. Як один з важливих інструментів організації управління економікою бюджетне планування створює передумови для повного і своєчасного забезпечення фінансовими ресурсами соціально–економічного розвитку суспільства. Процес бюджетного планування передбачає застосування планових показників, що характеризують розвиток економіки у майбутньому: економічних нормативів, які визначають взаємовідносини з бюджетною системою, та лімітів, що відображають об'єктивно існуючу обмеженість ресурсів, на яку може розраховувати суспільство у плановому періоді. Визначено, що в результаті використання бюджетної декларації на 2022–2024 роки відбудеться запровадження середньострокового бюджетного планування, і дефіцит бюджету скоротиться майже удвічі й повернеться до 3% вже з 2023 року. Також від запровадження середньострокового бюджетного планування встановлено такі позитивні моменти: державний борг зменшиться до рівня менш ніж 50% ВВП; відбудеться зростання заробітної плати в наступні три роки, що становитиме приблизно 8–10% на рік; інфляція повернеться до 5% вже у 2023 році, а у 2022 складе 6,2%; буде забезпечено макроекономічну стабільність.

Галузь застосування результатів. Планування, державні та місцеві фінанси, страхування, бюджетний менеджмент, фінанси, економіка, менеджмент, управління.

Висновки. Встановлено, що механізм бюджетного планування має базуватися на теорії суспільного відтворення, діяльності суб'єктів господарювання, організації ефективного управління, та інших складових діяльності країни. Визначено, що механізм бюджетного планування являє собою основну складову фінансового планування, яке займає у ньому центральне місце. У процесі бюджетного планування встановлюються зв'язки усіх суб'єктів господарювання, усієї соціальної інфраструктури та інших інституцій з бюджетною системою, причому бюджету належить провідна роль. Оскільки бюджетному плануванню належить центральне місце в управлінні фінансовою системою, та з його допомогою досягаються необхідні пропорції в розподілі валового внутрішнього продукту між галузями економіки і територіями держави, забезпечуються фінансовими ресурсами пріоритетні сфери економічної діяльності, проводиться єдина фінансова політика на території держави. Встановлено, що Україна переходить на середньострокове бюджетне планування поступово, використовуючи при цьому бюджетну декларацію. В межах цієї декларації були надані пропозиції щодо внесення змін до податкового законодавства. В основу Бюджетної декларації закладені макропоказники на 2022–2024 роки, зокрема такі як: зростання ВВП до 2024 року на рівні 5%; зниження дефіциту бюджету до 2,7%.

Ключові слова: механізм, бюджетне планування, декларація, валовий внутрішній продукт, середньострокове бюджетне планування.

РУСИНА Ю.А.

Актуальные аспекты механизма среднесрочного бюджетного планирования Украины на 2022 год

Предметом исследования является теоретико–прикладные актуальные аспекты определения

современного механизма среднесрочного бюджетного планирования Украины на 2022.

Целью исследования является: определение основных задач и принципов бюджетного планирования, исследования бюджетной декларации, и определение основных элементов проекта бюджета на 2022 год.

Методы исследования. При написании статьи были использованы общенаучные, специальные методы исследования экономических явлений и процессов по определению актуальных аспектов современного механизма среднесрочного бюджетного планирования Украины на 2022 год.

Результаты работы. В ходе написания статьи было установлено, что бюджетное планирование — это научно обоснованный процесс определения источников формирования и направлений использования бюджетных финансовых ресурсов для обеспечения пропорционального и динамичного социально-экономического развития страны. В качестве одного из важных инструментов организации управления экономикой бюджетное планирование создает предпосылки для полного и своевременного обеспечения финансовыми ресурсами социально-экономического развития общества. Процесс бюджетного планирования предусматривает применение плановых показателей, характеризующих развитие экономики в будущем: экономических нормативов, определяющих взаимоотношения с бюджетной системой, и лимитов, отражающих объективно существующую ограниченность ресурсов, на которую может рассчитывать общество в плановом периоде. Определено, что в результате использования бюджетной декларации на 2022–2024 годы состоится внедрение среднесрочного бюджетного планирования, и дефицит бюджета сократится почти вдвое и вернется до 3% уже с 2023 года. Также от внедрения среднесрочного бюджетного планирования установлено такие положительные моменты: государственный долг уменьшится до уровня менее 50% ВВП; произойдет рост заработной платы в следующие три года, что составит примерно 8–10% в год; инфляция вернется до 5% уже в 2023 году, а в 2022 составит 6,2%; будет обеспечено макроэкономическую стабильность.

Область применения результатов. Планирование, государственные и местные финансы, страхование, бюджетный менеджмент, финансы, экономика, менеджмент, управление.

Выводы. Установлено, что механизм бюджетного планирования должен базироваться на теории общественного воспроизводства, деятельности субъектов хозяйствования, организации эффективного управления и других составляющих деятельности страны. Определено, что механизм бюджетного планирования представляет собой основную составляющую финансового планирования, которое занимает в нем центральное место. В процессе бюджетного планирования устанавливаются связи всех субъектов хозяйствования, всей социальной инфраструктуры и других институтов с бюджетной системы, причем бюджету принадлежит ведущая роль. Поскольку бюджетному планированию принадлежит центральное место в управлении финансовой системой, и с его помощью достигаются необходимые пропорции в распределении валового внутреннего продукта между отраслями экономики и территориями государства, обеспечиваются финансовыми ресурсами приоритетные сферы экономической деятельности, проводится единая финансовая политика на территории государства. Установлено, что Украина переходит на среднесрочное бюджетное планирование постепенно, используя при этом бюджетную декларацию. В рамках этой декларации были представлены предложения о внесении изменений в налоговое законодательство. В основу Бюджетной декларации заложены макропоказатели на 2022–2024 годы, в частности такие как: рост ВВП до 2024 года на уровне 5%; снижение дефицита бюджета до 2,7%.

Ключевые слова: механизм, бюджетное планирование, декларация, валовой внутренний продукт, среднесрочное бюджетное планирование.

RUSINA Yu.O.

Current aspects of the medium-term budget planning mechanism of Ukraine for 2022

The subject of the research is theoretical and applied topical aspects of determining the modern mechanism of medium-term budget planning in Ukraine for 2022.

The aim of the research is: determine the main tasks and principles of budget planning, study the budget declaration, and determine the main elements of the draft budget for 2022.

Research methods. When writing the article, general scientific, special methods of studying economic phenomena and processes were used to determine the current aspects of the modern mechanism of medium-term budget planning in Ukraine for 2022.

Results of the investigation. In the course of writing the article, it was found that budget planning is a scientifically grounded process of determining the sources of formation and directions for the use of budgetary financial resources to ensure proportional and dynamic socio-economic development of the country. As one of the important tools for organizing economic management, budget planning creates the prerequisites for the full and timely provision of financial resources for the socio-economic development of society. The process of budget planning provides for the use of planned indicators that characterize the development of the economy in the future: economic standards that determine the relationship with the budget system, and limits reflecting the objectively existing limited resources that society can count on in the planning period. It has been determined that as a result of the use of the budget declaration for 2022–2024, medium-term budget planning will be introduced, and the budget deficit will almost halve and return to 3% from 2023. Also, from the introduction of medium-term budget planning, the following positive aspects have been established: public debt will decrease to less than 50% of GDP; there will be an increase in wages in the next three years, which will be approximately 8–10% per year; inflation will return to 5% in 2023, and in 2022 it will be 6.2%; macroeconomic stability will be ensured.

Scope of the results. Planning, state and local finance, insurance, budget management, finance, economics, management, management.

Conclusions. It has been established that the mechanism of budget planning should be based on the theory of social reproduction, the activities of business entities, the organization of effective management and other components of the country's activities. It is determined that the budget planning mechanism is the main component of financial planning, which is central to it. In the process of budget planning, links are established between all business entities, all social infrastructure and other institutions with the budget system, with the budget playing a leading role. Since budget planning is central to the management of the financial system, and with its help, the necessary proportions are achieved in the distribution of gross domestic product between the sectors of the economy and the territories of the state, the priority spheres of economic activity are provided with financial resources, and a unified financial policy is pursued on the territory of the state. It has been established that Ukraine is switching to medium-term budget planning gradually, using the budget declaration. Within the framework of this declaration, proposals were submitted to amend the tax legislation. The Budget Declaration is based on macro indicators for 2022–2024, in particular, such as: GDP growth until 2024 at the level of 5%; reduction of the budget deficit to 2.7%.

Key words: mechanism, budget planning, declaration, gross domestic product, medium-term budget planning.

Formulation of the problem. The modern mechanism of budget planning is scientific in nature, based on the theory of social reproduction and related to all aspects of economic and social development of society, business entities, management, national defense, law enforcement and security, science, culture, health care, education, etc. Also, the mechanism of budget planning is a component of financial planning [8], which occupies a central place in it. In the process of budget planning, the links of all economic entities, all social infrastructure and other institutions with the budget system are established, and the budget has a lead-

ing, organizing and coordinating role. Since budget planning has a central place in the management of the financial system, it achieves the necessary proportions in the distribution of gross domestic product between sectors of the economy and the territories of the state, provides financial resources for priority areas of economic activity, a single financial policy [1–7].

Analysis of research and publications on the problem. A huge number of works by prominent figures and scientists are devoted to key issues in the field of budget planning and the mechanism of medium-term budget planning, including: A. Yu. Bas-

kov, A. Vdovichen, M. K. Gnatenko, L. V. Zuburana, O. O. Kamenska, O. O. Kyzenko, T. A. Kolyada, P. V. Komaretska, V. P. Kudryashov, I. B. Levkisky, B. S. Malinyak, N. Yu. Melnychuk, A. V. Nechiporenko, V. Yu. Onisiforova, V. L. Pleskach, O. V. Ptashchenko, E. O. Romanenko, I. P. Sidor, T. Yu. Tsifra, V. I. Chugunov and others.

Presenting main material. Budget planning is a scientifically sound process of determining the sources of formation and directions of use of budgetary financial resources to ensure the proportional and dynamic socio-economic development of society. As one of the important tools of the organization of management of economy budgetary planning creates preconditions for full and timely maintenance of financial resources of social and

economic development of a society. The process of budget planning involves the use of targets that characterize the development of the economy in the future: economic standards that determine the relationship with the budget system, and limits that objectively reflect the limited resources that society can count on in the planning period [9–14]. The mechanism of budget planning is characterized by the following tasks and principles (Fig. 1).

As of the second half of 2021, Ukraine has joined more than 100 countries in the world that implement medium-term budget planning, the government has approved such important documents as: Forecast of economic and social development of Ukraine for 2022–2024 and the Budget Declaration for 2022–2024. These documents will pro-

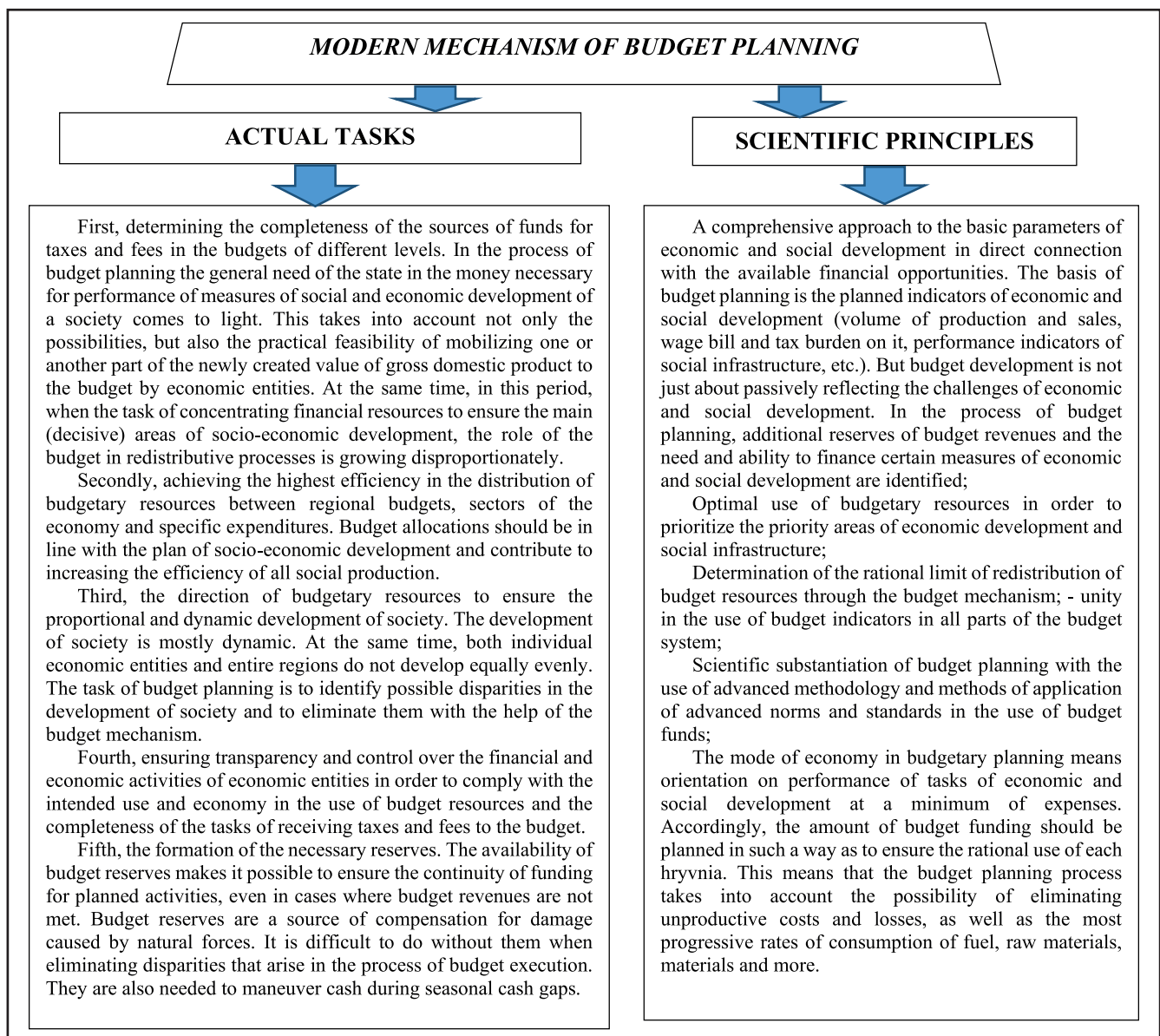

Figure 1. The main tasks and principles of the modern mechanism of budget planning

vide an opportunity to see in three years' time what exactly the taxes of the population will be. It will also lead to the fact that after the introduction of medium-term budget planning, the budget deficit will be reduced by almost half and return to the planned 3% from 2023 [15–20]. In addition:

1) public debt is planned to be reduced to less than 50% of GDP. This means that the country will spend less on debt service and more on medicine, defense and education.

2) there will be a significant increase in wages in the next three years, which will be approximately 8–10% per year (adjusted for inflation).

3) Inflation will return to 5% in 2023, and in 2022 will be 6.2%.

4) Macroeconomic stability will be ensured, and the dollar exchange rate is expected at UAH 28–29.

5) Thanks to the reforms carried out in 2023, it will be possible to reach a steady trend of economic growth of virtually 5% annually.

In addition, the Draft Budget for 2022 was prepared for the first time on the basis of a budget declaration, within which the government submitted proposals for changes in tax legislation, which will put an end to long-term schemes to minimize tax liabilities. The budget declaration is the basis for drafting the state budget and forecasts of local budgets. Ukraine has joined the progressive countries of the world, where public financial management is based on openness, predictability and efficiency. The budget declaration envisages a gradual reduction of the state budget deficit from 5.5% in 2021 to 3.5% and 3% in the next two years, respectively, and to 2.7% in 2024 [12–14]. According to Denis Shmygal, the Budget for 2022 is a budget for modernization of the country, economic recovery and investment in people, their health, education and development. Thus, the project envisages that the state budget revenues in 2022 should amount to 1277.7 billion hryvnias, which is 161.7 billion hryvnias more than this year. Expenditures are higher than planned revenues. The government plans to spend 1465.7 billion hryvnias next year, which is 103 billion more than in 2021. They want to compensate the budget deficit of 188 billion hryvnias by borrowing 3.5 percent of Ukraine's GDP [15–16]. For the first time, the budget of Ukraine was prepared on the basis of a budget declaration. This is a document that provides for medium-term budget planning in the

country, a kind of roadmap for writing a budget. It should contribute to the sustainability of public finances, and thus to economic stability and development, and should theoretically limit the appetites of government officials and MPs to make unreasonable changes to the budget. There are differences from the budget declaration, but they are minimal. As planned in the budget declaration, the government increases the minimum wage, expects an increase in the average wage, expects an increase in GDP in real terms for the year.

The draft budget for 2022 envisages real GDP growth of 3.8 percent, inflation is expected at 6.2 percent, the average forecast of the hryvnia against the dollar is 28.6–28.7, and unemployment is 8.5 percent. According to government estimates, in December 2021 the minimum monthly salary should increase to 6,500 hryvnias. The next time they plan to increase the minimum monthly wage from October 2022 to 6,700 hryvnias. The subsistence level for able-bodied people should increase twice next year, in July and December, and by the end of 2022 should be 2684 hryvnias per month. The healthcare system will receive the most next year. It is planned to allocate almost 200 billion hryvnias for medicine in 2022. This is 35 billion hryvnias more than this year. This increase in costs allows next year to set the minimum salary of a doctor at 20 thousand hryvnias, and medical staff – at 13 thousand hryvnias. Almost the same amount is allocated from the budget for education as for medicine – 190 billion hryvnias. This is 21 billion hryvnias more than in 2021. In addition, it is planned to provide housing for participants in the military operation in Donbass with the status of internally displaced persons, for which the draft budget includes 5.5 billion hryvnias. Also, from January 1, 2022, the minimum scholarship for students of higher education institutions will increase to 2,000 hryvnias, and scholarships for students of vocational education institutions will increase two and a half times. It is planned to spend more than 40 billion hryvnias on subsidies and benefits – six billion more than this year. As for expenditures on the defense sector, they will amount to approximately 320 billion hryvnias, or 5.95 percent of Ukraine's GDP [18–20]. Ukraine is able to finance all these expenditures on the current tax base, ie without changing tax rates. Increases in revenues from taxes and fees are expected from the budgeted increase in the minimum

wage and higher social standards. The government also relies on economic growth of 3.8 percent. Given the current over fulfillment of tax revenues, the indicators of revenues in the 2022 budget are quite realistic. Taking into account the percentage of inflation and economic growth, this is the amount that will increase revenues.

Conclusions

Thus, we found that the mechanism of budget planning should be based on the theory of social reproduction, the activities of economic entities, the organization of effective management, and other components of the country. It is established that the mechanism of budget planning is the main component of financial planning, which occupies a central place in it. In the process of budget planning, the links of all economic entities, all social infrastructure and other institutions with the budget system are established, and the budget has a leading role. Since budget planning has a central place in the management of the financial system, it achieves the necessary proportions in the distribution of gross domestic product between sectors of the economy and the state, provides financial resources for priority areas of economic activity, a single financial policy in the state. Ukraine is moving to medium-term budget planning gradually, using a budget declaration. Within the framework of this declaration, proposals were made to amend the tax legislation. The Budget Declaration is based on macro indicators for 2022–2024, in particular such as: GDP growth by 2024 at the level of 5%; reduction of the budget deficit to 2.7%.

Список використаних джерел

1. Баскаков А. Ю. Бюджетне планування та його роль у підвищенні ефективності управління бюджетними коштами в Україні / А. Ю. Баскаков // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. – 2014. – Вип. 9(6). – С. 170–175.
2. Вдовічен А. Бюджетне планування в умовах інституційних перетворень / А. Вдовічен, А. Чорновол, Ю. Табенська // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2021. – № 1. – С. 90–100.
3. Гнатенко М. К. Бюджетування як ефективний спосіб процесу планування діяльності підприємства / М. К. Гнатенко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2019. – Т. 24, Вип. 3. – С. 72–77.

4. Зубріліна В. Бюджетне планування та місцевому рівні: стан та шляхи вдосконалення / В. Зубріліна // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. – 2014. – № 5. – С. 62–73.

5. Каменська О. О. Проблеми планування та фінансування видатків місцевих бюджетів в умовах децентралізації / О. О. Каменська // Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури. – 2018. – № 3. – С. 92–96.

6. Кизенко О. О. Бюджетування як управлінська технологія: від фінансового планування до моделювання / О. О. Кизенко, В. А. Прокопенко // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2018. – Вип. 13. – С. 237–244.

7. Коляда Т. А. Особливості середньострокового бюджетного планування в Україні в умовах пандемії COVID-19 / Т. А. Коляда, І. В. Гоч // Економічний простір. – 2020. – № 161. – С. 26–30.

8. Комарецька П. В. Фінансове планування як передумова розвитку фінансового потенціалу промислових підприємств / П. В. Комарецька // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна «Проблеми стійкого соціально – економічного розвитку України». – Вип. № 730, 2006. – Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна. – С.90–93.

9. Кудряшов В. П. Застосування фіскальних правил у бюджетному плануванні / В. П. Кудряшов // Фінанси України. – 2020. – № 6. – С. 56–74.

10. Левківський І. Б. Методи бюджетного планування місцевих фінансів / І. Б. Левківський // Економічний простір. – 2020. – № 154. – С. 197–201.

11. Малиняк Б. С. Бюджетне планування і пріоритети розвитку громад: інструменти гармонізації та проблеми їх застосування / Б. С. Малиняк // Фінанси України. – 2020. – № 3. – С. 94–111.

12. Мельничук Н. Ю. Економіко-статистична оцінка результативності бюджетного менеджменту при плануванні та використанні бюджетних коштів / Н. Ю. Мельничук // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Т. 4, № 3. – С. 24–32.

13. Нечипоренко А. В. Середньострокове бюджетне планування в Україні: проблеми та перспективи реалізації [Електронний ресурс] / А. В. Нечипоренко, В. М. Дудченко // Бізнес Інформ. – 2021. – № 4. – С. 190–195.

14. Онісіфорова В. Ю. Бюджетування як ефективний інструмент поточного планування на підприємстві / В. Ю. Онісіфорова, І. В. Осьмірко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2020. – № 2. – С. 128–136.

15. Плескач В. Л. Інституційно-організаційне забезпечення середньострокового бюджетного планування

в Україні / В. Л. Плєскач, Н. О. Прокопенко // Економіка України. – 2019. – № 1. – С. 47–59.

16. Птащенко О. В. Бюджетна програма як основа програмно-цільового планування в сучасних умовах глобалізації / О. В. Птащенко, І. О. Шевченко, В. В. Кошарна, Я. М. Куц // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2018. – № 6. – С. 101–110.

17. Романенко Є. О. Правові аспекти середньострокового бюджетного планування з використанням програмно-цільового методу / Є. О. Романенко // Вісник Пенітенціарної асоціації України. – 2019. – № 4. – С. 106–115.

18. Сидор І. П. Моніторинг планування видатків місцевих бюджетів: ключові аспекти вдосконалення / І. П. Сидор // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 21(2). – С. 85–89.

19. Цифра Т. Ю. Бюджетування як інструмент планування і управління господарською діяльністю підприємства / Т. Ю. Цифра, Я. Ф. Локтіонова, Н. А. Костенко // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2020. – Вип. 46. – С. 24–31.

20. Чугунов В. І. Бюджетне планування як складова соціально-економічного розвитку країни / В. І. Чугунов. // Ефективна економіка. – 2020. – № 12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_92.

References

1. Baskakov A. Yu. Biudzhетne planuvannia ta yoho rol u pidvyshchenni efektyvnosti upravlinnia biudzhетnomy koshtamy v Ukraini / A. Yu. Baskakov // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky. – 2014. – Vyp. 9(6). – S. 170–175.

2. Vdovichen A. Biudzhетne planuvannia v umovakh instytutsiinykh peretvoren / A. Vdovichen, A. Chornovol, Yu. Tabenska // Visnyk Kyivskoho natsionalnogo torhovelno-ekonomichnogo universytetu. – 2021. – № 1. – S. 90–100.

3. Hnatenko M. K. Biudzhетuvannia yak efektyvnyi sposib protsesu planuvannia diialnosti pidpriemstva / M. K. Hnatenko // Visnyk Odeskoho natsionalnogo universytetu. Seriiia : Ekonomika. – 2019. – T. 24, Vyp. 3. – S. 72–77.

4. Zubrilina V. Biudzhетne planuvannia ta mistsevomu rivni: stan ta shliakhy vdoskonalennia / V. Zubrilina // Naukovyi visnyk [Odeskoho natsionalnogo ekonomichnogo universytetu]. – 2014. – № 5. – S. 62–73.

5. Kamenska O. O. Problemy planuvannia ta finansuvannia vydatkiv mistsevyykh biudzhетiv v umovakh det-

sentralizatsii / O. O. Kamenska // Zbirnyk naukovykh prats Donbaskoi natsionalnoi akademii budivnytstva i arkhitektury. – 2018. – № 3. – S. 92–96.

6. Kyzenko O. O. Biudzhетuvannia yak upravlinska tekhnolohiia: vid finansovoho planuvannia do modeliuvannia / O. O. Kyzenko, V. A. Prokopenko // Visnyk Kam'ianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky. – 2018. – Vyp. 13. – S. 237–244.

7. Koliada T. A. Osoblyvosti serednostrokovoho biudzhетnogo planuvannia v Ukraini v umovakh pandemii COVID-19 / T. A. Koliada, I. V. Hoch // Ekonomichnyi prostir. – 2020. – № 161. – S. 26–30.

8. Komaretska P. V. Finansove planuvannia yak perezdumova rozvytku finansovoho potentsialu promyslovyykh pidpriemstv / P. V. Komaretska // Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu im. V.N.Karazina «Problemy stiikoho sotsialno – ekonomichnogo rozvytku Ukrainy». – Vyp. № 730, 2006. – Kharkiv: KhNU im. V.N.Karazyna. – S.90–93.

9. Kudriashov V. P. Zastosuvannia fiskalnykh pravyl u biudzhетnomu planuvanni / V. P. Kudriashov // Finansy Ukrainy. – 2020. – № 6. – S. 56–74.

10. Levkiskiy I. B. Metody biudzhетnogo planuvannia mistsevyykh finansiv / I. B. Levkiskiy // Ekonomichnyi prostir. – 2020. – № 154. – S. 197–201.

11. Malyniak B. S. Biudzhетne planuvannia i priorityety rozvytku hromad: instrumenty harmonizatsii ta problemy yikh zastosuvannia / B. S. Malyniak // Finansy Ukrainy. – 2020. – № 3. – S. 94–111.

12. Melnychuk N. Yu. Ekonomiko-statystychna otsinka rezultatyvnosti biudzhетnogo menedzhmentu pry planuvanni ta vykorystanni biudzhетnykh koshtiv / N. Yu. Melnychuk // Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky. – 2019. – T. 4, № 3. – S. 24–32.

13. Nechyporenko A. V. Serednostrokovе biudzhетne planuvannia v Ukraini: problemy ta perspektyvy realizatsii [Elektronnyi resurs] / A. V. Nechyporenko, V. M. Dudchenko // Biznes Inform. – 2021. – № 4. – S. 190–195.

14. Onisiforova V. Yu. Biudzhетuvannia yak efektyvnyi instrument potochnogo planuvannia na pidpriemstvi / V. Yu. Onisiforova, I. V. Osmirko // Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva. – 2020. – № 2. – S. 128–136.

15. Pleskach V. L. Instytutsiino-orhanizatsiine zabezpechennia serednostrokovoho biudzhетnogo planuvannia v Ukraini / V. L. Pleskach, N. O. Prokopenko // Ekonomika Ukrainy. – 2019. – № 1. – S. 47–59.

16. Ptashchenko O. V. Biudzhетna prohrama yak osnova prohramno-tsilovoho planuvannia v suchasnykh umovakh hlobalizatsii / O. V. Ptashchenko, I. O. Shevchenko, V. V. Kosharna, Ya. M. Kushch // Visnyk Kyivskoho nat-

sionalnoho universytetu tekhnologii ta dizainu. Seriia : Ekonomichni nauky. – 2018. – № 6. – S. 101–110.

17. Romanenko Ye. O. Pravovi aspekty serednostrokovoho biudzhethnoho planuvannia z vykorystanniam prohramno–tsilovoho metodu / Ye. O. Romanenko // Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy. – 2019. – № 4. – S. 106–115.

18. Sydor I. P. Monitorynh planuvannia vydatkiv mistsevykh biudzhetyv: kliuchovi aspekty vdoskonalennia / I. P. Sydor // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2018. – Vyp. 21(2). – S. 85–89.

19. Tsyfra T. Yu. Biudzhetuвання yak instrument planuvannia i upravlinnia hospodarskoii diialnistiu pidpriemstva / T. Yu. Tsyfra, Ya. F. Loktionova, N. A. Kostenko // Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn. – 2020. – Vyp. 46. – S. 24–31.

20. Chuhunov V. I. Biudzhethne planuvannia yak skladova sotsialno–ekonomichnoho rozvytku krainy / V. I. Chuhunov. // Efektyvna ekonomika. – 2020. – № 12. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_92.

Дані про автора

Русіна Юлія Олександрівна,

доцент кафедри фінансів та фінансово–економічної безпеки, Київський національний університет технологій та дизайну, к.е.н., доцент
e-mail: rusinaulia80@gmail.com

Данные об авторе

Русина Юлия Александровна,

доцент кафедры финансов и финансово–экономической безопасности, Киевский национальный университет технологий и дизайна, к.э.н., доцент
e-mail: rusinaulia80@gmail.com

Data about the author

Yuliia Rusina,

Associate Professor of the Department of finance and financial and economic security, Kyiv National University of Technologies and Design, Ph.D. in Economics, Associate Professor
e-mail: rusinaulia80@gmail.com

УДК 336.711.6:336.71.025.13

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704507>

ГАВРИЛКО П.П.
ГУШТАН Т.В.

Управління проблемними банками за рівнем їх фінансової грамотності

Предметом дослідження є управління проблемними банками за рівнем їх фінансової грамотності.

Мета дослідження – дослідити основні концептуальні підходи до визначення проблемних банків з точки зору фінансової стійкості та механізм державного управління ними.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті окреслено на основі кластерного аналізу розподіл банків для визначення проблемних на основі рівня їх фінансової стійкості. Визначені з метою нормалізації даних та проведення кластеризації десяти основних показників, що характеризують усі фінансові аспекти та характеризуються простотою вихідних ознак за банками, та розглянуто систему роботи з проблемними банками.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. На основі кластерного аналізу окреслено розподіл банків для визначення проблемних на основі рівня їх фінансової стійкості. Базою для групування банків обрані такі показники: коефіцієнт активності залучення ресурсів, рівень депозитів у зобов'язаннях, рівень використання залучених коштів у кредитні вкладення, коефіцієнт дохідних активів, коефіцієнт кредитної активності, чиста процентна маржа, коефіцієнт процентного доходу, дохідність активів, коефіцієнт надійності, коефіцієнт платоспроможності. Визначено систему роботи з проблемними банками, яка включає контроль капіталізації, роботу з «поганими» активами, банківський нагляд, державну підсистему управління проблемними банками.

Ключові слова: фінансова стійкість, банки, показники, кластери, капітальна стійкість, інформація, ефективність, конкурентоспроможність, інновації, державне регулювання.

Управление проблемными банками по уровню их финансовой грамотности

Предметом исследования является управление проблемными банками по уровню их финансовой грамотности.

Целью исследования является изучить основные концептуальные подходы к определению проблемных банков с точки зрения финансовой устойчивости и механизм государственного управления ими.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье обозначено на основе кластерного анализа распределение банков для определения проблемных на основе уровня их финансовой устойчивости. Определены с целью нормализации данных и проведения кластеризации десяти основных показателей, которые характеризуют все финансовые аспекты и характеризуются простотой выходных признаков за банками, и рассмотрена система работы с проблемными банками.

Выводы. Результатами проведенного исследования стали следующие выводы. На основе кластерного анализа обозначено распределение банков для определения проблемных на основе уровня их финансовой устойчивости. Базой для группировки банков выбраны следующие показатели: коэффициент активности привлечения ресурсов, уровень депозитов в обязательствах, уровень использования привлеченных средств в кредитные вложения, коэффициент доходных активов, коэффициент кредитной активности, чистая процентная маржа, коэффициент процентного дохода, доходность активов, коэффициент надежности, коэффициент платежеспособности. Определена система работы с проблемными банками, которая включает контроль капитализации, работу с «плохими» активами, банковский надзор, государственную подсистему управления проблемными банками.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, банки, показатели, кластеры, капитальная устойчивость, информация, эффективность, конкурентоспособность, инновации, государственное регулирование.

Management of troubled banks by the level of their financial literacy

The subject of the study is the management of troubled banks by the level of their financial literacy.

The purpose of the study is to explore the main conceptual approaches to the definition of troubled banks in terms of financial stability and the mechanism of them public administration.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper outlines the distribution of banks on the basis of cluster analysis to identify problem banks based on the level of their financial stability. Ten main indicators, which are defined in order to normalize the data and conduct clustering, characterize all financial aspects and are characterized by the simplicity of the initial features of the banks and the system of working with troubled banks are considered.

Conclusions. The results of the conducted study were the following conclusions. Based on cluster analysis, the distribution of banks is outlined to identify problem banks based on the level of their financial stability. The following indicators are selected as the basis for grouping banks: resource attraction activity ratio, level of deposits in liabilities, level of use of attracted funds in credit investments, income

assets ratio, credit activity ratio, net interest margin, interest income ratio, asset yield, reliability ratio, solvency ratio. The system of work with troubled banks is defined, which includes control of capitalization, work with «bad» assets, banking supervision, state subsystem of management of troubled banks.

Keywords: *financial stability, banks, indicators, clusters, capital stability, information, efficiency, competitiveness, innovations, state regulation.*

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання характеризуються швидкістю перетворень на фінансових ринках, частою зміною тенденцій і періодично повторюваними кризами, що впливає на фінансову стійкість і стабільність банківської системи. Виходячи з того, що банки виступають поряд з іншими комерційними та некомерційними структурами, елементами національної економічної системи, саме їх стійкість функціонування істотним чином впливає на можливості розвитку країни в цілому. З цього приводу, виникає проблема визначення місця банківських установ за певними критеріями на ринку банківських послуг та виокремлення із сукупності проблемних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми формування фінансової стійкості банківської системи та системним елементам стратегічного управління нею приділяється значна увага як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджують цю проблему, слід виділити наукові праці наступних авторів: І.М. Васюковича, А.О. Єпіфанова, В.О. Зінченка, В.М. Ковалюка, А.М. Морозова, М. Портера, І.Є. Склепового, А. Томпсона, Ф. Хедоурі та інших. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики, наукові дослідження з цієї проблеми потребують подальшого розвитку.

Мета статті – дослідити основні концептуальні підходи до визначення проблемних банків з точки зору фінансової стійкості та механізм державного управління ними.

Виклад основного матеріалу. Аналіз фінансової стійкості банківської системи можна проводити за допомогою кластерного аналізу, який передбачає використання методів групування великих масивів даних, що дає змогу шляхом порівняння зі усією сукупністю аналізованих об'єктів отримувати деталізовану інформацію про реальний стан і тенденції розвитку кожного з них. Для проведення кластеризації використовується метод К – середніх, за яким можна оцінити особливості розвитку банківської системи, зокрема: дослідити

вплив іноземних банків; специфіку діяльності банківських установ, у яких введено тимчасові адміністрації; проаналізувати головні ризики кожного етапу розвитку банків. Метою кластерного аналізу є утворення груп схожих між собою об'єктів, які прийнято називати кластерами. «Кластер» – англ. cluster – «згусток», «пучок», «група» [9].

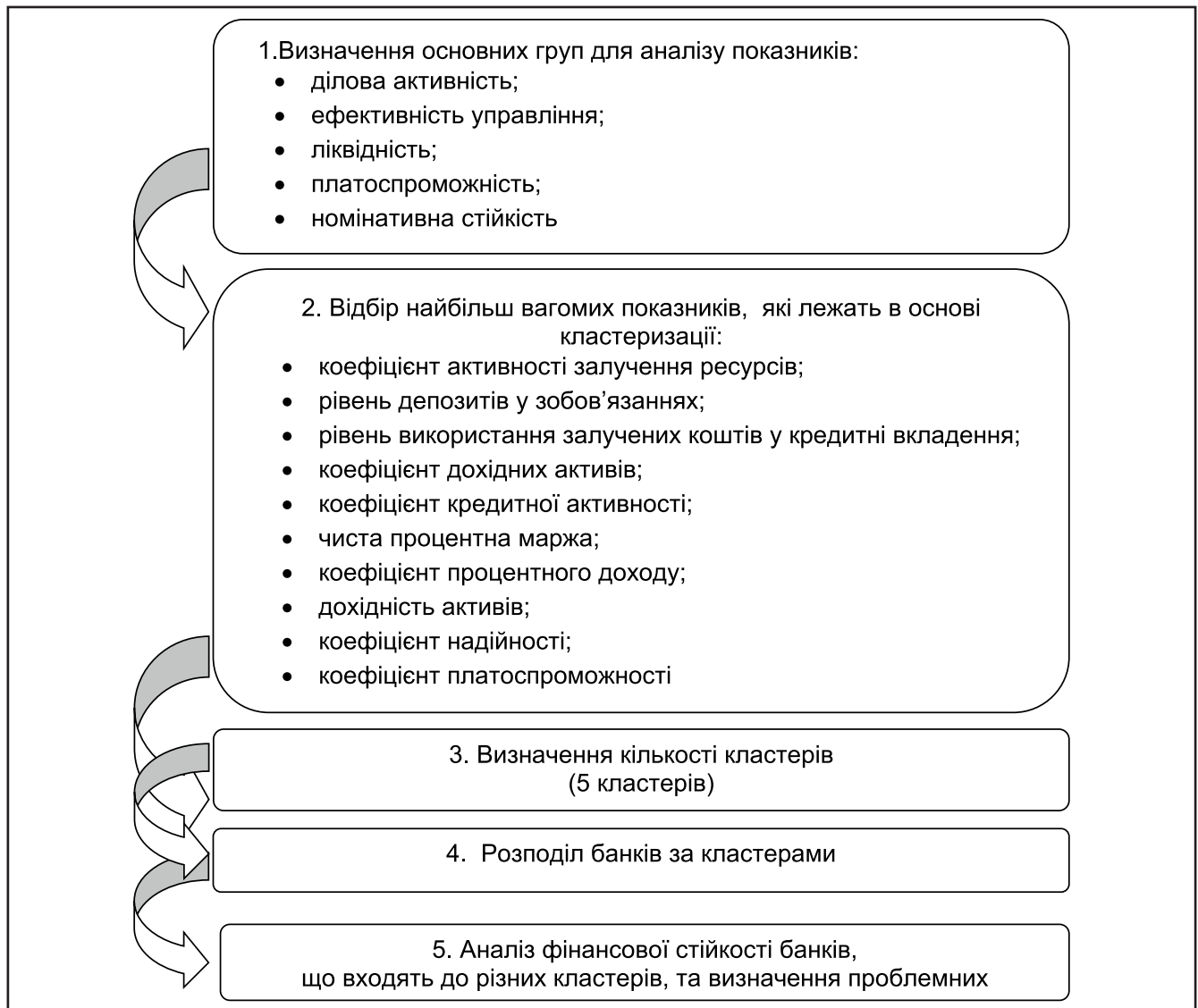
Алгоритми кластерного аналізу дають змогу поділити сукупність об'єктів на однорідні за певним формальним критерієм подібності групи (кластерів). Основною властивістю цих груп є те, що об'єкти, які належать одному кластеру, більш подібні між собою, ніж об'єкти з різних кластерів. Таку класифікацію можна виконувати одночасно з досить великою кількістю ознак. Алгоритм визначення позиції банківських установ за рівнем фінансової стійкості на основі кластерного аналізу представлений на рисунок.

Слід зазначити, що діагностика фінансової стійкості банківської системи та окремих банків є важливою науковою і практичною задачею. Методологія оцінювання, зазвичай, базується на порівнянні різноманітних фінансових показників. Зокрема, показники фінансової стійкості за такими напрямками:

1. Капітальна стійкість (коефіцієнт надійності, коефіцієнт фінансового важеля, коефіцієнт участі капіталу у формуванні активів, співвідношення статутного і балансового капіталів, коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнт захищеності власного капіталу).

2. Показники, що характеризують економічний потенціал та ділову активність банків (коефіцієнт активності залучення ресурсів, коефіцієнт залучення міжбанківських кредитів, рівень міжбанківських кредитів у зобов'язаннях, коефіцієнт дохідних активів, коефіцієнт кредитної активності, коефіцієнт інвестиційної активності, коефіцієнт робочих активів, коефіцієнт матеріалізованих активів).

3. Показники ліквідності та платоспроможності (коефіцієнт миттєвої ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань, коефіцієнт потенційної платоспроможності, коефіцієнт зовнішнього боргу).

Алгоритм визначення позиції банківських установ на основі кластерного аналізу *

* складено авторами

4. Показники ефективності управління банком (загальний рівень рентабельності, чиста процентна маржа, коефіцієнт дієздатності, рентабельність активів, рентабельність загального капіталу, рентабельність статутного капіталу, рентабельність діяльності по витратах, рентабельність доходів).

Показники представлених груп, за якими доцільно проводити оцінку фінансової стійкості банківської системи шляхом поділу банків на кластери мають подібний алгоритм розрахунку і тому повторюють один одного. З метою нормалізації даних та проведення кластеризації обираються десять основних показників, що характеризують усі фінансові аспекти та характеризуються простотою вихідних ознак за банками, а саме: коефіцієнт активності залучення ресурсів, рівень

депозитів у зобов'язаннях, рівень використання залучених коштів у кредитні вкладення, коефіцієнт дохідних активів, коефіцієнт кредитної активності, чиста процентна маржа, коефіцієнт процентного доходу, дохідність активів, коефіцієнт надійності, коефіцієнт платоспроможності.

Державне регулювання організації роботи з проблемними банками повинно містити у собі структурно-логічну композицію, яка складається із контролю за капіталізацією, роботою з «поганими» активами, проведення ефективного банківського нагляду, державної системи управління проблемними банками.

Висновки

На основі кластерного аналізу окреслено розподіл банків для визначення проблемних на ос-

нові рівня їх фінансової стійкості. Визначено систему роботи з проблемними банками, яка включає контроль капіталізації, роботу з «поганими» активами, банківський нагляд, державну підсистему управління проблемними банками.

Список використаних джерел

1. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексенко, І. М. Парасій–Вергуненко та ін.; ред. А. М. Герасимович. Вид. 2–ге. К.: КНЕУ, 2006. 600 с.
2. Бланк І. А. Финансовый менеджмент: учебный курс / [изд. второе, перераб. и доп.]. К.: Эльга, Ника–Центр, 2006. 653 с.
3. Важинський Ф. А., Колодійчук А. В. Маркетинго–ві дослідження в системі управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (1). С. 125–130.
4. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Черторицький В. М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.–техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.
5. Гаврилко П. П., Колодійчук А. В., Важинський Ф. А., Індус К. П. Міжнародні фінанси і фінансовий менеджмент в задачах та прикладах: навчальний посібник. Львів: Вид–во ННВК «АТБ», 2020. 161 с.
6. Колодійчук А. В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.
7. Колодійчук А. В., Пісний В. М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.
8. Колодійчук А. В., Пісний В. М., Семчук Ж. В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.
9. Прохорова В. В., Шакіна М. Ю. Кластерний аналіз підприємств за рівнем фінансової стійкості. Динамика научных исследований. Экономические науки: Материалы конференции. Прага, 2008. URL: http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/32822.doc.htm
10. Сопільник Л. І., Колодійчук А. В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References

1. Herasymovych, A. M. (Ed.), Aleksenko, M. D., & Parasiy–Verhunenkol. M., et al. (2006). Analiz bankivs'koyi diyal'nosti [Analysis of banking activity]: Manual. 2nd ed. Kyiv: KNEU. [in Ukrainian].
2. Blank, I. A. (2006). Finansovyy menedzhment [Financial management]: Training course. 2nd ed. Kyiv: Elga, Nick–Center. [in Russian].
3. Vazhynskyy, F. A., & Kolodiychuk, A. V. (2009). Marketynhovi doslidzhennya v systemi upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv [Marketing research in the system of competitiveness management of enterprises]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (1) (pp. 125–130). [in Ukrainian].
4. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., & Chertoryzhskyy, V. M. (2011). Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti [Factors of innovation development of industry]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 21 (11) (pp. 201–205). [in Ukrainian].
5. Havrylko, P. P., Kolodiychuk, A. V., Vazhynskyy, F. A., & Indus, K. P. (2020). Mizhnarodni finansy i finansovyy menedzhment v zadachakh ta prykladakh [International Finance and Financial Management in Problems and Examples]: Textbook. Lviv: ATB Publishing. [in Ukrainian].
6. Kolodiychuk, A. V. (2012). Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky [Information as a factor of innovation development of the economy]. In Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini [Formation of market relations in Ukraine]: Vol. 5/1(132) (pp. 58–62). [in Ukrainian].
7. Kolodiychuk, A. V., & Pisnyy, V. M. (2009). Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrayiny [Features of functioning of machine–building enterprises at the current stage of development of the economy of Ukraine]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (13) (pp. 172–178). [in Ukr.].
8. Kolodiychuk, A. V., Pisnyy, V. M., & Semchuk, Zh. V. (2009). Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu [The essence of innovation, the structure and the main stages of the innovation process]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (9) (pp. 191–196). [in Ukrainian].
9. Prokhorova, V. V., & Shakina, M. Yu. (2008). Klasternyy analiz pidpryyemstv za rivnem finansovoyi stiykosti [Cluster analysis of enterprises by the level of financial stability]. In Dinamika nauchnykh issledovaniy. Ekonomicheskkiye nauki [Dynamics of scientific research.

Economic sciences]: Proceedings of the conference. Prague. Retrieved from http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Economics/32822.doc.htm [in Ukrainian].

10. Sopilnyk, L. I., & Kolodychuk, A. V. (2009). Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy [Management of competitiveness of machine-building enterprises at the present stage of development of Ukrainian economy]. In Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]: Vol. 19 (10) (pp. 222–227). [in Ukrainian].

Дані про авторів

Гаврилко Петро Петрович,

к.е.н., професор, директор Ужгородського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Гуштан Тетяна Вікторівна,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Данные об авторах

Гаврилко Петр Петрович,

к.э.н., профессор, директор Ужгородского торгового-экономического института Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Гуштан Татьяна Викторовна,

к.э.н., доцент, Ужгородский торговельно-экономический институт Киевского национального торгового-экономического университета

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Data about the authors

Petro Havrylko,

Ph.D. of Economics, Professor, Director of the Uzhhorod Institute of Trade and Economics of the Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

Tetyana Hushtan,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Uzhhorod Institute of Trade and Economics of the Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: info@utei-knteu.org.ua

УДК 658.012.4

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704517>

МІНЕНКО М.А.
ПІДДУБНИЙ В.А.
КРАСНОЖОН С.В.
НАГОРНА Ю.В.

Інструменти адміністрування як основа для побудови моделей організаторського впливу

Предмет дослідження – перелік і набори адміністративних інструментів прямої та непрямой дії, які застосовуються до окремих груп зазначених організаторських засобів.

Мета статті – необхідність розробки і застосування нових форм примусового спонукання виконавців, особливо з метою забезпечення адміністративної стабілізації.

Методологія проведення роботи – різноваріантно-комплексного і системного використання організаторських інструментів у формі окремих моделей адміністрування, метод фінансового аналізу, метод статистичної обробки економічних даних, метод оптимального управління (при формуванні висновків та рекомендацій).

Результати роботи – визначено інструменти адміністрування безпосереднього та опосередкованого впливу, що доцільно використовувати, формуючи персоналізований стандарт менеджера будь-якого управлінського рівня стосовно схилання підлеглих, які знаходяться у його лінійному або функціональному підпорядкуванні, до конкретних дій.

Висновки – аргументовано, що ефективність впливу адміністративних засобів за певним адаптованим переліком і послідовністю, як правило, сприяє оптимальному досягненню кінцевого результату.

Ключові слова: безпосередні інструменти адміністрування (прямого впливу); опосередковані інструменти адміністрування (непрямого впливу); модель організаторського впливу; адміністративна стабілізація.

МИНЕНКО М.А.
ПОДДУБНЫЙ В.А.
КРАСНОЖОН С.В.
НАГОРНАЯ Ю.В.

Инструменты администрирования как основа построения моделей организаторского влияния

Предмет исследования – перечень и набор административных инструментов прямого и непрямого воздействия, которые применяются к некоторым группам определенных организаторских средств.

Цель статьи – необходимость разработки и применения новых форм принудительного побуждения исполнителей, особенно в целях обеспечения административной стабилизации.

Методология проведения работы – разновариантно–комплексное и системное использование организаторских инструментов в форме некоторых моделей администрирования, метод финансового анализа, метод статистической обработки экономических данных, метод оптимального управления (при формировании выводов и рекомендаций).

Результаты работы – определены инструменты администрирования непосредственного и опосредственного влияния, которые уместно использовать при формировании персонализированных стандартов менеджера любого управленческого уровня применительно к подчиненным, которые находятся под его линейным или функциональным управлением, в соответствии с конкретными действиями.

Висновки – аргументировано, что эффективность влияния административных средств в соответствии с адаптированным перечнем и последовательностью как правило, способствует оптимальному достижению конечного результата.

Ключевые слова: непосредственные инструменты администрирования (прямого воздействия), опосредствованные инструменты администрирования (непрямого воздействия), модель организаторского воздействия, административная стабилизация.

MINENKO M.A.
PIDDUBNIY V.A.
KRASNOZHON S.V.
NAHORNA Y.V.

Administration tools as a basis for building organizational influence models

The subject of the study is list and sets of administrative tools of direct and indirect action, which are applied to separate groups of the specified organizational means.

The purpose of the article is the need to develop and apply new forms of coercion, especially in order to ensure administrative stabilization.

Methodology of work is multivariate – complex and systematic use of organizational tools in the form of separate models of administration, method of financial analysis, method of statistical processing of economic data, method of optimal management (in forming conclusions and recommendations).

Total of work – identified tools for the administration of direct and indirect influence, which should be used to form a personalized standard of the manager of any management level in relation to the inclination of subordinates who are in his linear or functional subordination, to specific actions.

Conclusions – it is argued that the effectiveness of the influence of administrative means on a certain adapted list and sequence, as a rule, contributes to the optimal achievement of the end result.

Keywords: direct administration tools (direct influence); indirect administration tools (indirect influence); model of organizational influence; administrative stabilization.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Сьогодні в умовах глобалізації ринку, з метою подальшого ефективного практичного застосування, набувають якісно нової актуальності питання підбору вже апробованих, удосконалення існуючих або розробки нових інструментів адміністрування як безпосереднього (прямого), так й опосередкованого (непрямого) впливу. Пріоритет надається комплексній системності та універсальності процесу спонукання і прикладному використанню потенціалу означених організаторських засобів самим широким колом менеджерів на різних управлінських рівнях. Такий підхід дозволяє максимально якісно покращити процедури і процеси, сприяє практично безперебійному функціонуванню системи адміністративного менеджменту, а також злагодженій координації дій всіх учасників, суттєво підвищує результативність, забезпечує сталий розвиток суб'єкта господарювання.

При цьому всеосяжність та універсальність використання організаторських засобів проявляється не тільки в цілеспрямованості спонукання до дії. Для налагодження максимальної ефективності процедури адміністрування самим безпосереднім чином реалізуються в абсолютно необхідному, органічному і послідовному поєднанні процеси дослідження та оцінки впливу менеджерів на суб'єкт господарювання в цілому і на конкретних виконавців зокрема.

Однак реалізація організування, у будь-якому випадку, неминуче зіштовхується з необхідністю виявлення і вирішення ієрархічних суперечностей, що виникають. З огляду на це різнобічний інструментарій адміністрування має стати одним із специфічних і в той же час найбільш вживаних практичних проявів організування, що дозволить подолати суперечності. Водночас практичне використання різноманіття інструментів адміністрування, в рамках розробки і реалізації конкретного впливу, безпосередньо пов'язане з розподілом повноважень і необхідністю забезпечувати координацію дій між учасниками цього процесу. Тому використання організаторських засобів не тільки не є негативним, але й повинно розглядатися в якості фактору, що зумовлює його постійну адаптацію і модернізацію. Як показує практика, саме у суперечностях під час формування і використання різних варіантів прямого та опосередкованого впливу, об'єктивно закладені

найбільш перспективні ресурси адміністративної стабілізації будь якого суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питанням дослідження впливу безпосереднього (прямого) та опосередкованого (непрямого) інструментарію адміністрування на діяльність суб'єктів господарювання приділяється не достатньо уваги. Цьому є різні причини. Водночас такі вчені як П. Круш, М. Небава, Б. Новікова, О. Русецька, Г. Саймон, Д. Смітбург, Г. Сініок, Е. Уткін та інші у своїх наукових працях акцентують увагу на складових механізми адміністрування. Найбільш системно і змістовно цю проблему досліджує А. Райченко. Авторський колектив пропонує власний погляд на ці питання.

Мета дослідження. З огляду на актуальність визначеної проблеми, прояву недостатньої уваги стосовно її теоретико-методичного і прикладного дослідження, вважаємо за доцільне ще раз проаналізувати точку зору шанованих науковців і запропонувати своє бачення вирішення назрілих питань. Для цього сформулюємо наступні завдання:

- провести аналіз інструментів безпосереднього адміністрування (прямого впливу);
- провести аналіз інструментів опосередкованого адміністрування (непрямого впливу);
- визначити умови ефективного і результативного використання організаторських засобів у певному поєднанні.

Виклад основного матеріалу. Головною ознакою ефективності та результативності інструментів адміністрування є використання достатньо широкої їх палітри, а по суті: різноманітного поєднання засобів, способів, процедур безпосереднього (прямого) та опосередкованого (непрямого) впливу для побудови й розвитку організаційних відносин у процесах і системах менеджменту. Такий перелік формується і застосовується у вигляді універсальних конструкцій, що об'єднують окремі елементи у налагоджений механізм. Базові процедури такого механізму повинні постійно модернізуватися і наповнюватися нестандартними компонентами. Це, значною мірою, визначатиме природу позитивних організаційних змін, спонукатиме менеджмент до фахового вдосконалення, сприятиме сучасному інноваційному розвитку суб'єкта господарювання.

В реальних умовах господарювання різноманіття інструментів безпосереднього (прямого) адміністрування залежить від того наскільки специфічні завдання, вирішенню яких вони

сприяють. Вибір і використання може відбуватися на основі загальної палітри, представленої наступним чином (рис. 1).

На рисунку можна ознайомитися з інструментами безпосереднього адміністрування, застосування яких забезпечує пряму і точно визначену дію. Апарат управління конкретного суб'єкта господарювання вибирає або, за певних обставин, роз-

робляє, комбінує, адаптує і направляє сформований вплив на певний об'єкт або групу об'єктів, створюючи умови для чіткого виконання виробничих завдань. У свою чергу конкретний менеджер, реалізуючи організаторський вплив, повинен акумулювати та узгоджувати (відповідно до його функціональних обов'язків) адміністративні ресурси, необхідні для досягнення поставленої мети.

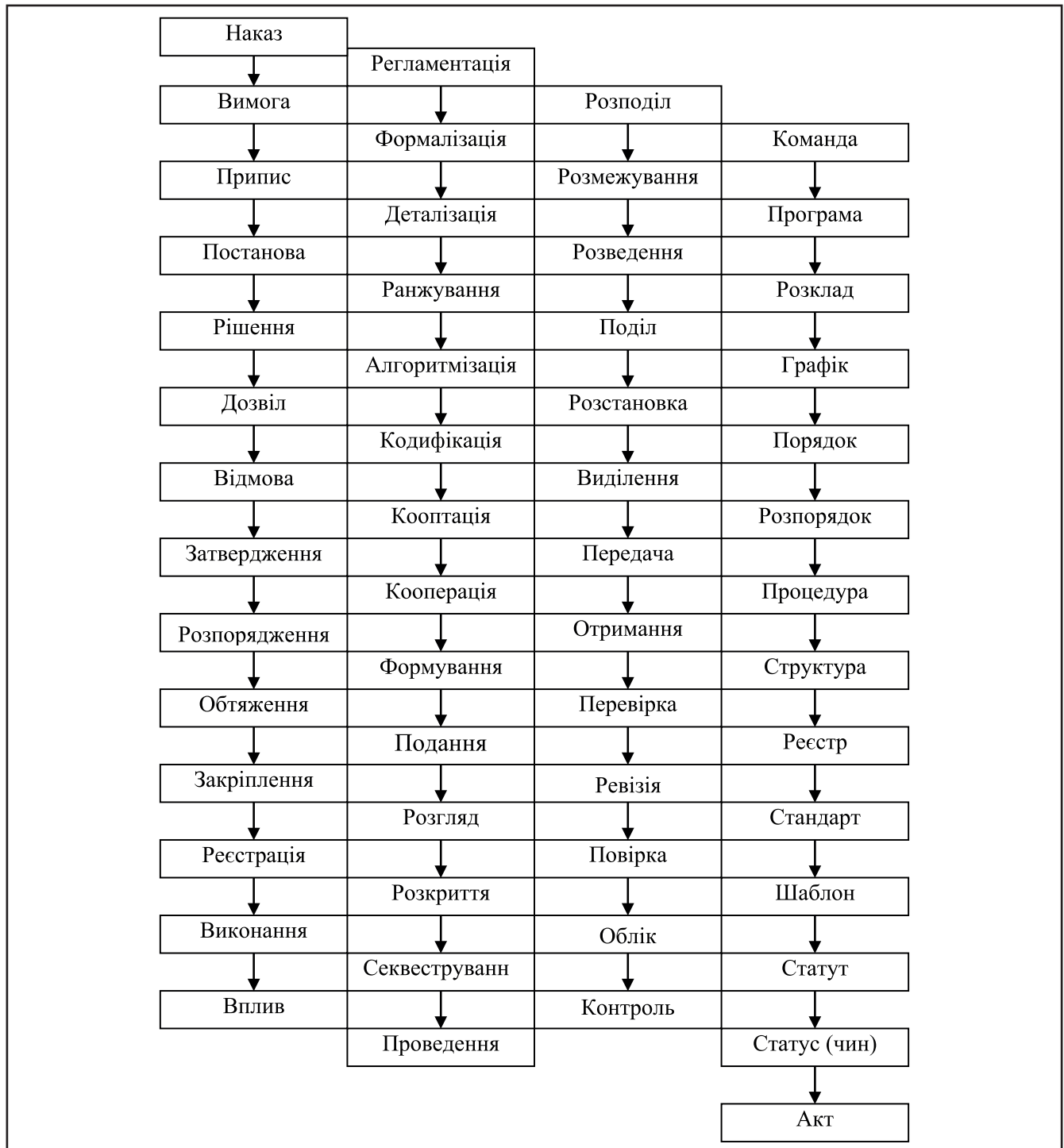

Рисунок 1. Набір інструментів безпосереднього (прямого) адміністрування

* сформовано автором за результатами дослідження з використанням [1; 4; 5].

Першим кроком, з якого потрібно розпочинати цей процес, має бути розуміння, особисте сприйняття і виробнича доцільність вживання необхідної палітри інструментів адміністрування, на методичній основі якої відбуватиметься формування й реалізація будь-якого впливу. Водночас, у ході визначення і використання певного набору організаторських засобів, особливого значення набуватиме форма їх поєднання, адаптована до відповідної ситуації. Натомість, потрібно пам'ятати: кожен практичний обставини, що призводять до необхідності суб'єкта спонукати до дії об'єкт, як правило, характеризується своєю унікальністю. Саме тому, реагування менеджера не може бути стандартизованим (протокольним). Це завжди унікальна робота, результат якої залежить від багатьох факторів, вплив яких потрібно прогнозувати для корегування подальших кроків. При цьому, методи вирішення проблем змінні, що вимагає постійного фахового вдосконалення як особистого, так і підлеглих.

На практиці такий підхід, найчастіше, замінюється застосуванням обмеженого, постійно повторюваного переліку організаторських інструментів. Це призводить до нівелювання сутності та обмеження дієвості адміністративного впливу, а у підсумку – до виробничих дефектів. Крім того, зловживання тільки однією групою інструментів, на протипагу використання потенціалу й різноманітності інших, починає розвалювати базову цілісність системи адміністративного менеджменту суб'єкта господарювання і виступає головною причиною відмови працівників виконувати абсолютно легітимні форми примусу [6, 7]. Така девальвація стає можливою тому, що необґрунтовано часте і вже через це помилкове використання одних й тих самих організаторських засобів, провокуючих повторні, ще більш сильніші але саме через це неправильні дії, знищує організаційно-методичні основи адміністрування. Подолання таких негативних наслідків можливе тільки за умови комплексно-системного та адаптованого застосування всієї палітри інструментарію адміністрування, відповідно до конкретних умов господарювання і визначених виробничих завдань, а також – удосконалення методики їх підбору і реалізації.

Для більшості представлених на рис. 1 інструментів адміністрування, обставини, цілі і методика їх можливого використання звичні та зрозумілі. Зокрема, наказ вже власним статусом визначає жорсткість регламентування і чіткість

розмежування функцій. У його змісті відображено вимогу виконати ті або інші дії окремим посадовим особам або групі таких осіб. Об'єктивно, це є перелік заходів, реалізація яких забезпечить ефективно досягнення визначеної мети.

З іншого боку така послідовність як «наказ – вимога – припис – постанова – рішення – дозвіл – відмова – затвердження – розпорядження – обтяження – закріплення – реєстрація – виконання – вплив» визначає наростаючу дієвість адміністрування, що підкреслює ефективність менеджменту. Посилюють цей процес інструменти, що представлено у трьох наступних колонках. Зокрема, «регламентація – формалізація – деталізація – ранжування» демонструють верхній, самий жорсткий сегмент другої структурної колонки моделі, зображеної на рисунку 1, що забезпечує визначення і чітке уявлення про склад та поєднання інструментів адміністрування [4].

При цьому потрібно розуміти, що компонуючи окрему групу інструментів адміністрування, у певні прикладні конфігурації, необхідно розрізняти сутність, зміст, можливості та алгоритм використання кожного автономно. Разом із тим, вибір та об'єднання тих або інших засобів у стійкий та ефективний профіль адміністрування вимагає об'єктивної оцінки виробничої ситуації, достатніх ресурсів, дієвої методики реалізації та головне – знань, умінь, навичок і компетенцій виконавців щодо прикладного й результативного їх застосування.

З іншого боку аналіз різниці між змістом організаторських засобів, обставинами вибору і методами реалізації, слугує фактором для розробки і вживання нових форм впливу. Для цього у представленому переліку позиціонуються такі інструменти як:

- розведення – між розмежуванням і розподілом;
- розкриття – між реєстрацією і перевіркою та інші.

Таким чином, на рисунку 1 спостерігаємо покрокове виділення окремих конфігурацій можливого використання інструментів адміністрування. Водночас, за будь-яких обставин пам'ятаємо, що повинно залишатися не змінним розуміння різниці змісту того чи іншого важеля спонукання. Це необхідно для того, щоб забезпечити максимально ефективний вибір адекватних організаторських засобів, адаптованих до конкретної виробничої ситуації.

Як показує практика, накази і розпорядження складають близько 65 % адміністративного впливу. Вони не лише перевантажують верхні

рівні організаційної структури управління процедурою розробки їх змісту та обранням прогнозованих методів реалізації але й, у кінцевому варіанті, суттєво деформуються виконавцями та, що найбільш негативно, звільняють менеджерів нижчих рівнів управління від участі у виробленні рішень і відповідальності за кінцеві результати [3].

На відміну від наказу або розпорядження, використання вказівки (на практиці близько 12 %) делегує повноваження стосовно пошуку можливих варіантів реалізації рішення безпосередньо виконавцю, що практично обумовлює необхідність його фахового вдосконалення і високої самоорганізації, виховання особистої відповідальності. За таких умов адміністрування кваліфікований рівень кожного виконавця і всієї системи управління в цілому набуває стійкої тенденції до позитивного розвитку. У свою чергу наказна централізація з часом девальвує систему адміністрування, послідовно знижуючи професійний потенціал як виконавців, так і менеджменту. Саме тому для підвищення ефективності організування необхідно перерозподіляти питому вагу застосування наказів, розпоряджень і вказівок через процедуру децентралізації управління. Актуальність таких кроків безпосередньо пов'язана з необхідністю розробки і використання опосередкованих (непрямих) інструментів адміністрування. Вони особливо важливі так як впливають не лише на тактику але й на стратегію функціонування і розвитку суб'єктів господарювання.

Безпосередні важелі є домінуючими у ході оперативного організування. Водночас всім добре відомий прямий зв'язок між недостатньо забезпеченою стабільністю і вимушено надлишковою плінністю кадрів, яка найбільш виразно проявляється як наслідок надмірно прямого адміністрування. На практиці кадрова нестабільність обумовлює не лише перезавантаження персоналу але й суттєво знижує ефективність роботи господарюючого суб'єкта в цілому. Необхідність подолання плінності кадрів спонукає апарат управління до формування і розвитку самостійного комплексу опосередкованих інструментів адміністрування, використання яких може сприяти появі адміністративної (організаторської) стабілізації. В авторському трактуванні адміністративна (організаторська) стабілізація – це зміна параметрів та/або структури системи адміністративного менеджменту, що призводить до

набуття стійкості в результаті інтенсифікації застосування внутрішніх процесів та/або їх зміцнення, а також зменшення (мінімізації) впливу зовнішніх збурень на діяльність суб'єкта господарювання.

Комплексний підхід до гарантування адміністративної (організаторської) стабілізації визначає систему агрегування (групування та інші способи зведення окремого до узагальненого [...]) і застосування не лише розглянутих важелів але й усього різноманіття форм і методів стратегічного адміністрування (організування). По суті це передбачає побудову відкритої моделі організування (адміністрування). Основою такої моделі є певний набір опосередкованих (непрямих) інструментів, що доцільно використовувати у взаємодії з прямими формами організаторського впливу.

На практиці цілеспрямоване та ефективне функціонування суб'єкта господарювання може забезпечуватися тільки органічним поєднанням цільового застосування й взаємодії інструментів безпосереднього та опосередкованого адміністрування. Це об'єктивно обумовлено єдністю стратегії і тактики, системи і процесу, стабілізуючого і розпорядчого впливу. У самому загальному вигляді зміст набору інструментів опосередкованого (непрямого) адміністрування може бути представлено наступним чином (рис. 2).

Не дивлячись на візуалізовану схожість двох моделей адміністративного впливу (безпосереднього (рис. 1) і опосередкованого (рис. 2)) між ними є принципова різниця, яка полягає у специфічній орієнтації на формування сукупності умов, що сприяють стійкості функціонування суб'єкта господарювання. Зокрема, опосередкований характер впливу організаторських знарядь обумовлює значно більш складну побудову, різноманіття і навіть неочікуване поєднання засобів адміністрування, що враховують подальший ймовірний розвиток господарюючого суб'єкта. Це виражається у використанні універсального переплетення важелів опосередкованого (непрямого) адміністрування, зазначених на рисунку 2, а також такі адміністративні прийоми інтенсифікації самоорганізації праці виконавців як [4]: почерговість видів діяльності; процедурна індивідуалізація; прогнозування виробничих затрат; інноваційне ініціювання; гуманізація виробничих процесів; активізація само релаксації; засвоєння аутотренінгу тощо.

Природно, що перераховані соціально-організаційно-методичні агрегації відбуваються на

самій різноманітній адміністративній основі. При цьому варто пам'ятати про об'єктивно-суб'єктивну природу, відкритий характер становлення і розвитку, а також широкую сферу адаптації і використання розглянутого інструментарію. Крім того, особливо важливо звернути увагу на універсальність сприйняття і застосування опосередкованого адміністрування, що забезпечує

адекватність взаємодії різних виконавців і структурних підрозділів суб'єкта господарювання. Це дозволить цілеспрямовано удосконалювати адміністративні інструменти, методика їх підбору і вживання для різних виробничих ситуацій.

Водночас, непряме адміністрування покликане створювати передумови становлення і самовдосконалення конструктивних відносин. Вони

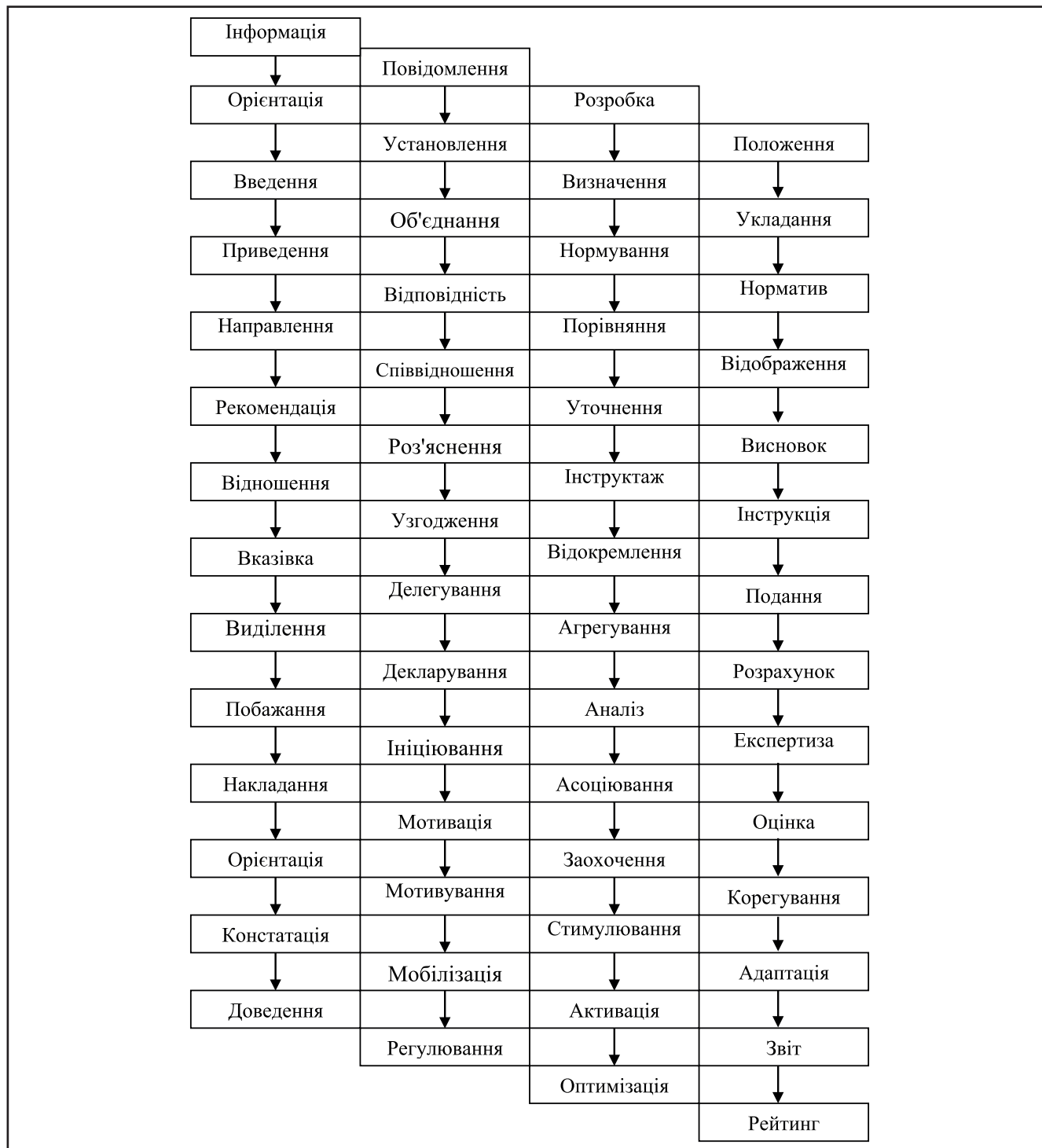

Рисунок 2. Набір інструментів опосередкованого (непрямого) адміністрування*

* сформовано автором за результатами дослідження з використанням [1; 4; 5].

проявляються у прийнятних позитивних умовах функціонування, продуктивній атмосфері всебічного та універсального розвитку професіоналізму працівників, забезпеченні конкурентного середовища і спонуканні до командної роботи, формуванні системи цілепокладання, результативного стимулювання та ініціювання діяльності. Саме тому, його форми і методи відрізняються від відповідних аналогів прямого адміністрування [2].

Натомість, якість персонального формування, удосконалення і використання всього різноманіття інструментів опосередкованого адміністрування залежить від професійно-індивідуальних особливостей менеджерів, а також від їх знань, умінь, навичок і компетенцій адаптуватися до конкретної виробничої ситуації. Наприклад, оперативний характер роботи окремих посадових осіб обумовлює високу психологічну і фізичну напругу, динамічність та інтенсивність її організування, яка можлива тільки за умови мобілізації індивідуальних ресурсів стосовно до змісту та особливостей технічного, комерційного або іншого процесу. Це вимагає формування і вживання адекватної сукупності важелів опосередкованого адміністрування, що зможе забезпечити стійку систему прояву, мобілізації, розвитку і використання індивідуальних психофізіологічних, інтелектуальних, комунікаційних якостей особистості.

Натомість, ефективно вирішення таких завдань можливе лише на адміністративно забезпеченій основі стабільного функціонування господарюючого суб'єкта, а саме – за рахунок побудови і постійного вдосконалення системи адміністративного менеджменту, яка стратегічно обумовлює, добирає і цілеспрямовано мобілізує необхідні соціально-економічні ресурси [7]. До них, у першу чергу, відноситься комплекс самих різноманітних якостей, знань, умінь, навичок, компетенцій та орієнтацій трудового потенціалу, що формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Саме тому, потрібно об'єктивно оцінювати потенціал засобів адміністрування будь-якого суб'єкта господарювання, враховуючи як внутрішні ресурси, так і те середовище в якому він функціонує, відбувалося і на перспективу буде відбуватися становлення його менеджменту.

Висновок

Проведений аналіз можливого поєднання безпосередніх (прямих) та опосередкованих (непря-

мих) інструментів впливу формує комплексне уявлення ранжованої (послідовної) палітри різноманітних форм адміністрування, що узгоджує між собою загальні методи управління і конкретні способи застосування універсальних організаційних засобів із соціально-економічним механізмом функціонування суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим варто пам'ятати, що за будь-яких обставин, ефективність діяльності підприємства (організації, установи) базується на використанні інформаційних, фінансових, структурних та інших засобів адміністрування, що сукупно гарантує дієвість всього розглянутого інструментарію.

Фактично, під засобами адміністрування взагалі необхідно розуміти весь комплекс застосованих прийомів та їх різноманітну підтримку, а в окремому випадку – безпосередньо застосовані ресурси, а також удосконалені або вироблені й задіяні нові важелі, за допомогою яких досягнуто бажаного результату. На практиці це є прикладні програмні продукти, усталені й перевірені механізми керування, алгоритми реалізації, процедури організування процесів адміністрування, що включають, представлені на рисунках 1 і 2, базові інструменти. Різноманіття залучених засобів обмежується лише наявними в системі управління повноваженнями і ресурсним забезпеченням, що, значною мірою, визначає загальну продуктивність вибору вже існуючих, за потреби – їх удосконалення або розробку нових з метою подальшого результативного використання. У свою чергу, як показує практика, набуті знання, вміння, навички, компетенції, виробничий досвід і бажання менеджерів або розширюють, або звужують такі можливості.

Натомість, цілеспрямоване та плідне об'єднання інструментів та інших елементів адміністрування, для їх позитивної реалізації, потребує необхідності формування, адаптованої до об'єктивних умов функціонування конкретного суб'єкта господарювання, дієвої системи адміністративного менеджменту. Вона (система) повинна забезпечити цілепокладання як менеджменту, так і кожного виконавця через раціональне застосування та ефективну взаємодію всієї сукупності ресурсів адміністрування. При чому склад і зміст такої системи не повинен обмежуватися мобілізацією окремих важелів, а має об'єднати всі можливі складові конструктивного організування, що, у підсумку, будуть спрямовані на досягнення адмі-

ністративної (організаторської) стабілізації та отримання нових позитивних результатів.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 04.02.2018)
2. Клименко С.М., Омеляненко Т.В., Барабась Д.О., Дуброва О.С., Вакуленко А.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2008. 520 с.
3. Мурашко М.І. Менеджмент персоналу : навч. посіб. Київ : Т-во «Знання», 2008. 435 с.
4. Райченко А.В. Административный менеджмент : учебник для программы MBA. Москва : ИНФРА-М, 2016. 416 с.
5. Словник української мови. URL: <https://www.slovnuk.ua/> (дата звернення: 04.02.2018).
6. Міненко М.А. Від прямого та опосередкованого інструментарію адміністрування до моделей адміністративного впливу / М.А. Міненко // Сучасні підходи до управління підприємством : зб. тез доп. X Всеукр. наук.-практ. конф., 11 квіт. 2019 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. С. 94. 120 с. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/9362-4680-PB.pdf>.
7. Міненко М.А. Стійкі конкурентні переваги в умовах глобалізації ринку. Економічний вісник НТУУ «КПІ». №16. 2019. С. 242–251. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/182607-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%BO%D1%82%D1%82%D1%96-405679-1-10-20191104.pdf>.

References

1. Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language. URL: <http://sum.in.ua> (access date: 04.02.2018).
2. Klimenko SM, Omelyanenko TV, Barabas DO, Dubrova OS, Vakulenko AV Enterprise competitiveness management: textbook. way. Kyiv: KNEU, 2008. 520 p.
3. Murashko MI Personnel management: textbook. way. Kyiv: TV «Knowledge», 2008. 435 p.
4. Raichenko AV Administrative Management: A Textbook for the MBA Program. Moscow: INFRA-M, 2016. 416 p.
5. Dictionary of the Ukrainian language. URL: <https://www.slovnuk.ua/> (access date: 04.02.2018).
6. Minenko M.A. From direct and indirect administration tools to models of administrative influence / M.A. Minenko // Modern approaches to enterprise management: coll.

thesis add. X All-Ukrainian. scientific-practical conf., April 11. 2019 Kyiv: KPI named after Igor Sikorsky, Polytechnic Publishing House, 2019. P. 94. 120 p. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/9362-4680-PB.pdf>.

7. Minenko M.A. Sustainable competitive advantages in the context of market globalization. Economic Bulletin of NTUU «KPI». №16. 2019. С. 242–251. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/182607-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%BO%D1%82%D1%82%D1%96-405679-1-10-20191104.pdf>.

Дані про авторів

Міненко Михайло Анатолійович,

д.е.н., професор, директор ТОВ «Річдей Фул»,
e-mail: m_minenko@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7492-3196>

Піддубний Володимир Антонович,

д.т.н., професор кафедри технології і організації ресторанного господарства Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: profpod@ukr.net

Красножон Світлана Володимирівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
e-mail: svelte@ukr.net

Нагорна Юлія Валентинівна,

студентка 3 курсу, ФМТП, гр.17 Київського національного торговельно-економічного університету
e-mail: juliavnagorna@gmail.com

Данные об авторах

Миненко Михаил Анатоліевич,

д. э. н., профессор, директор ТОВ «Річдей Фул»,
e-mail: m_minenko@ukr.net

Поддубный Владимир Антонович,

д.т.н., профессор, профессор кафедры технологии и организации ресторанного хозяйства ГВУЗ Киевский национальный торгово-экономический университет
e-mail: profpod@ukr.net

Красножон Светлана Владимировна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры корпоративных финансов и контролингу ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана
e-mail: svelte@ukr.net

Нагорная Юлия Валентиновна,

студентка 3 курса, ФМТП, гр.17 ГВУЗ Киевский национальный торгово-экономический университет
e-mail: juliavnagorna@gmail.com

Data about the authors

Mykhailo Minenko,

Dr. Sc. (Ekon), Professor, Director of LTD «Richday Full»
e-mail: m_minenko@ukr.net

Volodimir Piddubniy,

Doctor of engineering, professor, professor
department of technology and organization of Restaurant
Industry Kyiv National Trade and Economics University
e-mail: profpod@ukr.net

Svitlana Krasnozhan,

Candidate of economics, associate professor of
department of corporate finance and controlling Kyiv
National Economic University named after Vadym Hetman
e-mail: svelte@ukr.net

Yulia Nagorna,

3rd year student, FMTP, group 17 of Kyiv National
University of Trade and Economics
e-mail: juliavnagorna@gmail.com

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 336

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704549>

КОНОНЕНКО Г.І.

Механізм страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти визначення сучасного механізму страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності підприємницьких структур бізнесу/інтегрованих структур бізнесу.

Метою дослідження є: дослідження видів фінансово-інноваційних ризиків; принципів, функцій, інструментарію механізму страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності.

Методи дослідження. При написанні статті було використано загальні, наукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ/процесів щодо визначення загального механізму страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу.

Результати роботи. В результаті написання статті було встановлено, що страхування ризиків фінансової та інноваційної діяльності, як окремих бізнес-одиниць, так і інтегрованих структур бізнесу в цілому, прямо пов'язане із кінцевим результатом діяльності даних підприємницьких структур, їх подальшим перспективним розвитком та конкурентоспроможним станом на ринку. Встановлено, що доміанта впливу фінансових та інноваційних ризиків на загальні результати фінансово-інноваційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності знаходиться під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, що мають місце серед мінливого динамічного середовища існування останніх. Доведено, що правильно обраний механізм страхування фінансово-інноваційних ризиків суб'єктів підприємницької діяльності допоможе вирішити питання щодо оптимізації ризиків, уникнення можливих ризикових подій та забезпечення безперервної, стабільної та прибуткової діяльності інтегрованих структур бізнесу.

Галузь застосування результатів. Фінанси, економіка, менеджмент, ризик-менеджмент, інтеграція бізнесу, управління підприємством, фінансова та інноваційна діяльність підприємства.

Висновки. Встановлено, що механізм страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності як інтегрованих структур бізнесу, так і окремих інтегрованих бізнес-одиниць необхідний для розв'язання науково-практичної проблеми щодо забезпечення покрокової ітерації з оптимізації ризиків, уникнення можливих ризикових подій щодо забезпечення безперервної, стабільної та прибуткової діяльності підприємницьких утворень. Доведено, що здійснення фінансово-інноваційної діяльності підприємницьких структур бізнесу пов'язане із часткою невизначеності та ризику,

уникнути якого допоможе правильно побудований механізм страхування (оптимізації) фінансових та інноваційних ризиків, які притаманні підприємницькій діяльності кластерних об'єднань та інтегрованих бізнес–одиниць. Побудова такого механізму дозволить врахувати всі складові елементи та чинники, які забезпечать ефективне управління бізнесовою діяльністю за виключенням ризикових подій, або їх локалізацією на початковій стадії. Встановлено, що найефективнішим методом уникнення/оптимізації фінансово–інноваційних ризиків є їх страхування, що являє собою комплексну систему взаємовідносин між суб'єктом підприємницької діяльності та страховою компанією з приводу передачі певних фінансових та/або інноваційних ризиків. Страхування ризиків є максимально ефективним і майже єдиним засобом уникнення та захисту від небажаного ризику.

Ключові слова: механізм, інтеграція, бізнес–одиниці, кластерні утворення, фінансово–інноваційні ризики, страхування, страхові компанії, підприємство, оптимізація, трансфер.

КОНОНЕНКО А.І.

Механізм страхування ризиків фінансово–інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнеса

Предметом дослідження являються теоретические и практические аспекты определения современного механизма страхования рисков фінансово–інноваційної діяльності підприємницьких структур бізнеса/ інтегрованих структур бізнеса.

Целью дослідження является: исследование видов фінансово–інноваційних ризиків; принципів, функцій, інструментарія механізму страхування ризиків фінансово–інноваційної діяльності.

Методи дослідження. При написании статьи были использованы общие, научные и специальные методы исследования экономических явлений / процессов применимых к определению общего механизма страхования рисков фінансово–інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнеса.

Результаты работы. В ходе написания статьи было установлено, что страхование рисков фінансовою и інноваційної діяльності, как отдельных бизнес–единиц, так и інтегрованих структур бізнеса в целом, напрямую связано с конечным результатом деятельности данных підприємницьких структур, их дальнейшим перспективным развитием и конкурентоспособным положением на рынке. Установлено, что доминанта влияния фінансовых и інноваційних ризиків на общие результаты фінансово–інноваційної діяльності субъектов підприємницької діяльності находится под влиянием внутренних и внешних факторов, имеющих место среди меняющейся динамической среды обитания последних. Доказано, что правильно выбранный механизм страхования фінансово–інноваційних ризиків субъектов підприємницької діяльності поможет решить вопрос оптимизации ризиків, избежания возможных рисков событий и обеспечения непрерывной, стабильной и прибыльной деятельности інтегрованих структур бізнеса.

Область применения результатов. Финансы, экономика, менеджмент, риск–менеджмент, интеграция бизнеса, управления предприятием, финансовая и інноваційная деятельность предприятия.

Выводы. Установлено, что механизм страхования рисков фінансово–інноваційної діяльності, как інтегрованих структур бізнеса, так и отдельных інтегрованих бизнес–единиц, необходим для решения научно–практической проблемы, связанной с обеспечением пошаговой итерации оптимизации ризиків, избежанием возможных рисков событий, что приводят к обеспечению непрерывной, стабильной и прибыльной деятельности підприємницьких субъектов. Доказано, что осуществление фінансово–інноваційної діяльності підприємницьких структур бізнеса связано с долей неопределенности и риска, избежать которого поможет правильно построенный механизм страхования (оптимизации) фінансовых и інноваційных ризиків, присущих підприємницької діяльності кластерных объединений и інтегрованим бизнес–единицам. Построение такого механизма позволит учесть все составляющие элементы и факторы, которые обеспечат эффективное управление бизнес–

деятельностью, за исключением рисков событий, или их локализации на начальной стадии. Установлено, что наиболее эффективным методом предотвращения / оптимизации финансово–инновационных рисков является их страхование, которое представляет собой комплексную систему взаимоотношений между субъектом предпринимательской деятельности и страховой компанией по поводу передачи определенных финансовых и / или инновационных рисков. Страхование рисков является максимально эффективным и почти единственным средством избежания и защиты от нежелательного риска.

Ключевые слова: механизм, интеграция, бизнес–единицы, кластерные образования, финансово–инновационные риски, страхование, страховые компании, предприятие, оптимизация, трансфер.

KONONENKO A.I.

Risk insurance mechanism of financial and innovative activities of integrated business structures

The subject of the research is the theoretical and practical aspects of determining the modern mechanism of insurance of risks of financial and innovative activities of entrepreneurial business structures / integrated business structures.

The aim of the research is: to study the types of financial and innovative risks; principles, functions, tools of the mechanism of insurance of risks of financial and innovative activities.

Research methods. When writing the article, general, scientific and special methods of researching economic phenomena / processes were used, applicable to the definition of a general mechanism for insuring risks of financial and innovative activities of integrated business structures.

Results of the investigation. In the course of writing the article, it was found that insurance of the risks of financial and innovative activities, both of individual business units and of integrated business structures as a whole, is directly related to the result of the activities of these entrepreneurial structures, their further promising development and competitive position in the market. It has been established that the dominant influence of financial and innovative risks on the overall results of financial and innovative activities of business entities is influenced by internal and external factors that take place among the changing dynamic environment of the latter. It has been proven that a correctly selected mechanism for insuring financial and innovative risks of business entities will help to solve the issue of optimizing risks, avoiding possible risk events and ensuring continuous, stable and profitable activities of integrated business structures.

Scope of the results. Finance, economics, management, risk management, business integration, enterprise management, financial and innovative activities of the enterprise.

Conclusions. It has been established that the mechanism for insuring risks of financial and innovative activities, both of integrated business structures and individual integrated business units, is necessary to solve the scientific and practical problem associated with ensuring a step–by–step iteration of risk optimization, avoiding possible risk events, which leads to ensuring continuous, stable and profitable activities of business entities. It is proved that the implementation of financial and innovative activities of entrepreneurial business structures is associated with a share of uncertainty and risk, which can be avoided by a properly constructed mechanism of insurance (optimization) of financial and innovative risks inherent in the entrepreneurial activity of cluster associations and integrated business units. The construction of such a mechanism will take into account all the constituent elements and factors that will ensure effective management of business activities, with the exception of risk events, or their localization at the initial stage. It has been established that the most effective method for preventing / optimizing financial and innovative risks is their insurance, which is a complex system of relationships between a business entity and an insurance company regarding the transfer of certain financial and / or innovative risks. Risk insurance is the most effective and almost the only means of avoiding and protecting against unwanted risk.

Key words: mechanism, integration, business units, cluster formations, financial and innovative risks, insurance, insurance companies, enterprise, optimization, transfer.

Постановка проблеми. Страхування ризиків фінансової та інноваційної діяльності, як окремих бізнес–одниць, так і інтегрованих структур бізнесу в цілому, прямо пов'язане із кінцевим результатом діяльності даних підприємницьких структур, їх подальшим перспективним розвитком та конкурентоспроможним станом на ринку [1–2]. Домінанта впливу фінансових та інноваційних ризиків на загальні результати фінансово–інноваційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності знаходиться під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, що мають місце серед мінливого динамічного середовища існування останніх. Саме тому правильно обраний механізм страхування фінансово–інноваційних ризиків суб'єктів підприємницької діяльності покликаний розв'язати дану проблему та забезпечити покрокову ітерацію оптимізації ризиків, уникнення можливих ризикових подій щодо забезпечення безперервної, стабільної та прибуткової діяльності інтегрованих структур бізнесу [3; 4; 12; 13; 14; 15].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням щодо страхування фінансових та інноваційних ризиків діяльності підприємницьких структур бізнесу присвячено безліч праць видатних вчених–економістів, як зарубіжних так і вітчизняних, серед яких: О. В. Ареф'єва, Д. А. Ваніна, В. В. Вітлінський, В. В. Дранус, П. Друкер, М. М. Єрмошенко, В. О. Заколюдяжний, О. Б. Конарівська, О. В. Кравчук, В. В. Малюга, А. О. Мельниченко, О. В. Нижник, О. П. Павленко, Т. В. Письменна, М. Портер, П. В. Пузирьова, С. В. Семіколенова, О. В. Слободянюк, Р. П. Смоленюк, О. В. Тимошенко, І. Л. Федун, І. М. Цуркан, А. В. Череп, Л. Ю. Шапенко, Л. О. Шапенко, Й. Шумпетер, О. І. Ястремський та інші.

Виклад основного матеріалу. Характерними особливостями здійснення фінансово–інноваційної діяльності підприємницьких структур бізнесу є певна частка невизначеності та ризику, які завжди супроводжують отримання бажаного результату. Внаслідок цього все більшої актуальності набирає ефективна побудова та використання на практиці такого організаційно–економічного механізму, який би дозволив одночасно провести страхування (оптимізацію) фінансових та інноваційних ризиків, що притаманні підприємницькій діяльності кластерних об'єднань та інтегрованих бізнес–одниць [21; 22; 23]. Побудова такого механізму передбачає врахування всіх складових

елементів та ключових факторів, які забезпечать підвалини для ефективного управління бізнесовою діяльністю за виключенням ризикових подій, або їх локалізацією на початковій стадії. Перед тим як запропонувати механізм страхування ризиків фінансово–інноваційної діяльності необхідно приділити увагу і розібратися із складовими його елементами, такими як: інструменти, принципи, методи, засоби, функції та забезпечення. Так, необхідно дослідити які саме ризики притаманні фінансово–інноваційній діяльності в інтегрованих структурах бізнесу [1–2].

Ризики у фінансово–інноваційній діяльності – це ризики, що пов'язані із: по–перше, недоотриманням прибутку від невдалого вкладання коштів та виконання фінансових зобов'язань; та по–друге, це ризики, що залежать від входження нового товару на ринки збуту та сприйняття його споживачами. Механізм управління ризиками фінансово–інноваційної діяльності потребує постійного моніторингу щодо стану об'єкта ризику, факторів впливу на нього та оперативного втручання у сфері оптимізації та страхування ризику. Це у свою чергу дозволить мінімізувати втрати від впливу фінансово–інноваційних ризиків, оптимізувати ймовірність ризикових подій, підвищити ступінь успішного впровадження інновацій та отримати максимальний прибуток. Серед основних видів ризиків, що впливають на фінансово–інноваційну діяльність інтегрованих структур бізнесу прийнято виділяти наступні (рис. 1) [5–10].

Механізм страхування та ефективного управління ризиками фінансово–інноваційної діяльності передбачає таку поетапну ітерацію кроків:

- оцінка стану об'єкта ризику;
- визначення та ідентифікація можливих фінансових та інноваційних ризиків;
- ґрунтовне дослідження та аналіз (оцінювання) чинників (зовнішніх та внутрішніх) впливу на ризики;
- визначення стратегії і тактики страхування, перестраховування та трансферу ризиків;
- дослідження та вибір страхової компанії, що візьме на себе страхування ризику та подальший його трансфер;
- визначення коригуючих заходів щодо мінімізації ризиків, оптимізації ризикових подій та локалізації небажаних наслідків, що є проявом настання небажаного ризику чи ризикової події;
- вибір оптимального методу управління подальшим фінансово–інноваційним ризиком;

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

• розробка рекомендаційних положень щодо мінімізації ризикових подій у майбутньому.

Оскільки сьогодні відбувається поступове формування теоретичного та науково–практичного базису щодо актуальних питань механізму страхування фінансово–інноваційних ризиків, то цьому питанню присвячена велика кількість праць науковців цієї галузі, проте всі вони схожі у своєму мисленні щодо того, що основними стратегічними кроками в реагуванні на фінансово–інноваційні ризики є: страхування ризику; ухилення від ризику; локалізація ризику; компенсація ризику та його трансфер. Так, найефективнішим методом уникнення/оптимізації фінансово–інноваційних ризиків є їх страхування, що являє собою комплексну систему взаємовідносин між суб'єктом підприємницької діяльності та страховою компанією з приводу передачі певних фінансових та/або інноваційних ризиків.

Страхування ризиків є максимально ефективним і майже єдиним засобом уникнення та захисту від небажаного ризику. Для інтегрованих структур бізнесу, що займаються фінансово–інноваційною діяльністю страхові компанії пропонують страхування дебіторської заборговано–

сті для кожної інтегрованої бізнес–одиноці, та страхування відповідальності прийнятих рішень топ–менеджменту в даній інтегрованій структурі. Страхування відповідальності вищого керівництва у сфері фінансових та інноваційних рішень має за мету позбавлення підприємницької структури/бізнес одиниці можливих максимальних втрат покликаних прийняттям невірною управлінського рішення. Таким чином, страхова компанія набуває вагомості і пріоритетності у процесі страхування ризиків, оскільки саме вона може розпізнати та виокремити, ті ризики у фінансово–інноваційній сфері, що покличуть за собою максимальні збитки, а також запропонувати інтегрованим структурам бізнесу програму визначення, оцінювання, декомпозиції, управління та мінімізації фінансово–інноваційних ризиків в подальшому [16–20].

Також можна виділити й принципи, дотримання яких призведе до ефективної побудови механізму страхування ризиків фінансово–інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу: системності та комплексності, стратегічного позиціонування на інноваційний розвиток, диверсифікації страхових тарифів, орієнтації на за–

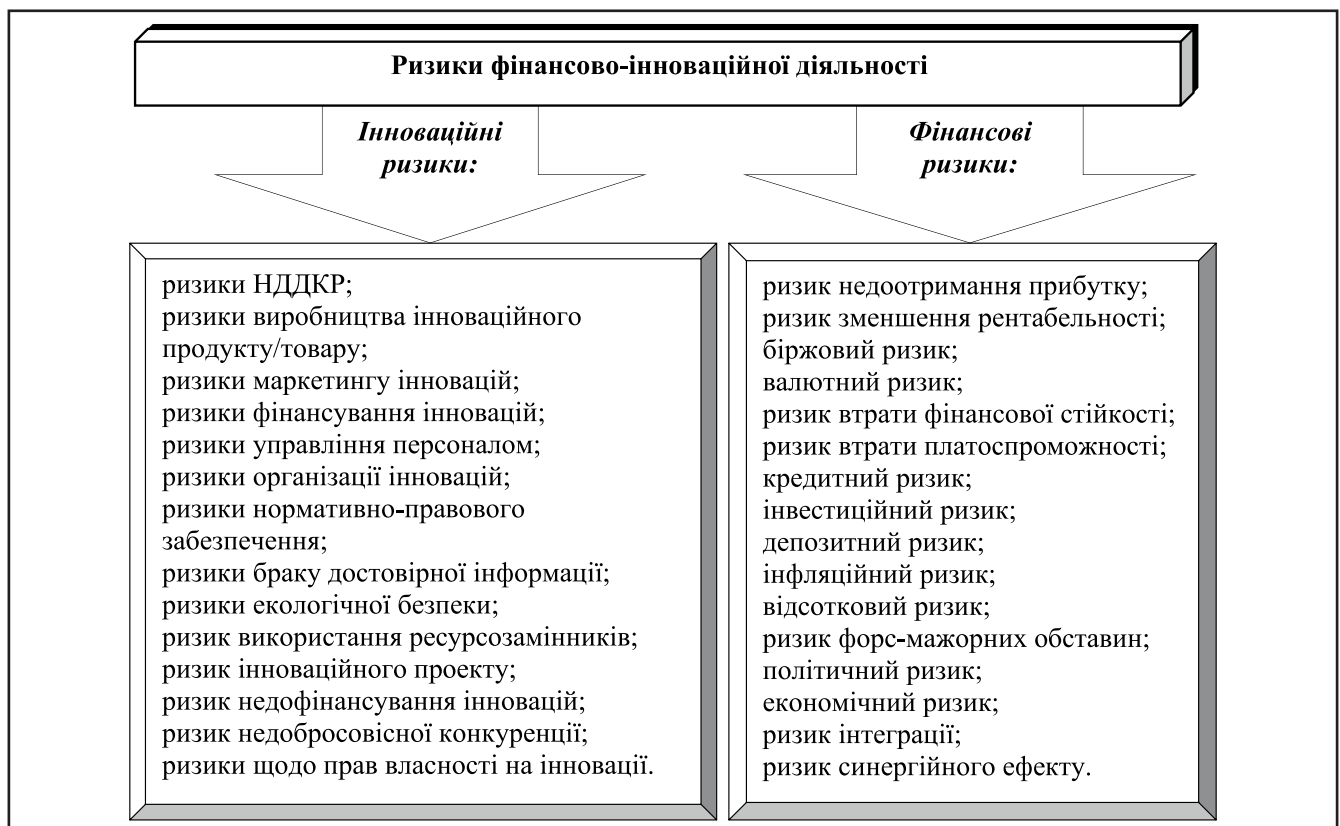

Рисунок 1. Ключові види інноваційних та фінансових ризиків підприємницької діяльності

Джерело: побудовано автором на основі дослідженої літератури.

доволення запитів клієнтів, ринкових позицій, виправданого ризику, швидкого реагування та ін. До основних функцій механізму страхування ризиків фінансово–інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу покладено: забезпечення безризикової діяльності бізнес–єдиниць (та

їх подальшої інтеграції) в процесі здійснення фінансово–інноваційної діяльності; надання допомоги та практичних навичок у сфері страхування та трансферту ризиків страховими компаніями; покращення досвіду у керуванні підприємством та зміцнення управлінського потенціалу інтегро-

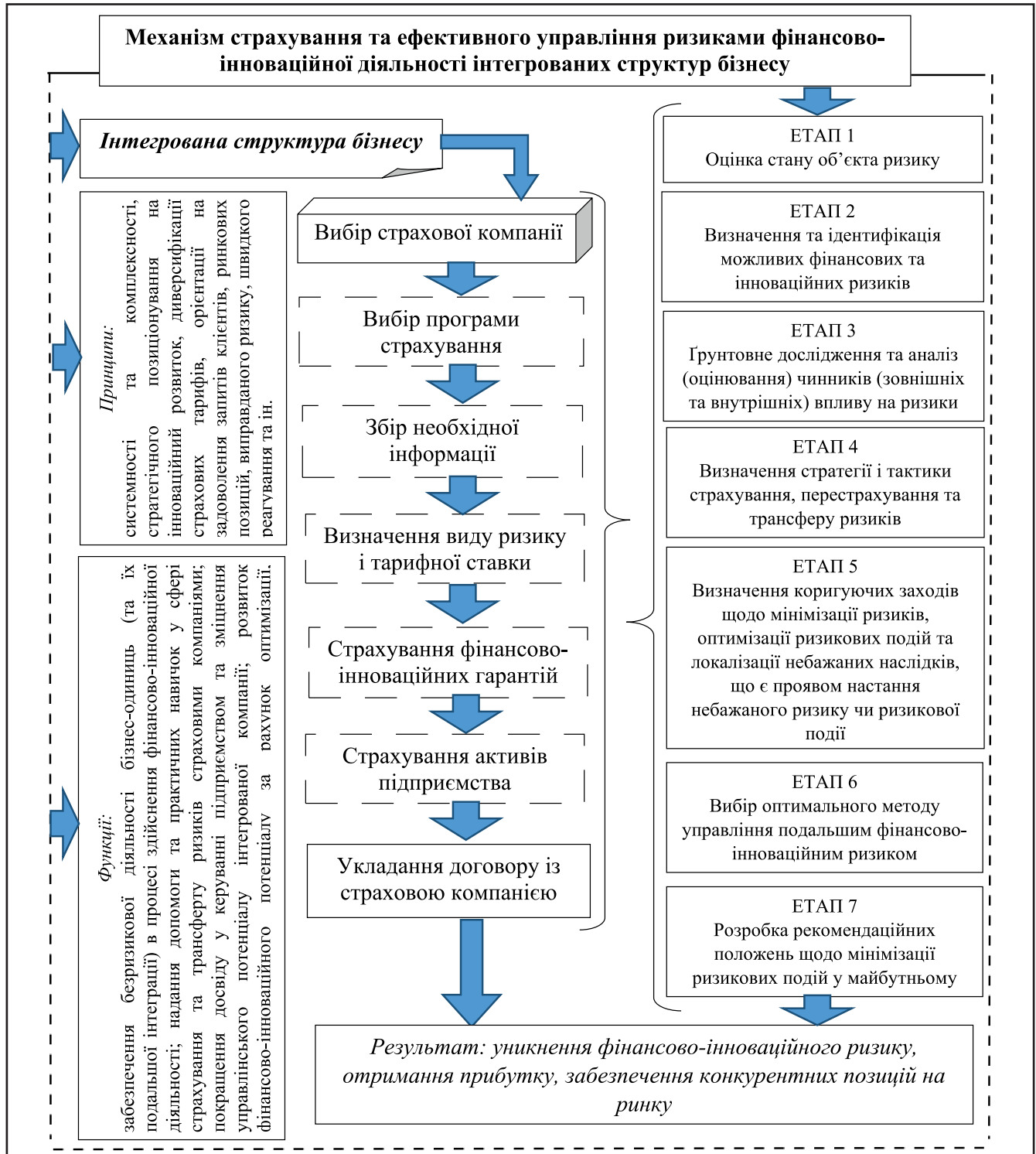

Рисунок 2. Механізм страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу

Джерело: запропоновано автором

ваної компанії; розвиток фінансово-інноваційного потенціалу за рахунок оптимізації, локалізації та страхування ризиків.

Висновки

Отже, нами було встановлено, що механізм страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності як інтегрованих структур бізнесу, так і окремих інтегрованих бізнес-одиниць необхідний для розв'язання науково-практичної проблеми щодо забезпечення покрокової ітерації з оптимізації ризиків, уникнення можливих ризикових подій щодо забезпечення безперервної, стабільної та прибуткової діяльності підприємницьких утворень. Доведено, що здійснення фінансово-інноваційної діяльності підприємницьких структур бізнесу пов'язане із часткою невизначеності та ризику, уникнути якого допоможе правильно побудований механізм страхування (оптимізації) фінансових та інноваційних ризиків, які притаманні підприємницькій діяльності кластерних об'єднань та інтегрованих бізнес-одиниць. Побудова такого механізму дозволить врахувати всі складові елементи та чинники, які забезпечать ефективне управління бізнесовою діяльністю за виключенням ризикових подій, або їх локалізацією на початковій стадії. Встановлено, що найефективнішим методом уникнення/оптимізації фінансово-інноваційних ризиків є їх страхування, що являє собою комплексну систему взаємовідносин між суб'єктом підприємницької діяльності та страховою компанією з приводу передачі певних фінансових та/або інноваційних ризиків. Страхування ризиків є максимально ефективним і майже єдиним засобом уникнення та захисту від небажаного ризику.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Є. К. Сутність страхування фінансових ризиків та його особливості в Україні / Є. К. Бондаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2016. – Вип. 18(1). – С. 150–153.

2. Ваніна Д. А. Деякі аспекти страхування фінансових ризиків в Україні / Д. А. Ваніна // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2015. – № 1. – С. 183–188.

3. Комарецька П. В. Теоретичні підходи щодо сутності фінансового потенціалу / П. В. Комарецька // Вестник Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина. Национализация и приватизация:

прошлое, настоящее, будущее. – 2003. – № 613, Серия экономическая. – С. 236–241.

4. Комарецька П.В. Фінансовий потенціал: його складові, фактори впливу та умови розвитку // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна «Еволюція наукових знань і сучасні проблеми економічної теорії»: Економічна серія. – Вип. № 663, 2005. – Харків: ХНУ ім. В.Н.Каразіна. – С.144–148.

5. Конарівська О. Б. Роль інноваційних технологій в страхуванні на ринку страхових послуг України / О. Б. Конарівська // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. – 2019. – Вип. 4. – С. 36–47.

6. Кравчук О. В. Аналіз та оцінка фінансових ризиків агроформувань при страхуванні / О. В. Кравчук // Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. – 2014. – № 2. – С. 57–61.

7. Малишко, В. М. Страхування фінансових ризиків: теоретичний та практичний аспекти / В. М. Малишко, Д. О. Креховецька // Закарпатські правові читання : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів (25–27 квітня 2014 року, м. Ужгород) / за заг. ред. В.І.Смоланки; відп. за вип. Я.В. Лазур, І.М. Полужин. – Ужгород, 2014. – Т.2. – С. 81–86.

8. Малюга В. В. Практичні аспекти страхування фінансових ризиків / В. В. Малюга // Університетські наукові записки. – 2010. – № 1. – С. 119–123 Герасимова К. А. Страхування ризиків іпотечного кредитування в контексті забезпечення фінансової безпеки банків / К. А. Герасимова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 208–210.

9. Нижник О. В. Страхування, як інструмент зниження фінансових ризиків промислового підприємства / О. В. Нижник // Моделювання регіональної економіки. – 2014. – № 1. – С. 16–22.

10. Панченко О. Понятійно-категоріальні засади страхування фінансових ризиків / О. Панченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2019. – № 2. – С. 236–244.

11. Письменна Т. В. Страхування фінансових ризиків суб'єкта господарювання: від теорії до практики / Т. В. Письменна // Економічний аналіз. – 2017. – Т. 27, № 3. – С. 151–158. Соломатіна Т. В. Страхування як інструмент хеджування ризиків втрати фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств / Т. В. Соломатіна. // Ефективна економіка. – 2020. – № 4.

12. Пузирьова П. В. Базові методи нейтралізації фінансових ризиків у підприємницькій діяльності /

П. В. Пузирьова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5 (107). – С. 143–149.

13. Пузирьова П. В. Вдосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств шляхом мінімізації економічного ризику / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 11 (90). – С. 43–46.

14. Пузирьова П. В. Оцінка економічного ризику в управлінні фінансовим потенціалом підприємств України / П. В. Пузирьова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10 (89). – С. 131–134.

15. Пузирьова П. В. Управління фінансовими ризиками на підприємствах в сучасних умовах / П. В. Пузирьова // Аграрний вісник Причорномор'я, Економічні науки. – 2010. – Вип. 53. – С. 256–261.

16. Семіколенова С. В. Проблеми та перспективи розвитку страхування фінансових ризиків в Україні / С. В. Семіколенова, А. П. Грабар // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. – 2013. – Т. 146. – С. 91–95.

17. Тимошенко О. В. Страхування фінансових ризиків як фактор забезпечення фінансових ресурсів підприємства / О. В. Тимошенко // Економічний простір. – 2013. – № 71. – С. 135–143.

18. Федун І. Л. Інструменти страхування в системі інноваційно–інвестиційного розвитку агропромислового виробництва / І. Л. Федун // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2014. – № 2. – С. 118–124. Третяк Д. Д. Інноваційні технології в автотранспортному страхуванні / Д. Д. Третяк, Я. С. Поруба // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 1. – С. 30–36.

19. Цуркан І. М. Страхування ризиків інноваційної діяльності / І. М. Цуркан // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2010. – № 4. – С. 54–61.

20. Шапенко Л. О. Страхування інноваційно–інвестиційної діяльності як правова категорія / Л. О. Шапенко // Право і суспільство. – 2015. – № 3(3). – С. 91–96. Панченко О. І. Страхування як інструмент стимулювання інноваційно–інвестиційного розвитку залізничного транспорту / О. І. Панченко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 4. – С. 323–331.

21. Puzyrova P. Cluster education management concept through the prism of financial risk optimization and resource support = Концепція управління кластерними утвореннями через призму оптимізації фінансових ризиків та ресурсного забезпечення [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. – 2019. – Вип. 2 (30). – С. 62–74.

22. Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at

industrial enterprises / V. Tkachenko, A. Kwilinski, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Marketing and Management of Innovations. – 2019. – Issue 2. – P. 228–238.

23. Tkachenko V. V. Financial potential: strategic management in conditions of economic risk : monograph = Фінансовий потенціал: стратегічне управління в умовах економічного ризику: монографія / V. V. Tkachenko, I. V. Tkachenko, P. Puzyrova. – Kyiv : Foliant, 2020. – 176 p.

References

1. Bondarenko Ye. K. Sutnist strakhuvannia finansovykh ryzykiv ta yoho osoblyvosti v Ukraini / Ye. K. Bondarenko // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky. – 2016. – Vyp. 18(1). – S. 150–153.

2. Vanina D. A. Deiaki aspekty strakhuvannia finansovykh ryzykiv v Ukraini / D. A. Vanina // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo tekhnolohichnoho universytetu. Serii : Ekonomichni nauky. – 2015. – № 1. – S. 183–188.

3. Komaretska P. V. Teoretychni pidkhody shchodo sutnosti finansovoho potentsialu / P. V. Komaretska // Vestnyk Kharkovskoho natsionalnoho unyversytetu im. V. N. Karazyna. Natsyonalizatsyia y pryvatyzatsyia: proshloe, nastoiashchee, budushchee. – 2003. – № 613, Seryia ekonomycheskaia. – S. 236–241.

4. Komaretska P. V. Finansovy potentsial: yoho skladovi, faktory vplyvu ta umovy rozvytku // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazyna «Evolutsiia naukovykh znan i suchasni problemy ekonomichnoi teorii»: Ekonomichna serii. – Vyp. № 663, 2005. – Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazyna. – S. 144–148.

5. Konarivska O. B. Rol innovatsiinykh tekhnolohii v strakhuvanni na rynku strakhovykh posluh Ukrainy / O. B. Konarivska // Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky. – 2019. – Vyp. 4. – S. 36–47.

6. Kravchuk O. V. Analiz ta otsinka finansovykh ryzykiv ahroformuvan pry strakhuvanni / O. V. Kravchuk // Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu korablebuduvannia. – 2014. – № 2. – S. 57–61.

7. Malyshko, V. M. Strakhuvannia finansovykh ryzykiv: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty / V. M. Malyshko, D. O. Krekhovetska // Zakarpatski pravovi chytannia : materialy VI Mizhnarodnoi nauko–praktychnoi konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv (25–27 kvitnia 2014 roku, m. Uzhhorod) / za zah. red. V. I. Smolanky; vidp. za vyp. Ya. V. Lazur, I. M. Poliuzhyn. – Uzhhorod, 2014. – T. 2. – S. 81–86.

8. Maliuha V. V. Praktychni aspekty strakhuvannia finansovykh ryzykiv / V. V. Maliuha // Universytetski naukov

zapysky. – 2010. – № 1. – S. 119–123
 Herasymova K. A. Strakhuvannia ryzykiv ipotechnoho kredytuvannia v konteksti zabezpechennia finansovoi bezpeky bankiv / K. A. Herasymova // Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy. – 2013. – № 2. – S. 208–210.

9. Nyzhnyk O. V. Strakhuvannia, yak instrument znyzhennia finansovykh ryzykiv promysloвого pidpriemstva / O. V. Nyzhnyk // Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky. – 2014. – № 1. – S. 16–22.

10. Panchenko O. Poniatiino-katehorialni zasady strakhuvannia finansovykh ryzykiv / O. Panchenko // Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. – 2019. – № 2. – S. 236–244.

11. Pysmenna T. V. Strakhuvannia finansovykh ryzykiv sub'iekta hospodariuvannia: vid teorii do praktyky / T. V. Pysmenna // Ekonomichnyi analiz. – 2017. – T. 27, № 3. – S. 151–158. Solomatina T. V. Strakhuvannia yak instrument khedzhuvannia ryzykiv vtraty finansovoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv / T. V. Solomatina. // Efektyvna ekonomika. – 2020. – № 4.

12. Puzyrova P. V. Bazovi metody neitralizatsii finansovykh ryzykiv u pidpriemnytskii diialnosti / P. V. Puzyrova // Aktualni problemy ekonomiky. – 2010. – № 5 (107). – S. 143–149.

13. Puzyrova P. V. Vdoskonalennia upravlinnia finansovym potentsialom pidpriemstv shliakhom minimizatsii ekonomichnoho ryzyku / P. V. Puzyrova // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2008. – № 11 (90). – S. 43–46.

14. Puzyrova P. V. Otsinka ekonomichnoho ryzyku v upravlinni finansovym potentsialom pidpriemstv Ukrainy / P. V. Puzyrova // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2008. – № 10 (89). – S. 131–134.

15. Puzyrova P. V. Upravlinnia finansovymy ryzykamy na pidpriemstvakh v suchasnykh umovakh / P. V. Puzyrova // Ahrarnyi visnyk Prychornomor'ia, Ekonomichni nauky. – 2010. – Vyp. 53. – S. 256–261.

16. Siemikolenova S. V. Problemy ta perspektyvy rozvytku strakhuvannia finansovykh ryzykiv v Ukraini / S. V. Siemikolenova, A. P. Hrabar // Naukovi zapysky NaUK-MA. Ekonomichni nauky. – 2013. – T. 146. – S. 91–95.

17. Tymoshenko O. V. Strakhuvannia finansovykh ryzykiv yak faktor zabezpechennia finansovykh resursiv pidpriemstva / O. V. Tymoshenko // Ekonomichnyi prostir. – 2013. – № 71. – S. 135–143.

18. Fedun I. L. Instrumenty strakhuvannia v systemi innovatsiino-investytsiinoho rozvytku ahropromysloвого vyrobnytstva / I. L. Fedun // Ekonomika. Menedzhment. Biznes. – 2014. – № 2. – S. 118–124. Tretiak D. D. Innovatsiini tekhnologii v avtotransportnomu stra-

khuvanni / D. D. Tretiak, Ya. S. Poruba // Investytsii: praktyka ta dosvid. – 2019. – № 1. – S. 30–36.

19. Tsurkan I. M. Strakhuvannia ryzykiv innovatsiinoi diialnosti / I. M. Tsurkan // Ekonomichnyi visnyk Natsionalnogo hirnychoho universytetu. – 2010. – № 4. – S. 54–61.

20. Shapenko L. O. Strakhuvannia innovatsiino-investytsiinoi diialnosti yak pravova katehoriia / L. O. Shapenko // Pravo i suspilstvo. – 2015. – № 3(3). – S. 91–96. Panchenko O. I. Strakhuvannia yak instrument stymuluvannia innovatsiino-investytsiinoho rozvytku zaliznychnoho transportu / O. I. Panchenko // Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. – 2015. – № 4. – S. 323–331.

21. Puzyrova P. Cluster education management concept through the prism of financial risk optimization and resource support = Концепція управління кластерними утвореннями через призму оптимізації фінансових ризиків та ресурсного забезпечення [Текст] / P. Puzyrova // Менеджмент. – 2019. – Вип. 2 (30). – С. 62–74.

22. Theoretical and methodical approaches to the definition of marketing risks management concept at industrial enterprises / V. Tkachenko, A. Kwilinski, I. Tkachenko, P. Puzyrova // Marketing and Management of Innovations. – 2019. – Issue 2. – P. 228–238.

23. Tkachenko V. V. Financial potential: strategic management in conditions of economic risk : monograph = Фінансовий потенціал: стратегічне управління в умовах економічного ризику: монографія / V. V. Tkachenko, I. V. Tkachenko, P. Puzyrova. – Kyiv : Fo- liant, 2020. – 176 p.

Дані про автора

Кононенко Ганна Ігорівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки, Київський національний університет технологій та дизайну
 e-mail: annuta30@gmail.com

Данные об авторе

Кононенко Анна Игоревна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры финансов и финансово-экономической безопасности, Киевский национальный университет технологий и дизайна
 e-mail: annuta30@gmail.com

Data about the author

Anna Kononenko,

Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of finance and financial and economic security, Kyiv National University of Technologies and Design
 e-mail: annuta30@gmail.com

Креативне й інноваційне підприємництво і стартапи в сфері харчових виробництв, як прикладний інструментарій креативної економіки

Предмет дослідження. В статті досліджено прикладний та теоретичний аспект креативного та інноваційного підприємництва в сфері виробництва продуктів харчування і стартапів в креативній економіці.

Встановлено, що підприємництво є різновидом господарської творчості, тому досліджено поняття креативного підприємництва, як відносно нового поняття в економіці.

Розглянуто специфічні особливості підприємницької творчості, до яких належать специфічне походження, багатогранна основа, усвідомлена творча спрямованість, своєрідний механізм реалізації, перетворююча роль, наявність вторинного ефекту.

Результати роботи. Встановлено, що підприємництво в сфері креативних індустрій відноситься до бізнесу, який працює в рамках культурних і творчих індустрій та виокремлено наступні види креативного підприємництва: культурне, соціальне, змішані моделі підприємництва в сфері креативної економіки.

Розкриваючи питання креативного підприємництва розглянуто поняття інноваційне підприємництво, яке сьогодні перебуває в авангарді модернізації економіки.

З позиції Закону України «Про інноваційну діяльність» досліджено поняття інновації, інноваційне підприємництво, інноваційне підприємство. Досліджені приклади форм організації інноваційного підприємництва серед яких: інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо.

Встановлено, що найпрогресивнішим шляхом продукування інновацій є розвиток стартапів на базі вже існуючих розробок науково-дослідних інститутів, університетів та за ініціативою підприємців. Досліджено поняття стартап та стартап-компанія.

Висновки. Проаналізовано фактори підвищення позиції України в рейтингу країн за кількістю стартапів серед яких: розвиток бізнес-інкубаторів; щорічний ріст чисельності ІТ-спеціалістів на 20%; суттєвий ріст інвестиційних угод; успіх українських стартапів.

Зроблено підсумки про форми просторової організації креативного підприємництва в креативній економіці, які мають спільні характеристики.

Ключові слова: творчість, підприємство, стартап, креативна економіка, креативне підприємництво, інноваційне підприємництво, інновація.

ТРУШ Ю.Л.

ШЕВЧЕНКО А.Н.

Креативное и инновационное предпринимательство и стартапы в сфере пищевых производств, как прикладной инструментарий креативной экономики

Предмет исследования. В статье исследованы прикладной и теоретический аспект креативного и инновационного предпринимательства в сфере производства продуктов питания и стартапов в креативной экономике.

Установлено, что предпринимательство является разновидностью хозяйственной творчести, поэтому исследовано понятие креативного предпринимательства, как в отношении нового понятия в экономике.

Рассмотрены специфические особенности предпринимательской творчести, к которым относятся специфическое происхождение, многогранная основа, осознанная творческая направлен-

ность, своеобразный механизм реализации, преобразующая роль, наличие вторичного эффекта.

Результаты работы. Установлено, что предпринимательство в сфере креативных индустрий относится к бизнесу, который работает в рамках культурных и творческих индустрий и выделены следующие виды креативного предпринимательства: культурное, социальное, смешанные модели предпринимательства в сфере креативной экономики.

Раскрывая вопрос креативного предпринимательства рассмотрено понятие инновационное предпринимательство, сегодня находится в авангарде модернизации экономики.

С позиции Закона Украины «Об инновационной деятельности» исследовано понятие инновации, инновационное предпринимательство, инновационное предприятие. Исследованы примеры форм организации инновационного предпринимательства среди которых: инновационный центр, технопарк, технополис, инновационный бизнес–инкубатор и тому подобное.

Установлено, что прогрессивным путем продуцирования инноваций является развитие стартапов на базе уже существующих разработок научно–исследовательских институтов, университетов и по инициативе предпринимателей. Исследовано понятие стартап и стартап–компания.

Выводы. Проанализированы факторы повышения позиции Украины в рейтинге стран по количеству стартапов среди которых: развитие бизнес–инкубаторов; ежегодный рост численности ИТ–специалистов на 20%; существенный рост инвестиционных соглашений; успех украинских стартапов.

Сделано итоги о формах пространственной организации креативного предпринимательства в креативной экономике, которые имеют общие характеристики.

Ключевые слова: творчество, предприятие, стартап, креативная экономика, креативное предпринимательство, инновационное предпринимательство, инновация.

TRUSH U.L.
SHEVCHENKO O.N.

Creative and innovative entrepreneurship and startups in the field of food production, as an applied tool for creative economy

The subject of the research. The article investigates the applied and theoretical aspect of creative and innovative entrepreneurship in the field of food production and startups in the creative economy.

It is established that entrepreneurship is a kind of economic creativity, so the concept of creative entrepreneurship is studied as a relatively new concept in the economy.

The specific features of entrepreneurial creativity are considered, which include the specific origin, multifaceted basis, conscious creative orientation, a kind of implementation mechanism, transformative role, the presence of a secondary effect.

Results of the investigation. It is established that entrepreneurship in the field of creative industries refers to business that operates within the cultural and creative industries and the following types of creative entrepreneurship are identified: cultural, social, mixed models of entrepreneurship in the field of creative economy.

Revealing the issue of creative entrepreneurship, the concept of innovative entrepreneurship is considered, which today is at the forefront of economic modernization.

From the standpoint of the Law of Ukraine "On Innovation" the concept of innovation, innovative entrepreneurship, innovative enterprise is studied. Examples of forms of organization of innovative entrepreneurship are studied, including: innovation center, technopark, technopolis, innovation business incubator, etc.

It is established that the most progressive way to produce innovations is the development of startups on the basis of existing developments of research institutes, universities and at the initiative of entrepreneurs. The concepts of startup and startup company are studied.

Conclusions. *The factors of increasing Ukraine's position in the ranking of countries by the number of startups, including: development of business incubators; annual growth in the number of IT specialists by 20%; significant growth of investment agreements; success of Ukrainian startups.*

The results of the forms of spatial organization of creative entrepreneurship in the creative economy, which have common characteristics, are made.

Key words: *creativity, enterprise, startup, creative economy, creative entrepreneurship, innovative entrepreneurship, innovation.*

Постановка проблеми. Креативна економіка (економіка знань) – це особливий сектор економіки, що базується на інтелектуальній діяльності. Креативна економіка передбачає формування уяви щодо змістовних характеристик та значущості креативної економіки, а також опанування підходів різних наук до проблематики формування компетенцій креативності в галузі генерування нових ідей та їх реалізації.

В умовах євроінтеграції розвиток людського потенціалу, підприємництва та інноваційності в контексті розвитку креативних індустрій може забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки України та забезпечити довготерміновий економічний ріст та інноваційний розвиток підприємств з виробництва харчових продуктів.

Тому питання теоретичного та прикладного аспекту креативного та інноваційного підприємництва в області виробництва харчових продуктів і стартапів в креативній економіці є актуальними.

Отже, обрана тема дослідження статті варта уваги економістів, науковців та спеціалістів з фінансових питань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Головним завданням для економіки кожної країни є забезпечення випереджаючих темпів економічного зростання та підтримка виходу традиційного бізнесу з виробництва продуктів харчування за межі внутрішнього ринку. Відповідно, сучасний успіх підприємств все частіше залежить від синтезу творчості (креативності), підприємництва та технологічних інновацій.

Розуміння важливості та вивчення впливу взаємовигідної співпраці на всіх підприємницьких рівнях у найрізноманітніших формах і способах значно сприяє формуванню новаторських ідей, розробці нових проектів, зростанню фінансування, чисельності покупців та споживачів продуктів і послуг креативного сектору економіки.

До відомих представників економічної думки, які в цілому досліджували тему підприємництва та інновацій в креативній економіці можна віднести

О.М. Свінцицьку, В.О. Ткачук, Т.В. Божидарнік, І. Вахович, Ю.М. Бажал, І.В. Бакушевич, О.С. Вишне-вського, В.І. Ляшенка та інших спеціалістів [1–5].

Мета статті. Дослідити прикладний та теоретичний аспект креативного та інноваційного підприємництва в сфері виробництва продуктів харчування і стартапів в креативній економіці.

Виклад основного матеріалу. Підприємництво є різновидом господарської (економічної) творчості, яка пов'язана із постійною динамікою та коректуванням цілей, пошуком оптимальних варіантів їх досягнення, оцінюванням співвідношення цілей, засобів і результатів творчої діяльності.

Підприємництво в сфері креативних індустрій має ознаки традиційного, але, як правило, обмежується сферами мистецтва, культури, дозвілля та інших сфер креативних індустрій. Переважно такий вид діяльності ототожнюють з креативним підприємництвом, однак існують певні відмінності.

Креативне підприємництво – це відносно нове поняття в економіці, яке природно свідчить про те, що творчість і мистецтво є затребуваними послугами, які забезпечують успіх будь-якої компанії. Основна відмінність від звичних норм роботи полягає у навичках креативного мислення, мобільності та здатності постійно вчитися.

Засновник креативного простору і коворкінгу «Часопис», співзасновник проекту «Цікавий Київ» М. Яковер коментує це питання так: «Креативність в сучасному бізнесі, насамперед, полягає в тому, щоб, поєднуючи вже існуючі ідеї, створювати нові цінності» [2]. Особливості такої творчості представлено в табл. 1 [5].

Отже, креативне підприємництво – це діяльність, яка ґрунтується на культурній творчості, мистецтві, креативності і здатності капіталізувати інтелектуальну власність в будь-якій сфері економіки. Креативність проявляється у процесі розробки, впровадження і прибутковій реалізації бізнес-ідей.

Підприємництво в сфері креативних індустрій відноситься до бізнесу, який працює в рамках культурних і творчих індустрій. Такі галузі мають

Таблиця 1. Специфічні особливості підприємницької творчості

Особливості	Зміст
Специфічне походження	Усвідомлена потреба зміни та вдосконалення підприємницького середовища та (або) свого внутрішнього світу
Багатогранна основа	Високий рівень професійної компетентності, широка галузь знань, підприємницький стиль мислення, духовність, етичні орієнтири та етичні обмежувачі
Усвідомлена творча спрямованість (первинний ефект)	Створення матеріальних і духовних цінностей, що дозволяють задовольнити суспільні потреби
Своєрідний механізм реалізації	Нестандартність підприємницьких творчих рішень, що приймаються, в основі яких лежить постійна динаміка і корегування цілей, пошук оптимальних варіантів їх досягнення, оцінювання співвідношення цілей, засобів і результатів творчої підприємницької діяльності
Перетворююча роль	Зміна внутрішнього та зовнішнього світу підприємця
Наявність вторинного ефекту	Розвиток творчих процесів у всій підприємницькій структурі та здійснення продуктивної творчої взаємодії між членами підприємницької структури

інші можливості створювати капітал, різну економічну логіку та динаміку розвитку. Більшість таких компаній – це маленькі або навіть мікропідприємства, дуже мобільні, часто сезонні або засновані на проектах. Наприклад, архітектурне бюро, музична студія, онлайн-медіа, відеопродакшн, майстерня з виготовлення текстилю, кінофестиваль, рекламне агентство та телеканал – все це формати організації креативного бізнесу та ведення підприємницької діяльності в сфері креативної економіки. Основний фактор тут – спрямованість на отримання прибутку за допомогою художніх ідей і креативу.

Підприємництво в креативній економіці, окрім бізнесу в креативних індустріях, включає в себе інші напрями і галузі діяльності, з якими вони перетинаються та взаємодіють задля просування та популяризації продукту на споживчому ринку.

У сфері креативної економіки можна викоремити наступні види креативного підприємництва [4]:

1. Культурне підприємництво – організована діяльність, основною метою якої є виробництво або відтворення, просування, поширення та / або комерціалізація товарів, послуг культурного, історичного та художнього характеру.

2. Соціальне підприємництво – діяльність, орієнтована на позитивне вирішення екологічних, соціальних і культурних проблем.

3. Змішані моделі підприємництва в сфері креативної економіки. Вони вирішують суспільні проблеми, призводять до соціальних змін і підвищують рівень культури та обізнаності людей.

Отже, до креативного підприємництва відносяться всі галузі діяльності та виробництва, які

використовують творчий підхід в практиці господарювання, в тому числі і сфера виробництва харчових продуктів. В креативних індустріях підприємництво перетворює творчий та інтелектуальний ресурс в «ринковий продукт» (як варіант «харчовий продукт»).

Розкриваючи питання креативного підприємництва варто згадати і про інноваційне підприємництво, яке сьогодні перебуває в авангарді модернізації економіки. Цей тип сучасного бізнесу багато в чому визначає темпи економічного зростання, конкурентоспроможності продукції на національному та міжнародному ринках. Тому інтерес до організації інноваційного підприємництва в креативній економіці пов'язаний з активним впровадженням творчості та її здатності до генерування нових ідей. Тільки творчість, втілена в інновацію, дозволяє перейти бізнесу від одного ступеня розвитку до іншого, вищого, забезпечуючи його новий якісний стан і, відповідно, розвиток і прогрес. З поняттям «інновація» (нововведення) найчастіше ототожнюють:

- по-перше, новаторське дослідження або розробку;
- по-друге, зміни в стилі роботи організації з метою створення сприятливіших умов для клієнта;
- по-третє, розробку нових товарів або послуг на умовах, досконаліших ніж ті, що є зараз.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає термін «інновації» як новостворені та (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істот-

но поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1–5].

Підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти (продукти харчування) та (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70% його загального обсягу продукції і (або) послуг, називають інноваційним підприємством. Прикладом форм організації інноваційного підприємства є: інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес–інкубатор з виробництва продуктів харчування тощо.

Організація інноваційного підприємства багато в чому залежить від типу інновацій, сфери їх призначення та використання продуктів харчування. Розрізняють багато їх видів, наприклад, продуктові, технологічні, технічні, ринкові, соціальні та ін.

Найшвидшим шляхом продукування інновацій є розвиток стартапів на базі вже існуючих розробок науково–дослідних інститутів, університетів та за ініціативою підприємців. Сам термін «стартап» з'явився в журналі *Forbes* в 1976 р. і *Business Week* в 1977 р. для позначення компаній з короткою історією операційної діяльності.

У вузькому розумінні, стартапом вважається проект, що швидко розвивається у певній галузі економіки. Успішний запуск такого проекту, як правило, забезпечує значний соціально–економічний ефект, який проявляється через створення нових робочих місць та достойну оплату праці персоналу (відомо 25 міжнародних світових стартапів в сфері виробництва продуктів харчування).

Стартап – це процес реалізації абсолютно нових бізнес–ідей за короткі терміни з мінімальною кількістю фінансових ресурсів та при високих ринкових ризиках.

Стартап виступає новою перспективною формою ведення бізнесу в креативній економіці в Україні. Саме за допомогою розвитку спартап–компаній в Україні вирішується питання малого і середнього бізнесу, які в подальшому стануть великими компаніями й матимуть наукоємну продукцію і розвинений підприємницький сектор з виробництва продуктів харчування.

Стартап–компанією називають нещодавно створену компанію (можливо, вона ще не зареєстрована офіційно, але планує стати офіційною), що будує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій та володіє обмеженими ресурсами.

Відповідно до твердження представників інноваційного бізнесу, до 2005 р. в Україні фактично не було стартапів. Усе відбувалося навколо аутсорсингу (передачі компанією частини її завдань або процесів стороннім виконавцям на умовах субпідряду). На сучасному етапі, розвиток інформаційних технологій змінив способи і методи господарювання; інтенсивно розвиваються стартап–компанії, які гнучко реагують на потреби ринку та пропонують конкретні рішення для своєї цільової аудиторії. Щороку в Україні зростає кількість інноваційних ідей та прогресивних людей, які готові втілювати ці ідеї. Сервіс *Startup Ranking* прорейтингував країни світу за кількістю стартапів у 2018 р., які в них засновані. В рейтинг увійшли 137 країн, а Україна зайняла 37 місце, обігнавши Південну Корею і Естонію, – у нас нарахували 77 стартапів. На першій позиції знаходиться США (3687 стартапів), на другому та третьому місцях – Індія (990) і Великобританія (555) [3].

Підвищенню позиції України в рейтингу країн за кількістю стартапів сприяв ряд факторів, зокрема:

- розвиток бізнес–інкубаторів – це своєрідні посередники між новим проектом та інвестором, які можуть фінансувати його реалізацію;
- щороку чисельність ІТ–спеціалістів зростає на 20%;
- суттєвий ріст інвестиційних угод;
- успіх українських стартапів.

До позитивних рис українського бізнес–середовища можна віднести низьку конкуренцію в різних сферах діяльності і те, що шлях для реалізації власних проектів у сфері креативних індустрій відкритий для кожного підприємця, середнього та малого. Це можливість для усіх креативних людей втілювати свої ідеї і, таким чином, впроваджувати інновації в науку, сектор обслуговування, бізнес та інші сфери життя.

Висновки

Отже, можна підсумувати вищевикладене і зробити висновок, що всі форми просторової організації креативного підприємництва в креативній економіці мають спільні характеристики, які полягають у наступному:

- виконують функції сприяння, полегшення, забезпечення концентрації людського капіталу;
- допомагають налагодити співпрацю і комунікацію між окремими митцями, підприємцями і

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

інвесторами, мешканцями міст, підприємствами креативної індустрії;

• сприяють доступу та обміну новими знаннями, ресурсами, що є критерієм успіху локалізації креативного сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Свінцицька О.М., Ткачук В.О. Креативна економіка та креативні індустрії: навч. посіб. / О.М. Свінцицька, В.О. Ткачук. Житомир. Державний університет «Житомирська політехніка». 2020. 218 с.

2. Божидарнік Т.В. Креативний менеджмент: навч. посібн. / Т.В. Божидарнік, Н.М. Василик. Херсон. ОЛДІ–ПЛЮС. 2014. 498 с.

3. Вахович І. Розвиток креативних індустрій: регіональний вимір: монографія / І. Вахович, О. Чуль. Луцьк. Вежа–Друк. 2014. 288 с.

4. Бажал Ю.М., Бакушевич І.В., Венесар У. Інноваційне підприємництво: креативність, комерціалізація, екосистема: навч. посібн. для вищих навчальних закладів / авт. кол.: Ю.М. Бажал, І.В. Бакушевич, У. Венесар та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Ю.М. Бажала. К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ. 2015. 280 с.

5. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія / В.І. Ляшенко, О.С. Вишневський; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ. 2018. 252 с.

References

1. Svincy'cz'ka O.M., Tkachuk V.O. Kreaty'vna ekonomika ta kreaty'vni industriji: navch. posib. / O.M. Svincy'cz'ka, V.O. Tkachuk. Zhy'tomy'r. Derzhavny'j universy'tet «Zhy'tomy'rs'ka politexnika». 2020. 218 s.

2. Bozhy'darnik T.V. Kreaty'vny'j menedzhment: navch. posibn. / T.V. Bozhy'darnik, N.M. Vasy'ly'k. Xerson. OLPDI–PLYUS. 2014. 498 s.

3. Vaxovy'ch I. Rozvy'tok kreaty'vny'x industrij: regional'ny'j vy'mir: monografiya / I. Vaxovy'ch, O. Chul'. Lucz'k. Vezha–Druk. 2014. 288 s.

4. Bazhal Yu.M., Bakushev'y'ch I.V., Venesar U. Innovatsijne pidpry'emny'cztvo: kreaty'vnist', komercializaciya, ekosy'stema: navch. posibn. dlya vy'shhy'x navchal'ny'x zakladiv / avt. kol.: Yu.M. Bazhal, I.V. Bakushev'y'ch, U. Venesar ta in. / za red. d-ra ekon. nauk, prof. Yu.M. Bazhala. K.: Univ. vy'd-vo PUL'SARY'. 2015. 280 s.

5. Lyashenko V.I., Vy'shnevs'ky'j O.S. Cy'frova modernizaciya ekonomiky' Ukrayiny' yak mozhly'vist' prory'vnogo rozvy'tku: monografiya / V.I. Lyashenko, O.S. Vy'shnevs'ky'j; NAN Ukrayiny', In-t ekonomiky' prom-sti. Ky'yiv. 2018. 252 s.

Дані про авторів

Труш Юлія Леонідівна,

к.е.н., доцент, Національного університету харчових технологій

e-mail: yuliya633@ukr.net

Шевченко Олександра Несторівна,

асистент, Національного університету харчових технологій

e-mail: yuliya633@ukr.net

Данные об авторах

Труш Юлия Леонидовна,

к.э.н., доцент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: yuliya633@ukr.net

Шевченко Александра Несторовна,

ассистент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: yuliya633@ukr.net

Data about authors

Julia Trush,

Ph.D., associate professor, National University of Food Technologies

e-mail: yuliya633@ukr.net

Olexandra Shevchenko,

Assistant, National University of Food Technologies

e-mail: yuliya633@ukr.net

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 339.727.22:332.122

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704563>

ВАСИЛЬЧАК С. В.
ГАЛАЧЕНКО О. О.
СОЛОВІЙ С. Б.
ДУБИНА М. П.
ДЕМИДОВА М. М.

Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток бізнесу: аспекти менеджменту

У даній статті доведено, що ефективність функціонування економіки залежить від оптимального розвитку малого, середнього та великого бізнесу. У нинішніх умовах інвестиції є одним з основних засобів забезпечення необхідних умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у національному господарстві, прискорення ефективного розвитку бізнесу. Визначена важлива роль менеджменту в інвестиційних процесах. Доведено, що залучення іноземного капіталу відіграє велику роль для сталого розвитку економіки підприємницьких структур та сприяє ефективнішому веденню національного господарства. Визначена роль саме малого та середнього бізнесу в розвитку економіки країни. Окреслено проблеми, які перешкоджають розвитку бізнесу в країні. Досліджено динаміку, структуру обсягів прямих іноземних інвестицій у економіку Львівській області, тенденції їх зміни на одну особу, структуру за видами економічної діяльності, а також географічну структуру прямого інвестування у бізнес Львівської області. Визначено вплив прямих іноземних інвестицій на сталий економічний розвиток регіону та доцільність залучення іноземних інвестицій для досягнення стабільного соціально-економічного розвитку області.

Здійснивши дослідження, встановлено, що в останні роки спостерігається зниження інвестиційної активності іноземних інвесторів у регіональну економіку, а також скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Найбільш привабливими для іноземних партнерів є промисловість і фінансова та страхова діяльність, транспортна сфера.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, розвиток, бізнес, менеджмент, діяльність, інвестиційний клімат.

ВАСИЛЬЧАК С. В.
ГАЛАЧЕНКО А. А.
СОЛОВИЙ С. Б.
ДУБИНА М. П.
ДЕМИДОВА М. Н.

Влияние прямых иностранных инвестиций на развитие бизнеса: аспекты менеджмента

В данной статье доказано, что эффективность функционирования экономики зависит от оптимального развития малого, среднего и крупного бизнеса. В нынешних условиях инвестиции являются одним из основных средств обеспечения необходимых условий выхода из экономического кризиса, структурных сдвигов в национальном хозяйстве, ускорение эффективного развития бизнеса. Определена важная роль менеджмента в инвестиционных процессах. Доказано, что привлечение иностранного капитала играет большую роль для устойчивого развития экономики предпринимательских структур и способствует более эффективному ведению национального хозяйства. Определена роль именно малого и среднего бизнеса в развитии экономики страны. Обозначены проблемы, которые препятствуют развитию бизнеса в стране. Исследована динамика, структура объемов прямых иностранных инвестиций в экономику Львовской области, тенденции их изменения на одного человека, структуру по видам экономической деятельности, а также географическую структуру прямого инвестирования в бизнес Львовской области. Определено влияние прямых иностранных инвестиций на устойчивое экономическое развитие региона и целесообразность привлечения иностранных инвестиций для достижения стабильного социально-экономического развития области.

Осуществив исследования, установлено, что в последние годы наблюдается снижение инвестиционной активности иностранных инвесторов в региональную экономику, а также сокращение объемов прямых иностранных инвестиций. Наиболее привлекательными для иностранных партнеров является промышленность, финансовая и страховая деятельность, транспортная сфера.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, развитие, бизнес, менеджмент, деятельность, инвестиционный климат.

VASYLCHAK S.V.
HALACHENKO O.O.
SOLOVII S.B.
DUBYNA M.P.
DEMYDOVA M.M.

The influence of foreign direct investment on business development: aspects of management

This article proves that the efficiency of the economy depends on the optimal development of small, medium and large businesses. In the current conditions, investment is one of the main means of ensuring the necessary conditions for overcoming the economic crisis, structural changes in the national economy, accelerating the effective development of business. The important role of management in investment processes is defined. It is proved that attracting foreign capital plays an important role in the sustainable development of the economy of business structures and contributes to more efficient management of the national economy. The role of small and medium business in the development of the country's economy is determined. The problems that hinder the development of business in the country are outlined. The dynamics, the structure of foreign direct investment in the economy of Lviv region, the trends of their change per capita, the structure by type of economic activity, as well as the geographical structure of direct investment in the business of Lviv region are studied. The impact of foreign direct investment on the sustainable economic development of the region and the feasibility of attracting foreign investment to achieve stable socio-economic development of the region.

After conducting research, it was found that in recent years there has been a decrease in investment activity of foreign investors in the regional economy, as well as a reduction in foreign direct investment. The most attractive for foreign partners are industry and financial and insurance activities, transport.

Keywords: *foreign direct investment, development, business, management, activity, investment climate.*

Постановка проблеми. В умовах нестачі власних фінансових ресурсів для сталого розвитку бізнесу, іноземне інвестування є єдиним джерелом, завдяки якому можна переобладнати та модернізувати виробничі процеси в підприємствах та фірмах, що буде рушійною силою для таких необхідних у секторах економіки України змін та підвищення добробуту населення.

У нинішніх умовах інвестиції є одним з основних засобів забезпечення необхідних умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у національному господарстві, прискорення технічного прогресу, зростання якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях [7, с. 354].

Серед низки проблем, які виникли в період економічної кризи та уповільнюють сталий економічний розвиток підприємництва загалом та вітчизняних бізнес-структур зокрема, є низька інвестиційна активність.

Вважаємо, що актуальність теми пояснюється тим, що залучення іноземного капіталу відіграє велику роль для сталого розвитку економіки підприємницьких структур та сприяє ефективнішому веденню національного господарства. Іноземне інвестування для розвитку бізнесу та економіки нашої країни є край необхідним, особливо в період економічної кризи. Тому, дослідження та вивчення динаміки та тенденцій залучення іноземних інвестицій в підприємство, їх впливу на розвиток економіки бізнес-структур, як складової національної економіки, є досить актуальним.

Основними тенденціями цивілізаційних процесів є перехід до якісно нового технологічного укладу виробництва, що базується на знаннях, інформаційних ресурсах і технологіях. Матеріальною основою цих процесів є міжнародний рух капіталів, зокрема прямі іноземні інвестиції (ПІІ) [2; 11]. Важливим механізмом реалізації даних процесів є менеджмент фірми чи підприємства, його досвід, уміння та ефективність діяльності.

Розвиток економіки підприємницьких структур в значній мірі залежить від інвестиційної діяльності, в якій неабияку роль відіграє служба менеджменту. Причому іноземний капітал відіграє роль

каталізатора економічного розвитку економіки як в масштабах всієї країни, так і окремих регіонів. Практика постсоціалістичних країн свідчить, що ті з них, кому вдалося залучити в розвиток бізнесу, зокрема малого та середнього, значні обсяги інвестицій, успішно та швидко долають проблеми ринкового реформування національних економік, досягають значних темпів соціально-економічного розвитку [14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різноманітних аспектів впливу прямих іноземних інвестицій на розвиток регіональної економіки здійснювали такі вчені: В.Г. Андрійчук, Н.І. Бурлака, С.В. Васильчак, В.Р. Волощук, В.М. Гейць, Б.В. Губський, М.А. Дудченко, В.В. Іванишин, Ю.В. Макогон, В.Є. Новицький, Ю.М. Пахомов, А.М. Поручник, О.І. Рогач, Є.В. Савельєв, А.А. Даниленко, О.І. Шнирков. Однак, ми вважаємо, що в економічній науці та літературі, проблема впливу іноземного інвестування на економічний розвиток регіонів країни належить до недостатньо досліджених.

Мета статті полягає у дослідженні та оцінці впливу прямих іноземних інвестицій на сталий розвиток економіки бізнесу та економіки регіону загалом, ролі менеджменту в цих процесах.

Виклад основного матеріалу. Досвід країн світу свідчить, що ефективність функціонування економіки залежить від оптимального розвитку малого, середнього та великого бізнесу. Водночас малий та середній бізнес – основа соціально-економічного розвитку. До прикладу, в країнах ЄС малий, середній та великий бізнес складає близько 90% від загального числа підприємств. Приблизна кількість підприємств МСБ (малого, середнього та великого бізнесу) – біля 20 млн. Число зайнятого населення там становить близько 70% [15]. Політика підтримки малого бізнесу здійснюється через діяльність держав і спеціальні програми під егідою ЄС.

На відміну від великого, малий бізнес – більш мобільний. Через меншу кількість формальностей та погоджень він швидше реагує на вимоги ринку, оперативніше впроваджує новації, звичайно, якщо має на це певні фінансові ресурси.

В Україні в останні роки МСБ набуває також все більшого розвитку. За даними Мінекономрозвитку, серед усіх підприємств України малий та середній бізнес складає 99,8%, там працює 79% населення. За даними ООН, на малих та середніх підприємствах виробляється від 30 до 60% національного продукту – залежно від країни. Український же МСБ дає тільки до 15% ВВП.

За останні роки формується потужний прошарок українських виробників, які пропонують якісні товари і послуги та можуть конкурувати на міжнародних ринках. Очевидно, що вибудовування бізнесу з нуля – складний процес, що стає особливо помітно у трансформаційні для країни часи. На жаль, в Україні крім позитивних чинників, що сприяють розвитку бізнес-структур, є й негативні. Труднощі з придбанням необхідного обладнання, недостатній розвиток ринку збуту продукції, незахищеність працівників цих підприємств тощо. Однак ключовим є недостатність фінансових ресурсів, зокрема для розвитку малого та середнього бізнесу.

Згідно досліджень в рамках проекту Unlimit Ukraine, який створено на базі Європейської Бізнес Асоціації, доведено, що порівняно з минулими роками, малому бізнесу в Україні стало складніше працювати. Так, 38,4% опитаних виявились незадоволеними поточним станом справ у бізнесі, тоді як в попередні роки переважали позитивні настрої [15].

Варто зауважити, що до проблем, які перешкоджають розвитку бізнесу, доречно віднести, високе податкове навантаження, високий рівень корупції, численні перевірки діяльності, зокрема малих підприємств, війну на сході країни та інфляцію. Далі варто зазначити складну доступність суб'єктів бізнесу до кредитування (під високі відсотки річних). В європейських країнах бізнес кредитується під 2–5% річних. Окремо варто виділити проблему недостатньої інформованості суб'єктів бізнесу та їх менеджменту про податкові зміни, можливості для розвитку, до прикладу, про ті ж кредитні програми або гранти, що існують.

Враховуючи вище перелічені проблеми, варто вказати на недостатню державну підтримку бізнесу в Україні, його функціонування та розвиток. Гострою проблемою залишається обмежений доступ фінансування. Українські підприємці не знають, як залучити кошти на реалізацію власної ідеї, або не мають доступу до вигідних інструментів фінансування. Одним із таких фінансових

інструментів є інвестиції. Інвестиції – це довгострокові вкладення капіталу у підприємницьку діяльність з метою отримання певного доходу (прибутку). Серед них важливе значення відводиться іноземному інвестуванню.

В економічному розвитку будь-якої країни, незалежно від рівня її розвитку, іноземні інвестиції відіграють велику роль. Однак, в українському суспільстві неоднозначно ставляться до питання іноземного інвестування. З однієї сторони, воно має негативний вплив на економіку, оскільки компанії, які інвестують, часто думають лише про свої інтереси. А з іншої сторони, для забезпечення стабільного економічного розвитку, необхідно збільшувати обсяги капіталовкладень, а іноземні інвестиції тут посідають вагоме місце [4]. Згідно із чинним законодавством іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [1].

Конкретно для розвитку бізнесу в Україні залучення іноземних інвестицій сприятиме більше позитивним перетворенням, ніж негативним, адже збільшення фінансування такого провідного сектора економіки є необхідним для подолання фінансової кризи та забезпечення ефективного функціонування держави. На сьогодні в Україні створене розвинене правове поле для іноземного інвестування, національне законодавство передбачає необхідні гарантії діяльності для іноземних інвесторів [12].

Безпосереднє сусідство Львівщини з країнами Євросоюзу обумовлює значний вплив зовнішньоекономічної діяльності на розвиток бізнесу та економіку області. Вигідне географічне розташування, кваліфікована робоча сила, доступні ресурси, великий ринок збуту роблять область привабливим місцем для вкладення капіталу в бізнес даного регіону. Динаміку обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), внесених в підприємницьку діяльність регіону показано на рис 1.

Динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій в підприємницьку діяльність Львівської області характеризується значними обсягами залучення капіталу протягом 2010–2014 років та зниженням інвестиційної активності іноземних інвесторів починаючи з 2015 року, на що вагомо вплинули воєнні дії на Сході нашої країни. Економічна нестабільність та обвал курсу гривні призвели до того, що з 2015 року суттєво ско-

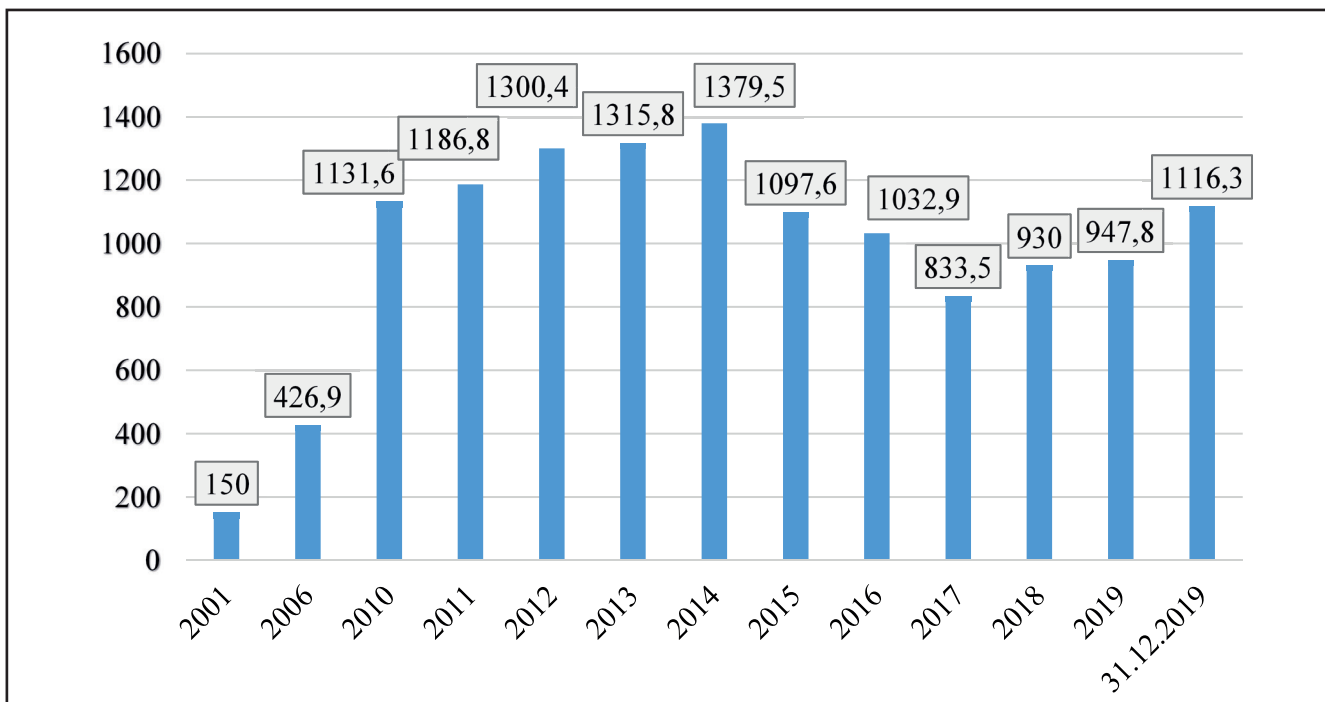

Рисунок 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіку Львівщини в динаміці (на початок року, млн. дол. США)*

* Джерело: побудовано на основі [8]

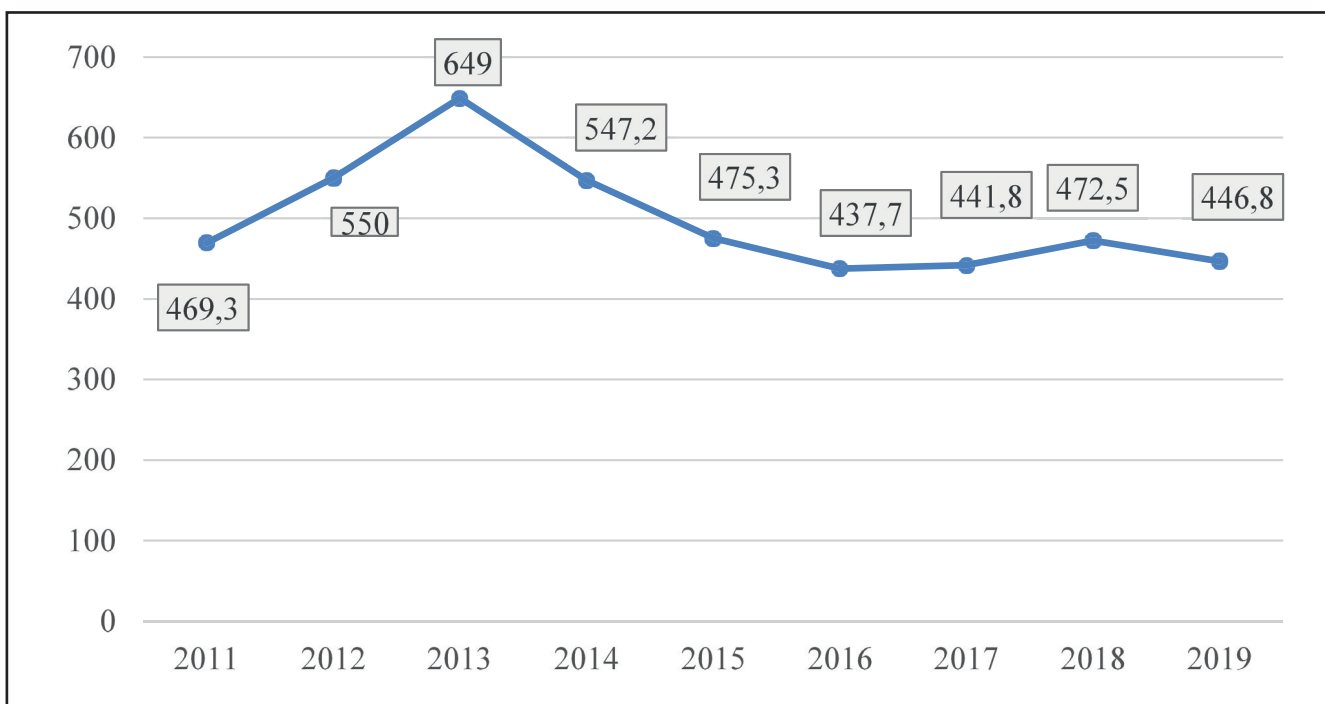

Рисунок 2. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій на 1 особу, дол. США (Львівська область)*

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

* Джерело: побудовано на основі [8]

ротився іноземний капітал в області. Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), внесених у бізнес Львівщини з початку інвестування, на 31 грудня 2019 року становив 1 116,3

млн. дол. США. За цим показником Львівщина посіла 7-е місце серед регіонів України [8].

Обсяг прямих іноземних інвестицій з розрахунку на одну особу у Львівській області становив в

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2019 році 446,8 дол. США, що менше порівняно з попереднім роком та на 202, 2 дол. США менше показника 2013 року (рис.2).

Починаючи з 2012 року, переважна частка надходжень зарубіжного капіталу спрямовується

у реальний сектор економіки. Найбільше прямих інвестицій залучено у промислові підприємства області. Вагомий приріст іноземного капіталу у промисловості та транспорті спричинив зміни у структурі іноземних інвестицій за видами еко-

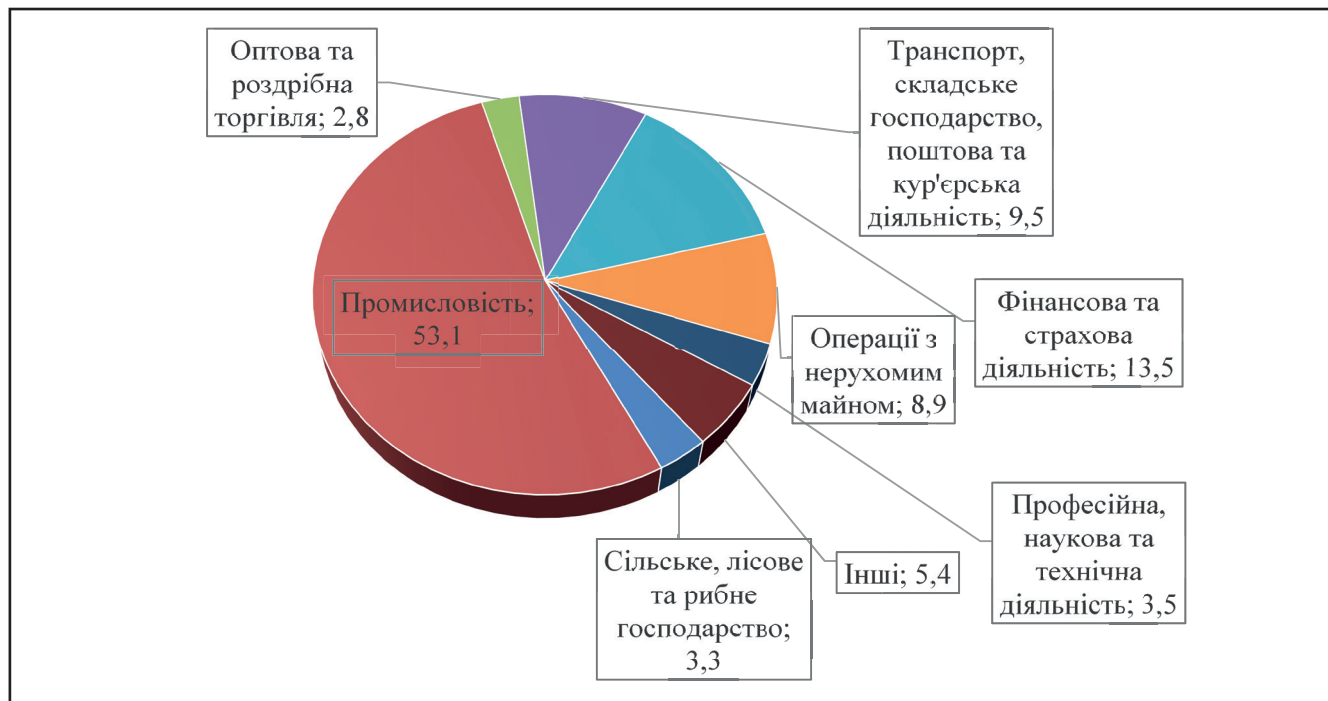

Рисунок 3. Структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) за видами економічної діяльності станом на початок 2020 року, %*

* Джерело: побудовано на основі [8]

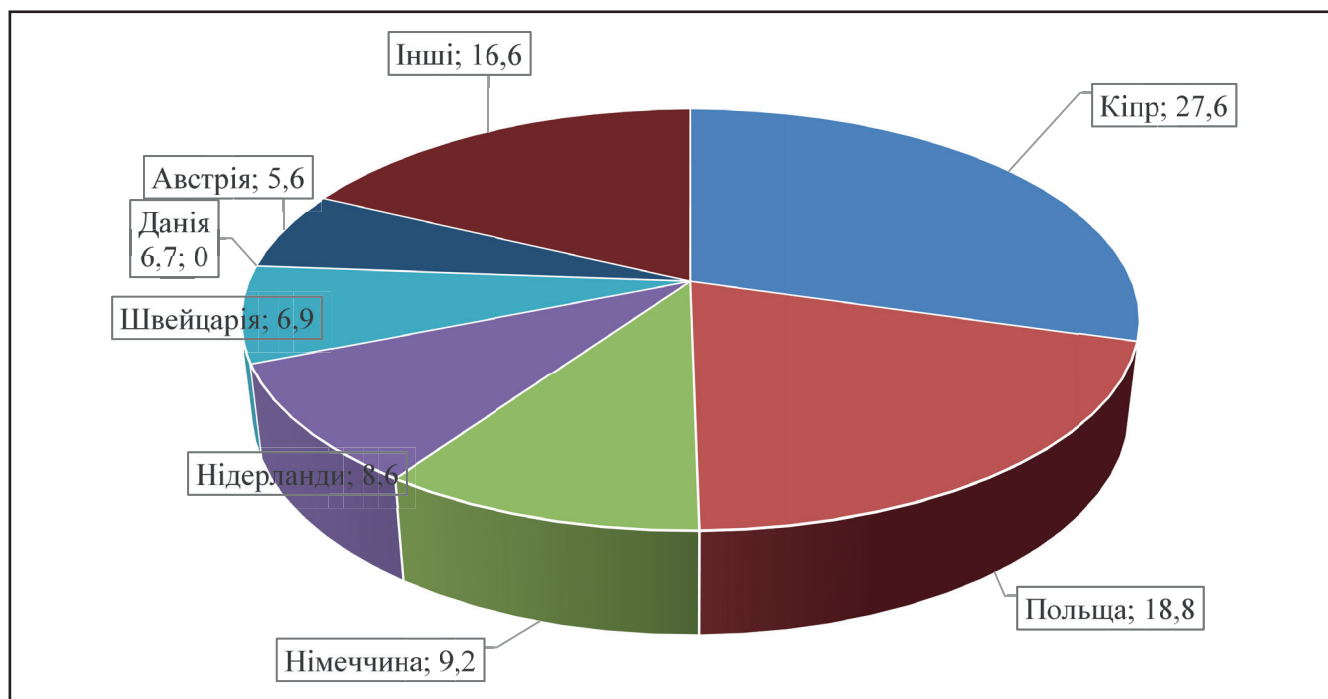

Рисунок 4. Географічна структура прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у Львівській області станом на початок 2020 року, %*

* Джерело: побудовано на основі [8]

номічної діяльності (рис. 3). Частка промислових підприємств у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій в область зростає.

За весь період інвестування найбільш привабливим видом бізнесу для іноземних інвесторів є промисловість, на яку припадає 592,8 млн. дол іноземного капіталу або 53,1% від загального обсягу. Другу сходинку в інвестуванні найбільш привабливих видів бізнесу у Львівській області зайняли фінансова та страхова діяльність – 13,5% від обсягів прямих іноземних інвестицій, або 151,0 млн. дол. США.

Не суттєві обсяги інвестицій спрямовані у сільське, лісове та рибне господарство (3,3% від загального обсягу або 36,8 млн. дол. США), що суттєво впливає на продовольчу та національну безпеку країни зокрема.

Станом на 31 грудня 2019 року з країн ЄС внесено 942,2 млн.дол. США інвестицій (84,4% від загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 174,1 млн. дол. США (15,6%). Вкладення в економіку області торік здійснили інвестори з 22 країн світу. Лідерами в інвестуванні підприємств Львівщини є партнери з Кіпру – 308,2 млн. дол. США (27,6%), Польщі – 210,2 млн. дол. США (18,8% від загального обсягу інвестицій на 31 грудня 2019 року), Німеччини – 102,3 млн. дол. США (9,2%), Нідерландів – 96,0 млн. дол. США (8,6%), Швейцарії – 77,1 млн. дол. США (6,9%), та Австрії – 62,6 млн. дол. США (5,6%). На ці країни припало 76,7% від загальнообласного обсягу прямих іноземних інвестицій (рис.4).

На інвестиційну привабливість України та її окремих регіонів для іноземних інвесторів негативно впливає також її імідж як країни з високим рівнем корумпованості [13].

Негативним є той факт, що інвестори та їх менеджери інвестиційні ресурси спрямовують у бізнесові проекти, які приносять швидкий прибуток. Оскільки отримання прибутку все ж таки залишається головним мотивом вкладення іноземних інвестицій. До того ж, ведення бізнесу в країні через політичну і економічну нестабільність, є досить ризикованим. Тому інвестори прагнуть якомога швидше вивести свої прибутки з держави. Пояснюється це тим, що Україну розглядають як країну, де швидко можна заробити гроші. Таким чином, промисловість, фінансова та страхова діяльність, транспорт, операції з нерухомістю та надання послуг юридичним

особам залишаються для них основними із найпривабливіших секторів, що для України є негативним, оскільки призводить до диспропорцій у розвитку сфери послуг та реального виробництва (куди у зв'язку з більшим терміном окупності інвестори вкладати свої фінансові ресурси не бажають) [3; 4; 5; 14].

Проведений аналіз інвестиційного клімату Львівської області дозволяє зробити висновки про те, що конкурентними перевагами регіону, перш за все є: вигідне географічне розташування, що є сприятливою передумовою для розвитку бізнесу в сфері виробництва й надання транспортних послуг; значний потенціал розвитку має аграрний сектор. Залучення інвестицій в розвиток бізнесу регіону є вкрай важливим, оскільки є вагомим чинником зростання ВВП, джерелом створення робочих місць та сприяння інтеграції регіону у світову економіку.

Висновки

В умовах трансформації національної економіки розвиток бізнесу є основною розвитку в економічному і соціальному розумінні. Сприяння розвитку бізнесу дозволяє вирішити ряд проблем соціальної спрямованості, таких як зниження рівня бідності та забезпечення достойного рівня життя громадянам. Залучення іноземних інвестицій відіграє велику роль в розвитку економіки регіонів та держави та сприяє сталому розвитку ведення бізнесу в різних сферах.

Здійснивши дослідження, встановлено, що в останні роки спостерігається зниження інвестиційної активності іноземних інвесторів у бізнес-структури та економіку регіону, а також скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Найбільш привабливими для іноземних партнерів є промисловість і фінансова сфера області. Незначним залишається інтерес іноземців до соціальної сфери. Основними країнами-інвесторами Львівщини є Польща, Кіпр, Австрія, Німеччина, Швейцарія, Нідерланди. Лівова частка інвестиційних ресурсів вкладена у розвиток підприємств м. Львова, у той час як інвестування більшості територій області є незначним.

Загалом, соціально-економічне становище та політична нестабільність негативно впливають на інвестиційний клімат. Тому, потенційними інвесторами Україна розглядається як ризикований регіон для прямих іноземних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про режим іноземного інвестування» № 93/96-ВР від 19.03.96 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-vr>.

2. Вайцеховська В. В. Іноземне інвестування в умовах інтеграції України у світову економіку // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №8. – С. 55–61.

3. Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Дубина М.П. Аналіз інвестування сільськогосподарських підприємств Львівської області. Вісник Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Кам'янець – Подільський, 2017. Вип.12. Т.1. С. 181–186.

4. Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Дубина М.П. Роль капітальних інвестицій у розвитку економіки Львівської області. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». Ужгород, 2017. Випуск 1 (49). Том 2. м. С. 19–25.

5. Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Гринів Ю.О. Лізинг як спосіб підвищення інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору в контексті економічної безпеки. Наук. вісник ЛьвДУВС. Серія економічна. Львів, 2017. Вип.1. С.141–148.

6. Васильчак С.В., Жидяк О.Р., Дубина М.П. Роль інвестування в розвитку аграрних підприємств Львівської області. Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. Київ, 2017. № 2 (189). С.86–9.

7. Вовчак О.Д. Інвестування: навч. посіб. / О.Д. Вовчак. – Л. : Новий Світ–2000, 2008. – 620 с.

8. Інвестиції у Львівській області. Статистичний збірник. 2020. 69 с.

9. Міністерство фінансів визнало Львівщину лідером за іноземними інвестиціями у 2016 році: [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zaxid.net/news/showNews.do?ministerstvo_finansiv_viznalo_lvivshhinu_liderom_za_inozemnimi_investitsiyami_u_2016_rotsi&objectId=1416872.

10. Місяць Т. Динаміка та характерні особливості інвестиційного співробітництва України та ЄС у контексті економічної кризи / Т. Місяць // Журнал європейської економіки. – 2011. – №1. – С.3–14.

11. Новицький В. Національні інтереси України в контексті цивілізаційних детермінант і економічної глобалізації // Економіка України. – 2005. – №7. – С. 12–18.

12. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/investclimat>.

13. Сидорова А. Кількісна оцінка узгодженості інтересів суб'єктів іноземного інвестування / А. Сидорова, Г. Анісімова // Економіка України. – 2012. – №3. – С.49–59.

14. Чечетов М. Іноземні інвестиції: макроекономічний аспект // Економіка України. – 2008. – №8. – С. 4–16.

15. Що потрібно зробити для розвитку малого бізнесу? – погляд експерта | «Дебет–Кредит» – Бухгалтерські новини (dtkk.ua).

References

1. Zakon Ukrayiny «Pro rezhym inozemnoho investuvannya» № 93/96-VR vid 19.03.96 r. [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/93/96-vr>.

2. Vaytsekhovs'ka V. V. Inozemne investuvannya v umovakh intehratsiyi Ukrayiny u svitovu ekonomiku // Aktual'ni problemy ekonomiky. – 2006. – №8. – S. 55–61.

3. Vasyly'chak S.V., Zhydyak O.R., Dubyna M.P. Analiz investuvannya sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv L'vivs'koyi oblasti. Visnyk Kam'yanets' – Podil's'koho natsional'noho universytetu imeni Ivana Ohiyenka. Ekonomichni nauky. Kam'yanets' – Podil's'kyy, 2017. Vyp.12. T.1. S. 181–186.

4. Vasyly'chak S.V., Zhydyak O.R., Dubyna M.P. Rol' kapital'nykh investytsiy u rozvytku ekonomiky L'vivs'koyi oblasti. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya «Ekonomika». Uzhhorod, 2017. Vypusk 1 (49). Tom 2. m. S. 19–25.

5. Vasyly'chak S.V., Zhydyak O.R., Hryniv Yu.O. Lizynh yak sposib pidvyshchennya investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemstv ahrarnoho sektoru v konteksti ekonomichnoyi bezpeky. Nauk. visnyk L'vDUVS. Seriya ekonomichna. L'viv, 2017. Vyp.1. S.141–148.

6. Vasyly'chak S.V., Zhydyak O.R., Dubyna M.P. Rol' investuvannya v rozvytku ahrarnykh pidpryyemstv L'vivs'koyi oblasti. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini: zb. nauk. prats'. Kyiv, 2017. № 2 (189). S.86–9.

7. Vovchak O.D. Investuvannya: navch. posib. / O.D. Vovchak. – L. : Novyy Svit–2000, 2008. – 620 s.

8. Investytsiyi u L'vivs'kiy oblasti. Statystychnyy zbirnyk. 2020. 69 s.

9. Ministerstvo finansiv vyznalo L'vivshchynu liderom za inozemnyimi investytsiyami u 2016 rotsi: [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : http://zaxid.net/news/showNews.do?ministerstvo_finansiv_viznalo_lvivshhinu_liderom_za_inozemnimi_investitsiyami_u_2016_rotsi&objectId=1416872.

10. Misyats' T. Dynamika ta kharakterni osoblyvosti investytsiynoho spivrobitnytstva Ukrayiny ta YeS u kon-

teksti ekonomichnoyi kryzy / T. Misyats' // Zhurnal yevropeys'koyi ekonomiky. – 2011. – №1. – S.3–14.

11. Novyts'kyi V. Natsional'ni interesy Ukrainy v konteksti tsyvilizatsiynykh determinant i ekonomichnoyi hlobalizatsiyi // Ekonomika Ukrainy. – 2005. – №7. – S. 12–18.

12. Ofitsiynyy sayt Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy [Elektronnyy resurs] // Rezhym dostupu : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/investclimat>.

13. Sydorova A. Kil'kisna otsinka uzgodzhenosti interesiv sub'yektiv inozemnoho investuvannya / A. Sydorova, H. Anisimova // Ekonomika Ukrainy. – 2012. – №3. – S.49–59.

14. Chechetov M. Inozemni investytsiyi: makroekonomichnyy aspekt // Ekonomika Ukrainy. – 2008. – №8. – S. 4–16.

15. Shcho potribno zrobyty dlya rozvytku maloho biznesu? – pohlyad eksperta | «Debet–Kredyt» – Bukhholders'ki novyny (dtkk.ua).

Дані про авторів

Васильчак Світлана Василівна,

д.е.н., професор Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

e-mail: VSV123@i.ua

ORCID 0000–0001–9757–1683

Галаченко Олександр Олександрович,

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та управління бізнесом ПрАТ «ВНЗ»МАУП

e-mail: o.galachenko@gmail.com

ORCID ID: 0000–0003–4144–5439

Соловій С.Б.,

к.е.н., ТОВ «Карпоінт Електрик»

e-mail: soloviy1977@gmail.co

Дубина Марія Петрівна,

к.е.н., доцент Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

ORCID 0000–0001–6536–0152

Демидова Марія Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і права, Дніпровський державний аграрно–економічний університет

e-mail: mariya.demidova.85@gmail.com

ORCID: 0000–0003–0820–5874

Данные об авторе

Васильчак Светлана Васильевна,

д.э.н., профессор Львовский государственный университет физической культуры имени Ивана Боберского

e-mail: VSV123@i.ua

Галаченко Александр Александрович,

д.э.н., профессор, профессор кафедры экономики и управления бизнесом ЧАО «ВУЗ» МАУП

e-mail: o.galachenko@gmail.com

Соловий С.Б.,

к.э.н., ООО «Карпоинт Электрик»

e-mail: soloviy1977@gmail.co;

Дубина Мария Петровна,

к.э.н., доцент Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

Демидова Мария Николаевна,

к.э.н., доцент кафедры менеджмента и права, Днепропетровский государственный аграрно–экономический университет

e-mail: mariya.demidova.85@gmail.com

Data about the authors

Svetlana Vasylchak,

Doctor of Economics, Professor, Professor of Economics and Management, Ivan Bobersky Lviv state University of Physical Culture

e-mail: VSV123@i.ua

Alexander Halachenko,

Doctor of Economics, Professor, «Higher Educational Institutions» MAUP», Vinnitsa

e-mail: o.galachenko@gmail.com

S.B. Solovii,

Candidate of Economic Sciences LLC «Carpoin Electric»

e-mail: soloviy1977@gmail.co

María Dubyna,

PhD in Economics, associate professor, Stephan Gzhytskyi Lviv national university of veterinary medicine and biotechnologies

e-mail: dubynamarichka@gmail.com

María Demydova,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Dnipro State Agrarian And Economic University

e-mail: mariya.demidova.85@gmail.com

Аналітика бізнес–рішень як складова діяльності підприємства: теоретичний аспект

Предмет дослідження. В статті досліджено теоретичний аспект аналітики бізнес–рішень як складової діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання суб'єктів підприємництва.

Метою написання статті. Досліджено основну мету бізнес–аналітики та встановлено, що аналітика бізнес–рішень в короткому сенсі слова – це аналітична складова, що супроводжується використанням сучасних підходів під час аналізу інформації в області підготовки бізнес–рішень.

Методологія проведення роботи. В ширшому аспекті, аналітика бізнес–рішень – це загальна сукупність принципів методологічно–організаційного, а також технологічного різного роду розумової діяльності, що дозволяє ефективно проводити обробку інформації з ціллю підвищення якості наявних і отримання нових знань, а також підготовки інформаційно–інтелектуальної бази для прийняття раціональних управлінських бізнес–рішень в підприємницькій діяльності суб'єктів господарювання.

Результати роботи. Розглянуто основні процеси, які визначають аналітику бізнес–рішень як специфічний вид діяльності на підприємстві.

Встановлено, що вибір альтернативи в ході обрання бізнес–рішення залежить від: можливості оцінити ефективність альтернативного рішення і необхідні витрати для його реалізації; методів, які використовувалися в підприємницькій діяльності, а також розроблені до цього часу моделі дослідження підприємницьких операцій; методів, які дозволили б аналізувати схожі проблеми.

В статті представлені підходи до виначення поняття «аналітика бізнес–рішень» та три найважливіші складові, які об'єднує аналітика бізнес рішень.

Досліджено основні принципи та складові аналізу даних в бізнес–аналітиці.

Висновок. Організація процесу прийняття бізнес–рішення залежить від проектування інформаційних технологій для бізнес–аналітики в підприємницькій діяльності та має базуватися на інтеграції їх у систему управління бізнес–процесами підприємства та відповідати бізнес–моделі кожного підприємства з урахуванням можливості їх інтегрування у наявні інформаційні системи підприємства.

Ключові слова: підприємство, аналіз, аналітика, бізнес–рішення, суб'єкт господарювання, аналітик.

ІВАНЮТА Т.М.

Аналитика бизнес–решений как составляющая предприятия: теоретический аспект

Предмет исследования. В статье исследован теоретический аспект аналитики бизнес–решений как деятельности предприятия в современных условиях хозяйствования субъектов предпринимательства.

Целью написания статьи. Исследована основная цель бизнес–аналитики и установлено, что аналитика бизнес–решений в кратком смысле слова – это аналитическая составляющая, которая сопровождается использованием современных подходов при анализе информации в области подготовки бизнес–решений.

Методология проведения работы. В более широком аспекте, аналитика бизнес–решений – это общая совокупность принципов методологически–организационного, а также технологического разного рода умственной деятельности, что позволяет эффективно проводить обработку информации с целью повышения качества существующих и получения новых знаний, а также подготовки информационно–интеллектуальной базы для принятия рациональных управленческих бизнес–решений в предпринимательской деятельности субъектов хозяйствования.

Результаты работы. Рассмотрены основные процессы, которые определяют аналитику бизнес–решений как специфический вид деятельности на предприятии.

Установлено, что выбор альтернативы в ходе избрания бизнес–решения зависит от: возможности оценить эффективность альтернативного решения и необходимые расходы для его реализации; методов, которые использовались в предпринимательской деятельности, а также разработанные до сих пор модели исследования предпринимательских операций; методов, которые позволили бы анализировать схожие проблемы.

В статье представлены подходы к определению понятия «аналитика бизнес–решений» и три важнейших складовых, которые объединяет аналитика бизнес решений.

Исследовано основные принципы и составляющие анализа данных в бизнес–аналитике.

Вывод. Организация процесса принятия бизнес–решения зависит от проектирования информационных технологий для бизнес–аналитики в предпринимательской деятельности и должна базироваться на интеграции их в систему управления бизнес–процессами предприятия и соответствовать бизнес–модели каждого предприятия с учетом возможности их интеграции в имеющиеся информационные системы предприятия.

Ключевые слова: предприятие, анализ, аналитика, бизнес–решения, субъект хозяйствования, аналитик.

IVANYUTA T.M.

Business decision analysis as a component of enterprise activity: theoretical aspect

The subject of research. The article examines the theoretical aspect of business decision analysis as a component of the enterprise in modern business conditions of business entities.

The purpose of writing. The main purpose of business analytics is studied and it is established that business decision analytics in the short sense of the word is an analytical component, which is accompanied by the use of modern approaches in the analysis of information in the field of business decision preparation.

Methodology of work In a broader sense, business decision analytics is a general set of principles of methodological and organizational, as well as technological various kinds of mental activity, which allows you to effectively process information to improve the quality of existing and new knowledge, as well as preparing information and intellectual base for adoption rational managerial business decisions in business activities of business entities.

The results of the work. The main processes that define the analysis of business decisions as a specific type of activity in the enterprise are considered.

It is established that the choice of alternatives during the selection of a business solution depends on: the ability to assess the effectiveness of the alternative solution and the necessary costs for its implementation; methods used in business activities, as well as models developed so far to study business operations; methods that would analyze similar problems.

The article presents approaches to the introduction of the concept of «business decision analyst» and the three most important components that unite business decision analytics.

Researched the basic principles and components of data analysis in business intelligence.

Conclusions. We concluded that the organization of the business decision–making process depends on the design of information technology for business intelligence in business and should be based on their integration into the business process management system of the enterprise and meet the business model of each enterprise taking into account their integration into existing information enterprise systems.

Keywords: enterprise, analysis, analytics, business decisions, business entity, analyst.

Постановка проблеми. Діяльність підприємств в ринкових конкурентних умовах господарювання залежить від внутрішніх та зовнішніх інформаційних потоків, які дозволяють, в залежності від їх повноти, приймати економічні та управлінські бізнес–рішення.

Прийняття бізнес-рішення буде залежати від якості, своєчасності надходження потоку інформації й спеціаліста, який проводить бізнес-аналіз, з метою задоволення потреб підприємства (економічного суб'єкта).

Вченими встановлено, що бізнес-аналіз є набором завдань та методик, що використовується з ціллю забезпечити розуміння зацікавленими сторонами структури, правил та роботи організації й запропонувати рішення, які дозволять організації досягти поставлених цілей.

Тому питання аналітики бізнес-рішень як складової діяльності підприємства є актуальними і потребують уваги з боку вчених.

Досліджувана тема наукової статті варта уваги бізнес-аналітиків, науковців та фахових спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Основною місією для економіки кожної країни є забезпечення випереджаючих темпів економічного зростання підприємств, що досягається в ході прийняття ефективних бізнес-рішень, які можуть бути прийняті в ході правильного підбору інформації та обрання альтернативного рішення, що залежить в підприємстві й від технологічних інновацій.

Починаючи з 1980 року в західній бізнес-практиці з'явилося поняття бізнес аналітики (Business Analytics), яке й нині повністю ототожнюється деякими науковцями з бізнес аналізом.

До теперішнього часу це поняття отримало деяке теоретичне обґрунтування, що засвідчує велика кількість наукових праць іноземних вчених і практиків з цієї проблематики [1–5].

До відомих представників економічної думки, які в цілому досліджували тему присвячену аналітиці бізнес-рішень в економіці можна віднести Бариленко В.І., Бондаренко В.Г., Конрад Карлберга, Ляшенко О., Бабія С. В., Штефана Б [1–5].

Мета статті. Дослідити теоретичний аспект аналітики бізнес-рішень як складової діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання суб'єктів підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Функціонування сучасних підприємств різних галузей економіки у реальних умовах характерна постійною боротьбою з наростаючою конкуренцією, яка постійно вимагає від управлінців підвищення оперативності і якості прийняття управлінських рішень.

Великі обсяги ринкової інформації, яку необхідно моніторити в ході прийняття управлінських рі-

шень спричинюють неможливість ефективного управління підприємством без використання сучасних інформаційних технологій, зокрема, моделей, методів і засобів бізнес-аналітики.

На сьогодні, економічній діяльності підприємств притаманні такі ознаки, як: критичний рівень конкуренції на ринку і їх чутливість на вплив економічних факторів і чинників.

В кінцевому результаті – нестабільність стану на ринку, яка вимагає оперативних і високоякісних рішень менеджерів на всіх рівнях управління підприємством.

Основою для прийняття управлінських бізнес-рішень є повна інформація про стан бізнесу і тенденцій розвитку ринку, а керування такою інформацією – складний процес, що вимагає комплексного підходу.

Основна мета аналітики бізнес-рішень – це орієнтація управлінського процесу на досягнення цілей, що стоять перед суб'єктом господарювання (підприємством, організацією, фірмою та ін.), за рахунок зміщення акценту з діагностики минулих ретроспектив на прогноз майбутніх перспектив, відстеження дії впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на діяльність підприємства з метою прийняття раціональних бізнес-рішень, інформаційної та консультативної підтримки прийняття управлінських бізнес-рішень [2].

Аналіз (грец. – розпад, розчленування, розбір) – це логічний прийом, метод дослідження, який полягає в тому, що досліджуваний предмет думки розділяється на складові елементи, які потім досліджуються окремо як частина розподіленого цілого, для того, щоб виділені в ході аналізу елементи з'єдналися з допомогою іншого логічного прийому – синтезу – в ціле, збагачене новими знаннями [3].

Тому аналітика – це комплексна наукова складова, в якій можна використати принципово нові, урізноманітненні підходи при аналізі інформації в контексті підготовки управлінських рішень.

Аналітика бізнес-рішень – це аналітична складова, що супроводжується використанням сучасних підходів під час аналізу інформації в області підготовки бізнес-рішень.

Можна зазначити, що існують основні процеси, які визначають аналітику бізнес-рішень як специфічний вид діяльності на підприємстві, серед яких:

1. Аналіз цілей управління і обґрунтування завдань інформаційно-аналітичної роботи.

2. Управління збором інформації і визначення знань для вирішення управлінських бізнес-задач в умовах мінливої економічної ситуації.

3. Аналіз і оцінка отриманої інформації і знань в контексті завдань управління, виявлення суті спостережуваних процесів і явищ.

4. Побудова моделей предметної і проблемної областей, об'єкта середовища його функціонування, перевірка адекватності моделі і її координація.

5. Планування і проведення модельних експериментів.

6. Синтез нових знань, необхідних для вирішень управлінських бізнес-задач.

Аналітика бізнес-рішень пов'язана з інтелектуально-технологічною діяльністю, яка спрямована на вирішення завдань управління і синтезу нових знань.

В ширшому аспекті, аналітика бізнес-рішень – це загальна сукупність принципів методологічно-організаційного, а також технологічного різного роду розумової діяльності, що дозволяє

ефективно проводити обробку інформації з ціллю підвищення якості наявних і отримання нових знань, а також підготовки інформаційно-інтелектуальної бази для прийняття раціональних управлінських бізнес-рішень в підприємницькій діяльності суб'єктів господарювання.

Найголовнішим при вирішенні завдань аналітики бізнес-рішень, незалежно від сфери її застосування, змісту і характеру, є вироблення найкращого управлінського бізнес-рішення. Як наслідок, вибір альтернативи в ході обрання бізнес-рішення залежить від:

- можливості оцінити ефективність альтернативного рішення і необхідні витрати для його реалізації;
- методів, які використовувалися в підприємницькій діяльності, а також розроблені до цього часу моделі дослідження підприємницьких операцій;
- методів, які дозволили б аналізувати схожі проблеми, як одне ціле, що забезпечували б перегляд великої кількості альтернатив, кожна з яких була б описана великою кількістю змінних,

Підходи до визначення поняття «аналітика бізнес-рішень»

№	Сутність підходу
1	Методологічна основа процесу обробки інформації
2	Методологія пізнання, що використовує для отримання нового знання як строго наукові, так і інтуїтивні методи
3	Форма мислення і світовідчуття, що спирається на науковий підхід
4	Сутнісне знання про процеси реального світу
5	Засіб перетворення інтуїтивних уявлень у логічний, раціональний план мислення
6	Форма наукового знання, що застосовується в процесах управління, насамперед – для вироблення управлінських рішень
7	Сукупність методів, за допомогою яких можна виявляти приховані смисли у текстах і реальних соціально-політичних та економічних процесах
8	Ядро науково-дослідної роботи
9	Потужний пласт інтелектуальної культури, що використовується елітою будь-якого суспільства для управління соціумом
10	Коротка назва інформаційно-аналітичної роботи
11	Синонім діалектичної логіки
12	Синонім системного аналізу
13	Процес узагальнення та аналізу розрізнених, неповних і часто суперечливих даних про об'єкт дослідження
14	Процес виявлення причинно-наслідкових залежностей і просторовочасових зв'язків у будь-яких об'єктах
15	Процес систематизації змісту за допомогою схематизації, конструювання та моделювання сутнісних елементів і зв'язків
16	Процес поділу об'єкта на складові частини і подальшого їхнього об'єднання у певну систему
17	Процес виявлення протиріч в об'єкті пізнання, зведення складного до простого
18	Принцип конструктивного спрощення для виявлення форм взаємодії елементів цілого і розкриття внутрішньої структури будь-якого об'єкта дослідження
19	Своєрідні засоби для вивчення суті явищ, предметів і процесів реальності, ядро будь-якої дослідної програми

Джерело: складено автором на основі джерел 1–5].

які давали б повноту кожної альтернативи та були вимірюваними, а також давали можливість якісно відображати невизначеність і ризикованість обраної альтернативи.

Дослідження та згрупування різних точок зору, щодо аналізу інформації, яка призводить до безлічі підходів до визначення поняття «аналітики бізнес-рішень», представлено в таблиці.

Залежно від специфіки своїх досліджень, різні зарубіжні та вітчизняні вчені і практики вкладали в своє розуміння аналітичної діяльності різний зміст.

Так, частина цих визначень відноситься не до суті, а до функцій аналітики бізнес-рішень та форми прояву.

Хотілося б сказати, що аналітика постає як і економічна дисципліна, яка включає три найважливіших складові:

1. Методологію інформаційно-аналітичної роботи.
2. Організаційне забезпечення процесу аналітичної роботи.
3. Технологічно-методологічне забезпечення розробки і створення інструментальних засобів для ведення аналітичної роботи на підприємстві.

Бізнес-аналітика «наголошує» на тому, що процес організації і аналізу вже існуючих даних для прийняття ефективних бізнес-рішень є одним з найважливіших і основних завдань менеджменту (управління).

Постійне удосконалення інтелектуального апарату сучасного управління стає першочерговою проблемою теорії і практики управління підприємством.

Керівники, які усвідомлюють, що стратегічні аспекти управління сучасним автоматизованим підприємством, інтегрованим з зовнішнім середовищем, потребують іншої теоретичної бази в порівнянні з, наприклад, принципами управлінського раціоналізму, та зможуть знайти додаткові можливості вдосконалення власної діяльності в концепції всезагальної економічної науки [4].

Вагомою є інтеграція бізнес-аналітики з стратегічним аналізом, основне призначення якого – це підготовка основи для прийняття економічних та управлінських бізнес-рішень з вироблення місії, цілей, стратегії розвитку підприємства чи фірми.

В процесі стратегічного аналізу необхідно виявити конкурентні переваги об'єкта дослідження, що забезпечують його кінцеві досягнення.

У зарубіжній практиці є деякий арсенал методів ринкового аналізу, який можна запозичити і ввести в практику стратегічного аналізу.

Дослідимо основні принципи та складові аналізу даних в бізнес-аналітиці:

Процес аналізу (в інформаційному підході до аналізу даних необхідним є наявність трьох ключових складових: експерт, гіпотеза і аналітик).

Вибір і візуалізація даних (часто, щоб отримати нові знання про якийсь об'єкт чи явище, зовсім не обов'язкова побудова складних моделей).

Моделювання (процес побудови моделей в бізнес-аналітиці складається з певних послідовних етапів).

На основі вищесказаного потрібно зазначити і узагальнити, що обов'язковою інформаційною складовою в ході аналітики бізнес-рішень на підприємстві є застосування інформаційних технологій, які вирішуватимуть різноманітні задачі бізнес-аналітики.

Сучасні інформаційні технології дають можливість значно спрощувати процес аналізу, а також підвищувати його продуктивність і якість.

Висновок

Виходячи з вище викладеного, можна спостерігати, що інтеграція інформаційних засобів в загальну інформаційну систему підприємства та інформаційних технологій, дасть можливість проводити аналітику економічної інформації та дозволить приймати ефективні бізнес-рішення й швидко визначитися із альтернативою.

Організація процесу прийняття бізнес-рішення значно залежить від застосування інформаційних технологій для бізнес-аналітики в підприємницькій діяльності та має базуватися на інтеграції їх у систему управління бізнес-процесами підприємства та відповідати бізнес-моделі кожного підприємства з урахуванням можливості їх інтегрування у наявні інформаційні системи підприємства.

Список використаних джерел

1. Бариленко В.И. Бизнес-анализ как важный вид консалтинговых услуг. РИСК: Ресурсы, Информация, Снабжение, Конкуренция. № 4. 2012 – С. 202–207.
2. Бондаренко В.Г. Сучасні і майбутні інфокомунікаційні технології України: навч. посіб. [для студентів вищих навч. закл. за напрямом Телекомунікації] / В.Г. Бондаренко, В.О. Гребенников. – К.: Радіоаматор, 2013. – 160 с.
3. Конрад Карлберг. Бизнес-анализ с использованием Excel. Решение бизнес-задач, 4-е издание = Business Analysis: Microsoft Excel. Москва : «Вильямс», 2013. – 576 с.

4. Ляшенко О., Бабій С. В. Нові інформаційно-аналітичні технології дослідження систем управління підприємствами // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3. – С. 20–25.

5. Штефан Б. Модель інформаційної технології аналітичного забезпечення процесу виробництва нової продукції / Б.М. Штефан // Економічний аналіз: зб. наук. пр. 2015. – № 2. – Т. 21. – С. 229–236.

References

1. Barylenko V.Y'. By'znes-analyz kak vazhnyj vy'd konsal'tyngovyx uslug. RY'SK: Resursy, Y'nformacy'ya, Snabzheny'e, Konkurency'ya. # 4. 2012 – S. 202–207.

2. Bondarenko V.G. Suchasni i majbutni infokomunikacijni tehnologiyi Ukrainy': navch. posib. [dlya studentiv vy'shhy'x navch. zakl. za napryamom Telekomunikacijill] / V.G. Bondarenko, V.O. Grebennikov. – K.: Radioamator, 2013. – 160 s.

3. Konrad Karlberg. By'znes-analyz s y'spol'zovany'em Excel. Resheny'e by'znes-zadach, 4-e y'zdany'e = Business Analysis: Microsoft Excel. Moskva : «Vy'l'yams», 2013. – 576 s.

4. Lyashenko O., Babij S. V. Novi informacijno-analitychni tehnologiyi doslidzhennya sy'stem uprav-

linnya pidpr'yemstvamy' // Innovacijna ekonomika. – 2012. – #. 3. – S. 20–25.

5. Shtefan B. Model' informacijnoyi tehnologiyi analitychnogo zabezpechennya procesu vy'robny'cztva novoyi produkciji / B.M. Shtefan // Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. pr. 2015. – # 2. – Т. 21. – S. 229–236.

Дані про автора

Іванюта Тетяна Миколаївна,

к.е.н., доцент, Національного університету харчових технологій

e-mail: te_ta_na@ukr.net

Данные об авторе

Иванюта Татьяна Николаевна,

к.э.н., доцент, Национального университета пищевых технологий

e-mail: te_ta_na@ukr.net

Data about author

Tetyana Ivanyuta,

Ph.D., Associate Professor, National University of Food Technology

e-mail: te_ta_na@ukr.net

УДК 331.101

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704591>

ШЕДЯКОВ В.Е.

Розвиток навчання як фактор дієвості науково-освітньо-виробничих кластерів і середовища змін

Предмет дослідження – механізми стратегічного втручання багаторівневого суб'єктивного фактора в соціально-економічні процеси.

Предмет дослідження – зміна передумов освітнього процесу в політико-економічному відтворенні.

Метою написання статті є виявлення можливостей і вимог до навчання для зростання дієвості науково-освітньо-виробничих кластерів і середовища змін.

Методологія проведення роботи базується на поєднанні логічного та історичного підходів в аналізі соціально-економічних процесів як основи регулятивних впливів. Концентрація змін, що дозволяє характеризувати суспільство і його економіку, як «знання», «пізнання», «інформації» і так далі, зміщує не тільки тривалість, але і функції, а також завдання навчання. Якщо раніше історія привчила до ситуації, де активну участь в процесах навчання було досить коротким періодом інтенсивної підготовки до життя в суспільстві, а роль педагога часом концентрувалася навколо передачі кимось уже вироблених знань, то нова реальність вимагає від людини постійного навчання (в тому числі самонавчання), а якість діяльності педагога невід'ємно від його особистої (зокрема, духовно-інтелектуальної) творчості. Достаток інформації підвищує цінність методологічного, концептуального знання, розуміння ситуаційних і процесуальних характеристик, а також вміння конв'єртувати їх в свідому активність, перш за все, – у виробничому житті та економіці освіти.

Результати роботи – здійснено аналіз можливостей підвищення ролі навчання у формуванні науково-освітньо-виробничих кластерів і розвитку середовища змін.

Висновки. Пороговий стан ойкумени робить неминучим кардинальне вдосконалення людини, зокрема – системне утворення особистості в єдиному процесі дошкільної, шкільної, післяшкільної освіти, регулярної перепідготовки та постійної самоосвіти. Ускладнення соціуму вимагає оволодіння методами суспільно корисного використання (а часом і ненасильницької нейтралізації) найрізноманітнішої індивідуальної енергії. Новий стан суспільства, як внутрішнього, так і зовнішнього структурування цілісності соціальних зв'язків збільшує зацікавленість у формуванні адекватних людських якостей, інноваційному стані заходи індивідуалізації – соціалізації / акультурації. Тому форсовані зміни збільшують навантаження на соціальну педагогіку в процесах суспільного відтворення. Розвиток і реалізація творчого потенціалу все помітніше виходить на перший план кінцевого політико-економічного успіху. Наслідком широкого заміщення повсякденної виконавської рутини і механічних функцій застосуванням апаратів стало перенесення не тільки цінності людської діяльності в сферу творчої активності, а й падінням необхідності освіти як переказу готових істин. Одночасно гігантські зростає запит на освіту як співтворчість, що включає пошук істини і шляхів розвитку дійсності. Для суспільства об'єктивно необхідні гнучкі, «м'які» за своїм характером, моделі поєднання різних укладів і традицій, що використовують потенціал соціокультурної організації відносин. Провідним способом керування інноваційно-синергетичного типу виступає стимулювання, ефективним методом інтеграції – перетворені форми.

Ключові слова: творчість, науково-освітньо-виробничий комплекс, науково-інтелектуальний потенціал, освіта, навчання, стимулювання.

ШЕДЯКОВ В.Е.

Развитие обучения как фактор действенности научно-образовательных-производственных кластеров и среды изменений

Предмет исследования – изменение предпосылок образовательного процесса в политико-экономическом воспроизводстве.

Целью написания статьи является выявление возможностей и требований к обучению для роста действенности научно-образовательных-производственных кластеров и среды изменений.

Методология проведения работы базируется на сочетании логического и исторического подходов в анализе социально-экономических процессов как основы регулятивных воздействий. Концентрация изменений, позволяющая характеризовать возникающее общество и его экономику, как «знания», «познания», «информации» и так далее, смещает не только длительность, но и функции, а также задачи обучения. Если ранее история приучила к ситуации, где активное участие в процессах учёбы было достаточно кратким периодом интенсивной подготовки к жизни в обществе, а роль педагога порой концентрировалась вокруг передачи кем-то уже выработанных знаний, то новая реальность требует от человека постоянного обучения (в том числе самообучения), а качество деятельности педагога неотъемлемо от его личного (в частности, духовно-интеллектуального) творчества. Изобилие информации повышает ценность методологического, концептуального знания, понимания ситуационных и процессуальных характеристик, а также умения конвертировать их в сознательную активность, прежде всего, – в производственной жизни и экономике образования.

Результаты работы – осуществлён анализ возможностей повышения роли обучения в формировании научно-образовательных-производственных кластеров и развитии среды изменений.

Выводы: Пороговое состояние ойкумены делает неизбежным кардинальное совершенствование человека, в частности – системное образование личности в едином процессе дошкольного, школьного, послешкольного образования, регулярной переподготовки и постоянного самообразования. Усложнение социума требует овладения методами общественно полезного использования (а подчас и ненасильственной нейтралізації) самой разнообразной индивидуальной энергии. Новое состояние общества, как внутреннего, так и внешнего структурирования целостности социальных связей увеличивает заинтересованность в формировании адекватных человеческих качеств, инновационном состоянии меры индивидуализации – социализации / акультурации. Поэтому форсированные изменения увеличивают нагрузки на социальную педагогіку в процес-

сах общественного воспроизводства. Развитие и реализация творческого потенциала все заметнее выходит на первый план конечного политико–экономического успеха. Следствием широкого замещения повседневной исполнительской рутины и механических функций применением аппаратов стал перенос не только ценности человеческой деятельности в сферу творческой активности, но и падением необходимости образования как пересказа готовых истин. Одновременно гигантски растет запрос на образование как сотворчество, включающее поиск истины и путей развития действительности. Для общества объективно необходимы гибкие, «мягкие» по своему характеру, модели сочетания разных укладов и традиций, использующие потенциал социокультурной организации отношений. Ведущим способом управления инновационно–синергетического типа выступает стимулирование, эффективным методом интеграции – превращённые формы.

Ключевые слова: творчество, научно–образовательно–производственный комплекс, научно–интеллектуальный потенциал, образование, обучение, стимулирование.

SHEDYAKOV V.E.

Development of learning as a factor in the effectiveness of scientific, educational and production clusters and the environment of changes

The subject of the research is the change in the prerequisites of the educational process in political and economic reproduction.

The purpose of this article is to identify the opportunities and requirements for training for the growth of the effectiveness of scientific, educational and industrial clusters and the environment for change.

The methodology of the work is based on a combination of logical and historical approaches in the analysis of socio–economic processes as the basis for regulatory influences. The concentration of changes, which makes it possible to characterize the emerging society and its economy as «knowledge», «cognition», «information» and so on, shifts not only the duration, but also the functions and tasks of learning. If earlier history taught us to a situation where active participation in the learning processes was a rather short period of intensive preparation for life in society, and the role of a teacher was sometimes concentrated around the transfer of knowledge already developed by someone, then the new reality requires constant learning from a person (including self–study), and the quality of the teacher’s activity is integral to his personal (in particular, spiritual and intellectual) creativity. The abundance of information increases the value of methodological, conceptual knowledge, understanding of situational and procedural characteristics, as well as the ability to convert them into conscious activity, first of all, in industrial life and economy of education.

Results of the work – an analysis of the possibilities of increasing the role of education in the formation of scientific, educational and industrial clusters and the development of an environment of changes was carried out.

Conclusions. The threshold state of the ecumene makes cardinal human improvement inevitable, in particular, the systemic education of the individual in a single process of preschool, school, post–school education, regular retraining and constant self–education. The complication of society requires mastering the methods of socially useful use (and sometimes non–violent neutralization) of the most diverse individual energy. The new state of society, both internal and external structuring of the integrity of social ties, increases interest in the formation of adequate human qualities, the innovative state of the measure of individualization – socialization / acculturation. Therefore, forced changes increase the burden on social pedagogy in the processes of social reproduction. The development and realization of creative potential is increasingly coming to the fore in the ultimate political and economic success. A consequence of the widespread replacement of everyday performing routine and mechanical functions by the use of apparatus was the transfer not only of the value of human activity into the sphere of creative activity, but also a drop in the need for education as a retelling of ready–made truths. At the same time, the demand for education as co–creation, including the search for truth and ways of developing reality, is growing gigantic. Society objectively needs flexible, «soft» in nature, models of combining different structures and traditions, using the potential of the sociocultural

organization of relations. The leading method of management of the innovative–synergetic type is stimulation; an effective method of integration is transformed forms.

Key words: *creativity, scientific, educational and production complex, scientific and intellectual potential, education, instruction, stimulation.*

Постановка проблеми. З конвеєризацією суспільно значущих інновацій роль знань має тенденцію підвищуватися настільки значно, що часом соціум, котрий формується, характеризують як суспільство знання. Відповідно, і духовно–інформаційний пласт мотивації виходить на авансцену стимулювання, і роль науково–освітньо–виробничих кластерів різко збільшується. Кардинально змінюється і сама освіта, що затребувана часом.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Вивчення закономірностей продуктивного потенціалу науки і освіти, розвитку духовного виробництва і особливостей сприйняття об'єктивних розумових форм успішно здійснювали Л. Абалкін, А. Аганбегян, Ж. Алфьоров, П. Амелін, Л. Андросова, Г. Антипов, Г. Ареф'єва, Г. Батищев, Дж. Бернал, В. Біблер, Л. Буева, А. Бузгалін, Ю. Бухалов, Н. Видинєєв, В. Візгін, Г. Волков, В. Гейзенберг, Г. Гіргінов, Р. Грінберг, Г. Добров, Е. Дюркгейм, В. Єльмєєв, В. Журавльов, П. Завлін, М. Злобін, В. Іванов, В. Левичева (Палій), П. Капіца, Є. Капустін, Я. Кваша, Б. Кедров, В. Келле, С. Кугель, Т. Кун, Л. Лаудан, І. Майзель, Г. Малинецький, Е. Маркарян, В. Масленніков, В. Межуєв, Ю. Мелещенко, С. Микулинський, Ф. Михайлов, М. Мішин, Г. Мокроносів, Н. Мотрошілова, В. Орлов, Ю. Осипов, Ю. Плетніков, В. Подмарков, Я. Пономарьов, Д. Правдин, П. Родіоненко, В. Розін, М. Розов, Т. Рябушкін, В. Сагатовський, М. Савостьянова, Б. Садиков, Ю. Согомонов, М. Солодков, П. Сорокін, А. Спиркін, С. Струмилин, А. Сухов, В. Толстих, Е. Тоффлер, В. Тугаринов, П. Фейерабєнд, Ф. Філіппов, І. Фролов, Дж. Холтон, Б. Шенкман, В. Ядов, О. Якуба, Р. Яновський та ін.

Мета статті – характеристика трансформацій місця і завдань навчання відповідно рисам епохи, що трансформуються.

Виклад основного матеріалу. З одного боку, різко зростає роль загальнометодологічного, концептуального знання, що дозволяє здійснювати зміну сфери діяльності, переносити підходи з однієї області життєдіяльності в іншу. З іншого, – навчання (в тому числі самонавчання) стає постійним, а не локалізованим у відносно вузькому проміж-

ки часу. Істотно в цьому контексті, що значна соціокультурна специфічність може бути властива не тільки речової, а й рефлексивної свідомості і мати підставу в підсвідомості економічного суб'єкта (що, зокрема підвищує роль міфічного рівня забезпечення інформаційних впливів завдяки висвітленню змісту констант підсвідомості і можливостям трансформації світосприйняття). Разом з тим, опора на провідні системні символи дозволяє не тільки закріпити, але і відповідним чином забарвити інформацію в підсвідомості діючої людини. Так, функціонування виробництва видозмінюється відповідно трансформаціям умов, визначених, перш за все, суспільними відносинами, досягненнями в духовній і матеріальній культурі, соціальною структурою, співвідношенням суспільної психології та ідеології. Домінування творчості як взаєморозкриття комплексу обдарованості у процесі політико–економічного відтворення в забезпеченні суспільних розвитку та безпеки змінює наголоси в усьому засобу життя та соціальної інтеграції [1–5].

Суспільний розвиток зміцнював перетворення і освіти (самоосвіти) в безперервний процес, і науки в першу (провідну) продуктивну силу суспільства через положення безпосередньої продуктивної сили. Але наслідком широкого заміщення повсякденної виконавської рутини і механічних функцій застосуванням апаратів стало перенесення не тільки цінності людської діяльності в сферу творчої активності, а й падінням необхідності освіти як банального переказу готових істин. Одночасно гігантські зростає запит на освіту як співтворчість, що включає пошук істини і шляхів розвитку дійсності. Педагог і керівник в цій ситуації аж ніяк не безсилий, якщо в змозі забезпечити мотивування і підтримку систем та процесів, що самоорганізуються, ліквідацію перешкод на шляху розгортання об'єктивних закономірностей соціального та індивідуального розвитку і поліпшення соціокультурного середовища. Тенденції до становлення в глобальному масштабі суспільства знань вимагають першочергового перетворення системоутворюючих відносин праці (в напрямку зростання його ролі в розвитку і розкритті суспільно корисної обдарованості

кожного) і управління / влади (сприяючи залученню до самоврядування та народного контролю широких мас трудящих), підсилюють значення інтелектуальної складової продуктивних сил, створюють об'єктивні і суб'єктивні передумови підвищення затребуваності творчої активності і організаційно-управлінське підвищення інформаційної гнучкості. Що, в свою чергу, збільшує вимоги до умов формування осмисленої ініціативи і розумної активності для створення продуктивного трансформаційного вектора. А для цього необхідно вчитися – в тому числі, і самодіяльно-му творення, і участі в управлінні.

При цьому концептуально-методологічне соціально важливе знання – аж ніяк не означає абстрактне або відірвано від життя. Навпаки, істинним і багатим воно стає, наповнюючись історико-конкретним змістом. Так, далеко не кожна інформація поповнює знання, а знання не обов'язково трансформується у розуміння і не завжди перетворюється в керівництво до дії. Саме свідомість творчого пошуку включає в його основу рефлексію і розгортає його в розумну ініціативу. Розвиток і реалізація творчого потенціалу все помітніше виходить на перший план кінцевого успіху. Та й зацікавлені у взаємодії і взаємодоповненні, як правило, відмінні один від одного, а аж ніяк не однакові явища. Водночас, як і раніше, будь-які спроби «введення однаковості» заважають творчому пошуку, перешкоджають розвитку. Отже насильницьке адміністрування натаскування викликає, швидше, імітацію творчості. Однак, підвищити ефективність творчого процесу можна, перш за все, створенням сприятливих умов і мотивуванням. І в соціальному плані кожен повинен бути готовий до безперервного процесу змістовних і функціонально-рольових змін, який передбачає співіснування, перехрещення і сорезонування найрізноманітніших тенденцій розвитку, серед яких жодна не може претендувати на виняткове значення, яке дозволило б абстрагуватися від інших. Таким чином відбувається рух до логіки свободи, яке є і відмовою від визнання єдиного оптимальним будь-якого базису розвитку, будь-якої методології та підходу. Для вивільнення свого потенціалу в цьому процесі наука здобуває характеристики постнекласичної, інтегруючи методи і можливості з різних сфер знання. Опорою гіперінтеграції стають як стимулююче бажані позитивні трансформації суспільне середовище, так і точки

концентрації змін – науково-освітньо-виробничі кластери [6–11]. При цьому, з одного боку, науково-освітні структури комплексу зобов'язані надавати якісні послуги свого профілю, виховуючи (саме утворюючи, формуючи) людину не тільки як носія товару робоча сила або споживача, а й як особистість, готуючи до зустрічі з викликами постсучасного рівня. З іншого, – для цього необхідно спиратися на широке залучення зацікавлених в результатах підготовки представників різних груп.

Зміна парадигм в даному випадку виступає як закономірне сходження до більш цілісного розуміння самого феномена освіченості, в структуру якого тепер повинні увійти не тільки пізнавальний, діяльнісний і творчий досвід, а й досвід власне духовно-цільної самоорганізації людини, пов'язаний з виконанням сенсопошукових, рефлексивних, самооцінюючих, життєво-планових та ін. функцій [12–14]. Для провідної ролі творчого, а не руйнівного напрямку формування та реалізації науково-освітнього потенціалу, він повинен включати ціннісну підставу. При цьому забезпечення адекватних епосі форм розвитку базових ціннісно-смыслових комплексів культурно-цивілізаційних світів – умова продуктивного розвитку сутнісних сил людини, гармонійного розгортання і реалізації в творчості комплексу обдарувань. Суверенність і ідентичність як захист своїх поглядів на життя, свого розуміння світу, своїх смислів і цінностей, своїх соціокультурних стилістики – необхідність органічного розвитку. Культивування стійкою і плідною традиції – не тільки надійна основа збереження національної ідентичності, але і гідний ґрунт для успішних інновацій: як техніко-технологічних, так і соціально-економічних. При цьому важливо, в чому бачити джерело влади: в своєму чи народі, в задумах еліти, в примхах агресивних меншин або ж в інтересах зовнішніх центрів. Так, схеми зовнішнього управління включають механізми панування / підпорядкування економічні, військові, ідеологічні, інформаційні, правові, все частіше схилиючи до залучення в чуже культурно-цивілізаційний освіту. При цьому з абсолютним і відносним (в порівнянні з конкуруючими центрами сили) слабшанням гегемона і оголенням його внутрішніх протиріч компенсаторно наростає не тільки його агресивність в зовнішній сфері, але й нарощування спроб паразитувати на трудовому, освітньому, науковому тощо потенціалі інших.

Соціальна педагогіка – елемент системи відтворення соціокультурного капіталу, що відобра-

жає уявлення суспільства про дерево цілей і ресурсно-методологічні бази соціальної інженерії; бажане та неприйнятне. Патологізація суспільства веде до наростання помилкової соціальної вартості, мало не викривлено-іраціональної моді на економічну поведінку егоїстичних соціопатів, а органічний розвиток, навпаки, передбачає розгалужену систему соціального захисту, в т.ч. базових ціннісно-сміслових комплексів культурно-цивілізаційних світів. Соціальна педагогіка зберігає, примножує і формоутворює сприйняття ідеального і реального, інтегрує в сакральні комунікації, надаючи кошти відомості фундаментальних і актуальних пластів дійсності. Так, в залежності від стану суспільного середовища форми прояву моральних дилем можуть мати характер, котрий інтегрує або фруструє. Що, в свою чергу, підвищує значущість культивування і загальної соціальної тканини культурно-цивілізаційного світу, і кластерів вирощування нового (див. Постійні повернення Стругацьких до тематики педагогічного «парника» в циклі про педагогічний лицей Ташлінська). Власне, асоціювання індивідуальної майстерності і кумулятивної синергетики середовища і дозволяє «зшивати» національні особливості культурно-цивілізаційних світів з різноманітними досягненнями та напрацюваннями ойкумени як цілого. Втім, підтримка традиційних моральних начал, забезпечення їх інноваційними формами має значення не тільки для розвитку культури але і зміцнення держави. Так, підвищення соціальної відповідальності та моральної вимогливості в усіх сферах життєдіяльності – необхідність і відображення умов суспільства знання, і наповнення практичним змістом структур соціальної держави. Особливо великим є скріплювальне звучання моральних орієнтирів, уявлень про совість, справедливість, нормальності, повинність і т.д. для розділених народів, коли держави по-різному трактують свою місію, а їх еліти – мораль і її втілення. При цьому в особистому і кланово-груповий унії сплітаються гілки влади: ідеологічної, економічної, політичної і т.д., – вихолощуючи принципи народовладдя та гуманізму, перекручуючи соціальне полотно і суспільне середовище. Пограничний стан ойкумени робить неминучим кардинальне вдосконалення людини, зокрема – системне утворення особистості в єдиному процесі дошкільного, шкільного, післяшкільного освіти, регулярної пе-

репідготовки та постійної самоосвіти. Ускладнення соціуму вимагає оволодіння методами суспільно корисного використання (а часом і ненасильницької нейтралізації) найрізноманітнішої індивідуальної енергії. Новий стан суспільства, як внутрішнього, так і зовнішнього структурування цілісності соціальних зв'язків збільшує зацікавленість у формуванні адекватних людських якостей, інноваційному стані заходи індивідуалізації – соціалізації / акультурації. Тому форсовані зміни збільшують навантаження на соціальну педагогіку. Зростають як єдність в сприйнятті соціальних стандартів життя і діяльності, так і культурно-цивілізаційні відмінності в ціннісно-смісловій інтерпретації того, що відбувається.

Висновки

Таким чином, аж ніяк не будь-які формальні конструкти та декларації, а якість життя і можливості творчості зумовлюють прогрес країни, нові ж горизонти розвитку відкриваються тим державам, в яких суспільний устрій максимально сприяє реалізації творчого потенціалу кожного, а громадський Надпроект консолідує, структурує і мобілізує на вирішення творчих завдань. Більш того, перемога в конкуренції стає функцією від активізації / розвитку свого науково-інтелектуального потенціалу і вміння оперувати чужим. Розвиток і реалізація творчого потенціалу все помітніше виходить на перший план кінцевого успіху. Та й зацікавлені у взаємодії і взаємодоповненні, як правило, відмінні один від одного, а аж ніяк не однакові явища. Разом з тим, як і раніше будь-які спроби «введення однаковості» заважають творчому пошуку, перешкоджають розвитку.

Зрозуміло, зусилля суспільства в перехідний до нової суспільної парадигми період зосереджуються як на створенні науково-освітньо-виробничих кластерів, так і на культивуванні стимулюючого позитивні зміни суспільного середовища. Зокрема, держава (в тому числі і за підтримки місцевого самоврядування) бере на себе рутинно-повсякденні (зокрема, комунально-побутові) функції і завдання, забезпечує зниження цін на основні товари та послуги. Розширення завдань державного управління і соціальної економіки – природні напрямки осучаснення соціальної держави. На зламі епох практично в кожному політико-економічне явище протиставляють різноспрямовані стихії. Кардинальним є ставлення суспільства до

цінності життя і творчості кожної конкретної людини, а також станом і динаміці сукупності цінностей матеріальної і духовної культури.

Але ефективний «м'який» вплив і стимулювання як раз і передбачають визнання суб'єктивності, неповноти і внутрішньої обмеженості уявлень кожного. Педагог і керівник в цій ситуації аж ніяк не безсилий, якщо в змозі забезпечити мотивування і підтримку систем і процесів, що самоорганізуються, ліквідацію перешкод на шляху розгортання об'єктивних закономірностей соціального та індивідуального розвитку і поліпшення соціокультурного середовища. Лінійно-штабні схеми і конформістські орієнтації залишаються в минулому. Управління невіддільне від системи: «бригада» менеджерів або педагогів аж ніяк не є геть відокремленим блоком управління. Соціо-сподарська цілісність тому і виживає, що ми не намагаємося і не можемо ні за яких умов контролювати її повністю і централізовано. Ефективним виявляється, скоріше, забезпечення свободи (перш за все, в самопізнанні і творчому розвитку) і стимулювання її творчих проявів.

Звідси – перспективи і межі соціального управління, зокрема – психолого-педагогічного впливу. Самодіяльна творчість, як правило, виключає ефективність адміністративного вимушення. Для суспільства об'єктивно необхідні гнучкі, «м'які» за своїм характером, моделі поєднання різних укладів і традицій, що використовують потенціал соціокультурної організації відносин. Тобто провідним способом управління інноваційно-синергетичного типу виступає стимулювання, методом інтеграції – перетворені форми. Відповідно, науково-освітньо-виробничі цикли пере-настроюють свої провідні ланки: фундаментальні дослідження – прикладні дослідження – технічні розробки – виготовлення нової техніки – її поширення і використання, припускаючи формування як добродійної соціально-економічного середовища, так і інноваційних точок концентрації змін, знаходячи шляхи вирішення протиріччя між об'єктивною потребою в культивуванні творчої обдарованості (перш за все, духовної) і «відтоком мізків» в напрямку найбільш благополучних регіонів ойкумени. Перше акцентує роль Надпроекту розвитку, друге – формування науково-освітньо-виробничих кластерів з ядром з мозкових центрів. При цьому нині викладач з того, хто передає банальні істини, перетворюється в кон-

сультанта і мотиватора, учасника співтворчості. І зовсім не тільки для студентів, а в розрізі науково-освітньо-виробничого комплексу.

На нашу думку, підвищення ефективності подальших наукових розвідок в цьому напрямі можна очікувати при пріоритетному аналізі ресурсно-методологічного дрейфу соціально-економічних засобів постсучасності.

Список використаних джерел

1. Sakaiya T. The Knowledge-Value Revolution, or a History of the Future. Tokyo; N.Y.: Kodansha America, 1991. 379 p.
2. Александров А.Д. Истина как моральная ценность. Наука и ценности. Новосибирск: Наука, 1987. С. 27–43.
3. Shedyakov V. Creation and realization of organizational-management strategy during paradigm transformation. Organizational-economic mechanism of management innovative development of economic entities / ed. by M. Bezpartochnyi. Przeworsk: WSSG, 2019. Vol. 3. P. 345–364. DOI <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.9731429.v1>
4. Савостьянова М.В. Аксиологический анализ парадигмальной науки или о роли ценностей в науке. К.: ПАРАПАН, 2009. 260 с.
5. Шедяков В.Е. Педагогическое основание социально-экономического развития. Экономичне зростання: стратегія, напрями і пріоритети: Матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя, 2018. С. 45–48.
6. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей. М.: Академия, 2002. 320 с.
7. Шедяков В.Е. Знание как фактор структурирования социально-экономических институций. Развитие экономики країни: можливості, проблеми, перспективи: Матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. Запоріжжя, 2018. С. 42–47.
8. Шедяков В.Е. Кластеры как локомотивы социально-экономического развития. Cluster Policy of Innovative Development of the National Economy: Integration and Infrastructure Aspects / ed. by S. Smerichevska. Poznan: WSPiA, 2020. P. 129–143.
9. Шедяков В.Е. Формирование кластеров развития и среды трансформаций в стратегии перем. Innovation Potential: State, Cluster, Enterprise: Proceedings of the International Scientific Conference. Lisbon, 2019. P. 37–39.
10. Шедяков В.Е. Развитие образовательно-научно-производственных кластеров – основа конкурентоспособности в условиях усиления роли экономики, основанной на знаниях. Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітар-

ний виміри: Матер. II Міжнародної науково–практичної конференції. Кропивницький, 2017. С. 232–235.

11. Шедяков В.Е. Научно–образовательно–производственные кластеры – точки развития экономики и общества. Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Proceed. of II Intern. Scient. Conf. Kielce, 2018. Part I. P. 65–67.

12. Максакова В.И. Педагогическая антропология. 2–е изд., стереотип. М.: Академия, 2004. 208 с.

13. Шедяков В.Е. Педагогическое основание социально–экономического развития. Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети: Матер. IV Міжнар. наук.–практ. конф. Запоріжжя, 2018. С. 45–48.

14. Shedyakov V.E. The mastery of social pedagogy is an integral condition of organic economic development. Anti–Crisis Management: State, Region, Enterprise / ed. by R. Bendaraviciene, K. Shaposhnykov. Kaunas, Riga: Baltija Publishing, 2020. P. 89–106. DOI: <https://doi.org/10.30525/978–9934–26–020–9–7>.

References

1. Sakaiya, T. (1991). The Knowledge–Value Revolution, or a History of the Future. Tokyo; New York: Kodansha America.

2. Aleksandrov, A.D. (1987). Istina kak moral'naya tsennost' [Truth as a moral value]. Nauka i tsennosti. Novosibirsk: Nauka, s. 27–43 [in Russian].

3. Shedyakov, V. (2019). Creation and realization of organizational–management strategy during paradigm transformation. Organizational–economic mechanism of management innovative development of economic entities / Bezpatochnyi, M. (ed.). Przeworsk: WSSG, 3, pp. 345–364. DOI <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.9731429.v1>

4. Savost'yanova, M.V. (2009). Aksiologicheskii analiz paradigmal'noy nauki ili o roli tsennostey v nauke [Axiological analysis of paradigmatic science or the role of values in science]. Kiev: PARAPAN. [in Russian].

5. Shedyakov, V.E. (2018). Pedagogicheskoe osnovanie sotsial'no–ekonomicheskogo razvitiya [Pedagogical basis for socio–economic development] [in Russian]. Ekonomichne zrostannja: strateghija, naprjami i prioritytety: Mater. IV Mizhnar. nauk.–prakt. konf. Zaporizhzhja, s. 45–48.

6. Bogoyavlenskaya D.B. (2002). Psikhologiya tvorcheskikh sposobnostey [Psychology of creativity]. Moskva: Akademiya. [in Russian].

7. Shedyakov, V.E. (2018). Znanie kak faktor strukturirovaniya sotsial'no–ekonomicheskikh institutsiy [Knowledge as a factor in the structuring of socio–economic institutions] [in Russian]. Rozvytok ekonomiky

krainy: mozhlivosti, problemy, perspektyvy: Mater. IV Mizhnar. nauk.–prakt. konf. Zaporizhzhja, s. 42–47.

8. Shedyakov, V.E. (2020). Klasteri kak lokomotivy sotsial'no–ekonomicheskogo razvitiya [Clusters as locomotives of socio–economic development] [in Russian]. Cluster Policy of Innovative Development of the National Economy: Integration and Infrastructure Aspects / Sm-ericheskva, S. (ed.). Poznan: WSPIA, pp. 129–143.

9. Shedyakov, V.E. (2019). Formirovanie klasterov razvitiya i srediya transformatsii v strategii peremenn [Formation of development clusters and transformation environment in strategies of change] [in Russian]. Innovation Potential: State, Cluster, Enterprise: Proceedings of the International Scientific Conference. Lisbon, pp. 37–39.

10. Shedyakov, V.E. (2017). Razvitie obrazovatel'no–nauchno–produktivnykh klasterov – osnova konkurentosposobnosti v usloviyah usileniya roli ekonomiki, osnovanoi na znaniyah [The development of educational, scientific and industrial clusters is the basis of competitiveness in the context of the increasing role of the knowledge–based economy] [in Russian]. Naukovi poshuky u III tysyacholitti: social'nyi, pravovyi, ekonomichnyi ta ghumanitarnyi vymiry: Mater. II Mizhnar. nauk.–prakt. konf. Kropyvnyts'kyi, s. 232–235.

11. Shedyakov, V.E. (2018). Nauchno–obrazovatel'no–produktivnyye klasteri – tochki razvitiya ekonomiki i obshchestva [Scientific, educational and production clusters are points of development of the economy and society] [in Russian]. Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies: Proceed. of II Intern. Scient. Conf. Kielce, I, pp. 65–67.

12. Maksakova, V.I. (2004). Pedagogicheskaya antropologiya [Pedagogical Anthropology] 2–е изд., стереотип. Moskva: Akademiya. [in Russian].

13. Shedyakov, V.E. (2018) Pedagogicheskoe osnovanie sotsial'no–ekonomicheskogo razvitiya [Pedagogical basis for socio–economic development] [in Russian]. Ekonomichne zrostannja: strateghija, naprjami i prioritytety: Mater. IV Mizhnar. nauk.–prakt. konf. Zaporizhzhja, s. 45–48.

14. Shedyakov, V.E. (2020). The mastery of social pedagogy is an integral condition of organic economic development. Anti–Crisis Management: State, Region, Enterprise / ed. by Bendaraviciene, R., Shaposhnykov, K. Kaunas, Riga: Baltija Publishing, pp. 89–106. DOI: <https://doi.org/10.30525/978–9934–26–020–9–7>.

Дані про автора

Шедяков Володимир Євгенович,

доктор соціологічних наук, кандидат економічних наук, незалежний експерт

e–mail: shedyakov1@gmail.com

Данные об авторе

Шедяков Владимир Евгеньевич,

доктор социологических наук, кандидат экономических наук, независимый исследователь
e-mail:shedyakov1@gmail.com

Data about the author

Vladimir Shedyakov,

doctor of sociological sciences, candidate of economic sciences, free-lance
e-mail: shedyakov1@gmail.com

УДК 339.332:658.8:005.582-044.247

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704651>

МОЛНАР О.С.
ВАЙГАРТЕН В.В.
ЗАРЕВА Е.Е.

Інтегрований підхід до регулювання збуту продукції

Предметом дослідження є інтегрований підхід до регулювання збуту продукції.

Метою дослідження є визначення механізму регулювання виробничо-збутової діяльності підприємств через застосування інтегрованого підходу до управління промисловістю.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті наведена послідовність виконання управлінських перетворень при застосуванні інтегрованого підходу до регулювання виробничо-збутової діяльності підприємств. Визначена доцільність застосування комплексних автоматизованих систем управління підприємством, що дозволить автоматизувати всі бізнес-процеси підприємства в комплексі, поєднуючи їх у єдине інформаційне поле. Наведено взаємодіючі управлінські функції «збутового циклу». Виділено основні складові в структурі логістичного циклу.

Висновки. Результатами проведеного дослідження стали наступні висновки. Ефективність діяльності галузі залежить, перш за все, від конкурентоспроможності підприємств, які входять до неї, і тому доцільним є застосування інтегрованого підходу до регулювання збуту продукції саме на рівні підприємств з подальшим переходом на галузевий і національний рівень. При впровадженні інтегрованого підходу до регулювання виробничо-збутової діяльності необхідне застосування комплексних автоматизованих систем управління підприємством. Вони дозволяють автоматизувати всі бізнес-процеси підприємства в комплексі, поєднуючи їх у єдине інформаційне поле. Збутовий цикл поєднує в собі ознаки управлінського циклу, що дозволяє ефективно регулювати виробничо-збутову діяльність підприємств через основні функції управління. За допомогою логістичного підходу в збутовому циклі інтегровано підсистему «збут» з підсистемами «виробництво» та «постачання» і розглянуто виробничо-збутову діяльність як єдину систему, що має зворотній зв'язок із внутрішнім і зовнішнім середовищем.

Ключові слова: підприємство, продукція, конкурентоспроможність, збут, ефективність, інформація, інновації, маркетинг, споживач, ринок.

МОЛНАР А.С.
ВАЙГАРТЕН В.В.
ЗАРЕВА Э.Э.

Интегрированный подход к регулированию сбыта продукции

Предметом исследования является интегрированный подход к регулированию сбыта продукции.

Целью исследования является определение механизма регулирования производственно-сбытовой деятельности предприятий посредством применения интегрированного подхода к управлению промышленностью.

Методы исследования. В работе использованы диалектический метод научного познания, метод анализа и синтеза, сравнительный метод, метод обобщения данных.

Результаты работы. В статье приведена последовательность выполнения управленческих

преобразований при применении интегрированного подхода к регулированию производственно–сбытовой деятельности предприятий. Определена целесообразность применения комплексных автоматизированных систем управления предприятием, что позволит автоматизировать все бизнес–процессы предприятия в комплексе, объединяя их в единое информационное поле. Приведены взаимодействующие управленческие функции «сбытового цикла». Выделены основные составляющие в структуре логистического цикла.

Выводы. Результатами проведенного исследования являются следующие выводы. Эффективность деятельности отрасли зависит, прежде всего, от конкурентоспособности входящих в нее предприятий и поэтому целесообразно применение интегрированного подхода к регулированию сбыта продукции именно на уровне предприятий с последующим переходом на отраслевой и национальный уровень. При внедрении интегрированного подхода к регулированию производственно–сбытовой деятельности необходимо применение комплексных автоматизированных систем управления предприятием. Они позволяют автоматизировать все бизнес–процессы предприятия в комплексе, объединяя их в единое информационное поле. Сбытовой цикл объединяет в себе признаки управленческого цикла, что позволяет эффективно регулировать производственно–сбытовую деятельность предприятий через основные функции управления. С помощью логистического подхода в сбытовом цикле интегрирована подсистема «сбыт» с подсистемами «производство» и «снабжение» и рассмотрена производственно–сбытовая деятельность как единая система, имеющая обратную связь с внутренней и внешней средой.

Ключевые слова: предприятие, продукция, конкурентоспособность, сбыт, эффективность, инновация, инновации, маркетинг, потребитель, рынок.

MOLNAR O.S.
VAIHARTEN V.V.
ZAREVA E.E.

An integrated approach to product sales regulation

The subject of the study is an integrated approach to the regulation of product sales.

The purpose of the study is to determine the mechanism of regulation of production and marketing activities of enterprises through the application of an integrated approach to industrial management.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, the method of analysis and synthesis, the comparative method, the method of generalization of data are used in the work.

Results of work. The paper presents the sequence of management changes in the application of an integrated approach to the regulation of production and marketing activities of enterprises. The expediency of application of complex automated enterprise management systems is determined, which will allow to automate all business processes of the enterprise in the complex, combining them into a single information field. Interactive management functions of the «sales cycle» are given. The main components in the structure of the logistics cycle are highlighted.

Conclusions. The results of the conducted study were the following conclusions. The efficiency of the industry depends primarily on the competitiveness of enterprises that are part of it, and therefore it is advisable to apply an integrated approach to regulating the sale of productsexactly at the enterprise level with the subsequent transition to the sectoral and national levels. When implementing an integrated approach to the regulation of production and marketing activities, it is necessary to use complex automated enterprise management systems. They allow to automate all business processes of the enterprise in the complex, combining them into a single information field. The sales cycle combines in itself the features of the management cycle, which allows to effectively regulate the production and sales activities of enterprises through the basic functions of management. With the help of the logistic approach in the sales cycle the subsystem «sales» is integrated with the subsystems «production» and «supply» and the production and sales activity is considered as a single system that has feedback with the internal and external environment.

Keywords: enterprise, products, competitiveness, sales, efficiency, information, innovations, marketing, consumer, market.

Постановка проблеми. У процесі реформування економіки України при адаптації до ринкової системи господарювання суттєво підвищилась актуальність проблем, пов'язаних із забезпеченням ефективного регулювання збуту продукції. Це спонукає дослідників шукати напрями, форми та інструменти організаційно-економічного механізму регулювання збуту продукції, які сприятимуть стабілізації позитивних тенденцій розвитку та відповідатимуть цілям реформування економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання розробки збутової політики підприємств висвітлені у роботах вітчизняних та зарубіжних учених: І. Ансоффа, Л.В. Балабанової, Г.Дж. Болта, Д. Джоббера, Г.М. Дорожкіної, Ф. Котлера, І.В. Скорнякової та ін. Однак, не дивлячись на наявність наукових робіт з даної тематики, існує потреба в дослідженні організаційно-економічного механізму регулювання збуту продукції.

Мета статті – визначення механізму регулювання виробничо-збутової діяльності підприємств через застосування інтегрованого підходу до управління промисловістю.

Виклад основного матеріалу. Одночасне використання логістичного і процесного підходів до управління галуззю промисловості дозволяє ефективно регулювати процес збуту продукції. Оскільки ефективність діяльності галузі залежить, перш за все, від конкурентоспроможності підприємств, що входять до неї, доцільним є застосування інтегрованого підходу до регулювання збуту продукції саме на рівні підприємств з подальшим переходом на галузевий і національний рівень.

Інтегрований підхід дозволяє об'єднати зусилля підприємств, споживачів і держави у наскрізному управлінні матеріальними та інформаційними потоками у логістичному ланцюзі «постачання-виробництво-продаж». Він забезпечує адаптацію підприємства до зовнішнього середовища і прийняття запобіжних заходів, що відповідає вимогам ринкової економіки. Застосування інтегрованого підходу до регулювання виробничо-збутової діяльності підприємств відбувається при виконанні наступної послідовності управлінських перетворень: впровадження стратегічного планування; виділення ключових сегментів ринку і продукції дозволяє спрямувати зусилля по удосконаленню даного товару і вийти з ним на інші ринки; формалізація бізнес-процесів підприємства; регламентація бізнес-процесів на рівні взаємодії підроз-

ділів доцільна з використанням автоматизованої системи і системи електронного документообігу; установлення дисципліни виконання процесів; проведення керівництвом оцінки діяльності підприємства; коригування системи мотивації персоналу; становлення командної роботи, усунення матеріальних і трудових витрат, впровадження механізму постійних покращень.

Ефективне впровадження методики інтегрованого підходу до регулювання виробничо-збутової діяльності можливе шляхом застосування нових інформаційних технологій і інструментів при створенні автоматизованих систем управління підприємством (АСУП). В даний час усе більшу популярність на ринку програмного забезпечення здобувають комплексні інтегровані системи управління, засновані на сучасних концепціях ERP («планування ресурсів підприємства»), CSRP («планування ресурсів, синхронізованих з покупцем»), SEM («стратегічне управління підприємством»), а також стандартах відкритих систем [8; 10].

Оскільки інформаційна система збуту є частиною системи управління підприємством, вона повинна забезпечувати поетапне проведення маркетингових досліджень, починаючи від збору і реєстрації даних і закінчуючи процесом їхнього аналізу і виробленням рекомендацій в інтеграції з іншими підсистемами.

Нових специфічних рис набувають підходи до планування виробничо-збутової діяльності за невизначених умов ринку. Виробничо-збутова діяльність є процесом, що перебігає у часі. Неможливо визначити часові показники плану без знання тривалості періоду, тому виникають труднощі під час розрахунку. З метою усунення цих недоліків доцільно використовувати методику, що має за основу «збутовий цикл» продукції. Він являє собою сукупність управлінських функцій: прогнозування й планування збуту; організації ринкових зв'язків із споживачем і товароруху продукції; обліку збутових операцій; стимулювання збуту; маркетингового контролю. Розглянуті функції забезпечують ефективну з комерційної точки зору розробку збутової стратегії і приносять максимальний прибуток виробнику.

Збутовий цикл є різновидом повного логістичного циклу. Логістичний цикл – це інтегрована у часі сукупність циклів, пов'язаних з комплексними логістичними функціями (постачанням, виробництвом, збутом) [9, с. 30]. Якщо логістичний цикл

розглядати від моменту замовлення споживачем товару до моменту його отримання (покупки), то він називається повним логістичним циклом. В структурі логістичного циклу виділяють основні складові: цикл замовлень; цикл створення (підтримки) запасів; цикл обробки замовлень споживачів; цикл організації закупівель і розміщення замовлень; цикл доставки (матеріальних ресурсів, готової продукції, послуг); операційний (виробничий) цикл; цикл збору замовлень споживачів і підготовки документації; цикл аналізу і підготовки звітів.

Основу логістичного циклу складає ефективне управління запасами з метою отримання максимального прибутку. На відміну від логістичного, збутовий цикл поєднує в собі ознаки управлінського циклу, що дозволяє ефективно регулювати виробничо-збутову діяльність підприємств через основні функції управління. За допомогою логістичного підходу в збутовому циклі інтегровано підсистему «збут» з підсистемами «виробництво» і «постачання» і розглянуто виробничо-збутову діяльність як єдину систему, що має зворотній зв'язок із внутрішнім і зовнішнім середовищем.

Висновки

Ефективність діяльності галузі залежить, перш за все, від конкурентоспроможності підприємств, які входять до неї, і тому доцільним є застосування інтегрованого підходу до регулювання збуту продукції саме на рівні підприємств з подальшим переходом на галузевий і національний рівень. При впровадженні інтегрованого підходу до регулювання виробничо-збутової діяльності необхідність не застосування комплексних автоматизованих систем управління підприємством. Вони дозволяють автоматизувати всі бізнес-процеси підприємства в комплексі, поєднуючи їх у єдине інформаційне поле. Збутовий цикл поєднує в собі ознаки управлінського циклу, що дозволяє ефективно регулювати виробничо-збутову діяльність підприємств через основні функції управління. За допомогою логістичного підходу в збутовому циклі інтегровано підсистему «збут» з підсистемами «виробництво» та «постачання» і розглянуто виробничо-збутову діяльність як єдину систему, що має зворотній зв'язок із внутрішнім і зовнішнім середовищем.

Список використаних джерел

1. Важинський Ф.А., Колодійчук А.В. Маркетингове дослідження в системі управління конкурентоспро-

можністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (1). С. 125–130.

2. Гаврилко П.П., Колодійчук А.В., Черторижський В.М. Фактори інноваційного розвитку промисловості. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21 (11). С. 201–205.

3. Гаврилко П.П., Лалакулич М.Ю., Колодійчук А.В. Основні фактори виникнення кризових явищ на промислових підприємствах. Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2012. Вип. 22.4. С. 158–164.

4. Колодійчук А.В., Гуштан Т.В., Молнар О.С., Василюх Н.В., Чобаль Л.Ю. Міжнародні перевезення в міжнародній економіці: підручник. Львів: Вид-во НН-ВК «АТБ», 2021. 189 с.

5. Колодійчук А.В. Інформація як фактор інноваційного розвитку економіки. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. №5/1(132). С. 58–62.

6. Колодійчук А.В., Пісний В.М. Особливості функціонування машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (13). С. 172–178.

7. Колодійчук А.В., Пісний В.М., Семчук Ж.В. Сутність інновацій, структура та основні етапи інноваційного процесу. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (9). С. 191–196.

8. Максимов Ю.А., Папков В.И., Сабодаш В.Н. СМК как средство повышения конкурентоспособности и эффективности предприятия. Особенности реализации. Методы менеджмента качества. 2005. №11. С. 17–25.

9. Михайличенко Г.О. Моделювання логістичних систем збуту для різних типів туристичних підприємств. Маркетинг і реклама. 2001. № 3. С. 29–31.

10. Romat E. Integrirovannye marketingovye kommunikatsii v mestakh prodazhi. Marketing i reklama. 2000. №2. С. 36–40.

11. Сопільник Л.І., Колодійчук А.В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємств. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (8). С. 183–187.

12. Сопільник Л.І., Колодійчук А.В. Управління конкурентоспроможністю машинобудівних підприємств на сучасному етапі розвитку економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19 (10). С. 222–227.

References

1. Vazhyns'kyy F.A., Kolodiychuk A.V. Marketynhovi doslidzhennya v systemi upravlinnya konkurentosprozhnystyu pidpryyemstv. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny: zb. nauk.-tekh. prats'. L'viv: RVV NLTU Ukrayiny. 2009. Vyp. 19 (1). S. 125–130.

2. Havrylko P.P., Kolodiychuk A.V., Chertoryzhs'kyi V.M. Faktory innovatsiynoho rozvytku promyslovosti. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy: zb. nauk.–tekhn. prats'. 2011. Vyp. 21 (11). S. 201–205.

3. Havrylko P.P., Lalakulych M.Yu., Kolodiychuk A.V. Osnovni faktory vynyknennya kryzovykh yavlyshch na promyslovykh pidpryyemstvakh. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy: zb. nauk.–tekhn. prats'. 2012. Vyp. 22.4. S. 158–164.

4. Kolodiychuk A.V., Hushtan T.V., Molnar O.S., Vasylykha N.V., Chobal' L.Yu. Mizhnarodni perevezennya v mizhnarodniy ekonomitsi: pidruchnyk. L'viv: Vyd-vo NNVK «ATB», 2021. 189 s.

5. Kolodiychuk A.V. Informatsiya yak faktor innovatsiynoho rozvytku ekonomiky. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2012. №5/1(132). S. 58–62.

6. Kolodiychuk A.V., Pisnyy V.M. Osoblyvosti funktsionuvannya mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy. 2009. Vyp. 19 (13). S. 172–178.

7. Kolodiychuk A.V., Pisnyy V. M., Semchuk Zh.V. Sutnist' innovatsiy, struktura ta osnovni etapy innovatsiynoho protsesu. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy. 2009. Vyp. 19 (9). S. 191–196.

8. Maksimov Yu.A., Papkov V.I., Sabodash V.N. SMK kak sredstvo povysheniya konkurentosposobnosti i effektivnosti predpriyatiya. Osobennosti realizatsii. Metody menedzhmenta kachestva. 2005. №11. S. 17–25.

9. Mykhaylychenko H.O. Modelyuvannya lohistychnykh system zbutu dlya riznykh typiv turystychnykh pidpryyemstv. Marketynh i reklama. 2001. № 3. S. 29–31.

10. Romat, Ye. (2000). Integrirovannyye marketingovyie kommunikatsii v mestakh prodazhi [Integrated marketing communications at points of sale]. In Marketing i reklama [Marketing and Advertising]:Vol. 2 (pp. 36–40).

11. Sopil'nyk L.I., Kolodiychuk A.V. Teoretychni aspekty upravlinnya konkurentospromozhnisty pidpryyemstv. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy. 2009. Vyp. 19 (8). S. 183–187.

12. Sopil'nyk L.I., Kolodiychuk A.V. Upravlinnya konkurentospromozhnisty mashynobudivnykh pidpryyemstv na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy. 2009. Vyp. 19 (10). S. 222–227.

Дані про авторів

Молнар Олександр Сергійович,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Вайгартен Василь Васильович,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Зарева Евеліна Едуардівна,

магістр, економічний факультет, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Данные об авторах

Молнар Александр Сергеевич,

к.э.н., доцент, заведующий кафедрой экономической теории, ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Вайгартен Василий Васильевич,

магістр, економічний факультет, ГВУЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Зарева Эвелина Эдуардовна,

магістр, економічний факультет, ГВУЗ «Ужгородський національний університет»

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Data about the authors

Oleksandr Molnar,

Ph.D. of Economics, Associate Professor, Head of the Department of Economic Theory, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Vasyi' Vaiharten,

Master's degree, Faculty of Economics, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Evelina Zareva,

Master's degree, Faculty of Economics, Uzhhorod National University

e-mail: Kaf-et@uzhnu.edu.ua

Сегментація споживачів в аспекті маркетингу харчових продуктів

Актуальність дослідження. Харчова промисловість є однією із найбільш стратегічних сфер діяльності, вона пов'язана із продовольчою безпекою країни, рівнем життя та станом здоров'я громадян. Маркетингові засади ведення бізнесу у харчовій сфері повинні поєднувати в собі декілька важливих аспектів: суто маркетинговий (дослідження ринку, задоволення потреб споживачів), соціально-відповідальний та етичний (висока якість продуктів, достовірність інформації, етичність реклами, врахування релігійних, етнографічних та інших особливостей) та фізіологічний (врахування фізіологічних потреб людини у харчуванні). Сегментація ринку дає можливість краще зрозуміти потреби споживачів та задовольнити їх, що належить до маркетингового аспекту бізнесу, та має нерозривно співіснувати з двома іншими вищевказаними аспектами.

Метою дослідження є розроблення системи сегментації споживачів харчових продуктів.

Методи дослідження: узагальнення, систематизації, індукції та дедукції, графічний метод.

Результати дослідження. Розроблена система сегментації споживачів харчових продуктів за психографічним принципом, охарактеризований кожен сегмент.

Галузь застосування результатів: результати дослідження можуть застосовуватись у сфері маркетингу харчових продуктів.

Висновки. Система сегментації споживачів харчових продуктів має базуватись на комплексно-психографічному факторі, при цьому економічний та демографічний чинники також матимуть місце, оскільки вони можуть впливати на стиль життя та мотиви до здійснення покупок. Запропонована система сегментації нараховує шість основних груп споживачів: «Класика» (прибічники класичної теорії раціонального харчування), «Стрімкий драйв» (люди із насиченим ритмом життя: молоді та енергійні екстраверти; романтичні шукачі пригод (інтровертний тип); люди бізнесу із насиченим графіком роботи), «Еко-френдлі та Круелті-фрі» (люди, що переймаються збереженням довкілля та гуманним ставленням до живих істот), «Хелслайф» (прибічники здорового способу життя: заради краси, загального іміджу, перемоги над хворобою, а також люди, що хворобливо переживають за власне здоров'я), «Релігія та ритуали» (люди, на харчові пріоритети яких значний вплив чинить релігія) і «Байдужі» (ті, що з певних причин не переймаються питанням раціонального харчування, не керуються принципами при виборі продуктів). Завданнями маркетингу в сфері харчових продуктів є, по-перше, максимально задовольнити потреби кожної групи, по-друге, формувати правильні потреби, сприяти здоровому харчуванню, раціональному споживанню, збереженню довкілля, доступності харчових продуктів усім категоріям, формування якісної безпечної пропозиції харчових продуктів.

Ключові слова: маркетинг харчових продуктів, маркетинг, харчова промисловість, сегментація ринку, психографічний фактор сегментації, споживчий сегмент, стиль життя споживачів.

ТКАЧУК С.В.
СТАХУРСКАЯ С.А.
СТАХУРСКИЙ В.А.

Сегментация потребителей в аспекте маркетинга продуктов питания

Актуальность исследования. Пищевая промышленность является одной из самых стратегических сфер деятельности, она связана с продовольственной безопасностью страны, уровнем жизни и состоянием здоровья граждан. Маркетинговые основы ведения бизнеса в пищевой сфере должны сочетать в себе несколько важных аспектов: чисто маркетинговый (исследование рынка, удовлетворение потребностей потребителей), социально-ответственный и этический

(высокое качество продуктов, достоверность, этичность рекламы, учет религиозных, этнографических и других особенностей) и физиологический (учет физиологических потребностей человека в питании). Сегментация рынка дает возможность лучше понять потребности потребителей и удовлетворить их, что относится к маркетинговому аспекту бизнеса, и должно неразрывно сосуществовать с двумя другими вышеуказанными аспектами.

Целью исследования является разработка системы сегментации потребителей пищевых продуктов.

Методы исследования: обобщения, систематизации, индукции и дедукции, графический метод.

Результаты исследования. Разработанная система сегментации потребителей пищевых продуктов по психографическому принципу, охарактеризован каждый сегмент.

Область применения результатов: результаты исследования могут применяться в сфере маркетинга пищевых продуктов.

Выводы. Система сегментации потребителей пищевых продуктов должна базироваться на комплексном психографическом факторе, при этом экономический и демографический факторы также будут иметь место, поскольку они могут влиять на стиль жизни и мотивы к совершению покупок. Предложенная система сегментации насчитывает шесть основных групп потребителей: «Классика» (сторонники классической теории рационального питания), «Стремительный драйв» (люди с насыщенным ритмом жизни: молодые и энергичные экстраверты; романтические искатели приключений (интровертный тип), люди бизнеса с насыщенным графиком работы), «Эко-френдли и Круелти-фри» (люди, занимаются сохранением окружающей среды и гуманным отношением к живым существам), «Хелслайф» (сторонники здорового образа жизни: ради красоты, общего имиджа, победы над болезнью, а также люди, которые болезненно переживают за собственное здоровье), «религия и ритуалы» (люди, на пищевые приоритеты которых значительное влияние оказывает религия) и «Равнодушные» (те, которых по определенным причинам не волнует вопрос рационального питания, не руководствуются принципами при выборе продуктов). Задачами маркетинга в сфере пищевых продуктов является, во-первых, максимально удовлетворить потребности каждой группы, во-вторых, формировать правильные потребности, способствовать здоровому питанию, рациональному потреблению, сохранению окружающей среды, доступности пищевых продуктов всем категориям, формирование качественно безопасного предложения пищевых продуктов.

Ключевые слова: маркетинг пищевых продуктов, маркетинг, пищевая промышленность, сегментация рынка, психографический фактор сегментации, потребительский сегмент, стиль жизни потребителей.

TKATCHUK S.V.
STAKHURSKA S.A.
STAKHURSKIY V.O.

Consumer segmentation in the aspect of food marketing

Relevance of research. The food industry is one of the most strategic areas of activity; it is related to the food security of the country, living standards and health of citizens. Marketing principles of doing business in the food sector should combine several important aspects: purely marketing (market research, customer satisfaction), socially responsible and ethical (high quality products, reliability of information, ethics of advertising, taking into account religious, ethnographic and other features) and physiological (taking into account the physiological needs of man in nutrition). Market segmentation makes it possible to better understand the needs of consumers and meet them, which belongs to the marketing aspect of the business, and must coexist inextricably with the other two aspects mentioned above.

The purpose of this study is working out of a system of segmentation of food consumers.

Research methods: generalization, systematization, induction and deduction, graphic method.

Research results. A system of segmentation of food consumers according to the psychographic principle has been developed, each segment has been characterized.

Scope of the results: the results of the study can be applied in the field of food marketing.

Conclusions. *The system of segmentation of food consumers should be based on a complex psychographic factor, and economic and demographic factors will also take place, as they can affect the lifestyle and motives for shopping. The proposed segmentation system has six main consumer groups: «Classic» (supporters of the classical theory of nutrition), «Rapid Drive» (people with a busy rhythm of life: young and energetic extroverts; romantic adventurers (introvert type); business people with busy schedules)., «Eco-friendly and Cruelty-free» (people who care about the environment and humane treatment of living beings), «Healthlife» (supporters of a healthy lifestyle: for the sake of beauty, overall image, victory over the disease, as well as people who painfully worried about their own health), «Religion and rituals» (people whose food priorities are significantly influenced by religion) and «Indifferent» (those who for some reason do not care about nutrition, do not follow the principles when choosing products). The objectives of food marketing are, firstly, to best meet the needs of each group, and secondly, to form the right needs, promote healthy eating, rational consumption, environmental protection, availability of food to all categories, the formation of quality safe food supply.*

Keywords: *food marketing, marketing, food industry, market segmentation, psychographic segmentation factor, consumer segment, consumer lifestyle.*

Постановка проблеми. Харчова промисловість має стратегічне значення для продовольчої безпеки країни та рівня життя її громадян. Ця сфера бізнесу завжди є актуальною, не зважаючи на економічні спади чи пандемії. Наразі існує відносно небагато досліджень щодо маркетингу харчових продуктів. Зокрема, існує необхідність сегментації споживачів харчових продуктів із урахуванням сукупності психографічних аспектів: стилю життя, цінностями, менталітетом тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми. Питанням маркетингу харчових продуктів присвячені праці вітчизняних та іноземних вчених [1 – 4]. Зокрема, розглядаються питання сегментування ринку функціональних харчових продуктів [1], стратегія та механізми просування товарів у системі маркетингу харчових підприємств [3], а також екологічний чинник як фактор ділової репутації виробника харчової продукції [2]. У популярних та науково-популярних публікаціях розглядаються аспекти раціонального харчування та альтернативні теорії харчування [5 – 7]. Виникає необхідність формування системи сегментації споживачів харчових продуктів з урахуванням сукупності психографічних чинників, а також класичних та альтернативних теорій харчування.

Мета статті. Розробити систему сегментації споживачів в аспекті маркетингу харчових продуктів за сукупністю психографічних ознак.

Виклад основного матеріалу. Для сегментації візьмемо за основу психографічний фактор (сукупність таких чинників, як стиль життя, психотип, мотиви, принципи споживачів). Пропонуємо розбити групи споживачів на шість сегментів (рис. 1).

У таблиця 1 – 6 подана більш детальна характеристика кожної підгрупи сегментів в межах конкретної групи. Споживачів групи «Класика» об'єднує класичні погляди на здорове харчування, втім є відмінності за рівнем консерватизму та мотивами (табл. 1).

У таблиці 2 подана характеристика сегментів в межах групи «Стрімкий драйв». Спільним для цієї групи є насичений бурхливий стиль життя, постійний рух та зміна подій. Найбільш типовим є сегмент «Енергійні живчики». Для сегменту «Романтичні ловці вражень» бурхливість подій менш стрімка, але за сутністю це «кочовий» тип, люди, які подорожують, шукаючи нових емоцій, хоча люблять і домашній затишок. «Бранці бізнесу» перебувають в постійному русі не через жагу емоцій, а завдяки графіку роботи.

Для сегменту «Еко-френдлі та Круелті-фрі» (табл. 3) характерними є гуманні мотиви, турбота про довкілля та неприйняття вбивства чи експлуатації живих істот.

Група «Хелслайф» (табл. 4) об'єднує людей, що турбуються про здоровий спосіб життя: заради власної зовнішності («Бьюті хелслайф»), загального іміджу («Успішний хелслайф»), перемоги над певною хворобою («Десіс-віннерс») або через страх погіршення здоров'я («Іпохондрики»).

Для сегменту «Релігія та ритуали» (табл. 5) характерним є те, що на харчові пріоритети цих споживачів значним чином впливають релігійні погляди.

Останній сегмент – «Байдужі» (табл. 6), тобто люди, які при виборі продуктів, способу приготування та місця вживання їжі не приділяють увагу питанням раціонального харчування, пошуку нових вражень або певним переконанням. Про-

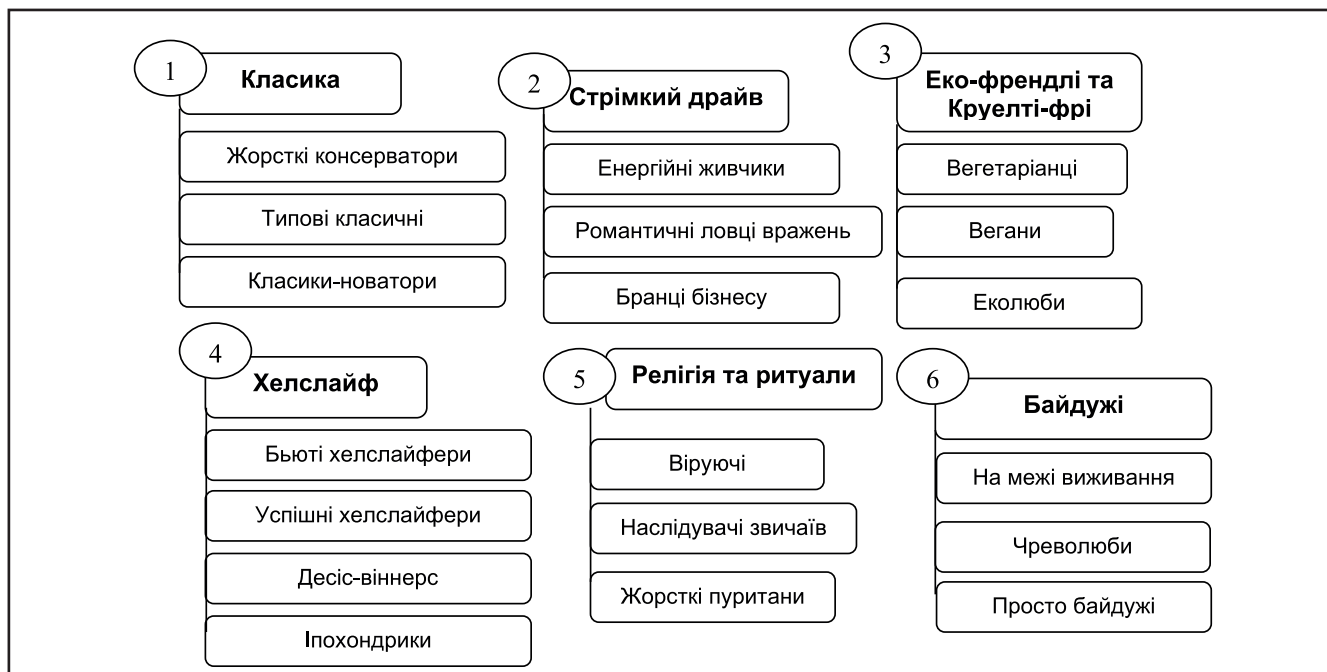

Рисунок 1. Система сегментації споживачів у сфері маркетингу харчових продуктів
[розроблено авторами]

Таблиця 1. Характеристика групи споживачів «Класика»

Характеристика сегменту	Харчові пріоритети
Жорсткі консерватори	
Зазвичай люди старшого віку Прибічники звичного стилю життя, що пропагувався суспільством за часи, коли їм було більш комфортно Минулі часи викликають в них ностальгію Не схильні до змін Часто засуджують нові віяння	Позитивні характеристики «старих» поглядів на харчування (місцеві сезонні овочі та фрукти, натуральні, прості недорогі продукти) Є спірні моменти в харчуванні (наприклад, значне споживання білого хліба із борошна вищого ґатунку, чорний чай з цукром тощо) Надають перевагу три- або чотириразовому харчуванню за режимом; перші, другі, треті страви Харчуються переважно вдома, не схильні відвідувати заклади громадського харчування
Типові класики	
Люди різного віку Ведуть типовий спосіб життя, прийнятий більшістю тут і зараз Автоматично приймають стандартні норми суспільства щодо одягу, харчування, дозвілля тощо Переймаються тим, як «вписатись» у рамки суспільства Вихід поза рамки вважають недопустимим (часто під тиском підсвідомого чи напівсвідомого страху засудження та неприйняття) Часто засуджують тих, хто не вписується у рамки (під неосмисленим страхом самим бути засудженим)	Загалом є прибічниками осучасненої теорії раціонального харчування Окремі вподобання можуть формуватись і варіюватись під впливом віянь суспільного оточення (мода на певні дієти, на відвідування закладів харчування, приготування певних страв і т. ін.) Сегмент може сильно піддаватись рекламі, PR, прямому продажу та іншим маркетинговим інструментам
Класики-новатори	
Класичні погляди сьогодення поєднуються із новими віяннями Люди різного віку Мають та цінують власну думку Можуть дозволити собі оригінальність у стилі життя, якщо вважають це доцільним та не завдають шкоди іншим Поважають особистий простір інших, і цінують власний	Здебільшого прибічники осучасненої теорії раціонального харчування Можуть «вводити в раціон» нові віяння, якщо вважають їх доцільними Інколи відвідують заклади громадського харчування, але переважно харчуються вдома До реклами та маркетингових інструментів ставляться зважено, тип покупок – раціональний

[розроблено авторами]

Таблиця 2. Характеристика групи споживачів «Стрімкий драйв»

Характеристика сегменту	Харчові пріоритети
Енергійні живчики	
Активний, насичений стиль життя Переважають люди раннього молодого віку Люблять компанії та нові враження Інколи можуть перейматися думкою однолітків, втім прагнуть не просто вписатись в їхнє коло, але й виділитись, показати свою оригінальність	Попит на послуги закладів харчування, кафе фаст-фудів Люблять продукти із насиченим смаком, у привабливій упаковці Тип покупок – емоційний Зазвичай не є прихильниками теорії збалансованого харчування, більшу роль відіграють враження Не дуже цікавляться складом продукту, більше значення має зовнішній вигляд, новизна, популярність Дієвими будуть маркетингові інструменти, що діють на емоції
Романтичні ловці вражень	
Романтики, люблять нові враження, але не лише драйвові емоції, а більш широкий спектр Люди будь-якого віку Люблять подорожі, природу Тяжіють до романтичних емоцій: потяг до таємничого, незвичайного Іноді тяжіють до усамітнення, хоча люблять проводити час в оточенні близьких людей (друзів, родичів) Часто захоплюються музикою, малюванням та іншими творчими хоббі	Частково є прибічниками сучасної теорії раціонального харчування, але можуть варіювати, вводячи елементи чогось нового Можуть схилитись до альтернативних теорій харчування, веганства, макробіотики, аюрведи тощо як з гуманних мотивів, так і заради цікавості Можуть виявляти попит на послуги етнічних та тематичних закладів харчування
Бранці бізнесу	
Ділові люди, інколи трудоголіки Постійно перебувають в кругооберті насичених бізнес-подій: ділові зустрічі, відрядження, переговори Зазвичай мають високий соціальний статус та рівень доходу, але мало часу, який можна присвятити собі	Попит на послуги закладів харчування, бізнес-ланчі, фаст-фуди, зокрема на послуги доставки їжі Для прийому їжі вдома надають перевагу готовим або напівготовим продуктам, щоб не витратити час на приготування Є прибічниками теорії раціонального харчування, хоча не завжди мають змогу її дотримуватись Керуються раціональними мотивами, надають перевагу відомим престижним виробникам та оперативності сервісу Для підтримання форми й здоров'я можуть виявляти попит на престижні харчові добавки

[розроблено авторами]

Таблиця 3. Характеристика групи споживачів «Еко-френдлі та Круелті-фрі»

Характеристика сегменту	Харчові пріоритети
Вегани та вегетаріанці	
Представники різного віку, професій та стилю життя. Їх об'єднують гуманні погляди щодо неприйнятності вбивства чи експлуатації живих істот, а також вівісекції Крім харчових пріоритетів, часто відмовляються від шкіряних, хутрових виробів чи будь-яких інших, для виробництва яких здійснювалось вбивство чи експлуатація живих істот, включаючи тестування на тваринах	Повна або часткова відмова від продуктів тваринного походження, від найбільш м'яких форм вегетаріанства (песко-, половегетаріанство, лакто-ово-вегетаріанство) до веганства (повна відмова від продуктів тваринного походження та від таких, при виробництві яких експлуатувались живі істоти, наприклад, від меду) Попит на їжу рослинного походження, злакові, горіхи, хлібці, спеціальні веганські продукти тощо Попит на послуги веганських закладів харчування
Еко-люби	
Як і попередня група, може включати абсолютно різних людей Аналогічно, їх об'єднують гуманні мотиви: любов до природи та збереження екосистеми Частина з них є веганами або вегетаріанцями, але частина повністю не відмовляється від м'яса Головний акцент – раціональне споживання, збереження еко-системи	Частина є прибічниками альтернативних теорій харчування: веганство, вегетаріанство, фрукторіанство тощо Частина схиляється до сучасної теорії раціонального харчування, при цьому роблячи акцент на раціональному споживанні Виявлятимуть попит на натуральні продукти в натуральній упаковці, яка не забруднюватиме довкілля Зважатимуть на соціальну відповідальність виробника, зокрема на екологічну відповідальність

[розроблено авторами]

Таблиця 4. Характеристика групи споживачів «Хелслайф»

Характеристика сегменту	Харчові пріоритети
Бьюті Хелслайфери	
Переймаються здоровим способом життя, в першу чергу з позицій власної зовнішності Займаються спортом, можуть відвідувати фітнес-центри, а можуть активно відпочивати на природі	Прибічники сучасної теорії раціонального харчування із додаванням різних варіацій: більший акцент на свіжі овочі та фрукти, зелень тощо Попит на мінеральну воду, часто негазовану, зокрема в дрібній тарі Можуть надавати перевагу альтернативним теоріям харчування, наприклад, веганству, але мотивом буде в першу чергу користь та краса, а не круелті-фрі
Успішні Хелслайфери	
Успішні особистості із високим соціальним статусом та високим рівнем доходу Здоровий спосіб життя та гарну фізичну форму вважають частиною свого іміджу	Характеристика аналогічно, як і в Бьюті Хелслайферів, але можуть виявляти більший попит на заклади громадського харчування, якщо вони позиціонують себе як здорове харчування. Причина – насичений графік роботи
Десіс-віннерс	
«Ті, що перемагають хворобу»: люди різного віку, стилю життя та соціального статусу, які перемагають певну хворобу і, разом із медичним лікуванням, використовують дієту	Харчові пріоритети залежатимуть від виду захворювання та від обраного методу харчування. Це може бути сиродіння, веганство, лікувальне голодування тощо – має поєднуватись із медичним лікуванням та бути узгодженим з лікарем Можуть виявляти попит на спеціальні продукти (наприклад, діабетичні)
Іпохондрики	
Люди, що хворобливо занепокоєні станом свого здоров'я, панічно бояться захворіти, а також відшукують в себе симптоми різних хвороб	Зазвичай є прибічниками теорії раціонального харчування Готують самі, рідко виявляють попит на послуги закладів громадського харчування Приділяють значну увагу складу продукту Обирають перевірених добре відомих виробників Можуть використовувати альтернативне харчування, якщо не вважатимуть це небезпечним

[розроблено авторами]

Таблиця 5. Характеристика групи споживачів «Релігія та ритуали»

Характеристика сегменту	Харчові пріоритети
Віруючі	
Віруючі представники певної релігії Дотримуються постів та інших правил, які прописані їх релігією Не є жорсткими «пуританами», ведуть звичний спосіб життя	В цілому є прибічниками сучасної теорії раціонального харчування, не виключене також вегетаріанство чи веганство Дотримуються постів В окремих релігіях дотримуються правил, прописаних їх релігією (табу на алкоголь, на м'ясо певних тварин тощо)
Наслідувачі звичаїв	
Не є глибоко віруючими, але слідують звичаям свого оточення в сенсі релігійних традицій	Можуть бути прибічниками будь-якої теорії харчування або взагалі не перейматись питанням раціонального харчування Можуть дотримуватись постів або інших правил, якщо це прийнято в їх соціальному оточенні, але можуть дозволити собі інколи порушити традиції
Жорсткі пуритани	
Радикальні прибічники певних релігій чи вірувань Ведуть не типовий спосіб життя, можуть відмовлятися від багатьох «земних благ» або жорстко слідувати іншим правилам, які диктує їхня віра	Попит на продукти харчування може бути значно меншим, ніж в інших сегментів Можуть дотримуватись суворих постів, а також застосовувати сиродіння, сухоїдіння, голодування чи, навіть сухе голодування

[розроблено авторами]

Таблиця 6. Характеристика групи споживачів «Байдужі»

Характеристика сегменту	Харчові пріоритети
На межі виживання	
Люди із дуже низьким рівнем доходу або без доходу взагалі Первинні потреби задоволені мінімально або не задоволені	Не проявляють себе як прибічники певної теорії харчування Купують найдешевші продукти Можуть харчуватись у благодійних їдальнях
Чреволюби	
Люди різного віку (хоча переважно середнього й вище середнього) та різного рівня доходу, яких об'єднує сильна жага до смачної ситної їжі Частіше представники чоловічої статі Зазвичай не переймаються питаннями здорового харчування чи способу життя	Попит на різноманітні продукти харчування, значна частка яких може становити м'ясні вироби, хліб, алкогольні напої Люблять споживати їжу в компанії, часто влаштовують великі застілля Люблять випивку (пиво, міцні напої)
Просто байдужі	
Люди різного віку та соціального статусу Не переймаються, чим і коли харчуватись Не пов'язують харчування зі станом здоров'я чи соціальним статусом	Попит на будь-які продукти Можливий попит на послуги закладів громадського харчування

[розроблено авторами]

понуємо поділяти їх на три групи: «На межі виживання» (люди з дуже низьким рівнем доходу), «Чреволюби» (люблять смачно поїсти та випити у великій компанії) і «Просто байдужі» (такі, що не належать до перших двох категорій, але також не приділяють значної уваги раціональному харчуванню чи певним принципам.

Не можна чітко виділити пріоритет того чи іншого сегменту у структурі вітчизняних споживачів харчових продуктів. Значну частину становлять люди групи «Класика», зокрема «Класики-новатори». Зростає кількість представників «Еко-френдлі та Круелті-фрі», а також «Хелслайф»: через власні переконання та популяризацію, особливо серед молоді. Незначну частку в нашій країні становить сегмент «Жорсткі пуритани», а частка «Віруючих» та «Наслідувачів звичаїв» зростає, особливо в Західній Україні.

Висновки

Запропонована система сегментації споживачів продуктів харчування заснована на психографічному факторі і передбачає поділ споживачів на шість основних груп: «Класика», «Стрімкий драйв», «Еко-френдлі та Круелті-фрі», «Хелслайф», «Релігія та ритуали» і «Байдужі». Кожна група включає поділ на окремі підгрупи, що різняться за тими чи іншими характеристиками.

Завданнями маркетингу в сфері харчових продуктів є:

1) максимальне задоволення потреб споживачів в межах кожної групи;

2) формування правильних потреб та якісної пропозиції з урахуванням соціальної відповідальності (підтримка та популяризація здорового харчування та раціонального споживання, екологічна відповідальність на всіх етапах виробництва, включаючи упаковку товарів та утилізацію відходів, створення достатньої якісної пропозиції для релігійних людей та прибічників круелті-фрі, а також доступної якісної пропозиції для людей із низьким рівнем доходу).

Список використаних джерел

1. Волосова Т. А., Черненко О. В. Сегментування ринку функціональних харчових продуктів. Актуальність формування і розвитку ринку функціональних продуктів харчування в категорії солодощів. В2В Маркетинг: збірник тез наукових праць XIV всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 30 квітня 2020 р.). Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. С. 14–15. URL: <https://cutt.ly/JQxTgZq>.
2. Кошевец В.В., Швиндина А.А. Производство экологически чистой продукции как один из факторов формирования деловой репутации // БИ. 2012. №8. URL: <https://cutt.ly/AQxAy31>.
3. Наумова Л.М., Наумова О.В., Варгатюк М.О. Стратегія та механізми просування товарів у системі маркетингу харчових підприємств. Економічний аналіз: зб. наук. Праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничополіграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2017. Том 27. № 3. С. 254–260.

4. Орье Ф., Серье Л. Маркетинг пищевых продуктов. Профессия. 2013. 328 с.

5. Федів О.І., Патратів М.В. Принципи раціонального харчування. Буковинський державний медичний університет. Блог. 2015. URL: <https://cutt.ly/EQgjYm4>.

6. Position of the American Dietetic Association and Dietitians of Canada: Vegetarian diets. Journal of THE AMERICAN DIETETIC ASSOCIATION. June 2003 Volume 103 Number 6. URL: <https://jandonline.org/article/S0002-8223%2803%2900294-3/fulltext>.

7. types of vegetarianism/ Vegetarian nation. America's hub for all things vegetarian and vegan. www.vegetarian-nation.com. URL: <https://cutt.ly/OQglouk>.

References

1. Volosova T. A., Chernenko O. V. Sehmentuvannya rynku funktsional'nykh kharchovykh produktiv. Aktual'nist' formuvannya i rozvytku rynku funktsional'nykh produktiv kharchuvannya v katehoriyi solodoshchiv. V2V Marketingh: zbirnyk tez nauko-vykh prats' XIV vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (m. Kyiv, 30 kvitnya 2020 r.). Kyiv : KPI im. Ihorya Sikors'koho, 2020. S. 14–15. URL: <https://cutt.ly/JQxTgZq>.

2. Koshevets V.V., Shvyndyna A.A. Proyzvodstvo ekolohychesky chystoy produktsyyi kak odyin yz faktorov formirovaniya delovoy reputatsyy // BY. 2012. №8. URL: <https://cutt.ly/AQxAy31>.

3. Naumova L.M., Naumova O.V., Varhatyuk M.O. Stratehiya ta mekhanizmy prosuvannya tovariv u systemi marketynhu kharchovykh pidpryyemstv. Ekonomichnyy analiz: zb. nauk. Prats'. Ternopil's'kyy natsional'nyy ekonomichnyy universytet; redkol.: O. V. Yaroshchuk (holov. red.) ta in. Ternopil': Vydavnychopolihrafichnyy tsentr Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu «Ekonomichna dum-ka», 2017. Tom 27. № 3. S. 254–260.

4. Or'e F., Ser'e L. Marketynh pyshchevykh produktov. Professyya. 2013. 328 s.

5. Fediv O.I., Patrativ M.V. Pryntsypy ratsional'noho kharchuvannya. Bukovyns'kyy derzhavnyy medychnyy universytet. Bloh. 2015. URL: <https://cutt.ly/EQgjYm4>.

6. Position of the American Dietetic Association and Dietitians of Canada: Vegetarian diets. Journal of THE AMERICAN DIETETIC ASSOCIATION. June 2003 Volume 103 Number 6. URL: <https://jandonline.org/article/S0002-8223%2803%2900294-3/fulltext>.

7. types of vegetarianism/ Vegetarian nation. America's hub for all things vegetarian and vegan. www.vegetarian-nation.com. URL: <https://cutt.ly/OQglouk>.

Дані про авторів

Ткачук Світлана Валеріївна,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій, кафедра маркетингу
e-mail: vinyar@i.ua

Стахурська Світлана Антонівна,

к.е.н., доцент, Національний університет харчових технологій, кафедра економіки праці та менеджменту
e-mail: vinyar@i.ua

Стахурський Валерій Олександрович,

старший викладач, Національний університет харчових технологій, кафедра маркетингу
e-mail: vinyar@i.ua

Данные об авторах

Ткачук Светлана Валерьевна,

к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий, кафедра маркетинга
e-mail: vinyar@i.ua

Стахурская Светлана Антоновна,

к.э.н., доцент, Национальный университет пищевых технологий, кафедра экономики труда и менеджмента
e-mail: vinyar@i.ua

Стахурский Валерий Александрович,

старший преподаватель, Национальный университет пищевых технологий, кафедра маркетинга
e-mail: vinyar@i.ua

Data about the authors

Svitlana Tkatchuk,

PhD in Economics, associate Professor, National University of Food Technologies, Department of Marketing
e-mail: vinyar@i.ua

Svitlana Stakhurska,

PhD in Economics, associate Professor, National University of Food Technologies, Department of Labor Economics and Management
e-mail: vinyar@i.ua

Valeriy Stakhurskiy,

senior lecturer National University of Food Technologies, Department of Marketing
e-mail: vinyar@i.ua

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

УДК 336.7

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5704792>

ГАРБАР Ж.В.

ГАРБАР В.А.

Краудфандинг як інноваційний фінансовий інструмент для розвитку бізнес-ідей та соціальних проєктів

Предметом дослідження є теоретичні засади краудфандингу як перспективного джерела фінансування бізнесу та соціальних проєктів в Україні.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності краудфандингу та обґрунтування перспектив його подальшого розвитку в Україні.

Методи дослідження. У роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, аналіз, метод порівняння та узагальнення даних.

Результати роботи. У статті з'ясовано сутність, види, умови краудфандингу. Розглянуто переваги краудфандингу для розробників та інвесторів. Охарактеризовано умови різних краудфандингових платформ. Встановлено, що в Україні даний вид фінансування не є поширеним. З'ясовано ризики для суб'єктів краудфандингу. Встановлено, що введення в правове поле базових понять в сфері краудфандинга дозволить використовувати його потенціал в повному обсязі. Визначено ключові фактори, які стимулюють краудфандинг. Виокремлено специфічні особливості краудфандингу в Україні.

Галузь застосування. Інноваційний менеджмент, фінансовий менеджмент, фінанси підприємства.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що для подальшого активного розвитку краудфандингу в Україні життєво необхідне законодавче поле. Краудфандинг має потенціал стати альтернативною формою фінансування бізнес-проєктів на ранній стадії. Ключовими перевагами краудфандингу є підтримка інноваційних рішень і стартапів, створення прозорого та ефективного механізму для народного фінансування проєктів.

Ключові слова: краудфандинг, краудфандингова платформа, стартап, проєкт, фінансування.

ГАРБАР Ж.В.

ГАРБАР В.А.

Краудфандинг как инновационный финансовый инструмент для развития бизнес-идей и социальных проектов

Предметом исследования являются теоретические основы краудфандинга как перспективного источника финансирования бизнеса и социальных проектов в Украине.

Целью исследования является теоретическое обоснование сущности краудфандинга и перспектив его дальнейшего развития в Украине.

Методы исследования. В работе использован диалектический метод научного познания, анализ, метод сравнения и обобщения данных.

Результаты работы. В статье выяснена сущность, виды, условия краудфандинга. Рассмотрены преимущества краудфандинга для разработчиков и инвесторов. Охарактеризованы условия разных краудфандинговых платформ. Установлено, что в Украине данный вид финансирования не распространен. Выяснены риски для субъектов краудфандинга. Установлено, что введение в правовое поле базовых понятий в сфере краудфандинга позволит использовать его потенциал в полном объеме. Определены ключевые факторы, стимулирующие краудфандинг. Выделены специфические особенности краудфандинга в Украине.

Область применения. Инновационный менеджмент, финансовый менеджмент, финансы предприятия.

Выводы. Результаты проведенного исследования позволяют утверждать, что для дальнейшего активного развития краудфандинга в Украине жизненно необходимо законодательное поле. Краудфандинг имеет потенциал стать альтернативной формой финансирования бизнес–проектов на ранней стадии. Ключевыми преимуществами краудфандинга является поддержка инновационных решений и стартапов, создание прозрачного и эффективного механизма народного финансирования проектов.

Ключевые слова: краудфандинг, краудфандинговая платформа, стартап, проект, финансирование.

HARBAR Zh.V.

HARBAR V.A.

Crowd funding as an innovative financial tool for the development of business ideas and social projects

The subject of the study is the theoretical foundations of crowdfunding as a promising source of funding for business and social projects in Ukraine.

The purpose of the study is to theoretically substantiate the essence of crowdfunding and substantiate the prospects for its further development in Ukraine.

Research methods. The dialectical method of scientific cognition, analysis, method of comparison and generalization of data are used in the work.

Results of work. The article clarifies the essence of the type, the conditions of crowdfunding. The benefits of crowdfunding for developers and investors are considered. The conditions of various crowdfunding platforms are described. It is established that this type of financing is not widespread in Ukraine. Risks for crowdfunding entities have been identified. It is established that the introduction of basic concepts in the field of crowdfunding in the legal field will allow to use its potential to the full. The key factors that stimulate crowdfunding have been identified. The specific features of crowdfunding in Ukraine are highlighted.

Field of application. Innovation management, financial management, enterprise finance.

Conclusions. The results of the study allow us to state that the legislative field is vital for the further active development of crowdfunding in Ukraine. Crowdfunding has the potential to become an alternative form of financing business projects at an early stage. The key advantages of crowdfunding are the support of innovative solutions and startups, the creation of a transparent and effective mechanism for public funding of projects.

Key words: crowdfunding, crowdfunding platform, startup, project, financing.

Постановка проблеми. Нові види формування капіталу виникли після фінансової кризи 2008 року через те, що представники креативних індустрій, особливо компанії на початкових етапах

розвитку, не могли залучити капітал традиційними способами. Краудфандинг виник як онлайн–спосіб розширення традиційного фінансування, – із більш активним (і системним) використан–

ням допомоги родичів та друзів, однодумців, людей, яким подобається запропонована бізнес–ідея. Менш ніж за десять років краудфандинг як спосіб фінансування став популярним, особливо в розвинених країнах (наприклад, Австралії, Великій Британії, Нідерландах, Італії, США).

Розвитку краудфандингу сприяли, по–перше, поширення інформаційно–комунікаційних технологій, які створили інфраструктуру для доступу до мільйонів інвесторів. По–друге, популярність соціальних мереж, які дають змогу інвесторам взаємодіяти онлайн та будувати довірливі зв'язки з людьми, з якими вони традиційно мають слабкий зв'язок.

За прогнозами Світового Банку, до 2025 року щорічні вкладення в краудфандинг зростуть до \$ 93 млрд. [16]. Лише третина усіх краудфандингових проектів – соціальні та розважальні, інші – комерційної спрямованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним обґрунтуванням питань фінансування проектів які мають інноваційну, соціальну, культурну спрямованість або бізнес–спрямованість, зокрема вивченню такого фінансового інструмента, як краудфандинг, займається низка науковців: І. Васильчук [1], О. Захаркін [2], Л. Захаркіна [2], Л. Єлісеєва [3–4], О. Казак [13], О. Островська [7], Г. Отливанська [8], О. Шевченко [13], О. Щетініна [14] та інші. Водночас незважаючи на напрацювання різних авторів, деякі питання запровадження краудфандингу в Україні як фінансового інструмента для фінансування різних проектів досі не розв'язані.

Метою статті є з'ясування сутності, видів, умов краудфандингу та обґрунтування перспектив подальшого розвитку краудфандингу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Краудфандинг – це спосіб фінансування, який дає змогу окремим особам чи організаціям збирати кошти на свої проекти через онлайн–платформи, де добровільні жертводавці – бекери – здійснюють свої внески на конкретний проект чи організацію. За своєю природою мотивація надавачів фінансування за такою моделлю є близькою до благодійності та меценатства, оскільки мотивація бекерів є насамперед соціальною, нерідко вони отримують і символічну винагороду. Принципова відмінність краудфандингу від інших форм фінансування полягає в тому, що він передбачає залучення не одного надавача чи фонду, а цілої

когорти людей, яких приваблює ідея проекту чи організації. Однак ці окремі бекери можуть ніяк не бути пов'язаними один з одним.

У міжнародній практиці розрізняють чотири типи краудфандингу:

- краудфандинг з нефінансовою винагородою (rewards–based crowdfunding): прихильники ідеї жертвують суму коштів в обмін на вироблений продукт (опція передзамовлення);

- благодійний краудфандинг (donation–based crowdfunding): кошти збирають на благодійність або конкретну мету, наприклад, буріння свердловини чи будівництво школи для малозабезпеченої громади, або на приватні кампанії, наприклад, на медичне лікування особи;

- акціонерний краудфандинг (equity crowdfunding): інвестори вкладають великі суми грошей в компанію в обмін на невелику частку її капіталу;

- інвестиційний краудфандинг (investment crowdfunding): кредитори надають позику, розраховуючи повернення основної позики та відсотків.

У краудфандинговому процесі беруть участь три агенти: розробники, інвестори та інтернет–платформи.

Для розробників перевагами цього виду фінансування є:

- більш простий і ефективний механізм порівняно зі складною механікою отримання кредиту і його дорожнечою;

- альтернативний механізм отримання фінансування від фізичних осіб (особливо актуально на регіональному рівні, де не представлені великі венчурні фонди);

- мінімальний набір формальних процедур для реєстрації свого проекту на майданчику для збору коштів.

Стосовно інвесторів можна зазначити наступні безперечні переваги:

- наявність нікуди не вкладених накопичень, які не працюють і з часом знецінюються;

- низький поріг входу на майданчик для інвестування;

- бажання заробити або ж благодійно підтримати соціальні або культурні проекти;

- можливість вкласти невелику суму;

- можливість отримати унікальний продукт або іншу нефінансову подяку від автора проекту в разі його реалізації.

Визначальну роль у краудфандингу відіграють інтернет–платформи – спеціально розроблений

технологічний сервіс, на якому можливі збір, обробка, зберігання і передача великих обсягів даних, фінансових коштів отриманих від інвесторів за допомогою мережі Інтернет.

Краудфандингова платформа забезпечує виконання цілого комплексу завдань:

- аналіз проєктів (в тому числі попередній);
- безпосередньо збір коштів;
- контроль за їх поверненням (якщо проєкт не зібрав потрібної суми).

За супровід усього процесу платформа отримує свій зарібок.

Діяльність краудфандингових платформ в різних країнах має свої особливості, відповідно до законодавства кожної держави. Одні платформи проводять попередній аналіз проєктів та відсівають сумнівних проєктів, інші лише зводять компанії та інвесторів, треті, навпаки, виступають єдиним власником частки інвесторів в профінансованому підприємстві. Деякі платформи пред'являють вимоги до своїх учасників. Такими вимогами виступають певне громадянство або юридичний статус [14, с. 25].

Серед переваг діяльності краудфандингових платформ науковці виділяють наступні: скорочення дистанції між автором проєкту та аудиторією, для якої розроблено проєкт; розміщення проєктів різної спрямованості від технологічного до благодійного; забезпечення ознайомлення широкої аудиторії не тільки з конкретним проєктом, але і з його розробником; виконує роль маркетингового дослідження, тестує потенційний попит, ціну і затребуваність продукту; формування клієнтської бази; допомога в просуванні проєкту через засоби масової інформації [8, с. 280].

Різні краудфандингові платформи мають різні правила, зокрема:

- деякі платформи не дозволяють отримати гроші, якщо їх зібрано менше суми, заявленої подавцями бізнес-ідеї (принцип «все або нічого») – це різко зменшує шанси успішного фандрайзингу. Інші портали такого обмеження не мають;
- деякі портали дозволяють отримати в повному обсязі збори, що склали понад 100% заявленої суми. А інші – заявникам ідеї видають лише стільки, скільки вони запитували, а «зайвим» інвесторам гроші автоматично повертають;
- на деяких платформах всі жертводавці повинні мати рахунок у банку тієї країни, в якій зареєстрований портал. Наприклад, якщо цією

країною є США, то навряд чи можна сподіватися на масові внески людей з країн Східної Європи;

- деякі платформи обмежують час ротації бізнес-ідеї на порталі. Варто з'ясувати, як управляється цей аспект і від чого він залежить (наприклад, для яких ідей який максимально можливий час ротації);

- деякі платформи обмежують максимальну кількість жертводавців на один проєкт;
- деякі портали тим чи іншим способом контролюють витрату отриманих вами за його допомоги грошей [6].

Залежно від отримуваної доходності в результаті реалізації проєктів краудфандингові платформи підрозділяються на 4 основні типи:

1. Краудлендинг. Згідно з прийнятою бізнес-моделлю, інвесторами надаються позики позичальникам за обов'язкової умови повернення цих позик і, як правило, за умови оплати комісії платформі, що дає можливість позичальникові отримати кошти для розвитку бізнесу.

2. Краудінвестинг. Форма корпоративного фінансування, де повернення інвестицій – частина підсумкового сукупного доходу компанії-позичальника. На відміну від краудлендингу, частина активу надається без нарахування комісії. Ця форма фінансування найчастіше використовується стартапами.

3. Крауд-дотації. Ця бізнес-модель не передбачає отримання виплат або повернення інвестицій інвесторам.

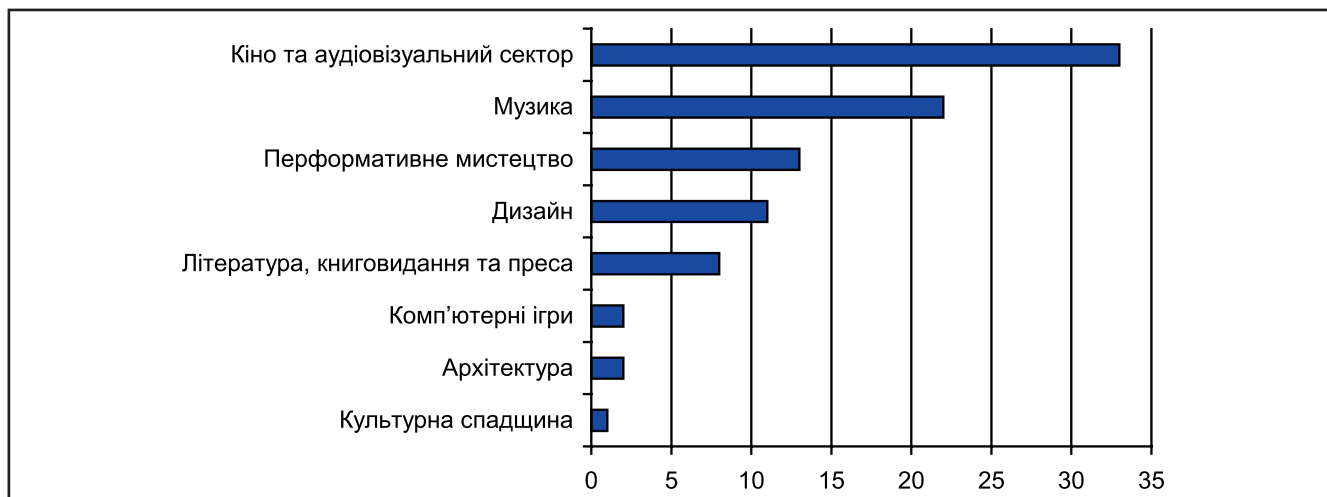
4. Краудсаппортинг. Під час реалізації цієї бізнес-моделі інвестори не отримують фінансову винагороду, при цьому їхній дохід складається з отримуваних продуктів або послуг у результаті реалізації проєкту.

Наразі у світі налічується приблизно 6 млн. активних користувачів краудфандингових платформ [10].

Найпопулярнішими індустріями для краудфандингу в Європі є аудіовізуальний сектор (33%) та музика (22%), а найменш популярні комп'ютерні ігри (2%), архітектура (2%) та культурна спадщина (1%) (див. рисунок).

Розглянемо ТОП-5 кращих краудфандингових платформ (див. таблицю).

Сьогодні Kickstarter – одна з глобальних краудфандингових платформ для підприємців-початківців і малого бізнесу. Саме розвиток Kickstarter.com дав поштовх до появи подібних проєктів. При цьому ресурс входить до тисяч

Кількість європейських краудфіндингових кампаній у різних секторах

Джерело: складено автором на основі [17]

чі найчастіше відвідуваних сайтів світу. Важливо, що кошти цьому ресурсі збираються для здійснення конкретної ідеї, а не для фінансування вже існуючих програм. Якщо ж потрібну суму не було зібрано, то всі внески повертаються інвесторам. Kickstarter фінансує різноманітні проекти, у 13 категоріях: мистецтво, комікс, танець, дизайн, мода, фільми і відео, їжа, відеоігри, музика, фотографія, видавництво, технологія.. Найуспішнішим і прибутковим проектом Kickstarter став «розумний» годинник Pebble. Сама ідея полягала в тому, щоб на циферблаті відображалася інформація про дзвінки та повідомлення. Про-

ект, зрештою, зібрав 10 млн. доларів. У 2018 р. категорія «Ігри» побила всі рекорди щодо внесків спонсорів та кількості профінансованих проектів.

IndieGoGo – це глобальна краудфіндингова платформа, яка охоплює понад 200 країн. На ній можна зібрати кошти на благодійну діяльність, відкриття свого бізнесу або реалізацію того чи іншого задуму. Також з останнього часу з'явилася опція залучення коштів. З вдалих стартапів які розміщувалися на IndieGoGo можна відзначити планшет Jolla, який набрав необхідну суму за кілька годин, а також проєкційний годинник Ritot, що зацікавив інвесторів на 1,5 млн. доларів.

ТОП–5 кращих краудфіндингових платформ

Назва	Комісія платформи	Модель	Прибуття	Цільова аудиторія
Kickstarter	5% від загальної суми залучених коштів	на основі винагороди	Бруклін, Нью–Йорк, США	художники, музиканти, технічні фахівці, режисери, дизайнери, стартапи, підприємства
Indiegogo	5% загальної суми залучених коштів	на основі винагороди	Сан–Франциско, Каліфорнія, США	технічні фахівці, стартапи, підприємства та організації, пов'язані з наданням послуг
GoFundMe	5% від пожертвувань	на основі пожертвувань	Редвуд, Каліфорнія, технічні фахівці	стартапи, художники, дизайнери, підприємства та організації, пов'язані з наданням послуг
RocketHub	4% від загальної суми залучених коштів та 4% комісії за транзакцію	на основі пожертвувань	Нью–Йорк, США	стартапи, художники, вчені, соціальні проекти тощо
Syndicate–Room	додаткова комісія у розмірі 4% від будь–яких подальших інвестицій, зроблених номінальним інвестором у майбутньому раунді	на основі власного капіталу	Кембридж, Великобританія	стартапи та малий бізнес

Джерело: складено автором на основі [12]

RocketHub – це глобальна краудфандингова платформа, яка ідеально підходить для новачків стартапу. На ній пропонуються проекти у сфері мистецтва, бізнесу та науки. Можливий також збір коштів на громадські заходи. Принцип збору коштів схожий на ресурс IndieGoGo: якщо необхідну суму не буде зібрано, гроші все одно відправлять автору.

PeerBackers не має обмежень у сфері діяльності, проте існують обмеження щодо суми збору (до 25 тис. доларів). У процесі роботи можливі консультації.

Boomerang займається інвестуванням соціальних проектів. Суми збору не перевищують 10 тис. доларів. Соціальні проекти на Boomerang мають набагато більший відгук, ніж соціальні проекти на Kickstarter [12].

При всій популярності краудфандингу в світі, в Україні цей бізнес в класичному його вигляді (збір коштів на підтримку бізнес-проектів) фактично не розвинений. Є кілька краудфандингових платформ, але їх діяльність здебільшого спрямована на підтримку культурних і соціальних проектів (кіно, видавництво книг, різні добродійні проекти). Тобто весь потенціал цього механізму не задіяний.

В Україні даний вид фінансування не є поширеним, проте останніми роками з'явилися декілька українських краудфандингових платформ, що спрямовані на вирішення різних завдань.

В Україні можна виокремити три основні типи краудфандингу:

1. Благодійний краудфандинг (charity-giving crowdfunding, що за межами України зазвичай називається donation-based crowdfunding) здійснює збір коштів для адресної допомоги або на термінові, найчастіше індивідуальні, потреби. Серед прикладів благодійного краудфандингу – збір коштів на медичне лікування особи або довгостроковий медичний догляд, реставрацію пошкодженого будинку або оплату за навчання в університеті.

2. Краудфандинг, спрямований на розвиток громади (community-enhancing crowdfunding) використовує філантропію для підвищення ефективності громади та популяризацію цінностей відкритого суспільства, що ширші за отримання безпосередньої вигоди авторами проекту та добродійцями. Це проекти, спрямовані на розвиток міста та інфраструктури, обмін інформацією або освітні проекти, суспільне мовлення тощо. Краудфандингові платформи, спрямовані на розвиток

громади включають «Спільнокшт», «Мой город» (проекти з розвитку м. Одеси) та «GoFundEd» (нову платформу для освітніх проектів).

3. Краудфандингові платформи з нефінансовою винагородою (rewards-based crowdfunding) на зразок Kickstarter, що пропонують жертводавцям опцію передзамовлення, а авторам проектів – фінансування стартапів, в Україні ще тільки розвиваються. Вітчизняним прикладом такої платформи є українська платформа краудпаблішингу Komubook. В обмін на кошти, пожертвовані на видання книжки, жертводавці отримують свій примірник. На Starte також ґрунтується на ідеї групової купівлі як способу фінансування інноваційних підприємницьких ідей [15].

Платформа «Спільнокшт» є найбільшим в Україні онлайн механізмом народного фінансування. «Спільнокшт» орієнтується, перш за все, на інноваційні, культурні проекти, не спрямовані на отримання фінансової вигоди (на противагу, наприклад, проектам на західній платформі Kickstarter, де винахідники заробляють на виробництво перепродажем). Географія фінансування залежить від того, наскільки масштабною є ініціатива. Успішні проекти об'єднують активна промоція: їхні автори поширюють інформацію про свою ідею, залучають друзів (саме найближче коло зазвичай є джерелом близько 30% бюджету), працюють із різними категоріями добродійців. З моменту заснування проекту він отримав 1273 заявки, з них лише 375 відповідали вимогам і були презентовані на сайті. 232 ініціативи змогли зібрати необхідні суми. Станом на 01.03.2019 р. платформа «Спільнокшт» збрала 20,2 млн. грн.

Платформа «Na-starte». Дата створення: 2014 р. Комісія від зібраної суми – 8%. Платформа «Na-starte» не фокусується на чомусь одному. Збір коштів може базуватись на винагородах добродійцям – так званий gift-краудфандинг, коли за свою пожертву спонсор отримує товар чи послугу, яку автор планує виготовляти і продавати пізніше. Але цим варіанти не вичерпуються.

Платформа «GoFundEd»: зміни в освіті. Дата заснування – 2016 р. Комісія від зібраної суми – 10%. Платформа «GoFundEd» орієнтується на працівників освіти та шкільні проекти. Наразі на платформі 72 проекти. GoFundEd має функцію гнучкого фінансування: набравши 50% від потрібної суми, освітяни мають змогу почати реалізовувати проект, щоб продемонструвати його

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

ефективність. 70% добродійців, які є по кожному проекту – це безпосередньо громада того міста, селища, в якому реалізується проект [11].

У 2016 р. Приватбанком була заснована платформа «КУБ» («Кредити Українському Бізнесу»), яка працює на базі сервісу P2P–кредитування. Даний сервіс розрахований на невеликий бізнес, обсяг залученого інвестування не перевищує 500 тис. грн.

Різновидом краудфандингу є краудінвестинг. Краудінвестинг полягає у онлайн–кредитуванні фізичними особами інших фізичних осіб або компаній через інтернет–ресурси. Перевагою даного виду кредитування для інвестора є високі ставки кредиту у широкому спектрі галузей, для позичальника – відсутність великого обсягу документації. Краудінвестинг передбачає інвестування в проект коштів, залучених у формі колективного фінансування, з розрахунку отримання фінансової вигоди інвестором. Така форма краудфандингу є найбільш ризикованою та найперспективнішою, оскільки дає можливість залучати дрібних інвесторів до фінансування інвестиційних проектів [7].

Краудфандинг, як і будь–який інший спосіб залучення коштів, містить в собі низку ризиків для учасників цього процесу.

Відсутність якісних процедур попередньої перевірки бізнес–проекту, аналізу його життєздатності, перевірки супровідних документів про проект (бізнес–план, фінансово–економічне обґрунтування, документи фізичних осіб – авторів проекту, патентів, ліцензій та ін.). Такі перевірки повністю регулюються правилами краудфандингового майданчика і можуть бути цілком формальними.

Також великим ризиком є відсутність чітко визначених правил повернення зібраних коштів в разі, коли проект не набрав мінімально необхідної для запуску суми. Такий ризик буде усунено тоді, коли на законодавчому рівні зобов'язати платформи чітко визначати в своїх правилах умови і порядок такого повернення.

Є ризик шахрайства з боку недобросовісних авторів проекту, які можуть «прикриватися» краудфандинговою платформою для збору коштів під фейковий проект. В такому випадку на початковому етапі складно визначити, що це шахрайство, і не вкладати кошти в такий псевдопроект. Також не захищені спонсори і автори проекту від махінацій самого краудфандингового майданчика, який в разі різкого припинення роботи залишає їх без

механізму проведення розрахунків за укладеними через такий майданчик договорами [5].

Одним з головних недоліків також є відсутність законодавчої бази. Введення в правове поле базових понять в сфері краудфандингу дозволить використовувати його потенціал в повному обсязі.

Існуючі краудфандингові майданчики за відсутності належного законодавства в Україні змушені будувати свої юридичні моделі в рамках загальних норм законодавства. Це призводить до додаткових витрат і хиткої правової позиції платформи. Водночас відсутність належного регулювання, яке могло б забезпечити необхідний рівень безпеки всіх зацікавлених сторін, створює високий рівень недовіри до краудфандингу як з боку потенційних донаторів, так і з боку стартапу. Останній, своєю чергою, втрачає можливість залучення додаткових фінансових ресурсів і переїздить до інших країн в пошуках фінансування на прозорих умовах [5].

Натомість, в 2018 р. було ухвалено першу директиву ЄС, яка регулює роботу платформ краудфандингу [18]. Така потреба виникла саме з огляду на те, що його ринок розширюється й почав відігравати все більшу роль для компаній на початкових стадіях розвитку. У директиві зазначено, що краудфандинг може бути альтернативою для ризикового банківського кредитування (без застави), а це нині є основним джерелом фінансування МСП, особливо на етапах становлення.

Ухвалення директиви мало на меті уніфікувати стандарти регулювання краудфандингу й подолати фрагментарність ринку. До того ж, країни–члени ЄС уже мали власні регуляторні документи, які різнилися між собою умовами й процедурами, що перешкоджало проведенню кампаній на рівні всього ЄС й заважало масштабувати кампанію та залучити більші суми від бекерів (а бекерам, відповідно, надавати фінансування проектам з інших країн).

У директиві визначено основні поняття краудфандингу, легальний статут платформ, правила захисту прав й активів інвесторів, правила реєстрації та роботи платформ, прописано організації, які мають наглядові функції (Європейська організація з цінних паперів та ринків).

У директиві введено поняття надавача краудфандингових послуг для бізнесів (European Crowdfunding Service Providers for Business). Будь–яка платформа, яка має цей статус, може працювати в будь–якій країні ЄС без якихось до–

даткових дозволів. Статус надавача краудфандингових послуг для бізнесів є обов'язковим для всіх платформ краудінвестингу та краудлендингу. Платформи краудфандингу на основі винагороди не підпадають під це регулювання. Уповноважені відповідно до вимог директиви платформи отримують можливість працювати як на загальноєвропейському рівні, так і на рівні окремих країн-членів ЄС без додаткової реєстрації.

Ключові фактори, які стимулюють краудфандинг:

- регуляторна політика, яка забезпечує прозорість, швидкість поширення та розвиненість технологій, що відкривають ринок краудфандингу;
- поширення інтернету та ринку соціальних мереж, які дають змогу розвивати культуру підтримки через краудфандинг;
- регульовані платформи, які стимулюють формування капіталу та забезпечують захист прав інвесторів;
- співпраця з іншими інститутами, які створюють можливості для підприємців та майданчиків, серед яких інкубатори, акселератори, університети та коворкінги.

Проведений аналіз функціонування українського ринку краудфандингу дає можливість виокремити наступні специфічні його особливості:

- переважно фінансуються проекти у галузі охорони здоров'я, культури, освіти тощо;
- загальні обсяги коштів, які залучені за допомогою краудфандингових платформ в Україні, є незначними;
- підприємницькі технологічні проекти затребувані, проте не знаходять потрібного рівня підтримки, тому українські технологічні стартапи фінансуються на зарубіжних краудфандингових платформах;
- відсутність ефективного державного регулювання. Діяльність краудфандингових платформ, розробників проектів та приватних інвесторів залишається не повністю легалізованою, оскільки відсутній спеціальний закон «Про краудфандинг»;
- недостатній рівень доходів населення і, як наслідок, обмежений платоспроможний попит на фінансування проектів;
- відсутність культури колективних приватних інвестицій, що обмежує розвиток краудфандингу як масового напрямку інвестицій в цілому (низький рівень знань в сфері краудфандингу; наявність недовіри до даного способу фінансування серед населення; брак підприємницьких ініціатив,

пов'язаних з відсутністю необхідних знань про здійснення інвестиційної діяльності на базі інтернет платформ);

- нерозвиненість краудфандингової інфраструктури [13].

Висновки

Ринок краудфандингу в Україні дуже перспективний. Але для подальшого активного розвитку життєво необхідне законодавче поле. З одного боку, воно скерує діяльність краудфандингових платформ у певну правову площину, а з іншого – не обтяжить гравців ринку зайвим регулюванням, ліцензіями, вимогами і не перешкоджатиме його розвиткові.

Також необхідно зауважити, що прийняття закону – це важливий, проте тільки перший крок у розвитку краудфандингу. Надалі потрібно популяризувати його шляхом розвитку інфраструктури підтримки стартапів загалом.

Список використаних джерел

1. Васильчук І. Краудфандинг і краудінвестинг як фінансові інновації. Ринок цінних паперів України. 2013. № 11–12. С. 59–67.
2. Єлісеєва Л.В. Краудфандинг в Україні: проблеми та перспективи в контексті зарубіжного досвіду. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». 2017. № 23–1. С. 8–11.
3. Єлісеєва Л.В. Експонентний розвиток краудфандингу як інструмент активізації інноваційної діяльності. Економіка та суспільство. 2017. № 8. URL: <http://economyandsociety.in.ua>
4. Захаркін О.О., Захаркіна Л.С., Соломко Ю.О., Івницька К.С. Аналіз традиційних та інноваційних інструментів фінансування суб'єктів господарювання. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2020. № 2. С. 55–64.
5. Краудфандинг в Україні. (Не)легальне фінансування стартапів. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/kraudfanding-v-ukraine-ne-legalnoe-finansirovanie-startapov-50056458.html>
6. Краудфандинг: десять базових кроків для отримання коштів на старт бізнесу. URL: https://bankchart.com.ua/finansoviy_gid/investitsiyi/statti/kraudfanding_desyat_bazovih_krokov_dlya_otrimannya_koshtiv_na_start_biznesu
7. Островська О.А. Нові форми фінансування бізнесу в Україні. Фінанси, облік і аудит. 2017. № 1 (29). С. 174–186.

8. Отливанская Г.А. Перспективы и возможности применения краудфандинга в инвестиционной деятельности предприятий Украины. Проблемы экономики. 2017. № 2. С. 276–281.

9. Рибачук Х. З миру по нитці : Показники і тенденції українського краудфандингу. URL : <https://voxukraine.org/z-miru-po-nittsi-ua/>.

10. Сайт допомоги проектам на Kickstarter.com в Україні. URL : <https://www.kickstart.com.ua/>

11. Сардалова Е. Скинутись на ідею: що підтримують українці на платформах краудфандингу. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/crowdfunding-ukraine/29318046.html>.

12. ТОП 10 лучших краудфандинговых площадок. URL : <http://technocontrol.info/tehno-fun/top-10-luchshix-kraudfindinговix-ploshadok>.

13. Шевченко О.М., Казак О.О. Розвиток краудфандингу в умовах цифрової трансформації економіки України. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/45.pdf.

14. Щетинина Е.А. Акционерный краудфандинг как альтернативная модель финансирования бизнеса на раннем этапе развития и стартапов : международные подходы. Экономический вектор. 2016. № 1. С. 22–27.

15. Що таке краудфандинг і як використати його можливості для реалізації власного проекту. URL : g.vn.ua/news/shho-take-kraudfandyng-i-yak-vykorystaty-jogo-mozhlyvosti-dlya-realizatsiyi-vlasnogo-proektu/.

16. INVenture. Інвестиційний портал. Інвестиційні новини. Інвестиційні новини України. Краудфандинг в Україні: с миру по доллару. URL : https://inventure.com.ua/news/ukraine/kraudfandyng_v_ukraine_s_miru_po_dollaru.

17. Lints M. New report «Crowdfunding: reshaping the crowd's engagement in culture». European Union : European Commission, 2017. 204 p. URL : <https://europa.eu/capacity4dev/crowdfunding/documents/new-report-crowdfunding-reshaping-crowds-engagement-culture>.

18. Regulation of the European Parliament and of the Council on European Crowdfunding Service Providers (ECSP) for Business : Document 52018PC0113. EUR-Lex : online gateway to EU Law. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018PC0113>.

References

1. Vasylychuk, I. (2013). Kraudfandyng i kraudinvesting yak finansovi innovatsiyi [Crowdfunding and crowdfunding

as financial innovations]. Rynok cinnnykh paperiv Ukrayiny. Vol. 11–12 (pp. 59–67). [in Ukrainian].

2. Zaxarkin, O.O., Zaxarkina, L.S., Solomko, Yu.O. & Ivnyczka, K.S. (2020). Analiz tradycijnyx ta innovacijnyx instrumentiv finansuvannya subyektiv gospodaryuvannya [Analysis of traditional and innovative tools for financing businesses]. Visnyk SumDU. Seriya Ekonomika. Vol. 2 (pp. 55–64). [in Ukrainian].

3. Yeliseyeva, L.V. (2017). Kraudfandyng v Ukrayini : problemy ta perspektyvy v konteksti zarubizhnogo dosvidu [Crowdfunding in Ukraine : problems and prospects in the context of foreign experience]. Naukovyj visnyk Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu. Seriya : Ekonomika i menedzhment. Vol. 23–1 (pp. 8–11). [in Ukrainian].

4. Yelisyeyeva, L.V. (2017). Eksponentnyj rozvytok kraudfandyngu yak instrument aktyvizatsiyi innovacijnoyi diyalnosti [Exponential development of crowdfunding as a tool to intensify innovation]. Ekonomika ta suspilstvo. Vol. 8. Available at : <http://economyandsociety.in.ua> [in Ukrainian].

5. Kraudfandyng v Ukrayini. (Ne)legalne finansuvannya startapiv [Crowdfunding in Ukraine. (Il) legal financing of startups]. Available at : <https://biz.nv.ua/ukr/experts/kraudfandyng-v-ukraine-ne-legalnoe-finansirovanie-startapov-50056458.html> [in Ukrainian].

6. Kraudfandyng: desyat bazovykh krokiv dlya otrymannya koshtiv na start biznesu [Crowdfunding: ten basic steps to get money to start a business]. Available at : https://bankchart.com.ua/finansoviy_gid/investitsiyi/statti/kraudfandyng_desyat_bazovykh_krokov_dlya_otrymannya_koshtiv_na_start_biznesu [in Ukrainian].

7. Ostrovska, O.A. (2017). Novi formy finansuvannya biznesu v Ukrayini [New forms of business financing in Ukraine]. Finansy, oblik i audyt. Vol. 1 (29) (pp. 174–186). [in Ukrainian].

8. Otlivanskaya, G.A. (2017). Perspektivy y vozmozhnomy prymerenyya kraudfandynga v ynvestycyynnoj deyatel'nosti predpryatyj Ukrayny [Prospects and opportunities for the use of crowdfunding in the investment activities of Ukrainian enterprises]. Problemy ekonomiky. Vol. 2 (pp. 276–281). [in Ukrainian].

9. Rybachuk, X. Zmyru ponytci : Pokaznyky i tendentsiyi ukrayinskogo kraudfandyngu [From the world on a thread : Indicators and trends of Ukrainian crowdfunding]. Available at : <https://voxukraine.org/z-miru-po-nittsi-ua/> [in Ukrainian].

10. Sajt dopomogy proyektam na Kickstarter.com v Ukrayini [Project assistance site on Kickstarter.com in Ukraine]. Available at : <https://www.kickstart.com.ua/> [in Ukrainian].

11. Sardalova, E. Skynutys na ideyu: shhopidtrymuyut ukrayinci na platformax kraudfandyngu [Let's get down to the idea: what Ukrainians support on crowdfunding platforms]. Available at : <https://www.radiosvoboda.org/a/crowdfunding-ukraine/29318046.html> [in Ukrainian].

12. TOP 10 luchshyx kraudfandyngovykh ploshhadok [TOP 10 best crowdfunding platforms]. Available at : <http://technocontrol.info/tehno-fun/top-10-luchshix-kraudfindingovix-ploshhadok> [in Ukrainian].

13. Shevchenko, O.M., Kazak, O.O. Rozvytok kraudfandyngu v umovax cyfrovoyi transformaciyi ekonomiky Ukrayiny [Crowdfunding development in the conditions of digital transformation of Ukraine's economy]. Available at : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/45.pdf. [in Ukrainian].

14. Shhetynyna, E.A. (2016). Akcyonernyj kraudfandyng kak alternatyvnaya model fynansyrovanyya byznesa na rannem etape razvytyyay startapov : mezhdunarodnye podhody [Equity crowdfunding as an alternative model of early business development and startups : international approaches]. Ekonomycheskij vektor. Vol. 1 (pp. 22–27). [in Ukrainian].

15. Shho take kraudfandyng i yak vykorystaty jogo mozhlyvosti dlya realizaciyi vlasnogo proyektu [What is crowdfunding and how to use its opportunities to implement your own project]. Available at : g.vn.ua/news/shho-take-kraudfandyng-i-yak-vykorystaty-jogo-mozhlyvosti-dlya-realizatsiyi-vlasnogo-projektu/ [in Ukrainian].

16. INVenture. Ynvestytsyonnyj portal. Ynvestytsyonnye novosty. Ynvestytsyonnye novosty Ukrayny. Kraudfandyng v Ukrayne: s myru po dollaru [Investment portal. Investment news. Investment news of Ukraine. Crowdfunding in Ukraine: from the world to the dollar]. Available at : https://inventure.com.ua/news/ukraine/kraudfandyng_v_ukraine_s_miru_po_dollaru [in Ukrainian].

17. Lints, M. (2017). New report «Crowdfunding: reshaping the crowd's engagement in culture». European Union : European Commission. 204 p. Available at : <https://europa.eu/capacity4dev/crowdfunding/documents/new-report-crowdfunding-reshaping-crowds-engagement-culture>.

18. Regulation of the European Parliament and of the Council on European Crowdfunding Service Providers (ECSP) for Business : Document 52018PC0113. EUR-Lex : online gateway to EU Law. Available at : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018PC0113> [in Belgium].

Дані про авторів

Гарбар Жанна Володимирівна,

д.е.н., доцент, професор кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Вінницького національного аграрного університету

e-mail: garbar_janna@ukr.net

Гарбар Віктор Анатолійович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

e-mail: garbar_victor@ukr.net

Данные об авторах

Гарбар Жанна Владимировна,

д.э.н., доцент, профессор кафедры аграрного менеджмента и маркетинга Винницкого национального аграрного университета

e-mail: garbar_janna@ukr.net

Гарбар Виктор Анатольевич,

к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики и международных отношений Винницкого торгового-экономического института КНТЭУ

e-mail: garbar_victor@ukr.net

Data about the authors

Zhanna Harbar,

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Agrarian Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University

e-mail: garbar_janna@ukr.net

Victor Harbar,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and International Relations of Vinnytsia Trade and Economic Institute KNTEU

e-mail: garbar_victor@ukr.net

Основні тенденції сталого розвитку інноваційного підприємництва в умовах управління змінами через пандемію COVID–19 та агресивної зовнішньоекономічної діяльності

Актуальність теми дослідження. З урахуванням сучасної економічної ситуації компенсаторними можливостями розвитку інноваційного підприємництва є розгалужена мережа установ, що надають професійно–спеціалізовану освіту за регіонами України; вигідне географічне розташування України; наявність трудового ресурсу; розвиток ресурсозберігаючого інноваційного підприємництва та розширення екологічно–чистого виробництва, яке користується попитом на європейських ринках.

Постановка проблеми. Результати оцінювання функціонування інноваційного підприємництва в Україні вказують на незадовільний рівень його розвитку, що потребує ряду впровадження економічних та законодавчих заходів, які здатні знизити інертний розвиток підприємництва.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити основні тенденції сталого розвитку інноваційного підприємництва в умовах управління змінами через пандемію COVID–19 та агресивної зовнішньоекономічної діяльності.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Узагальнення основних показників діяльності інноваційного підприємництва в Україні, а також перегляд досліджень провідних сучасних вчених дозволили визначити основні перешкоди та запропонувати компенсаторні можливості, які будуть сприяти подальшому розвитку інноваційного підприємництва в умовах управління змінами через пандемію COVID–19 та агресивної зовнішньоекономічної діяльності.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності органів державної влади для стимулювання розвитку інноваційного підприємництва.

Висновки за статтею. Акцентовано увагу на необхідності подолання перешкод розвитку інноваційного підприємництва: низький рівень фінансування малого підприємництва; слабка компліментарність зв'язків між науковцями, вченими і підприємцями–новаторами; невідповідність розподілу інфраструктурних елементів відповідно потреб регіонів України; податковий тиск на підприємство та майже повна відсутність податкових пільг для новаторів; недостатність венчурних підприємств відповідно потреб ринку; низька технологічна озброєність та матеріально–технічна база бізнесу тощо.

Ключові слова: тенденції, сталий розвиток, інноваційне підприємство, управління змінами, пандемія COVID–19, агресивна зовнішньоекономічна діяльність.

ЖИВКО З.Б., ОРЛОВА–КУРИЛОВА О.В.,
ПЕТЧЕНКО М.В., СУХОМЛИН Л.В., БАЧКІР І.Г.

Основные тенденции устойчивого развития инновационного предпринимательства в условиях управления изменениями из–за пандемии COVID–19 и агрессивной внешнеэкономической деятельности

С учетом современной экономической ситуации компенсаторными возможностями развития инновационного предпринимательства является разветвленная сеть учреждений, предоставляющих профессиональное образование по регионам Украины; выгодное географическое положение Украины, наличие трудовых ресурсов, развитие ресурсосберегающего инновационного предпринимательства и расширение экологически чистого производства, которое пользуется спросом на европейских рынках.

Постановка проблеми. Результаты оценки функционирования инновационного предпринимательства в Украине указывают на неудовлетворительный уровень его развития, что требует внедрения ряда экономических и законодательных мер, которые способны снизить инертное развитие предпринимательства.

Постановка целей и задач исследования – исследовать основные тенденции устойчивого развития инновационного предпринимательства в условиях управления изменениями из–за пандемии COVID–19 и агрессивной внешнеэкономической деятельности.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Обобщение основных показателей деятельности инновационного предпринимательства в Украине, а также просмотр исследований ведущих современных ученых позволили определить основные препятствия и предложить компенсаторные возможности, которые будут способствовать дальнейшему развитию инновационного предпринимательства в условиях управления изменениями из–за пандемии COVID–19 и агрессивной внешнеэкономической деятельности.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности органов государственной власти для стимулирования развития инновационного предпринимательства.

Выводы по статье. Акцентируется внимание на необходимости преодоления препятствий развития инновационного предпринимательства: низкий уровень финансирования малого предпринимательства; слабая комплиментарность связей между учеными, учеными и предпринимателями новаторами; несоответствие распределения инфраструктурных элементов в соответствии потребностей регионов Украины; налоговое давление на предпринимательство и почти полное отсутствие налоговых льгот для новаторов; недостаточность венчурных предприятий в соответствии потребностей рынка; низкая технологическая вооруженность и материально–техническая база бизнеса и т.д.

Ключевые слова: тенденции, устойчивое развитие, инновационное предпринимательство, управление изменениями, пандемия COVID–19, агрессивная внешнеэкономическая деятельность.

ZHYVKO Z.B., ORLOVA–KURILOVA O.V.,
PETCHENKO M.V., SUKHOMLYN L.V., BACHKIR I.G.

Main trends of sustainable development of innovative entrepreneurship in the conditions of change management through the COVID–19 pandemic and aggressive

Relevance of the research topic. Taking into account the current economic situation, the compensatory opportunities for the development of innovative entrepreneurship are an extensive network of institutions that provide vocational education in the regions of Ukraine; favorable geographical location of Ukraine; availability of labor resources; development of resource–saving innovative entrepreneurship and expansion of environmentally friendly production, which is in demand in European markets.

Formulation of the problem. The results of the evaluation of the functioning of innovative entrepreneurship in Ukraine indicate an unsatisfactory level of its development, which requires a number of economic and legislative measures that can reduce the inert development of entrepreneurship.

Setting the purpose and objectives of the study – to study the main trends of sustainable development of innovative entrepreneurship in terms of change management through the pandemic COVID–19 and aggressive foreign economic activity.

Research method or methodology. The historical–logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.

Presentation of the main material (research results). Summarizing the main indicators of

innovative entrepreneurship in Ukraine, as well as reviewing the research of leading modern scientists allowed to identify major obstacles and offer compensatory opportunities that will contribute to the further development of innovative entrepreneurship in change management through the COVID–19 pandemic and aggressive foreign economic activity.

Field of application of results. *The results of the study can be used in the practice of public authorities to stimulate the development of innovative entrepreneurship.*

Conclusions on the article. *Emphasis is placed on the need to overcome obstacles to the development of innovative entrepreneurship: low level of financing of small business, weak complementarity of links between scientists, scientists and entrepreneurs–innovators; inconsistency of distribution of infrastructural elements according to needs of regions of Ukraine; tax pressure on entrepreneurship and almost complete lack of tax benefits for innovators; insufficiency of venture enterprises in accordance with market needs; low technological armament and material and technical base of business, etc.*

Keywords: *trends, sustainable development, innovative entrepreneurship, change management, COVID–19 pandemic, aggressive foreign economic activity.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. З урахуванням сучасної економічної ситуації компенсаторними можливостями розвитку інноваційного підприємництва є розгалужена мережа установ, що надають професійно–спеціалізовану освіту за регіонами України; вигідне географічне розташування України, яке сприяє полегшенню транспортної логістики та веденню торгівлі на світовому рівні; наявність трудового ресурсу, здатного швидко створювати і засвоювати інновації за умов формування системи мотивацій і стимулів; розвиток ресурсозберігаючого інноваційного підприємництва та розширення екологічно–чистого виробництва, яке користується попитом на європейських ринках. Результати оцінювання функціонування інноваційного підприємництва в Україні вказують на незадовільний рівень його розвитку, що потребує ряду впровадження економічних та законодавчих заходів, які здатні знизити інертний розвиток підприємництва. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Як підтверджується дослідженнями [2–4, 7–8, 10], найбільший ступінь залучення до інноваційної діяльності продемонстрували великі та середні підприємства промисловості. Водночас для підприємству усіх розмірів та типів власності сучасна мінливість економічних та політичних процесів створює дедалі нестабільніші умови. Вони ставлять

перед підприємствами багато викликів, обумовлених необхідністю відповідати світовому технічному прогресу і швидко реагувати на нестабільні ринкові тенденції, набувати адекватної економічної сили, щоб не лише забезпечити поточну діяльність, але й запустити процеси інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності власного виробництва. Це стає особливо важливим поряд із посиленням процесів глобалізації та розширенням конкуренції між виробниками у світовому масштабі.

Вітчизняна промисловість бере участь у цих процесах як активний учасник оскільки прагнення до інтеграції з Європейським Союзом вимагає високої якості продукції за відносно низьким цінами [1, 5–6, 9]. В даний час ці переваги можуть реалізовуватися в досягненні конкурентних позицій за рахунок розповсюдження продуктивних інновацій на закордонному ринку, а також нових технологічних рішень.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити основні тенденції сталого розвитку інноваційного підприємництва в умовах управління змінами через пандемію COVID–19 та агресивної зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Умовою забезпечення розвитку інноваційного підприємництва є праця наукових співробітників, які сприяють створенню та розповсюдженню інновацій. В системі національної економіки у 2019 р. їх частка складала 0,48 % до загальної кількості зайнятого населення. Причому за останні 10 років їх кількість постійно зменшувалася, що є негативною тенденцією для пе–

реходу національної економіки на інноваційний шлях. Найбільшу частку серед працівників задіяних у НДР у 2019 р. займали дослідники – 64,5 %, найменшу – 9,4 % техніки. Причому за цими показниками протягом 10 років відбувалося як падіння їх кількості так і зріст. У 2017 р. кількість задіяних працівників у виконанні НДР сягало 5,8 осіб у розрахунку на 1000 осіб зайнятого населення (у віці 15–70 років). Це майже найнижчий показник за країнами ЄС (окрім Румунії – 5,4 осіб відповідно). Найбільша кількість працівників була залучена до НДР у Німеччині – 24,0 осіб, Словенії – 23,3 осіб та Чеській Республіці – 21,1 осіб відповідно. Розподіл кількості дослідників, техніків та допоміжного персоналу в загальній кількості працівників, задіяних у виконанні НДР у 2017 році засвідчив як в Україні так і інших країнах ЄС переважання дослідників серед працівників [5].

Зазначена тенденція є цілком зрозумілою, враховуючи те, що саме дослідники у найбільшій мірі сприяють створенню, випробовуванню та комерціалізації інновацій в процесі виробництва. Найбільша кількість організацій, які брали участь в НДР у 2019 р. зосереджувалася у підприємницькому секторі – 950 од. (або 43,1 % до загальної кількості). Водночас майже такою ж є кількість організацій державного сектору – 409 од. (43,0 %) [5].

Найважливішим ресурсом для забезпечення ефективної інноваційної діяльності особливо на стартових етапах реалізації інноваційних проєктів є фінансовий. Впродовж 2010–2019 рр. можна спостерігати тренд підвищення кількості витрачених ресурсів на виконання НДР в Україні. Загальна кількість витрат у 2019 р. складала 17254,6 млн. грн, що більше на 3 % відносно попереднього року або більш ніж у 2 р. порівняно з 2010 р. Найбільша частка з усього обсягу витрат спрямовувалася на виконання науково-технічних або експериментальних розробок. Протягом 2010–2019 рр. така тенденція не змінювалася. Дана обставина пояснюється тим, що інноваційна діяльність з випробовуваного запуску експериментальних партій виробництва потребує більших інвестицій. Зокрема у 2019 р. більше половини (57,2 %) усіх витрат спрямовувалося на підтримки науково-технічного або експериментального виробництва. Такі витрати у 2018 р. займали досить незначну частку у ВВП України – 0,47 %. Зазначені витрати є найменшими за країнами Європи [5]. Найбільше фінансування витрат інноваційної

діяльності було зафіксоване у Німеччині – 3,13 %, Словенії – 1,95 % та Чеській Республіці – 1,93 % відповідно. Зазначена тенденція є схожою відповідно результатів розподілення трудового ресурсу залученого до виконання НДР за переліченими вище країнами світу.

Особливе велике значення фінансуванню інноваційного підприємництва надається урядами Австрії, Бельгії, Болгарії, Естонії, Франції, Іспанії, Нідерландів, Литви, Латвії, Норвегії, Польщі, Португалії, Румунії, Швеції. З точки зору наслідків впливу фінансових інструментів на результати інноваційної діяльності важливий не лише обсяг інвестицій, але і питання з яких джерел надаються грошові кошти. Говорячи про механізм державного фінансування інноваційної діяльності за цими країнами, переважно простежується багатоджерельний характер розподілу основних потоків/каналів інвестування. Основне фінансування являє собою вкладення грошових коштів держави у інноваційні підприємства для покриття як прямих, так і непрямих операційних витрат практично на усіх етапах життєвого циклу інноваційного проєкту. Його розмір визначається на основі пемовин або державних контрактів та зазвичай заснований на обчисленні минулорічних витратах підприємств, що розраховуються за окремою формулою різною за країнами. Іншим інструментом розподілу, що використовується, є алгоритм залучення коштів венчурних фондів, який може ґрунтуватися на вхідних результатах економічної діяльності підприємств та/або показниках ефективності комерціалізованих товарів у минулому. Алгоритм може містити елемент «константа перенесення», що робить розмір інвестицій менш залежним від змінних параметрів не таких важливих для прийняття управлінського рішення щодо фінансування інноваційної діяльності. У багатьох країнах контракт також укладається між університетом та підприємством з визначеним рівнем коштів на виконання підприємницьких завдань. Договори, укладені підприємцями з державними органами на національному або місцевому рівні визначають обсяг та умови фінансування в тому чи іншому секторі діяльності протягом кількох років. Досить часто у зазначених країнах використовується зовнішнє фінансування, що отримується інноваційними підприємствами на конкурентній основі від зарубіжних партнерів. Воно спрямоване на фінансування найактуальніших дослідницьких

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

проектів, цільове інвестування в диверсифікацію виробництва (з метою розширення асортименту) та модернізацію виробничих фондів відповідно передового досвіду. Гранти на науково–інноваційні проекти призначаються безпосередньо дослідницькій групі або менеджеру підприємства. Цільове фінансування може бути реалізоване шляхом прямого розподілу державних ресурсів в окремі інноваційні проекти затребувані країною чи суспільством (прикладом є замовлення державою певних видів продукції або товарів інноваційних підприємств) або пов'язане з модернізацією системи інноваційного виробництва бюджетотворюючих суб'єктів підприємницької діяльності.

У 2019 р. в Україні покриття витрат на реалізацію наукових досліджень або розробок, які і в Литві, Латвії, Норвегії, Польщі, Португалії здійснювалося переважно з бюджетних фондів – 39 % (від загальної кількості залучених грошових коштів), 23,4 % – інфраструктурними елементами сектору підприємництва. Досить незначна частка витрат – 0,1 % покривалася за рахунок приватних некомерційних організацій (див. рисунок).

Розмір витрат на дослідження та розробки (основне джерело інновацій у розвинених західних країнах) в національній економіці дуже мала. Водночас протягом багатьох років науково–дослідна

діяльність вважалася єдиним і необхідним фактором що забезпечує лінійну модель інноваційного процесу. Відповідно до сучасних теорій (модель зворотного зв'язку Клайна–Розенберга, відкрита інноваційна модель трансформацій) ця діяльність дуже важлива. Витрати на матеріальне оснащення, придбання машин та обладнання, є простими та ефективними (але також дорогим) способами купівлі нових приладів із збільшеними технічними параметрами, що сприяє впровадженню нових продуктових та процесових інновацій.

Можливість фінансувати інноваційну діяльність із зовнішніх джерел обмежена, оскільки Україна має низький інвестиційний рейтинг і довіру серед потенційних інвесторів. Внутрішніх джерел необхідних для фінансування бізнесу (особливо в часи пандемії, що викликала економічну кризу) достатньо лише для того, щоб протистояти конкуренції та вимогам ринку, а не розширювати інноваційну діяльність. Слід зазначити, що переважна частина інноваційних підприємств країни оснащена технікою, яка морально та фізично застаріла. Відповідно, з метою задоволення ринкових вимог, а також потребами здійснення модернізації, проектування, диверсифікації, підприємства вимагають залучення значної кількості грошових коштів. Це один аспект, який слід вра-

Джерела покриття витрат на реалізацію наукових досліджень і розробок у 2019 р. (у % до загальної суми витрат)

ховувати, це недостатньо розвинена фінансова інфраструктура, що є незадовільним явищем особливо в контексті необхідності збільшення підприємницької активності.

Важливим аспектом аналізу інноваційного підприємництва, є результати діяльності промислових підприємств. Для цього слід відзначити, що нові продукти та процеси найчастіше впроваджуються великими промисловими компаніями, найрідше – мікропідприємствами. Інновації потребують інвестиції в основні фонди промислового підприємства, навчання та програмне забезпечення. Промислові підприємства зазвичай самі несуть витрати на інноваційну діяльність.

У 2019 році в економіці України нараховувалося 782 інноваційно активних промислових підприємств, що становить 13,8 % до усіх підприємств, що працюють у промисловості. Слід відзначити негативний тренд зміни кількості інноваційних підприємств у промисловості [5].

Зокрема у 2019 р. відносно 2010 р. їх кількість знизилася майже у 2 рази. У той час як витрати на інноваційну діяльність відносно зазначеного періоду зросли на 76,8 %. Значно знизилася частка обсягу реалізованої промислової продукції інноваційними підприємствами відносно загального обсягу реалізованої продукції усіма промисловими підприємствами. У 2019 р. цей показник ста-

новив 1,3 %, що менше на 2,5 % відносно 2010 р. У 2019 р. кількість інноваційних підприємств у промисловості зросла на 0,64 % відносно попереднього року, витрати на 16,76 % (див. таблицю). За аналогічний період кількість промислових підприємств, які розповсюджували новачі у промисловості знизилася на 7,04 %. Суттєве зниження обсягів реалізації промислової продукції відбулося у 2015 р., що пов'язано зі втратою значної кількості бюджетоутворюючих промислових підприємств внаслідок окупації окремих територій Луганської, Донецької областей та АРК.

Промислові підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність, найчастіше витрачають кошти на виробниче устаткування, пристрої, інструменти чи нові будівлі або склади. Вони також інвестують кошти у навчання персоналу – безпосередньо пов'язане із запровадженими організаційно-технологічними змінами, програмне забезпечення, маркетинг, логістику, а також патентування, ліцензування та комерціалізацію. На промислових підприємствах ініціатором щодо впровадження інновацій найчастіше виступає менеджер або генеральний директор. Спеціалізація виробничої діяльності суттєво впливає інноваційний процес підприємства. Великі промислові підприємства орієнтовані на постійний розвиток, співпрацюючи в галузі інновацій з вітчизняними або іноземними

Основні показники діяльності інноваційних підприємств промисловості

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ланцюгові темпи приросту інноваційних підприємств у промисловості	114,84	104,71	97,55	93,82	51,21	101,21	91,01	102,37	100,64
Частка інноваційних підприємств промисловості до усіх промислових підприємств	16,20	17,40	16,80	16,10	17,30	18,90	16,20	16,40	15,80
Ланцюгові темпи приросту витрат інноваційних підприємств у промисловості	178,16	80,09	83,29	80,48	179,49	168,16	39,25	133,59	116,76
Частка реалізованої продукції промисловими підприємствами у загальному обсязі	1,30	1,00	0,90	0,80	0,80	0,70	0,40	0,40	0,50
Ланцюгові темпи приросту інноваційних підприємств, що впроваджували новачі у промисловості	109,04	103,32	95,70	92,07	59,85	101,66	91,43	109,97	92,96

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

компаніями–партнерами у тому числі в частині пошуку джерел для покриття витрат своєї ризикованої діяльності. Водночас, щоб промислові підприємства могли розвиватися більш динамічно існуюча потреба збільшення можливостей для отримання безповоротних державних субсидій на інновації, зміни законодавчих норм, включаючи запровадження податкових пільг для інноваційних підприємств. У промисловості спостерігається зниження рівня інновацій на підприємствах, що, безсумнівно, є дуже негативним явищем. У порівнянні з країнами ЄС рівень активності вітчизняних інноваційних підприємств не оптимістичним. У 2018–2019 рр. найвищий рівень інноваційної діяльності у промисловості досягли такі країни: Франція – 80,8%, Німеччина – 78,3% та Бельгія – 69,8%, а у сфері послуг – Швейцарія – 60,5%, Люксембург – 59,4% та Північна Корея – 49,7 % (до загальної кількості підприємств у промисловості). Показники реалізації інновацій у промисловості нижчі, ніж в Україні лише в Болгарії та Угорщині [5].

Відповідно статичних даних найбільша кількість промислових підприємств у 2019 р. була зосереджена: у виробництві харчових продуктів – 131 підприємство; виробництві машин і устаткування не віднесених до інших угруповань – 80 підприємств. Найменша кількість інноваційних підприємств зосереджувалася у виробництві коксу – 3 підприємства, тютюнових виробів – 1 підприємство. На структуру розподілу підприємств за галузями промисловості також вплинуло те, що провідні підприємства, які входили до виробничих ланцюгів інших виробництв залишилися на не-підконтрольній Україні територіях. Міністерством окупованих територій наводиться перелік таких підприємств у розрізі видів виготовленої продукції. Втрата логістичних зв'язків, наростаюча конкуренція, недосконале інституціональне становище, беззаперечно негативно вплинули на підприємства, що впроваджували нововведення у промисловості. Якщо розглядати розподіл промислових підприємств за регіонами України, слід відзначити про переважно розповсюдження таких підприємств у промислово розвинутих регіонах. Так, у Харківській області у 2019 році працювала найбільша кількість таких підприємств – 111 од. Велика кількість таких підприємств була у м. Київ (87 од.) та Дніпропетровській області (50 од). Найменша кількість підприємств – у Чернівецькій та Закарпатській області (6 од. відповідно), а також

у Луганській і Миколаївській областях, де працювало лише 10 інноваційно активних промислових підприємств [5].

Значно відрізняється тенденція результатів розподілу обсягів реалізованої продукції інноваційними підприємствами за регіонами України у 2019 р. Цей показник дозволяє визначити ступінь оновлення виробництва та зацікавленість ринку у впровадженій продукції інноваційного підприємства. Зокрема найбільший обсяг продукції було реалізовано підприємствами Донецької (14689701,6 тис. грн.), Харківської (3583268,6 тис. грн.) та Запорізької (2801756,2 тис. грн.) областей [5].

Більший обсяг доходів від реалізації нової або суттєво модернізованої продукції отримують промислові підприємства, де у штаті переважають працівники з вищою освітою і мають більші навички та компетенції. Наявність значної кількості ВНЗ за цими регіонами також позитивно впливає на прибутковість від інноваційної діяльності. Також додатковий вплив на результати діяльності промислових підприємств здійснюють такі чинники: поточний фінансовий стан та внутрішні резерви підприємства; розміром та масштаби виробничої діяльності суб'єктів господарювання; вид власності; стан економічної ситуації у державі; зміна кон'юнктури ринку і таке інше.

Висновки

Узагальнення основних показників діяльності інноваційного підприємництва в Україні, а також перегляд досліджень провідних сучасних вчених з проблематики, що нами розглядається, дозволили визначити основні перешкоди та запропонувати компенсаторні можливості, які будуть сприяти подальшому розвитку інноваційного підприємництва. Перешкоди розвитку інноваційного підприємництва в умовах управління змінами через пандемію COVID–19 та агресивної зовнішньоекономічної діяльності: низький рівень фінансування малого підприємництва, що здійснює інноваційну діяльність; слабка компліментарність зв'язків між науковцями, вченими і підприємцями–новаторами; невідповідність розподілу інфраструктурних елементів відповідно потреб регіонів України; податковий тиск на підприємство та майже повна відсутність податкових пільг для новаторів; значний бюрократичний тиск і високий рівень корумпованості; недостатність венчур–

них підприємств відповідно потреб ринку; низька технологічна озброєність та матеріально–технічна база бізнесу; відсутність мотивацій і стимулів до відкриття власної справи; зниження кількості вчених та науковців, які відповідно специфічних навичок, здатні до залучення в інноваційні процеси; висока залежність вітчизняних інноваційних підприємств від експорту комплектуючих і технологій; трудова міграція молодих фахівців, винахідників та підприємців; переведення діяльності інноваційних підприємств у офшорні зони; недостатня інвестиційна привабливість інноваційних підприємств; низька конкурентоспроможність та затребуваність на світових ринках продукції вітчизняних інноваційних підприємств.

Список використаних джерел

1. Воронько–Невіднича Т. В., Лещин Д. І., Василенко М. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 15. С. 23–27.
2. Гнатенко І. А. Визначення інновацій як інструментарію національного підприємництва. Науковий вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка». 2018. Т. 23. Вип. 5 (70). С. 38–42.
3. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. Вісник Херсонського державного університету. 2018. № 32. С. 69–72.
4. Гнатенко І. А. Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії». 2018. № 6 (18). С. 70–74.
5. Ложачевська О. М., Ольшанський О. В., Гнатенко І. А., Снітко Є. О. Державні пріоритети розвитку інноваційного підприємництва в системі менеджменту в умовах діджиталізації суспільства. Ефективна економіка. 2021. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9067> (дата звернення: 16.08.2021).
6. Охрімченко І. В., Гнатенко І. А., Дяченко Т. О., Артемчук В. О. Теоретико–методичні основи розвитку підприємництва в контексті глобалізації: управлінські та маркетингові аспекти. Український журнал прикладної економіки. 2021. Том 6. № 2. С. 23–29.
7. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the

development of agro–industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129–135.

8. Hutorov A. O., Hutorova O. O., Lupenko Yu. O., Yermolenko O. A., Voronko–Nevidnycha T. V. Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine). Revista Espacios. 2019. Vol. 40. No. 7. P. 19.

9. Rakhmetulina Z., Pokataieva O., Trokhymets O., Hnatenko I., Rubezhanska V. Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market. Financial and credit activities: problems of theory and practice. 2020. Vol. 4. No.35. P. 238–247.

10. Zos–Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2020. Vol.42. No.4. P. 504–515.

References

1. Voronko–Nevidnycha, T.V., Leshchyn, D.I. and Vasylenko, M.V. (2018), «Management of enterprise competitiveness in an unstable market environment», Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky, № 15, P. 23–27.
2. Hnatenko, I. (2018), «Definition of innovations as tools of national entrepreneurship», Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I. I. Mechnykova. Seriya «Ekonomika», № 23, 5 (70), P. 38–42.
3. Hnatenko, I. (2018), «The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market», Visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu–Bulletin of the Kherson State University, № 32, P. 69–72.
4. Hnatenko, I. (2018), «Methodological bases of institutional analysis of the national system of innovative entrepreneurship», Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoji derzhavnoji inzhenernoji akademiji–Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy, № 6(18), P. 70–74.
5. Lozhachevskaya, O.M., Olshansky, O.V., Gnatenko, I.A. and Snitko, E.A. (2021), «State priorities for the development of innovative entrepreneurship in the management system in terms of digitalization of society», Efektyvna ekonomika, № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9067> (accessed 14 July 2021).
6. Okhrimenko, I.V., Gnatenko, I.A., Dyachenko, T.O. and Artemchuk, V.O. (2021), «Theoretical and methodological foundations of entrepreneurship in the context of globalization: management and marketing aspects», Ukrayins'kyj zhurnal prykladnoyi ekonomiky, № 6.2, P. 23–29.

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

7. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos–Kior, M., Hnatenko, I. and Rubezhanska, V. (2021), «Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro–industrial production», *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, № 43.1, P. 129–135.

8. Hutorov, A. O., Hutorova, O. O., Lupenko, Yu. O., Yermolenko, O. A. and Voronko–Nevidnycha, T. V. (2019), «Modeling of the Cycle of Reproduction Process in the Agrarian Sector of Economy (Ukraine)», *Revista Espa-cios*, № 40.7, P. 19.

9. Rakhmetulina, Z., Pokataieva, O., Trokhymets, O., Hnatenko, I. and Rubezhanska, V. (2020), «Optimization of the structure of an innovative cluster on a competitive basis in a free market», *Financial and credit activities: problems of theory and practice*, № 4.35, P. 238–247.

10. Zos–Kior, M., Hnatenko, I., Isai, O., Shtuler, I., Sam-borskyi, O. and Rubezhanska, V. (2020). «Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises», *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, № 42.4, P. 504–515.

Дані про авторів

Живко Зінаїда Богданівна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна

Орлова–Курилова Ольга Володимирівна,

доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, права, статистики та економічного аналізу, Луганський національний аграрний університет, м. Старобільськ, Україна

e-mail: orlovakur73@gmail.com

Петченко Марина Валентинівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін, Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна

Сухомлин Лариса Вадимівна,

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Бачкір Ірина Геннадіївна,

кандидат економічних наук, асистент кафедри менеджменту, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

Данные об авторах

Живко Зинаида Богдановна,

доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры менеджмента, Львовский государственный университет внутренних дел, г. Львов, Украина

Орлова–Курилова Ольга Владимировна,

доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой менеджмента, права, статистики и экономического анализа, Луганский национальный аграрный университет, г. Старобельск, Украина

e-mail: orlovakur73@gmail.com

Петченко Марина Валентиновна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры социальных и экономических дисциплин, Харьковский национальный университет внутренних дел, г. Харьков, Украина

Сухомлин Лариса Вадимовна,

кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента, Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, г. Кременчуг, Украина

Бачкир Ирина Геннадьевна,

кандидат экономических наук, ассистент кафедры менеджмента, Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, м. Кременчуг, Украина

Data about the authors

Zinaida Zhyvko,

Dr. Sc. in Economics, Professor, Professor of Management Department, Lviv State University of Internal Affairs, Ukraine, Lviv

Olga Orlova–Kurilova

Dr. Sc. (Ekon), Associate Professor, Head of the Management, Law, Statistics and Economical Analysis Department, Luhansk National Agrarian University, Ukraine, Starobilsk

e-mail: orlovakur73@gmail.com

Maryna Petchenko,

PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Social and Economic Disciplines, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine

Larysa Sukhomlyn,

Candidate of Engineering Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Management, Kremen-chuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, Kremen-chuk

Iryna Bachkir,

Candidate of Economic Sciences, Assistant of the Management department, Kremen-chuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Ukraine, Kremen-chuk

Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту

Актуальність теми дослідження. При формуванні державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки існує необхідність розвитку кластерного партнерства як одного із заходів підвищення консолідації підприємницьких структур та стимулювання інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. Досвід країн з прогресивною економікою засвідчив, що більшість з них обрали для себе шлях інтенсивного інноваційного розвитку підприємництва, який заснований на кластерній моделі. Кластеризацією вже охоплено більше 70 % високотехнологічних економік світу, тому формування кластерів в національній економіці України є одним з важливих питань інтенсифікації її інноваційного розвитку.

Постановка мети і завдань дослідження – дослідити управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту.

Метод або методологія дослідження. В статті використано історично–логічний метод; метод систематизації, класифікації й теоретичного узагальнення; метод логічного аналізу і синтезу.

Презентація основного матеріалу (результати дослідження). Створення кластерів визначено одним з ключових напрямків просторового розвитку країни, а також утворення загальнонаціональної системи підтримки інновацій та науково–технологічного розвитку. При такому просторовому розвитку можливо виділити кілька позитивних моментів: розвиток змішаного державно–приватного партнерства в інноваційній, науковій та освітній сферах; зростання ролі бізнесу у вирішенні загальнодержавних та регіональних соціально–економічних проблем; зародження та підтримка існуючих нових ринкових і соціальних інститутів в інфраструктурному середовищі.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності підприємств агропродовольчої сфери для підвищення рівня ефективності управління проектами.

Висновки за статтею. Доведено, що в сучасній постіндустріальній економіці відбувається не тільки модернізація діючих принципів державного управління, а й оновлення самої організаційної структури керування підприємництвом. Визначено, що інноваційна діяльність продукує непередбачені взаємовигідні організаційно–економічні форми управління виробництвом, які розширюють доступ до проривних технологій і ноу–хау. Акцентовано увагу на тому, що при формуванні таких структур взаємодіє значна кількість організацій та підприємств, які представляють усі сектори науки, освіти з прикладних розробок.

Ключові слова: управління проектами, кластеризація, інноваційне підприємництво, агропродовольча сфера, стратегія, сталий розвиток, глобалізація, діджиталізація, економічна культура суспільства, логістичний менеджмент, кадровий менеджмент.

Управление проектами кластеризации инновационного предпринимательства агропродовольственной сферы в условиях реализации стратегии устойчивого развития, глобализации, диджитализации, экономической культуры общества, логистического и кадрового менеджмента

Актуальность темы исследования. При формировании государственных приоритетов развития предпринимательства в условиях инновационной экономики существует необходимость развития кластерного партнерства как одной из мер повышения консолидации предпринимательских структур и стимулирования инновационной деятельности.

Постановка проблемы. Опыт стран с прогрессивной экономикой показал, что большинство из них выбрали для себя путь интенсивного инновационного развития предпринимательства, основанный на кластерной модели. Кластеризацией уже охвачено более 70% высокотехнологичных экономик мира, поэтому формирование кластеров в национальной экономике Украины является одним из важных вопросов интенсификации ее инновационного развития.

Постановка целей и задач исследования – исследовать управления проектами кластеризации инновационного предпринимательства агропродовольственной сферы в условиях реализации стратегии устойчивого развития, глобализации, диджитализации, экономической культуры общества и логистического и кадрового менеджмента.

Метод или методология исследования. В статье использованы историко–логический метод, метод систематизации, классификации и теоретического обобщения; метод логического анализа и синтеза.

Презентация основного материала (результаты исследования). Создание кластеров определено одним из ключевых направлений пространственного развития страны, а также образования общенациональной системы поддержки инноваций и научно–технологического развития. При таком пространственном развитии можно выделить несколько положительных моментов: развитие смешанного государственно–частного партнерства в инновационной, научной и образовательной сферах; возрастание роли бизнеса в решении общегосударственных и региональных социально–экономических проблем; зарождения и поддержка существующих новых рыночных и социальных институтов в инфраструктурной среде.

Область применения результатов. Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности предприятий агропродовольственной сферы для повышения уровня эффективности управления проектами.

Выводы по статье. Доказано, что в современной постиндустриальной экономике происходит не только модернизация действующих принципов государственного управления, но и обновление самой организационной структуры управления предпринимательством. Определено, что инновационная деятельность производит непредвиденные взаимовыгодные организационно–экономические формы управления производством, которые расширяют доступ к прорывным технологиям и ноу–хау. Акцентировано внимание на том, что при формировании таких структур взаимодействует значительное количество организаций и предприятий, представляющих все сектора науки, образования с прикладных разработок.

Ключевые слова: управления проектами, кластеризация, инновационное предпринимательство, агропродовольственная сфера, стратегия, устойчивое развитие, глобализация, диджитализация, экономическая культура общества, логистический менеджмент, кадровый менеджмент.

Project management clustering innovative entrepreneurship agri areas under implementation sustainable development strategy, globalization, didzhytalizatsiyi, economic and cultural society, logistics and personnel management

Relevance of the research topic. *In the formation of state priorities for the development of entrepreneurship in an innovative economy there is a need to develop a cluster partnership as one of the measures to increase the consolidation of business structures and stimulate innovation.*

Formulation of the problem. *The experience of countries with progressive economies has shown that most of them have chosen the path of intensive innovative development of entrepreneurship, which is based on the cluster model. Clustering has already covered more than 70% of the world's high-tech economies, so the formation of clusters in the national economy of Ukraine is one of the important issues of intensification of its innovative development..*

Setting the purpose and objectives of the study – *to study project management of clustering of innovative entrepreneurship in the agri-food sector in terms of implementing the strategy of sustainable development, globalization, digitalization, economic culture of society, logistics and personnel management.*

Research method or methodology. *The historical-logical method is used in the article; method of systematization, classification and theoretical generalization; method of logical analysis and synthesis.*

Presentation of the main material (research results). *The creation of clusters is identified as one of the key areas of spatial development of the country, as well as the formation of a national system to support innovation and scientific and technological development. With such spatial development, it is possible to identify several positive aspects: the development of mixed public-private partnerships in innovation, science and education; growing role of business in solving national and regional socio-economic problems; origin and support of existing new market and social institutions in the infrastructural environment.*

Field of application of results. *The results of the study can be used in the practice of agri-food enterprises to improve the efficiency of project management.*

Conclusions on the article. *It is proved that in the modern post-industrial economy there is not only the modernization of the current principles of public administration, but also the renewal of the organizational structure of business management. It is determined that innovation produces unforeseen mutually beneficial organizational and economic forms of production management, which expand access to breakthrough technologies and know-how. Emphasis is placed on the fact that in the formation of such structures interacts a large number of organizations and enterprises representing all sectors of science, education in applied development.*

Keywords: *project management, clustering, innovative entrepreneurship, agri-food sector, strategy, sustainable development, globalization, digitalization, economic culture of society, logistics management, personnel management.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. При формуванні державних пріоритетів розвитку підприємництва в умовах інноваційної економіки існує необхідність розвитку кластерного партнерства як одного із заходів підвищення консолідації підприємницьких структур та стимулювання інноваційної діяльності. Досвід країн з прогресивною економікою за-

свідчив, що більшість з них обрали для себе шлях інтенсивного інноваційного розвитку підприємництва, який заснований на кластерній моделі. Кластеризацією вже охоплено більше 70 % високотехнологічних економік світу, тому формування кластерів в національній економіці України є одним з важливих питань інтенсифікації її інноваційного розвитку. Зазначені факти обумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Істотне значення для прогресу розвитку інноваційних кластерів мають наукові доробки Ходаківська О. В., Дяченко Т. О., Сабій І. М., в яких здійснено порівняння на різних стадіях життєвого циклу фінансових показників фармацевтичних підприємств, що входять у кластер та таких, що функціонують окремо [5]. Вчені Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. відзначили високу залежність підвищення продуктивності підприємств від ефективної кластерної комунікації [6]. Kuksa I., Orlova-Kurilova O., Moisieieva N., Rubezhanska V., Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O. довели існування взаємозв'язку між інноваціями у екологічному секторі і підвищенням соціальної корисності інноваційних кластерів. Водночас вони акцентували увагу, що не завжди екологізація та безвідходне виробництво сприяють підвищенню продуктивності кластерів [1–4, 7–10]. Однак, потребують системного дослідження саме питання управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) – дослідити управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Бізнес-системи виступають в різноманітних організаційних формах і тому мають специфічні організаційні структури. Це корпорації (холдинги), бізнес-системи, оформлені у вигляді акціонерних товариств. Стратегічні альянси є прикладом розширення віртуальної бізнес-системи. Територіальний кластер – одна з найбільш перспективних форм бізнес-системи, яка об'єднує близько розташовані підприємства, установи та організації із загальною інфраструктурою, потенціалом і спільними ресурсами.

У сучасних умовах конкурентні переваги національної економіки здебільш визначаються її

здатністю до прискореного створення та впровадження новітньої техніки, технологій в усіх сферах підприємницької діяльності. На нашу думку, найбільш ефективною формою об'єднання підприємств і організацій, що виконують різні функції у спільному технологічному процесі, результатом якого виступає наукоємний продукт, є інноваційний кластер. За наростаючих глобалізаційних процесів кластери є консолідуючою силою, що направляють підприємства на досягнення максимальної ефективності виробництва і отримання значущих конкурентних переваг.

Світовий досвід показує, що кластери не тільки зберегли свою діяльність в умовах нестабільного зовнішнього середовища, а й показали свою ефективність в оптимізації та диверсифікації діяльності за обмежених ресурсів. Стимулювання кластерної політики є ефективним засобом залучення до регіонів прямих іноземних інвестицій, що утворює мультиплікативний ефект розвитку всієї економіки, забезпечує включення вітчизняних суб'єктів інноваційного підприємництва до міжнародних виробничих ланцюгів, сприяє розвитку промисловості, імпортозаміщення, справедливої конкуренції в умовах інноваційної економіки.

Зародки використання кластерного підходу в інноваційному підприємстві України виникли досить давно, ще за часів існування УРСР. Ще за часів планової економіки в УРСР розвивалася практика утворень територіально-виробничих комплексів (далі – ТВК), які були інструментом централізованого планування виробництва. За низкою характеристик ТВК і кластери мають загальні риси, але основною відмінністю є те, що ТВК утворювалися за умов зовсім іншого інституціонального середовища та інфраструктурних елементів, заснованих на плановій економіці. У ті часи діяльність ТВК була направлена на мінімізацію витрат суспільної праці, а кластери еволюційно формувалися у межах інших ринкових економік та головною ціллю мали максимізацію прибутку. Радянські вчені-економісти пропонували долати жорсткі міжвідомчі бар'єри, які властиві вертикально-керованій за галузевим принципом командній економіці СРСР, за допомогою програмно-цільового підходу. Зазначене свідчить, що у нашій країні вже накопичено певний досвід формування таких об'єднань, які відігравали ключову роль у територіальному розподілі праці країни. Проте за часи СРСР була відсутня приватна

форма власності, тому інструментарії формування сучасних кластерів в Україні систематично переглядаються, а досвід запозичення утворення кластерних моделей вітчизняними вченими береться у більшості країн з ринковою економікою.

Феномен кластеру можна простежити у науковій літературі 17 століття, де зустрічаються історичні посилання на процес утворення кластерів, але найбільш достовірним джерелом слід вважати концепцію економічної агломерації, яка була введена у наукову думку А. Маршаллом у 1890 році. Саме ця концепція є основою теорії кластерів, ідеї якою запозичують у своїх дослідженнях багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Одним з найбільш ранніх досліджень в цій галузі була книга А. Маршалла «Принципи економічної науки», в якій він вивчав специфіку функціонування промислових районів Великої Британії [3]. У своєму дослідженні вчений розглядав причинно–наслідкові зв'язки зосередження виробництва та промислових секторів на окремій території, під якими розумілися кластери з досить складним і розгалуженим між–фірмовим поділом комунікації і трудового процесу. Вчений відзначив ефект виникнення синергії, який досягається при співпраці підприємств, а також їх об'єднанні у мережеві системи.

У науковому світі феномен кластеризації вперше був описаний професором Гарвардського університету М. Портером в 1990 р., в його теорії «ромб конкурентних переваг», в якій досліджувалися найоптимальніші засоби досягнення державної та регіональної конкурентоспроможності. У своїх роботах М. Портер визначав кластер як групу підприємств, функціонуючих на одній території і взаємодіючих з ними інфраструктурних елементів (венчурні компанії, науково–дослідні фірми, консалтингові організації, центри трансферу технологій, органи державної та регіональної влади), які діють не завжди в одній галузі або сфері, але характеризуються спільною діяльністю і взаємодоповнюють один одного [2]. Незважаючи на те що вказане визначення не є однозначно прийнятим сучасним науковим співтовариством, воно тим не менш найбільш часто зустрічається в роботах, присвячених даній тематиці.

У більшості літератури терміни «кластер» та «кластер інновацій» взаємозамінні, оскільки розвиток кластерів часто сприймається як важливий спосіб стимулювання інноваційних процесів. М. Портер зауважив, що дифузія інновацій, розповсюдження знань та комерціалізація розро-

бок відбуваються у кластерах непропорційно і тісно залежить від умов зовнішнього середовища [2]. Дослідженню різних аспектів формування та функціонування інноваційних кластерів, їх впливу на економічний розвиток країн світу присвячено наукові праці багатьох вчених. Так, Ходаківською О. В. та ін. здійснено діагностику процесу реалізації кластеризації в промисловості європейських країн, відзначено позитивну роль кластерів для забезпечення конкурентоспроможності територій, на яких вони функціонують, а також запропоновано напрями стимулювання, зростання та реалізації науково–технічного потенціалу в межах кластеру [5].

У науковій роботі Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos–Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. визначено специфіку досягнення синергії на прикладі діяльності 250 інноваційних кластерів по окремих країнах світу, розроблено математичний алгоритм оцінювання ефективності кластеру «Cluster Initiative Performance Model (CIPM)» [6]. Розглянуто процес залучення підприємств у кластерні мережі, запропоновано авторську стратегію розвитку інноваційного кластеру та апробовано її на практиці, а також розглянуто стратегії, механізми та заходи щодо підтримки інноваційних кластерів у межах OECD, а також деталізовано причинно–наслідкові зв'язки формування та реалізації кластерних ініціатив з боку держави та приватних структур.

Hnatenko I., Kuksa I., Orlova–Kurilova O. визначили основні риси та відмінності процесу кластеризації у Північній Кароліні (США) та Баварії (Німеччина), узагальнили найліпші заходи інфраструктурної підтримки, формування державних пріоритетів, делегування повноважень між державними та місцевими органами влади. Дослідження цих авторів ґрунтуються на необхідності формування інституціональної матриці підприємництва, яку слід враховувати при втіленні в національній економіці кластерної політики відповідно існуючих соціально–економічних умов [7]. У цьому ж дослідженні детально визначено функціональні ознаки «Промислового кластерного проекту» у Японії, проаналізовано його вплив на продуктивність учасників НДДКР, та на основі даних 229 фірм, визначено умови, необхідні для ефективної організації кластерної політики.

Hnatenko I., Kuksa I., Orlova–Kurilova O., Moisieieva N., Rubezhanska V. довели позитивний ефект впливу на регіональний економічний результат від роботи галузевих кластерів та на–

вели приклади формуванням нових підприємств у окремих галузях промисловості внаслідок розгалуженої кластеризації. У той же час ці вчені зосередили увагу на зниженні зайнятості внаслідок роботи промислових кластерів, що вочевидь пов'язане з процесом автоматизації виробництва [8]. Вчені запропонували методологію формування інноваційних кластерів, яка серед іншого, дозволяє визначити ступінь залежності географічної кластеризації високопродуктивних галузей або секторів економіки від регіональної конкурентоздатності. Автори, використовуючи еволюційно–історичний підхід, продемонстрував ділові генеалогії, мотиви поведінки підприємців, які володіють високотехнологічними підприємствами в Шотландії, а також зосередив увагу на доцільних типах реалізації кластерної моделі, яка найбільш придатна для інноваційної економіки.

Дослідники Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos–Kior M., Hnatenko I. розглянули особливості створення та виникнення синергії в інноваційних кластерах Філадельфії (GPIC), відзначили їх позитивний вплив на інноваційну діяльність важкої, хімічної та харчової промисловості США [9]. Вони ж розглянули з позицій регіонального рівню кластерні переваги, які емпірично визначили високу продуктивність праці на інноваційних підприємствах та існуючий горизонтальний зв'язок у низці високотехнологічних підприємств з науково–дослідними установами, ЗВО, венчурними фірмами, які взаємодіють з інноваційним кластером, допомагаючи йому адаптуватися до нестабільних зовнішніх умов.

На такому ж рівні Zos–Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. запропонували методику оцінювання ефективності створення місцевих інноваційних кластерів для стабілізації регіональної соціально–економічної системи, розробили власну систему показників визначення продуктивності кластерів за допомогою скорочення трансакційних, маркетингових, операційних та інших витрат [10].

Віддаючи належне вищевказаним науковим здобуткам вчених слід зазначити про недостатню глибину досліджень, спрямованих на визначення державних пріоритетів підтримки підприємства через кластеризацію економіки, оцінки ступеню ефективності функціонування окремих підприємств у складі інноваційного кластеру, не в повній мірі відображено та обгрунтовано мето–

дику аналізу взаємозв'язків між учасниками інноваційного кластеру.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Створення кластерів визначено одним з ключових напрямків просторового розвитку країни, а також утворення загальнонаціональної системи підтримки інновацій та науково–технологічного розвитку. При такому просторовому розвитку можливо виділити кілька позитивних моментів:

- розвиток змішаного державно–приватного партнерства в інноваційній, науковій та освітніх сферах;
- зростання ролі бізнесу у вирішенні загальнодержавних та регіональних соціально–економічних проблем;
- зародження та підтримка існуючих нових ринкових і соціальних інститутів в інфраструктурному середовищі.

В сучасній постіндустріальній економіці відбувається не тільки модернізація діючих принципів державного управління, а й оновлення самої організаційної структури керування підприємством. Інноваційна діяльність продукує непередбачені взаємовигідні організаційно–економічні форми управління виробництвом, які розширюють доступ до проривних технологій і ноу–хау: стратегічні альянси, кластери, матричні об'єднання, віртуальне навчання тощо. При формуванні таких структур взаємодіє значна кількість організацій та підприємств, які представляють усі сектори науки, освіти з прикладних розробок: університети, державні або приватні наукові установи, малі дослідні фірми, великокорпоративний бізнес. Це більш складні мережеві партнерства, ніж будь–які інші варіації кооперації між окремими науковими організаціями та приватними формами власності. Такі мережі надають стійкості ланцюгам генерації і трансферу знань, забезпечуючи дифузю останніх. Дану функцію виконують характерні для постіндустріального розвитку так звані бізнес–системи, що поєднують дію основних системоутворюючих чинників інноваційного розвитку, сукупна дія яких обумовлює стале функціонування відтворювального процесу.

Список використаних джерел

1. Гнатенко І. А. Визначення інновацій як інструментарію національного підприємництва. Науковий вісник

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія «Економіка». 2018. Т. 23. Вип. 5 (70). С. 38–42.

2. Гнатенко І. Вплив національного інноваційного підприємництва на сталий розвиток ринку праці. Вісник Херсонського державного університету. 2018. № 32. С. 69–72.

3. Гнатенко І. А. Методологічні основи інституційного аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії». 2018. № 6 (18). С. 70–74.

4. Гнатенко І. А. Методологічні аспекти розвитку інноваційного підприємництва: теорія та практика: монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2019. 253 с.

5. Ходаківська О. В., Гнатенко І. А., Дяченко Т. О., Сабій І. М. Моделі підприємництва в умовах інноваційної економіки та економіки знань: управління ресурсами та витратами. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 15. С. 5–11.

6. Brockova K., Rossokha V., Chaban V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2021. Vol. 43. No. 1. P. 129–135.

7. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O. Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy. Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing», 2019. P. 48–61.

8. Hnatenko I., Kuksa I., Orlova-Kurilova O., Moisieieva N., Rubezhanska V. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2019. № 41 (2). P. 228–236.

9. Lozhachevska O., Navrotska T., Melnyk O., Kapinus L., Zos-Kior M., Hnatenko I. Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market. Laplage In Review. 2021. № 7 (3). P. 315–323.

10. Zos-Kior M., Hnatenko I., Isai O., Shtuler I., Samborskyi O., Rubezhanska V. Management of Efficiency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2020. Vol. 42. No. 4. P. 504–515.

References

1. Hnatenko, I. (2018). Definition of innovations as tools of national entrepreneurship. *Naukovyy visnyk*

Odes'koho natsional'noho universytetu imeni I. I. Mechnykova. Seriya «Ekonomika» [Scientific Bulletin of Odessa National University named after Il Mechnikov. Economics Series], 23, 5 (70), 38–42.

2. Hnatenko, I. (2018). The Impact of National Innovative Entrepreneurship on Sustainable Development of the Labor Market. *Visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu–Bulletin of the Kherson State University* [Bulletin of Kherson State University], 32, 69–72.

3. Hnatenko, I. (2018). Methodological bases of institutional analysis of the national system of innovative entrepreneurship. *Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademiji–Economic Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy* [Scientific journal «Economic Bulletin of the Zaporozhye State Engineering Academy»], 6(18), 70–74.

4. Hnatenko, I. (2019). Metodolohichni aspekty rozvytku innovatsijnoho pidpriemnytstva: teoriia ta praktyka [Methodological aspects of innovative entrepreneurship development: theory and practice], New Course, Kharkiv, Ukraine.

5. Khodakivska, O.V., Hnatenko, I.A., Dyachenko, T.O., Sabiy, I.M. (2021). Models of entrepreneurship in terms of innovation economy and knowledge economy: resource and cost management. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience], 15, 5–11.

6. Brockova, K., Rossokha, V., Chaban, V., Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Rubezhanska, V. (2021). Economic mechanism of optimizing the innovation investment program of the development of agro-industrial production, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 43.1, 129–135.

7. Hnatenko, I., Kuksa, I., Orlova-Kurilova, O. (2019). Paragenesis of entrepreneurship and innovation as drivers of the future economy, *Strategic Management: Global Trends and National Peculiarities. Collective monograph. Poland: Publishing House «Baltija Publishing»*.

8. Hnatenko, I., Kuksa, I., Orlova-Kurilova, O., Moisieieva, N., Rubezhanska, V. (2019). State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41 (2), 228–236.

9. Lozhachevska, O., Navrotska, T., Melnyk, O., Kapinus, L., Zos-Kior, M., Hnatenko, I. (2021). Management of the logistical and marketing behavior of innovation clusters in territorial communities in the context of digitalization of society and the online market, *Laplage In Review*, 7 (3), 315–323.

10. Zos-Kior, M., Hnatenko, I., Isai, O., Shtuler, I., Samborskyi, O., Rubezhanska, V. (2020). Management of Ef-

iciency of the Energy and Resource Saving Innovative Projects at the Processing Enterprises, Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, 42.4, 504–515.

Дані про авторів

Гнатенко Ірина Анатоліївна,

д.е.н., доцент, професор кафедри підприємництва та бізнесу, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна
e-mail: q17208@ukr.net

Снітко Єлизавета Олександрівна,

к.техн.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Старобільськ, Україна

Марков Руслан Валентинович,

к.е.н., докторант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, Україна

Уткін Віктор Павлович,

аспірант, Інститут економіки промисловості, м. Київ, Україна

Данные об авторах

Гнатенко Ирина Анатольевна,

д.э.н., доцент, профессор кафедры предпринимательства и бизнеса, Киевский национальный университет технологий и дизайна, г. Киев, Украина

Снітко Єлизавета Александровна,

к.техн.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, г. Старобільськ, Україна

Марков Руслан Валентинович,

к.э.н., докторант, Университет экономики и права «КРОК», г. Киев, Украина

Уткін Віктор Павлович,

аспірант, Інститут економіки промисловості, г. Киев, Украина

Data about the authors

Iryna Hnatenko,

Dr. Sc. (Ekon), Associate Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship and Business, Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine, Kyiv

Yelyzaveta Snitko,

PhD, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Management, Lugansk National Taras Shevchenko University, Ukraine, Starobilsk

Ruslan Markov,

PhD (Economics), doctoral student, «KROK» University, Kyiv, Ukraine

Viktor Utkin,

graduate student of the Institute of Industrial Economics, Ukraine, Kiev

УДК 338.516.22.009.12

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5769493>

ТИТЕНКО З.М.
ШНАЙДЕР А.В.

Роль фінансового планування та прогнозування у забезпеченні фінансової стійкості підприємства

Предметом дослідження є теоретичні аспекти фінансового планування та прогнозування, як одна з умов прийняття ефективних фінансових рішень в системі забезпечення фінансової стійкості підприємств.

Метою дослідження є обґрунтування актуальних теоретико–методичних основ фінансового планування, дослідження ролі планування та прогнозування для підприємств в умовах сучасного нестабільного економічного середовища та розроблення рекомендацій на рахунок удосконалення механізмів фінансового планування та прогнозування.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Зокрема: монографічний – при висвітленні поглядів науковців на проблеми та категорії, що досліджуються в роботі; абстрактно–логічний – при здійсненні теоретичних та методичних узагальнень; синергетичний – для узагальнення висновків щодо впливу планування на фінансові результати діяльності підприємства.

Результати роботи. Статтю присвячено питанням впливу фінансового планування та прогнозування на результати діяльності підприємства. Проведено диференціацію методів, видів та принципів фінансового планування і прогнозування. Додовнено тлумачення поняття – фінансове планування на підприємстві.

Висновки. Встановлено, що для комплексного проведення фінансового планування і прогнозування потрібно здійснювати всебічний аналіз забезпеченості виробничими ресурсами, рівня конкурентоспроможності продукції, а також дослідження щодо наявності фінансових ресурсів та ефективності їх використання. Запропонований системний підхід щодо визначення суті фінансового планування передбачає врахування різноманітних факторів, достовірність інформації та є важливою функцією управління.

Ключові слова: планування, прогнозування, фінансова безпека, фінансова діяльність, підприємство.

ТИТЕНКО З.Н.
ШНАЙДЕР А.В.

Роль фінансового планування и прогнозирувания в обеспечении финансовой устойчивости предприятия

Предметом исследования являются теоретические аспекты финансового планирования и прогнозирования, как одно из условий принятия эффективных финансовых решений в системе обеспечения финансовой устойчивости предприятий.

Целью исследования является обоснование актуальных теоретико–методических основ финансового планирования, исследования роли планирования и прогнозирования для предприятий в условиях современной нестабильной экономической среды и разработка рекомендаций на счет совершенствования механизмов финансового планирования и прогнозирования.

Методы исследования. Методологической основой исследования является комплекс общенаучных и специальных методов исследования. В частности: монографический – при освещении взглядов ученых на проблемы и категории, которые исследуются в работе; абстрактно–логический – при осуществлении теоретических и методических обобщений; синергетический – для обобщения выводов о влиянии планирования на финансовые результаты деятельности предприятия.

Результаты работы. Статья посвящена вопросам влияния финансового планирования и прогнозирования результатов деятельности предприятия. Проведено дифференциацию методов, видов и принципов финансового планирования и прогнозирования. Дополнено толкование понятия – финансовое планирование на предприятии.

Выводы. Установлено, что для комплексного проведения финансового планирования и прогнозирования нужно осуществлять всесторонний анализ обеспеченности производственными ресурсами, уровня конкурентоспособности продукции, а также исследования о наличии финансовых ресурсов и эффективности их использования. Предложенный системный подход к определению сущности финансового планирования предполагает учет различных факторов, достоверность информации и является важной функцией управления.

Ключевые слова: планирование, прогнозирование, финансовая безопасность, финансовая деятельность, предприятие.

TITENKO Z.M.
SHNAIDER A.V.

The role of financial planning and forecasting in ensuring the financial sustainability of the enterprise

The subject of the study is the theoretical aspects of financial planning and forecasting, as one of the conditions for making effective financial decisions in the system of financial stability of enterprises.

The purpose of the study is to substantiate the current theoretical and methodological foundations of financial planning, study the role of planning and forecasting for enterprises in today's unstable economic environment and develop recommendations for improving the mechanisms of financial planning and forecasting ..

Methods of research. The methodological basis of the study is a set of general and special research methods. In particular: monographic – in highlighting the views of scientists on the problems

and categories studied in the work; abstract–logical – in the implementation of theoretical and methodological generalizations; synegetic – to summarize the conclusions on the impact of planning on the financial results of the enterprise.

Results. The article is devoted to the impact of financial planning and forecasting on the results of the enterprise. Differentiation of methods, types and principles of financial planning and forecasting is carried out. The interpretation of the concept – financial planning at the enterprise is supplemented.

Conclusions. It is established that for a comprehensive financial planning and forecasting requires a comprehensive analysis of the availability of production resources, the level of competitiveness of products, as well as research on the availability of financial resources and efficiency of their use. The proposed systematic approach to determining the essence of financial planning involves taking into account various factors, the reliability of information and is an important management function.

Key words: planning, forecasting, financial security, financial activity, enterprise.

Постановка проблеми. Ринкові умови сучасності висувають особливі вимоги до діючих підприємств. Конкуренція, що призводить до ускладнених відносин, постійна зміна внутрішніх процесів на підприємстві та ринкових механізмів створюють нові умови для більш серйозного підходу до реалізації економічної безпеки підприємств. На основі оцінки наявних ресурсів і аналізу навколишнього середовища підприємства визначаються основні принципи формування стратегії розвитку підприємства, етапи розвитку й темпи змін, обґрунтовуються сфера майбутньої діяльності і форми взаємодії з конкурентами й бізнес партнерами. Підприємство формує методи найбільш ефективного досягнення раніше поставлених цілей за наявності обмежених резервів з допомогою планування й управління діяльністю для забезпечення власної економічної безпеки.

Незважаючи на нові напрацювання в напрямку ризик–менеджменту і на широкий вибір підходів до фінансового планування, важливо сказати, що їх функції реалізуються обмежено одна від одної, що призводить до зниження рівня ефективності фінансового управління на фірмі. Методики фінансового планування, що існують сьогодні, в своїй більшості спрямовані саме на контроль окремих фінансово–економічних показників, роль планування при таких умовах обмежена. Наявна процедура формування фінансових планів є недопрацьованою, оскільки в такому разі вони не враховують фінансові витрати на здійснення заходів з управління ризиками.

Одним із засобів вирішення цієї проблеми є формування системи фінансового планування підприємства з розробкою сценаріїв залежно від передбачуваних тенденцій розвитку і зміни зовнішнього середовища. На нашу думку, запрова-

дження методичного інструментарію фінансового планування має першочергове значення в розрізі прийняття планових рішень щодо забезпечення фінансової стійкості в умовах невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання вивчення теоретичних засад фінансового планування та прогнозування діяльності підприємств досліджувалися такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як І. Бланком, О. Терещенком, В. Борисовою, Г. Висоцьким, О. Кнейслер, О. Квасовським, Н. Спасів, О. Ніпіаліді, В. Костецьким, В. Опаріним, В. Тропіною, О. Орловим, І. Полтьєвою, І. Хоною, М. Алексєєвим, В. Бочаровим, Р. Брейлі, І. Брігхемом, Дж. Ван Хорна, Дж. Вахович, У. Кінг, Дж. Сігел, А. Тейлор, Дж. Фіннерті, Дж. Шим та ін.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування актуальних теоретико–методичних основ фінансового планування, дослідження ролі планування та прогнозування для підприємств в умовах сучасного нестабільного економічного середовища та розроблення рекомендацій на рахунок удосконалення механізмів фінансового планування та прогнозування.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови діяльності підприємств характеризуються своєю невизначеністю, високим рівнем динамічності зовнішнього середовища, обмеженістю джерел фінансування, конкуренцією між учасниками ринку, зміною підходів до керування підприємством, що у свою чергу посилює роль фінансового планування та прогнозування, висуває абсолютно нові вимоги до обґрунтування планових фінансових рішень, видів та форм фінансового планування.

Планування та прогнозування є однією з найбільш важливих ланок при управлінні підприємством. Недостатня оцінка планування і про-

гнозування у ринковій економіці призводить до не виправданих фінансових втрат, а в окремих випадках – і до банкрутства підприємства [8].

Фінансове планування і прогнозування включає в себе процес накопичення, розподілу (перерозподілу) фінансових ресурсів на цілі, заздалегідь передбачені планом, тобто воно пов'язане з рухом фінансових джерел, фінансовими взаємовідносинами, що виникають у процесі цього руху, та комплексом економіко–соціальних заходів, передбачених планом економічного розвитку підприємства. Фінансове планування вимагає достатньо глибокого розуміння фінансово–господарських процесів та фінансових відносин, що їх зумовлюють [1].

Важливим буде уточнити, що фінансове прогнозування є етапом фінансового планування, тобто ці два поняття мають тісний взаємозв'язок, але мають відмінність у тому, що характеризують різні форми підприємницької діяльності.

Прогноз характеризує можливість шляхів розвитку підприємства в майбутньому, надає інформацію про проблеми, які можуть з'явитися і шукає можливі шляхи їх рішення. На відміну від прогнозу, план завжди засновується на вже прийнятих рішеннях [2].

Склад відмінних ознак систем фінансового прогнозування та планування, приведений в табл. 1.

Метою фінансового планування є: визначення можливих масштабів фінансових ресурсів та капіталу на основі прогнозування розміру грошових потоків за рахунок власних, позичених та залучених ресурсів; розробка дієвої системи управління фінансовими ресурсами на фірмі для досягнення як стратегічних, так і тактичних цілей підприємства [6].

Прогнозування можна окреслити як наукове передбачення майбутнього стану економічної системи з урахуванням досвіду сучасного і минулого.

Економічні прогнози носять імовірнісний характер, тобто, в свою чергу, це гіпотеза, деяка ймовірнісна оцінка економічного процесу в майбутньому. Прогноз визначає тільки можливі варіанти економічного розвитку.

Як зазначають дослідники фінансове прогнозування – це дослідження та розробка ймовірних шляхів розвитку фінансових ресурсів підприємства, альтернатив імплементації фінансових стратегій, які забезпечать стабільне фінансове становище підприємства в майбутньому [3].

Основними завданнями фінансового планування та прогнозування на підприємстві є: забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання необхідними фінансовими ресурсами; установа раціональних фінансово–економічних відносин із партнерами та конкурентами, банками, страховими компаніями; визначення шляхів дієвого вкладення капіталу підприємства, оцінка його раціонального використання; виявлення та накопичення резервів нарощення прибутку за рахунок раціонального використання наявних на підприємстві матеріальних, трудових та грошових ресурсів.

Розроблення фінансових планів та прогнозів здійснюється за допомогою певних методологічних засадах, впровадження яких проводиться в цілях скерування та ефективного використання фінансових джерел із метою виконання поставленого плану економічного і соціального розвитку підприємства (бізнес–плану) [5].

Кожен із цих принципів розкриває певну характеристику процесу планування, а їхнє комп-

Таблиця 1. Зміст відмінних ознак систем прогнозування та планування

Найменування відмінної ознаки	Характеристика відмінної ознаки	
	Система прогнозування	Система планування
Вихідні дані	Менш достовірні	Більш достовірні
Міра повноти використовуваних вихідних даних	Менш повна	Більш повна, а у ряді випадків досить достовірна
Вживані математичні підходи	Прогностичні, які дають достатньо укрупнений результат	Строгіші і точніші
Масштаб використання графічних методів	Достатньо великий	Достатньо обмежений
Об'єкти розгляду	Більш укрупнені	Достатньо диференційовані
Нормативне забезпечення	Відсутнє або порівняно низьке	Частково є або порівняно високе
Характер використання	Ймовірнісний	Нормативний детермінований

Джерело: сформовано автором на основі [2,3]

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

лексне впровадження сприяє розробленню економічно обґрунтованого бізнес–плану, зокрема фінансового плану також.

До основних принципів фінансового планування належать [10]:

– наукова обґрунтованість – передбачає розроблення головних показників плану за допомогою техніко–економічного обґрунтування, що базується на нормативних актах;

– комплексність – передбачає єдність господарського плану з ресурсним його підпорядкуванням з усіх напрямів діяльності;

– системність – являє собою розроблення системи показників, методів та моделей для кожного об'єкта фінансового планування та їх підпорядкування головній меті;

– соціальна орієнтованість – передбачає направлення грошових ресурсів на соціальний розвиток, створення нових робочих місць, запровадження науково–технічного прогресу на виробництві, вдосконалення організації праці, більш повне задоволення соціальних потреб;

– оптимальність – орієнтує на вибір найбільш економічно вигідного варіанту під час планування, що базується на альтернативній основі;

– визначення провідних ланок – передбачає окреслення пріоритетних напрямів першочергового витрачання коштів на кожному етапі розвитку підприємства;

– взаємозв'язок поточних і перспективних планів – передбачає закріплення головної ролі за перспективним планом і підпорядкування йому поточного;

– координація й узгодженість планів – передбачає взаємну внутрішньосистемну узгодженість планів та спільну координацію дій щодо ефективного використання фінансових ресурсів підприємства.

Важливо зауважити, що наведений перелік принципів не є вичерпним. Процес фінансового

планування є динамічним і постійно вдосконалюється.

Фінансове планування на підприємстві охоплює три основних його види: прогнозування фінансової діяльності; поточне планування фінансової діяльності; оперативне планування фінансової діяльності.

Кожному з цих видів фінансового планування відповідають певні форми представлення його результатів (табл.2) [4].

Залежно від того, на який період складається прогноз, розрізняють оперативні, короткострокові, середньострокові і довгострокові прогнози [7].

Короткострокове прогнозування фінансового стану впроваджується на період до 1 року. Воно характеризується високим ступенем точності прогнозу. При такому прогнозуванні визначаються прогнозні показники згідно з основними статтями фінансової звітності підприємства (прогнозний баланс, прогнозний звіт про фінансові результати тощо).

Середньострокове прогнозування характеризується періодом впровадження від 1 до 5 років та. Характерної відмінністю даного виду прогнозування від короткострокового є те, що в ньому надаються більш узагальнені дані, які в основному стосуються пріоритетних напрямків мобілізації фінансових ресурсів.

Довгострокові прогнози формують переважно на період від 5 років і, зокрема, стосуються оцінки можливостей фінансового потенціалу підприємства для досягнення перспективних цілей підприємства.

Слід уточнити, що від правильно окреслених методів планування та прогнозування фінансової діяльності підприємства залежить в значній мірі ефективність організації фінансового планування та прогнозування.

У процесі розробки фінансових планів застосовується досить широкий діапазон відомих на

Таблиця 2. Види фінансового планування та форми представлення

Види фінансового планування	Форми представлення результатів планування	Період планування
Стратегічне прогнозування фінансової діяльності	Загальна фінансова стратегія і фінансова політика за окремими аспектами фінансової діяльності	3–5 років
Поточне планування фінансової діяльності	Фінансові плани з окремих аспектів фінансової діяльності	1 рік
Оперативне планування фінансової діяльності	Бюджети, платіжні календарі та інші форми оперативних завдань	Місяць, квартал

Джерело: сформовано автором на основі [4]

сьогоднішній день методів. В сучасних умовах їх нараховується понад 150, при цьому на практиці як основні застосовуються лише 15–20 із них.

В управлінській практиці найбільшого поширення отримали такі методи фінансового планування: розрахунково–аналітичний; балансовий; нормативний; метод оптимізації планових рішень; економіко–математичне моделювання [9].

Застосування методів прогнозування при фінансовому плануванні на підприємстві пов'язане з вивченням їх значення та можливостей.

Прогнозування повинно відповісти на питання: що ймовірніше за все варто очікувати в майбутньому і за яких умов можливо досягнути передбачуваної цілі.

При класифікації за ступенем формалізації методи прогнозування можна розділити на:

Інтуїтивні – використовуються у тих ситуаціях, коли врахувати вплив багатьох факторів неможливо через складність об'єкта прогнозування.

У такому разі використовуються оцінки експертів. Індивідуальні експертні оцінки: метод «інтерв'ю» – здійснюється контакт експерта з фахівцем за схемою «питання – відповідь»; аналітичний метод – здійснюється логічний аналіз будь–якої прогнозованої ситуації, складаються аналітичні записки; метод написання сценарію – заснований на визначенні логіки процесу чи явища в часі за різних умов. Колективні експертні оцінки: метод «комісії»; «колективну генерацію ідей»; метод «Дельфі»; – матричний метод.

Формалізовані поділяються на: методи екстраполяції (найменших квадратів; експоненціального згладжування; ковзних середніх) та моделювання (структурне моделювання; сітьове моделювання; матричне моделювання).

Окремі елементи фінансового прогнозування містяться в таких засобах фінансової математики як дисконтування, вирахування процентних ставок, компаундінг, нарахування простих й складних процентів, консолідація платежів і т. д [3].

Висновки

Проведене дослідження впливу процесу планування та прогнозування на стійкість підприємства дає нам змогу підсумувати, що ефективна діяльність підприємства не може бути забезпечена без взаємної роботи цих двох механізмів. Також варто зазначити, що процес планування

та прогнозування повинен використовувати всі сучасні методи, враховувати сукупність показників економічного, виробничого, соціального напрямку діяльності підприємства та забезпечувати розроблення ефективної стратегії розвитку підприємства.

Підсумовуючи, можна сказати, що фінансове планування та прогнозування є фінансовими інструментами, які використовуються підприємствами для налагодження фінансової діяльності та підвищення власної рентабельності і платоспроможності як одних із найбільш важливих показників міцного фінансового стану суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Андриущенко І. Є., Колесник В. І. Проблеми стратегічного планування на підприємстві. Сталий розвиток підприємства. Міжнародний науково–виробничий журнал. 2018. №39. С.64–71.

2. Білик М. Д. Фінансове планування на підприємстві в сучасних умовах. Фінанси України. 2017р. №4. – С.133–141.

3. Білик М., Білик Т. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування: монографія К.: ТОВ «ПанТот», 2012. 364 с.

4. Бурлаков О.О. Становлення фінансового планування підприємств в Україні. Вісник ЖДТУ. 2012. № 1(59). С. 251–253.

5. Костецька Н. І. Теоретичні основи планування діяльності підприємства. Сталий розвиток економіки. 2016. № 1(30). С. 91–96.

6. Ставерська Т.О. Принципи і процедури фінансового планування і прогнозування на підприємстві: Економіка та підприємництво. 2014. №5.

7. Тищенко О. М., Могилко В. О., Дмитрієв І. А. та ін. Стратегічне управління: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Харків. 2016. 252 с.

8. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2016. 432 с.

9. Юнацький М.О. Огляд сучасних методів прогнозування фінансового стану підприємства. Ефективна економіка. 2018. № 4.

10. Янковська В. А. Теоретичні основи планування та прогнозування на підприємстві. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. № 2. С. 166.

References

1. Andriushchenko I. Ye., Koliesnik V. I. (2018) Problemy stratehichnoho planuvannia na pidpriemstvi.

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Stalyi rozvytok pidpryiemstva. Mizhnarodnyi naukovy–vyrobnychy zhurnal, 39: 64–71.

2. Bilyk M. D. (2017) Finansove planuvannia na pidpryiemstvi v suchasnykh umovakh. Finansy Ukrainy. 4: 133–141.

3. Bilyk M., Bilyk T. (2012) Finansovi rezultaty diialnosti malykh pidpryiemstv: otsinka ta prohnozuvannia: monohrafiia K.: TOV «PanTot», 364

4. Burlakov O.O. (2012) Stanovlennia finansovoho planuvannia pidpryiemstv v Ukraini. Visnyk ZhDTU. (59): 251–253.

5. Kostetska N. I. (2016) Teoretychni osnovy planuvannia diialnosti pidpryiemstva. Stalyi rozvytok ekonomiky, 1(30): 91–96.

6. Stavarska T.O. (2014) Pryntsypy i protsedury finansovoho planuvannia i prohnozuvannia na pidpryiemstvi: Ekonomika ta pidpryiemnytstvo 5: 113–119.

7. Tyshchenko O. M., Mohylko V. O., Dmytriiev I. A. (2016) Stratehichne upravlinnia: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv. Kharkiv. 252

8. Tiutiunnyk Yu. M. (2016) Finansovy analiz: navch. posib. Poltava: PDAA, 432

9. Yunatskyi M.O. (2018) Ohliad suchasnykh metodiv prohnozuvannia finansovoho stanu pidpryiemstva. Efektyvna ekonomika. 4: 56–62

10. Yankovska V. A. (2015) Teoretychni osnovy planuvannia ta prohnozuvannia na pidpryiemstvi. Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. 2: 166–172.

Дані про авторів

Тітенко Зоя Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Шнайдер Анна Володимирівна,

магістр, Національний університет біоресурсів і природокористування України
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Данные об авторах

Титенко Зоя Николаевна,

к.э.н., доцент кафедры финансов, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Шнайдер Анна Владимировна,

магистр, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Data about the authors

Zoia Titenko,

PhD, associate professor of finance, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

Anna Shnaider,

Master, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
e-mail: zoyatelenko@ukr.net

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А. Суспільна ефективність тіньової «автономної» влади: британський досвід утворення суб'єкта стратегічної дії	7
РУСІНА Ю.О. Актуальні аспекти механізму середньострокового бюджетного планування України на 2022 рік	15
ГАВРИЛКО П.П., ГУШТАН Т.В. Управління проблемними банками за рівнем їх фінансової грамотності.....	22
МІНЕНКО М.А., ПІДДУБНИЙ В.А., КРАСНОЖОН С.В., НАГОРНА Ю.В. Інструменти адміністрування як основа для побудови моделей організаторського впливу.....	27

Інноваційно-інвестиційна політика

КОНОНЕНКО Г.І. Механізм страхування ризиків фінансово-інноваційної діяльності інтегрованих структур бізнесу.....	37
ТРУШ Ю.Л., ШЕВЧЕНКО О.Н. Креативне й інноваційне підприємництво і стартапи в сфері харчових виробництв, як прикладний інструментарій креативної економіки.....	46

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

ВАСИЛЬЧАК С.В., ГАЛАЧЕНКО О.О., СОЛОВІЙ С.Б., ДУБИНА М. П., ДЕМИДОВА М.М. Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток бізнесу: аспекти менеджменту.....	52
ІВАНЮТА Т.М. Аналітика бізнес-рішень як складова діяльності підприємства: теоретичний аспект	61
ШЕДЯКОВ В.Є. Розвиток навчання як фактор дієвості науково-освітньо-виробничих кластерів і середовища змін.....	66
МОЛНАР О.С., ВАЙГАРТЕН В.В., ЗАРЕВА Е.Е. Інтегрований підхід до регулювання збуту продукції.....	74
ТКАЧУК С.В., СТАХУРСЬКА С.А., СТАХУРСЬКИЙ В.О. Сегментація споживачів в аспекті маркетингу харчових продуктів.....	79

Соціально-трудова проблеми

ГАРБАР Ж.В., ГАРБАР В.А. Краудфандинг як інноваційний фінансовий інструмент для розвитку бізнес-ідей та соціальних проектів.....	87
ЖИВКО З.Б., ОРЛОВА-КУРИЛОВА О.В., ПЕТЧЕНКО М.В., СУХОМЛИН Л.В., БАЧКІР І.Г. Основні тенденції сталого розвитку інноваційного підприємництва в умовах управління змінами через пандемію COVID-19 та агресивної зовнішньоекономічної діяльності.....	97
ГНАТЕНКО І.А., СНІТКО Є.О., МАРКОВ Р.В., УТКІН В.П. Управління проектами кластеризації інноваційного підприємництва агропродовольчої сфери в умовах реалізації стратегії сталого розвитку, глобалізації, діджиталізації, економічної культури суспільства, логістичного та кадрового менеджменту.....	106
ТІТЕНКО З.М., ШНАЙДЕР А.В. Роль фінансового планування та прогнозування у забезпеченні фінансової стійкості підприємства	113

СОДЕРЖАНИЕ

Макроэкономические аспекты современной экономики

ПРЕДБОРСКИЙ В.А. Общественная эффективность теневой «автономной» власти: британский опыт формирования субъекта стратегического действия.....	7
РУСИНА Ю.А. Актуальные аспекты механизма среднесрочного бюджетного планирования Украины на 2022 год.....	15
ГАВРИЛКО, П.П., ГУШТАН Т.В. Управление проблемными банками по уровню их финансовой грамотности.....	22
МИНЕНКО М.А., ПОДДУБНЫЙ В.А., КРАСНОЖОН С.В., НАГОРНАЯ Ю.В. Инструменты администрирования как основа построения моделей организаторского влияния.....	27

Инновационно-инвестиционная политика

КОНОНЕНКО А.И. Механизм страхования рисков финансово-инновационной деятельности интегрированных структур бизнеса.....	37
ТРУШ Ю.Л., ШЕВЧЕНКО А.Н. Креативное и инновационное предпринимательство и стартапы в сфере пищевых производств, как прикладной инструментарий креативной экономики.....	46

Экономические проблемы развития отраслей и видов экономической деятельности

ВАСИЛЬЧАК С.В., ГАЛАЧЕНКО А.А., СОЛОВИЙ С.Б., ДУБИНА М. П., ДЕМИДОВА М.Н. Влияние прямых иностранных инвестиций на развитие бизнеса: аспекты менеджмента.....	52
ИВАНЮТА Т.Н. Аналитика бизнес-решений как составляющая предприятия: теоретический аспект.....	61
ШЕДЯКОВ В.Е. Развитие обучения как фактор действенности научно-образовательно-производственных кластеров и среды изменений.....	66
МОЛНАР А.С., ВАЙГАРТЕН В.В., ЗАРЕВА Э.Э. Интегрированный подход к регулированию сбыта продукции.....	74
ТКАЧУК С.В., СТАХУРСКАЯ С.А., СТАХУРСКИЙ В.А. Сегментация потребителей в аспекте маркетинга продуктов питания.....	79

Социально-трудовые проблемы

ГАРБАР Ж.В., ГАРБАР В.А. Краудфандинг как инновационный финансовый инструмент для развития бизнес-идей и социальных проектов.....	87
ЖИВКО З.Б., ОРЛОВА-КУРИЛОВА О.В., ПЕТЧЕНКО М.В., СУХОМЛИН Л.В., БАЧКИР И.Г. Основные тенденции устойчивого развития инновационного предпринимательства в условиях управления изменениями из-за пандемии COVID-19 и агрессивной внешнеэкономической деятельности.....	97
ГНАТЕНКО И.А., СНИТКО Е.А., МАРКОВ Р.В., УТКИН В.П. Управление проектами кластеризации инновационного предпринимательства агропродовольственной сферы в условиях реализации стратегии устойчивого развития, глобализации, диджитализации, экономической культуры общества, логистического и кадрового менеджмента.....	106
ТИТЕНКО З.Н., ШНАЙДЕР А.В. Роль финансового планирования и прогнозирования в обеспечении финансовой устойчивости предприятия.....	113

CONTENT

Macro-economic aspects of modern economy

PREDBORSKIY V.A. Social efficiency of shadow «autonomous» power: british experience of strategic action formation	7
RUSINA Yu.O. Current aspects of the medium-term budget planning mechanism of ukraine for 2022	15
HAVRYLKO P.P., HUSHTAN, T.V. Management of troubled banks by the level of their financial literacy.....	22
MINENKO M.A., PIDUBNIY V.A., KRASNOZHON S.V., NAHORNA Y.V. Administration tools as a basis for building organizational Influence models	27

Innovation and investment policy

KONONENKO A.I. Risk insurance mechanism of financial and innovative activities of integrated business structures.....	37
TRUSH U.L., SHEVCHENKO O.N. Creative and innovative entrepreneurship and startups in the field of food production, as an applied tool for creative economy	46

Economic problems of development of branches and types of economic activity

VASYLCHAK S.V., HALACHENKO O.O., SOLOVII S.B., DUBYNA M.P., DEMYDOVA M.M. The influence of foreign direct investment on business development: aspects of management	52
IVANYUTA T.M. Business decision analysis as a component of enterprise activity: theoretical aspect.....	61
SHEDYAKOV V.E. Development of learning as a factor in the effectiveness of scientific, educational and production clusters and the environment of changes	66
MOLNAR O.S., VAIHARTEN V.V., ZAREVA E.E. An integrated approach to product sales regulation.....	74
TKATCHUK S.V., STAKHURSKA S.A., STAKHURSKIY V.O. Consumer segmentation in the aspect of food marketing.....	79

Social-labor problems

HARBAR ZH.V., HARBAR V.A. Crowd funding as an innovative financial tool for the development of business ideas and social projects	87
ZHYVKO Z.B., ORLOVA-KURILOVA O.V., PETCHENKO M.V., SUKHOMLYN L.V., BACHKIR I.G. Main trends of sustainable development of innovative entrepreneurship in the conditions of change management through the COVID-19 pandemic and aggressive	97
HNATENKO I.A., SNITKO Ye.O., MARKOV R.V., UTKIN V.P. Project management clustering innovative entrepreneurship agri areas under implementation sustainable development strategy, globalization, didzhytalizatsiyi, economic and cultural society, logistics and personnel management.....	106
TITENKO Z.M., SHNAIDER A.V. The role of financial planning and forecasting in ensuring the financial sustainability of the enterprise.....	113

До авторів збірника

Шановні автори!

*Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
приймає до друку у збірнику
«Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики*

При подачі статті до редакції необхідно оформити її за поданими нижче правилами, а також ретельно перевірити текст на предмет виявлення граматичних, орфографічних, стилістичних та інших помилок!

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
2. Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.
3. У статті відповідно до вимог ВАК необхідні такі елементи:
Стаття має містити: індекс УДК, відомості про автора (ів) на трьох мовах;
– назва статті та анотація на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;
– ключові слова на трьох мовах до 10 слів (українська, російська, англійська);
– *постановка проблеми* у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
– *аналіз останніх досліджень і публікацій*, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
– *формування цілей статті* (постановка завдання);
– *виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
– *висновки з даного дослідження* і перспективи подальших розвідок у даному напрямку;
– *список використаних джерел* (українською та англійською мовами).
4. Обсяг – від 8 до 16 сторінок, формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.
5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.
6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).
7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.
9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.
10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.
12. Статті надаються на диску, або іншому електронному носії інформації до диска обов'язково додаються статті в роздрукованому і якісному вигляді Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.
13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Сайт збірника наукових праць: <http://ndiime.org.ua/>; e–mail: zbornik@ukr.net

Редакційна колегія

К авторам сборника

Уважаемые авторы!

*Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
принимает к печати в научном сборнике
«Формирование рыночных отношений в Украине» статьи с экономической тематики*

При подаче статьи в редакцию необходимо оформить ее по представленным ниже правилам, а также тщательно проверить текст на предмет выявления грамматических, орфографических, стилистических и других ошибок!

1. Статья должна соответствовать тематической направленности сборника.
2. Обязательными являются рецензия специалиста (доктора наук) в соответствующей области науки.
3. В статье соответствии с требованиями ВАК необходимы следующие элементы:
Статья должна содержать: Библиографический показатель УДК, сведения об авторе (ах) фамилия, имя, отчество (автора полностью), место работы, должность, e-mail на трех языках;
– название статьи и аннотация на трех языках (украинский, русский, английский 1500–2000 знаков с пробелами), где четко сформулирована главная идея статьи и обоснована ее актуальность;
– ключевые слова на трех языках до 10 слов (украинский, русский, английский);
– *постановка проблемы* в общем виде и ее связь с важными или практическими задачами;
– *анализ последних исследований и публикаций*, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор, выделение нерешенных ранее частей общей проблемы, которым посвящена статья;
– *формирование целей статьи* (постановка задачи);
– *изложение основного материала* исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;
– *выводы из данного исследования* и перспективы дальнейших исследований в данном направлении.
– *список использованных источников*, (на украинском и английском языках)
4. Объем – от 8 до 16 страниц, формата А4 через интервал 1,5. Поля: верхнее, нижнее, левое, правое – 2 см. Абзац – 5 знаков. Шрифт: Arial, размер – 12. Язык – украинский.
5. Фамилия, инициалы, ученая степень размещаются в правой верхней части листа.
6. Сведения об авторе: адрес, контактный телефон (домашний, рабочий).
7. Статьи, таблицы и формулы должны выполняться в редакторе Microsoft Word, если статья содержит формулы, то они должны набираться в редакторе формул Microsoft Equation, который встроен во все версии программы Word.
8. Если статья содержит графики или диаграммы, выполненные в других программах (например, Excel, Corel Draw и др.), То эти файлы также добавляются к статье в оригинале программ, в которых они выполнены.
9. Графики и диаграммы могут быть переданы в графических форматах: векторный – EPS, AI (шрифты сконвертированные в кривые) растровый – TIF, 300 dpi, 256 цветов серого.
10. Сноски в документе должны быть оформлены с помощью встроенных функций программы Word.
11. Названия файлов должны соответствовать фамилиям авторов.
12. Статьи предоставляются на электронном носителе обязательно добавляются статьи в распечатанном и качественном виде. Текст в электронном виде должен соответствовать тексту в напечатанном виде.
13. Статьи не должны содержать примечаний от руки и помарок, каждый лист статьи подписывается автором.
14. Ссылки на источники информации являются обязательными. Источники подаются в конце статьи с основными требованиями к библиографическим описаниям. Нумерация источников вдоль текста.
15. В случае невыполнения вышеуказанных требований редакция не принимает статей в печать.

Редакция научного сборника не несет ответственности за авторские права статей, которые подаются в печать.

Справки по телефонам: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80

Сайт сборника научных трудов: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Редакционная коллегия

To the authors of the collection!

Dear authors!

*State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
accepts economic articles for printing in the scientific collection
«Market Relations Development in Ukraine»*

When submitting an article to the editorial board, it is necessary to compose it according to the following rules, as well as carefully check the text to detect grammar, spelling, stylistic and other errors!

1. The article should correspond to the thematic orientation of the collection.
2. The review of a specialist (doctor of sciences) in the relevant field of science is mandatory.
3. The following elements are required in the article in accordance with the requirements of the HAC:
The article should contain: UDC bibliographic index, information about the author(s) in three languages;
– the title of the article and an abstract in three languages (Ukrainian, Russian, English extended annotation), where the main idea of the article is clearly formulated and its relevance is substantiated;
– keywords in three languages, up to 10 words (Ukrainian, Russian, English);
– *problem statement in general* and its connection with important or practical tasks;
– *analysis of recent researches and publications* in which the solution to this problem was initiated and author is based on them; the emphasis of previously unsettled parts of the general problem to which the article is devoted;
– *formation of the goals of the article* (statement of the task);
– *an outline of the main research material* with the full justification of the obtained scientific results;
– *conclusions from this study* and prospects for further investigation in this direction.
– *list of used sources, references*
4. Volume – from 8 to 16 pages, format A4 in interval 1,5. Fields: upper, lower, left, right – 2 cm. Paragraph – 5 characters. Font: Arial, size – 12. Language – Ukrainian.
5. The last name, initials, scientific degree are placed in the upper right of the sheet.
6. Information about the author: address, contact phone (home, work).
7. Articles, tables and formulas must be executed in Microsoft Word editor, if the article contains formulas, they should be typed in the Microsoft Equation formula editor that is Built-in to all versions of Word.
8. If the article contains graphs or charts, execution in other programs (such as Excel, Corel Draw, etc.), then these files are also added to the article in the original programs in which they are executed.
9. Charts and diagrams can be transmitted in graphic formats: vector – EPS, AI (fonts converted into curves); raster – TIF, 300 dpi, 256 colors gray.
10. Entries in the document must be made using the built-in features of the Word program.
11. The names of the files should correspond to the names of the authors.
12. Articles are provided on an electronic carrier, as well as necessarily added articles in printed and high-quality form. The text in electronic form must correspond to the text in printed form.
13. Articles should not contain handwritten notes and stamps, each article letter is signed by the author.
14. References to sources of information are mandatory. Sources are provided at the end of the article with the basic requirements for bibliographic descriptions. Numbering sources along the text.
15. In case of non-fulfillment of the above-mentioned requirements, the editorial board does not accept articles for printing.

The edition of the scientific collection is not responsible for the copyrights of the articles submitted for publication.

Inquiries by phone: (044) 239–10–49, (096) 309–42–80
Website of scientific bulletin: <http://dndiime.org.ua/>; e-mail: zbornik@ukr.net

Editorial team

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Збірник наукових праць

№9 (244) 2021 р.

Періодичність – щомісячник

Головний редактор Студінська Г.Я.
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк В.Л.

Підписано до друку 28.09.2021 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 14,88.
Гарнітура Europe. Наклад 100 прим.

Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія КВ 22545–12443ПР від 20.02.2017 р.
Адреса редакції: 01014, м. Київ, бул. Дружби Народів, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net

**Государственный научно–исследовательский институт
информатизации и моделирования экономики**

ФОРМИРОВАНИЕ РЫНОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Сборник научных трудов

№9 (244) 2021 р.

Периодичность–ежемесячник

Главный редактор Студинская Г.Я.
Компьютерная верстка и дизайн Сердюк В.Л.

Подписано в печать 28.09.2021 р.
Формат 60x84 1/8. бумага офсетная
Усл. печатных. листов 14,88.
Гарнитура Europе. Наклад 100 экз.

Государственный научно–исследовательский институт информатизации и моделирования экономики
Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
Серия КВ 22545–12445ПР от 20.02.2017 г.
Адрес редакции 01014, г. Киев, бул. Дружбы Народов, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e–mail: zbornik@ukr.net

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling

MARKET RELATIONS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Collection of scientific works

No.9 (244) 2021

Frequency – monthly

Editor-in-Chief G. Studinska
Computer design and design V.Serdyuk

Signed for printing on 28.09.2021.
Format 60*84. 1/8. Paper offset
Conditional Printed Sheets 14,88.
Headset Europe. Circulation 100 copies

State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Certificate of state registration of printed mass media
Series KV 22545–12445PR from 02.20.2017
Editorial address, 01014, m. Kyiv, bul. Druzhby Narodiv, 38
<http://dndiime.org.ua/>, e-mail: zbornik@ukr.net